

MEDDELELSER OM GRØNLAND
UDGIVNE AF
KOMMISSIONEN FOR VIDENSKABELIGE UNDERSØGELSER I GRØNLAND
Bd. 129 · Nr. 2

BRUDSTYKKER
AF EN DAGBOG
HOLDEN I
GRØNLAND
I AARENE 1770—1778

AF
HANS EGEDE SAABYE
FORDUM ORDINERET MISSIONÆR I CLAUSHAVNS OG CHRISTIANSHAABS DISTRIKTER,
NU SOGNEPRÆST TIL UDBYE I FYENS STIFT

MED FORERINDRING
AF STIFTETS BISKOP I ET BREV TIL HS. EXCELLENCE
HR. GEHEIMECONFERENSRAAD BÜLOW

VED
H. OSTERMANN

MED 6 FIGURER I TEKSTEN

KØBENHAVN
C. A. REITZELS FORLAG
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S

1942

DERES EXCELLENCE
HR. GEHEIMECONFERENSRAAD

JOHAN BÜLOW

STORKORS AF DANNEBROGEN OG
DANNEBROGSMAND, COMMANDEUR AF NORDSTJERNEORDENEN,
HERRE TIL SANDERUMGAARD

HELLIGES DISSE BLADE
TAKNEMMELIGST

AF

FORFATTEREN

Fig. 1. PETRONELLE SAABYE, f. EGEDE. Maleri af Hörner. Tilhører Nationalhistorisk Museum paa Frederiksborg.

INDLEDNING

HANS EGEDE SAABYE fødtes i juli 1746*) paa Strynø. Hans forældre var øens sognepræst JØRGEN NIELSEN SAABYE, født 11. juni 1705 i Tirstrup præstegaard, død i marts 1767 i Aagerup ved Roskilde, og PETRONELLE HANSDATTER EGEDE, biskop Hans Egedes yngste datter, f. 8. november 1716 i Kirkevåg i Vågan i Lofoten, gift 24. januar 1741 i København, † 5. februar 1805 i Vørslev præstegaard hos sønnen. Da faderen 1758 var blevet forflyttet til Aagerup-Kirkerup, sattes sønnen aaret efter i Roskilde katedralskole, hvorfra han dimitteredes til universitetet 1764. Aaret efter 6. maj tog han anden eksamen, og blev allerede 26. marts 1767 — knap 21 aar gammel — theologisk kandidat med karakteren *haud illaudabilis*. Samme sommer blev han paa sin morbrøder Poul Egedes anbefaling antaget som alumnus paa det grønlandske seminarium i København, modtog 20. april 1770 kaldelse til missionær i Claushavns og Christianshaabs distrikter og ordineredes 27. april af biskop Harboe. Efter 8 aars virksomhed i Grønland hjemgik han, dels paa grund af svageligt helbred, men væsentligst fordi hans hustru ikke ret vel taalte det grønlandske klima og især følte sig knuget af mørketiden. 1. december 1779 blev han sognepræst i Vaalse paa Falster, 3. februar 1792 i Raklev paa Refsnæs, 29. marts 1799 i Vørslev-Jordløse, endelig 6. december 1811 i Udby paa Fyn, hvor han døde 31. august 1817.

Naar Hans Egede Saabye i sine skole- og universitetsferier var hjemme i Aagerup præstegaard, traf han jævnaldrende venner og kammerater i nabopræstegaarden i Hvedstrup. Her boede sognepræst LAURITS MUNCH MATTHIESEN THYE, f. 31. januar 1710 i København, død 30. maj 1787 i Hvedstrup, g. m. KAREN WELDINGH, død 11. februar 1809, og her var 3 sønner og 4 døtre. Efter embedseksamen blev Saabye forlovet med datteren VIBEKE**) MARGRETHE THYE, døbt 14. marts

*) Biskop Plum kalder ham i 1816 »en 71-aarig olding«, efter dette maatte han være født i 1745, men i sit »vita«, som findes indført i Sjællands stifts Vita-protokol ved hans ordination, opgiver han selv ovenstaaende tidspunkt.

**) Saabye staver navnet med *W* i Claushavns kirkebog.

1748. De holdt bryllup i Hvedstrup kirke 28. april 1770. Efter mandens død flyttede hun til sin næst yngste søn i Valby. Her døde hun 5. marts 1833.

Ægteparret Saabye havde 5 børn, 4 sønner og 1 datter:

- 1) LARS SAABYE, f. 8. juli 1775 i Claushavn, døbt 16. s. m., 5. sønd. e. trin.*), død 1. maj 1848 som pensioneret sognedegn i Vårslev.
- 2) PETRONELLE GEORGINE SAABYE, døbt 2. februar 1780 i Vaalse, død 14. juni 1822 i Klemensker, ca. 1800 g. m. NIELS JACOB BOLBROE, f. 29. september 1770 ved Fredericia, sognepræst og amtsprovst, død 6. april 1856 i Klemensker som jubelolding.

En af deres sønner, POUL GEORG LAURI BOLBROE, f. 9. juli 1810 i Klemensker, død 17. august 1885 i Hasle som justitsraad og fhv. toldkontrollør, var assistent og kolonibestyrer i Nordgrønland 1829—43. Hans søn CARL AUGUST FERDINAND BOLBROE, f. 24. november 1833 i Egedesminde, død 28. oktober 1878 i Christianshaab, var volontær, assistent og kolonibestyrer i Nordgrønland fra 1855.

- 3) JØRGEN SAABYE, f. 1. september 1782 i Vaalse, død 14. april 1865 som pens. toldkontrollør i Ringkøbing.
- 4) POUL NIKOLAJ EGEDE SAAØE, f. 27. august 1785 i Vaalse, 1805 student fra Roskilde, 3. oktober 1806 exam. philologicum (non cont.), død 21. februar 1866 som skolelærer i Valby.
- 5) JOHAN ULRIK SAABYE, f. 7. januar 1791 i Vaalse, død som barn**).

Det var ikke at undres over, at Saabye kunde faa lyst til at gaa til Grønland, det vilde næsten have været mærkeligere, om han ikke havde faaet det. Han var saa at sige prædestineret dertil. Hans nærmeste familie var jo paa en ganske særlig maade knyttet til landet, flere af hans slægt virkede der endnu, og fra ganske lille havde han hørt derom og faaet indpodet kærlighed dertil ikke mindst af sin moder, som havde tilbragt sin barndom og en stor del af sin ungdom deroppe. Det er ikke utroligt, at ogsaa den dygtighed, han hurtig erhvervede sig i at forstaa og tale det grønlandske sprog, for en del kan skyldes hans moders paavirkning, selv om den langvarige undervisning, han nød hos sin morbroder Poul Egede — i hvis hus han rimeligvis har boet som student — naturligvis har den største del af æren derfor.

Det er ogsaa forstaaeligt, at det har været Poul Egede en glæde at forberede sin flinke og dybt interesserede søstersøn til missionærgerningen, og at det var ham om at gøre at faa netop ham ansat ved

*) Han døbt af provst Sverdrup, holdtes over daaben af kateket mrs. Jens Pedersens grønlandske hustru Magdalene, fadderne var kat. J. Pedersen, kok Niels Simonsen, sælfanger Peder Jensen og hustru Lovise.

***) Barfod: Den falsterske gejstligheds hist., II 216 f.; Wiberg: Dansk præstehistorie, I 254, 707; III 419; Personalhist. tidskr.

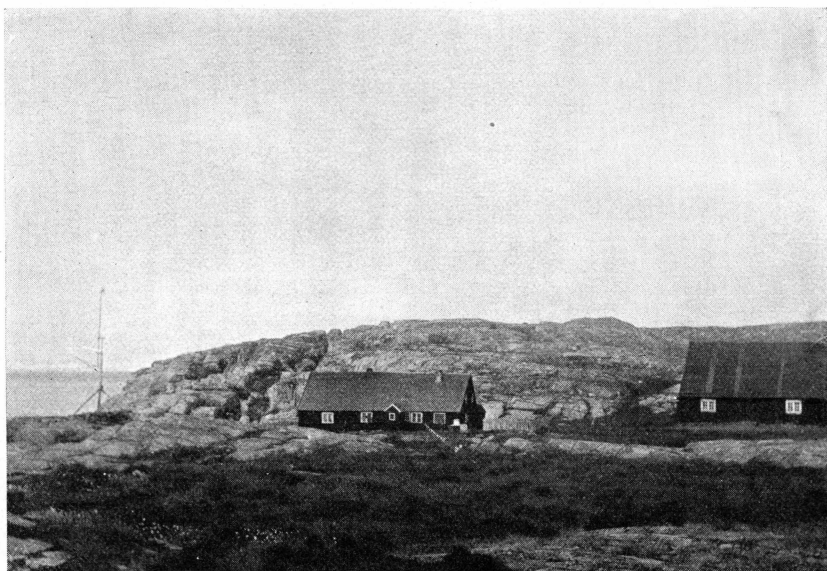

Fig. 2. Egede-Saabes Embedsbolig ved Claushavn. (J. M. Krogh fot.).

Claushavn-Christianshaab, hvor han selv havde grundlagt missionen, og hans broder Niels, hans stedbroder Lauritz Alsbach, og 2 af hans fætre, Niels Brønlund Bloch og Peder Egede, havde fortsat den.

Syd for Jakobshavns isfjord, omkring hvilken der fra ældgammel tid boede et stort antal Grønlændere, anlagdes 1741 et lille handelspakhuis, der senere udvidedes til fast handelssted og fik navnet Claushavn. Stedet var en loge under kolonien Christianshaab, og det bestyredes for det meste af en assistent. Det ligger paa den inderste østlige kyst af Diskobugten, lige ved det aabne hav. Der findes ingen havn, og kysten er ikke beskyttet af andet end nogle lave øer og skær, hvor over havet bryder i storm. Husene ligger paa en slette eller rettere i kanten af en eng, hvorigennem snor sig en elv, der kommer fra nogle ret store søer bagved; lige foran vaaningshuset styrter den i et lille vandfald ud i havet. Strandbredden er høj og stejl, til tider næsten umulig at komme op- og nedad. Trods disse daarlige havne- og losseforhold er stedet dog blevet besejlet af handelens skibe lige til 1884.

Det nuværende beboelseshus er det samme som i Saabyes tid, opført 1752. Det ligger kun faa skridt fra strandkanten og er en solid bygning af svære planker med enderne over kors. Indretningen, som den var i Saabyes tid, er ikke vanskelig at se endnu. Fra et lille bislag kom man ind i et køkken med aaben, muret skorsten; bagved dette var et lille kammer til kokken. Fra køkkenet var indgang til en stor stue i husets længderetning, med et fag vinduer i facaden og et i gav-

len. Bagved dette var endnu en stue, ligesaa lang, men smallere, med et fag vinduer i gavlen; den kaldtes »assistentens stue«, men i Saabyes tid var der ingen fastboende assistent. Ovenfor beboelseshuset staar et andet lige saa gammelt plankehus, der i Saabyes tid benyttedes til pakhus og varelager, bødkerværksted og beboelse for det danske kolonimandskab, naar dette ved handels- og skibstider opholdt sig i Claushavn. Grønlændernes huse laa spredt over sletten mellem stranden og den første sø øst for logen.

Allerede inden logens anlæggelse fandtes der kristne Grønlændere ved Claushavn. Poul Egede (af Grønlænderne kaldet Påvia) rejste hyppigt derop fra Christianshaab og opholdt sig lange tider ad gangen blandt befolkningen. Han naaede ogsaa at døbe enkelte herfra inden sin hjemrejse 1740. Efter hans Tid tog de kristne dér til i antal, og der opstod ligefrem en vækkelse. Da nu befolkningen ved Christianshaab efterhaanden var blevet kristnet, og desuden i antal stod langt tilbage for den ved isfjorden, forrykkedes ganske naturligt missionens brændpunkt herhen, og i 1752 blev baade Claushavn og Jakobshavn selvstændige missionsstationer, medens Christianshaab fra nu af betragtedes som anneks til Claushavn. Det var Saabyes halvonkel, Hans Egedes søstersøn Niels Brønlund Bloch, missionær 1747—54, der flyttede missionen til Claushavn, medens en anden halvonkel, Hans Egedes brodersøn Peder Egede, miss. 1749—56, overtog Jakobshavn. Trods de hindringer, som en ondartet epidemisk sygdom, der netop i 1752 hjem søgte Diskobugten og bortrev mange mennesker, lagde i vejen for missionen, havde denne dog saa god fremgang, at der allerede i løbet af faa aar dannedes en ikke ringe menighed af døbte ved Claushavn. Men saa kom der — som saa ofte efter religiøse vækkelser — en stilstand, der vedvarede til Saabye kom dertil. Ved hans nidkære og dygtige virksomhed kom missionen ind i en ny blomstring. Alene i 5-aaret 1774—78 døbttes der ikke mindre end 63 hedninger i Claushavn og Christianshaab. Nogen aarsag til denne store Fremgang har det sikkert været, at Saabye var af Egedernes slægt og deres elskede »Påvias« søstersøn. Men hans egen kraftige, alvorligt kristne personlighed og ualmindelig tillidsvækkende og elskværdige karakter, som endnu i hans alderdom gjorde stærkt indtryk paa den rationalistiske biskop Plum, har dog været den fornemste aarsag og har gjort, at hans minde levede paa stedet endnu for en snes aar siden. Det er ikke ganske med urette, at hans biskop mange aar senere kaldte ham »en nye Grønlands Apostel«, der troligt gik i Egedernes fodspor; »han har Faderens Navn og Sønnens Ansigt, dog et endnu smukkere, blidere — et sandt Johannes-ansigt.«

Egede Saabye vendte tilbage til Danmark, men han glemte aldrig Grønland; sine erfaringer og erindringer derfra gemte han som dyre

minder til sin død. Da Fyns biskop, dr. theol. & phil. FREDERIK PLUM (1760—1834) i 1816 var paa visitats i Udby, oplæste Saabye for ham nogle stykker af sin dagbog, deriblandt beretningen om faderhævneren. Biskoppen blev saa betaget af, hvad han hørte, at han ivrigt opfordrede Saabye til at udgive dagbogen. Dette var jo imidlertid ikke nogen let sag i de pengeknappe tider dengang, og biskoppen formaaede derfor den bekendte kunst- og videnskabsmæcen, gehejmekonferensraad JOHAN BÜLOW til Sanderumgaard (1751—1828), til at tage sig af sagen. Han bekostede bogens udgivelse. Hos S. Hempel i Odense tryktes da 1816 et udtog af dagbogen; den dediceredes Bülow af forfatteren og var forsynet med en længere fortale af biskop Plum, hvori denne siger sin mening om hvert enkelt stykke i bogen. Hans bemærkninger — der bærer tydeligt præg af at biskoppen tilhørte den herskende aandretning rationalismen — er saa langt fra nogen forøgelse af bogens værdi, at de snarest drager den ud i det parodiske. De er alligevel medtaget her i genudgaven nærmest som kuriosa.

Ved sin fremkomst vakte bogen stor opsigt ikke blot i Danmark, men ogsaa i udlandet. Den oversattes paa svensk (Stockholm 1817) og paa tysk med fortale og indledning af G. Fries (Hamburg u. Kopenhagen 1817). Den tyske udgave oversattes paa hollandsk (Groningen 1818) og engelsk (London 1818).

1842 udkom INGEMANN'S »Kunnuk og Naja eller Grønlænderne, fortælling i tre bøger«. Den er bygget over stykket »Faderhævneren«, men indeholder træk fra hele den udgivne dagbog og desuden adskilligt mere, som vidner om, at Ingemann har kendt Saabye personlig og ofte hørt ham fortælle om Grønland. Ingemanns fader (1735—99) var præst og provst i Torkildstrup paa Falster og altsaa en tidlang nabopræst til Saabye og dennes provst. Fortællingen er »dichtung und wahrheit«, især det første. Naar Ingemann saaledes anbringer kaptajn Niels Egede i Claushavn, er dette i høj grad licentia poetica. Derimod er det rigtigt nok, at Poul Egedes kæreste discipel Arnarsåq endnu levede paa Saabyes tid; hun var flere gange til alters i Claushavn, sidste gang 4. oktober 1778; hendes død findes dog ikke anført i Claushavns kirkebog; hun er rimeligvis død i Jakobshavn, hvor hun oprindelig hørte hjemme, men Jakobshavns ældste kirkebog er forsvundet. Naar Ingemann benævner Kunnuks dødsfjende Kemek (ø. qingmeq-hund), behøver heller ikke dette at være grebet ud af luften, thi endnu 1784 optræder blandt spækleverandørerne i Jakobshavn en mand af dette navn. Og ifølge Saabyes meddelelse maa jo manden netop have boet nordenfor isfjorden. Men i saa fald bliver altsaa hans romantiske død Ingemanns egen opfindelse. —

Trods den gode modtagelse, Saabyes dagbog fik, er den dog aldrig blevet genoptrykt. Den er nu meget sjælden. Kommissionen til Grøn-

lands videnskabelige undersøgelse fortjener derfor en stor tak for, at den har optaget den i »Meddelelser om Grønland«.

Bogen taler for sig selv, den er baade interessant og instruktiv, og giver et godt indblik i forholdene i datidens Grønland. Kan dens gengivelse tillige tjene til at fjerne den almindelige ugunstige mening om missionen og missionærene i Grønland i tidligere tid, var meget vundet. At være missionær i Grønland dengang var saasandt ingen sinecure, naar da manden vilde tage sig tingene alvorligt. Og med enkelte uheldige undtagelser var datidens missionærer nidkære mænd, som gjorde deres pligt til det yderste — hvad gjorde det saa, at deres eksamenskarakter ofte var ringe. Det er i denne sammenhæng værd at lægge mærke til, at et ikke ringe antal af missionærene senere blev provster i Danmark eller Norge. Det var dog i almindelighed ikke de ringeste præster, der valgtes til den stilling.

Som ovenfor nævnt er bogen kun et udtog af Saabyes oprindelige dagbøger. Flere af stykkerne bærer tydelig præg af at være bearbejdelser. Enkelte træk vidner om svigtende hukommelse hos forfatteren og viser, at mange aar var gaaet hen, siden det fortalte oplevedes. Desværre har det ikke kunnet lade sig gøre at konferere bogen med de originale dagbøger og supplere den derudfra; trods al eftersøgning har det ikke været muligt at erfare noget om dem. De er rimeligvis brændt med Vajsenhuset 1795 tillige med store dele af missionsarkivet.

H. OSTERMANN.

Biskop Plums Fortale.

Til Hr. Geheimeconferensraad *Johan Bülow*¹, Storkors af Dannebr. og Dannebrogsmænd, Commandeur af Nordstjerne-Ordenen og Herre til Sanderumgaard fra Dr. *F. Plum*², Biskop over Fyens Stift og Ridder af Dannebr.

Deres Excellences Understøttelse er det at tilskrive, at denne lille Bog er bleven trykt. Dette bør — saa lidet De end Selv ønsker slikt bekjendtgjort — ikke blive nogen Hemmelighed for Læserne. Dersom disse finde Bogen underholdende, eller, hvad jeg hellere haaber, lærerig og opbyggelig, bør de vide, at de ikke blot skyldes Forfatteren, men ogsaa Dem Takken.

Hvad mig angaar, som har anmodet Deres Excellence om at befofte Trykningen, bliver det min Pligt, førend jeg tilegner mig mindste Deel af denne Tak, at retfærdiggjøre mig, om ikke for Dem, saa for Publikum. Dette er vant til at vente noget Udmerket af de Forfattere, som understøttes af Dem. Det har i en lang Række af Aar været Bidne til Deres Iver for Videnskab og Kunst. Det har seet Mænd fremhjulpne og Verker befordrede af Dem, som gjøre Fædrelandet Gode. Mod dette elskede Fædreland, til hvis Gavn og Hæder De helligede en saa stor Deel af Deres Formue, mod Videnskab og Kunst, der skylder Dem saa meget, skulde jeg have forsynet mig, om jeg havde benyttet mig af Deres Venstab for at faae udgivet noget Ubetydeligt.

Bogen ligger nu for Publikum. — Jeg tilstaar, at den første Deeltagelse, den vakte hos mig, forøgedes ved Maaden, hvorpaa den blev mig bekjendt. Forfatteren, en cerværdig Præst og 71-aarig Olding, læste Stykker af Haandskriftet for mig paa en Visitatsreise. Han læste om det Land, hvor Egederne, hans Morfader og Morbroder, fordum gjorde sig saa fortjente, og hvor han selv, som en nye Grønlands Apostel, trolig gif i deres Spor. Jeg havde Dem ligesom begge for mig i ham, da han har Faderens Navn og Sønnens Ansigt, dog et endnu smukkere, blidere — et sandt Johannes-Ansigt. Og nu begyndte han Læsningen med Faderhævneren*, et Stykke, hvorom jeg tør paasta, at hvis jeg kunde rose mig af at have opdaget det som Fragment af en af de

*) See S. 52.

gamle Apologeter, vilde det blive modtaget med almindelig Beundring. Men til Bevis, at ikke det første Indtryk har bestemt mig, skal jeg nu sige min Mening om ethvert Stykke i Bogen.

I. Isefjorden i Disko-Bugt. Jeg har sammenholdt dette Stykke med den i Videnskabernes Selskabs Skrifter trykte Afhandling om Drivisen i de nordlige Blande*, og finder ikke, at det kan sammenlignes anderledes dermed, end en populær, ved let og levende Fremstilling udmerket Beskrivelse over et Naturphænomen kan lignedes med en lærd Behandling af samme Emne. Iøvrigt tjener saavel denne Afhandling som Afdelingen: Von dem Meere und Eise hos D. Franz**, til at bekræfte Rigtigheden af Stykkets Indhold. Paa min Erindring om et Steds Utydelighed har Forfatteren tilføiet en Anmerkning***.

II. Missionen ved Clausen udvides. Skjøndt mindre heldigen fortælt, end forrige Stykke, indeholder dog dette Beviser paa Forfatterens Uegennyttighed og Embedsvirksomhed, som ville erhverve ham Læsernes Agtelse.

III. Østerbøigden. 1540, henved hvilket Aar Forfatteren S. 14 antager, at den islandste Biskop Amund kan have gjort den Sørejse i Nærheden af Grønland, hvorefter Torfæus³ fortæller, havde denne Biskop allerede i nogen Tid været blind. og tænkt paa at nedlægge sit Embedet. Torfæus siger udtrykkelig, at han i dette Aar frafagde sig Skalholt Bispestol††. Aars-tallet for hans Sørejse maae da sættes længere tilbage. Da iøvrigt den Idee, at forsøge Østerbøigdens Opdagelse ved at udbide Kolonierne sydfra, nedad Statenshuf og omkring ad Landets Østre Side, ikke vides at være kommen paa Bane i Aarene 1786—1788, da man skrev saa meget om gamle Grønland†††,

) Nye Saml. af Videnskabernes Selskabs Skrifter, 3die D.)

**) Historie von Grönland, Barby 1770. S. 27 f.

***) S. 9.

†) Finni Iohannæi Hist. Eccles. Isl.⁵) T. 2 p. 541.

††) Grönlandia antiqva. Hafn. 1706. p. 261. Torfæi Ord ere følgende: Traditur quod Episcopus Skalholtensis Augmundus, qvi anno 1502 initiatus erat, sed 1540 officio se abdicavit, aliquando in reditu in Islandiam tempestate in occidentalem oceanum ad Grönlandiam pulsus, cum aliquantisper juxta littora in aqvilonem navigasset, circiter vesperam promontorium Herjolfsnesiam agnoverit, tamqve prope terram vela fecerit, ut homines, oves et agnos in septa compellentes perspicue viderit; inde erentem ventum nactus, postridie in sinu Patreksfjordensi occidentalis Islandiæ navim ad anchoras alligaverit, idqve mane, cum pecora mulgarentur, id est circiter horam nonam antemeridianam, id quod minime consistit, vix etiam si nonam vesper tinam intellexisset⁶). Grunden til Forskjelligheden i Biskoppens Navn: hos Torfæus: Augmund, hos Johannæus: Ogmund, og vor Forfatter: Amund, maae søges i Traditionens Usikkerhed.

†††) Heller ikke findes Forslaget berørt af M. Wormskjold⁷) i Afhandlingen om Grønlands Beliggende (Skandin. Lit. Selskabs Skrifter for 1814, H. 2),

jaa synes Stykket, som vel ikke indeholder noget Nyt, men bringer interessante Ting i Grindring, altid at være Trykken værd.

IV. Polygamisten. Hvad Cranz* fortæller med tørre Ord om Grønlandernes Polygami, har Paul Egede i Udtoget af sin Journal** og vor Forfatters her, hver paa sin Maade, givet en egen Interesse ved de Samtaler, de have holdt derom med de Vedkommende. Man sammenligne Egedes og Saabys ganske forskellige Fortællinger i denne Materie. Begge have noget Rørende, men den Sidstes uden Tvivl mest, ved den Deeltagelse, Grønlandereren opvækker, som vakler længe imellem Kjærlighed til Christendommen og til sin Medhustru, og endelig beslutte at holde denne sit Ord, og at haabe Salighed uden Daab.

V. Grønlandske Frierier. Mod den her beskrevne Tvang, som i Henseende til Bruden har Sted ved Ægteskab, kunde man fristes til at opfaste Tvivl. Men Sagen har sin fulde Rigtighed. Man efterlaae kun Cranz*** og Paul Egede†. Mod Trykningen af dette underholdende Stykke er iøvrigt gjort den Bemærkning, at derved paadroges Missionærene uforsthyldt Bebrejdelse for Misbrug af deres Indflydelse i Ægteskabsjager. Forfatteren har paa min Grindring erklæret sig herover S. 19, og man maae agte hans Beveeggrunde, om end Fremgangsmaaden ikke i Almindelighed kan anbefales.

VI. Katechumendaaben. Et fortvæffeligt Stykke, der viser Religionens Kraft til at indgyde Mod i Farer, og at tæmme den raa Lidenskabelighed.

VII. Nogle Reiser. Beskrivelsen derover har Forf. paa min Anmodning forförtet; at han skulde udladt dem, vil sikkert ingen Læser ønske, som har Sans for den høivigtige Sag, der bød ham agte store Farer ringe og for disse Farers levende Skildring.

VIII. Om Handelen med Grønlanderne. I nærværende Tidspunkt, da man i Smaaafstrifter strides om Handelsens retfærdige Indretning i Island, og offentlig gjør de islandske Kjøbmænd nogle af de Bestyldninger, som her gjøres de grønlandske, vil dette Stykke læses med dobbelt Deeltagelse, og man maae haabe, med Nytte.

IX. Brylluppet. Flere Data til Afgørelsen af Spørgsmaalet: Hvorvidt Præsten i Grønland bør blande sig i Ægteskabsjager. Har Forfatteren feilet

hvor Haabet om Østerboigdens Gjenopdagelse, som ved det bekendte Stykke af v. Eggers⁹) (Landhush. Selsk. Skr. D. 4. S. 239 f.) var tilintetgjort for Mange, er oplivet paanye, og ved ægte videnskabelig Undersøgelse gjort sandsynligt.

*) Hist. von Grøn. S. 210.⁹)

**) Efterretn. om Grøn. S. 123.¹⁰)

***) S. 208 f.¹¹)

†) S. 50 f.¹²)

i sine Synspunkter, saa maae man tilstaae, at han har bødet for det, og man følger ham med Deeltagelse paa den feilende vei.

X. Hevnen. Man ser her gamle Hans Egede* i sin Datter søn gaae omkring blandt de Syge, og opofre egen Helbred og Bequemmelighed for Embeds- pligt. Enhver Religionens Ven maae vuste dette Stykke trykt.

XI. Det frelst Barn. Om den unaturlige Grusomhed hos de hedenste Grønlandere, at de, naar en Moder dør fra sit spæde Barn, og ingen anden diende Kvinde er i Nærheden, begrave dette levende med Moderen, findes intet hos Crantz, denne Hovedskribent, hvor det angaar Kundskab om Grøn- lændernes Sæder. Men jeg kunde derfor ikke tvivle om Sagens Rigtighed. Forf. fortæller her et Factum. Han har selv talt med de Personer, som handlede saa unaturligt, og sat dem irette. Hans Maade at fortælle paa er ukunstlet, som Sandheden plejer at være. Dgjaa handlede jo selv Grækere og Romere ikke bedre med de spæde Børn.** Det mangler desuden i andre Skrifter om Grønland ikke paa Træk, som tjene til Sagens Bestyrkelse. Saaledes fortæller Paul Egede om en Fader, som, da Moderen var død, og ingen Amme fandtes til hendes nyfødte Barn, kastede med lukte Dine dette ned af en Klippe***, og et andet Sted endog om en Moder, som havde solgt sit Barn for fem Shenaale†. Dgjaa dette lille rørende Stykke af Hr. Saahyes Dagbog er et Bidrag til Menneſtekundskab og til Christendommens Triumf over Hedenstabet.

XII. Hereriet. Baade hos Egede og Crantz†† findes Beviser paa de grønlandſke Heremesteres Erbødighed for vor Religions Lærere, men et saa merkeligt, som det her anførte, et, der saa tydelig viser Oplysningens Magt over Raahed og Dvertro, har jeg ikke fundet hos Noget af dem.

XIII. Den fundne Hvalfisk. Dgjaa dette Stykke er af samme Tendens, og saare hæderligt for Religionen.

XIV. Mogle Charaktertræk. Det kunde synes, som dette Numer indeholdt lutter bekjendte Ting; men sammenligner man det med det Fuldstændigste, som habes skriftligt om Grønlandernes Sæder†††, vil man ikke finde, at Forfatteren blot har compileret.

XV. Den trange Vinter. Saa kort det er, saa vist vil det læses med Deeltagelse af Menneſtevenner.

*) See Mallings¹³⁾ Store og gode Handlinger. Kbhvn. 1783. S. 36.¹⁴⁾

**) Om Athenienserne og Lacedæmonerne er dette bekjendt nok. Hos Thebanerne maatte denne Grusomhed forbydes under Livsstraf (Ælian Var. Hist. II. 7), og hos Romerne ved strenge Love, under de sildigere Keisere.

***) anf. Skrift S. 107.¹⁵⁾

†) anf. Skrift S. 108.¹⁶⁾

††) Hos den Sidste især S. 586.

†††) Cranz. 3die Bog.

XVI. Undervisningen. Ikke ubigtigt i pædagogisk Henseende, men efter min Anmodning forfattet under Trykningen.

XVII. Et Par Curer. Et interessant Stykke. At en Mand opfæder sin Kones Bryst, for at trykke Mælken, som har knyttet sig, ud deraf, er, saa utroligt det synes, dog Sideslykke til det Cranz fortæller om en anden Grønlander, at han vilde opfæde sine Fødder, for at drive Fodagra ud*.

XVIII. Faderheverneren. Herom er allerede talt ovenfor. Jeg finder intet Stykke bedre fortalt, og af mere opbyggeligt Indhold, i de Missionsberetninger og Skrifter om Grønland, jeg har for mig. Det maae ligesom Stykkerne VI. X. XII. XIII. XV., vække Erbødighed for Religionen og Agtelse for Forfatteren hos enhver Læser.

XIX. Hedningerne dræbe onde Hæxe. Hvad her fortælles om de af Angefokkerne opbragte Grønlandernes kanibalske Grumhed, vil ingen drage i Tvivl, som sammenligner det, Cranz siger om deres Handlemaader mod de Gamle i Almindelighed**, og mod formentlige Hæxer i Særdeleshed***, eller hvad derom findes hos Hans Egede† og Paul Egede††. Men Hæxeprocessens Gang er dog først tydelig viist af vor Forfatter.

XX. Grønlandernes Religion og Overtro. Forf. har her i en Note nævnet Hans Egede, som den, der næsten har sagt det Samme. Paa et Sted hos ham††† finder jeg nogen Ord-Overeensstemmelse i denne Materie, dog ikke saa betydelig, at Noget i Haandskriftet derfor behøvede at udslettes. Saavel til det, Egede her fortæller om Torngarsjuk, som til Beskrivelsen om denne Grønlandernes store Land hos Cranz§ forekomme hos Saabye nye Oplysninger. Cranz vil have Torngarsjuk anseet for et godt Bæsen. Af samme Mening er en lokalkyndig Lærd², som har yttret for mig, at dersom man ikke fra Begyndelsen af havde brugt dette Ord som Benævnelse paa Djævelen, kunde man gjerne derved have betegnet Gud, hvorved man da havde undgaaet at overføre det danske Ord Gud i det grønlandske Sprog, som nu er skeet. At Brugen af dette Ord havde den Uleilighed, at Grønlanderne troede, at man talte om Floderne og deres Tilværelse, da Floder paa Grønlandisk hedder Kuut²², finder jeg anmerket af Cranz§§. Men baade Hans Egede§§§ og Paul Egede§§§§ fortælle Ting om Torngarsjuk, som vanstelig lade sig forene med Forestillingen om Gud.

*) Cranz S. 980.

**) S. 505 og 681¹⁷)

***) S. 580.¹⁸)

†) Gamle Grønlands Naturhistorie¹⁸), Kbhvn. 1741. S. 69.

††) Efterretn. om Grønland. S. 152.²⁰)

†††) Gamle Grønlands Naturhistorie. S. 109.

§) Historie von Grønland. S. 263 f.

§§) anf. Skrift S. 193.

§§§) G. Grønland. Naturhist. S. 109.²³)

§§§§) Efterretn. om Grønland. S. 79.

XXI. Grønlandernes huuslige Liv, giver et bestueligt Begreb om det, Titelen lover, og er, efter de øvrige Skrifter om Grønland at dømme, Resultat af egne Erfaringer. Mod det psykologisk-merkverdige Sted S. 112. „Deres ægteskabelige Seng er under Brixen“ o. s. v. var Anledning til den Grindring, at der under Brixen er for snevert Rum. Hos Cranz* fandt jeg en Beskrivelse over Brixen, og hos H. Egede** en Fortælling om en grønlandsk Leeg, som endtes med Karesjer paa Brixen, hvilke begge syntes at bestyrke Indvendingen; men Forfatteren har nu i en under Correcturen tilføjet Anmærkning erklæret sig herover, og forsvaret sin Efterretning.

XXII. Grønlandernes Børneopdragelse. Hos Hans Egede*** og Cranz† vil man finde denne Materie behandlet, men i en mindre underholdende Maneer, og meget mindre fuldstændigt.

XXIII. Blandede Efterretninger. 1. I Efterretningen om Havevexterne har Forfatteren sammenlignet med Cranz††, et og andet Ryt, og hans Beskrivelse er i det, de have tilfælles, udførligere og tydeligere. Hos Egederne har jeg herom intet fundet. Stykket 2 kan tilfulde udholde Sammenligning med Cranz, især med det ubetydelige denne har om Skjorbug. 3. Malende Beskrivelse over Missionærernes økonomiske Besværigheder. Hr. Wolfs²⁵ nyere Beretning herom††† fortjener at sammenlignes. 4. Følelserne ved Skibenes Bortgang, ved Solens Forsvinden og Gjenkomst, fremstillede paa en kunstløs og ædel Maade. 7. Sammenlign med Cranz§ nye Naturmerkverdighed.

Dog Deres Excellence behøver ikke, af mig, at gøres opmærksom paa Bogens Værd. Inderlig Religiositet, virksom, med Sindighed og Pastoral-flogskab forbunden Embedsiver, og varm, utrættelig Mennefskærlighed — disse Egenskaber, De pleier at agte saa højt — ville snart under Læsningen gjøre Dem Forfatteren agtværdig; og den ham egne Gave, at vise Personerne, han beskriver, i Handling, at individualisere og derved give sine Fortællinger Liv, vil ikke mindre, end hans sjældne Sagttagelsesaaend, funde Domme og ufonstlede Sprog, vedligeholde ham Deres Deeltagelse. Som De fordem glædede Dem over de Efterretninger om Grønland, Paul Egede i sit 80de Aar udgav af sin 60 Aar gamle Journal, saa vil de nu af Oldingen Saabye med

*) Historie von Grøn. S. 186.

***) Naturhistorie. S. 78.²³⁾

***) Naturhist. S. 82.²⁴⁾

†) Hist. v. Grøn. S. 213.

††) Hist. v. Grøn. S. 85.

†††) Videnskabelige Forhandlinger ved Sjællands Stifts Landemode. B. 2. H. 3. S. 544.²⁷⁾

§) Historie v. Grøn. S. 178.

Fornøielse modtage Brudstykker af den Dagbog, han for 40 Aar siden holdt over samme merkverdige Land; og ligesom Publikum i sin Tid takkede Suhm²⁶, der virkede til, at hint Skrift af en Egede kom for Lyset, saa vil det nu ikke miskjende, hvad det skylder Dem for et Skrift af Egedernes Værling, et skjønt Mindesmerke om den grønlandske Missions gyldne Tider. Forsynet bevare Deres Excellence Sundhed og Velgaaende, og lade Deres Dage, til Held for Fædrelandet, blive mange!

I. Isefjorden i Disko Bugt.

Denne mærkelige Fjord løber mellem Clausshavn og Jakobshavns Lande; dens Længde er 5 til 6 Mile, og dens Bredde $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ Mil. I de ældste Tider skal den have været frie for Iisfjælde og seilbar; ja gamle Grønlandere fortælle, efter deres Fædres Sagn, at de den Tid kunde fare langs ad den igjennem den Række Bjerge, som nu ere bedækkede med en evig Iis, til den østre Side, Østerbøygden¹. De berette endog, at et Stykke tilhugget Tømmer senere hen i Tiden skal være drevet fra den østre Side gjennem denne Bjerg-række til Vestre, og benyttet til Bjelke i et Huus. Skulde dette forholde sig saa, da beviser det rigtignok en Gjennemfart over Fjorden fra vestre til østre Side, som siden hen i Tiden er bleven tilstoppet af Iisfjælde. Bjergryggen² selv, som løber langs ad Landet, og skiller den østre Side fra Vestre, er fra mange Tider et uoverseeligt Iisshav, som Skyerne i nogen Frastand synes at berøre. Iisen forøges hvert Aar, men den Mængde Sne, som falder om Vinteren, smeltes om Sommeren af Solen, løber hen i Bække, og baner sig farlige Aabninger i Iisen, i hvilke Grønlanderne undertiden paa Rensdyr-Sagt finde deres Grav. Hvor denne Iis naaer ud over Søen, brækkes den af egen Tyngde og falder, som Stykker af det Hele, ned i Fjorden. Herfra den frygtelig skønne Masse af Iisfjælde, som jeg søger at male. Naar saadant et Stykke nedfalder, da høres Bulderet flere Mile borte; det vælter sig adskillige Gange, inden det kommer i Ligevægt og fører ikke sjælden uhyre Stene med sig fra Dybet. Hele Fjorden kommer i Bevægelse, Vandet voger og brusjer, Fjeldene kalve (gaae i Stykker) med stor Larm, tumle sig frygtelig omkring, indtil de igjen faae fast Fod eller drive længere ud. Nu forsynes Søen paa flere Mile med Drivis, som gjør Farten besværlig. Vandets Stigen letter og ofte ved slige Lejligheder den største Deel af Fjeldene, og fører dem længere ud paa Bugten, ja ud og i rum Søe, med utrolig Hurtighed. Her see vi dem ofte som Skibe, der for fulde Sejl nærme sig Landet; vi bedrages og atter bedrages, og dog er Ligheden saa stor, at vi endda tit staae i glad Forventning, indtil de, ved at forandre Cours, vise sig fra en anden Side, og som de ere. Den, som ikke flere Gange har seet denne Fjord, tage sin hele Indbildningskraft til Hjælp, og han kan dog ikke gjøre sig den rette Forestilling om den. Man tænke sig en Strækning af saa mange Mile, fuld af Iisfjælde, saa store, at de stikke 2 til 300 Favne under Vandets Overflade. De see ud som de skulde trodsje Tiden, og ere dog troløse

jom Vandet. Ved Forbifarten seer man Huuse, Slotte, Porte, Vinduer, Skorstene, o. s. v. En saare behagelig Illusion, især saalænge som man er ukyndig om Faren, der er ved at nærme sig dem; men endog da, naar man veed den tilfulde, gøtter man sig ved Synet. Jeg saae, blandt saa mange andre Pragtbjgninger, Christiansborgs store Slotspørt, med Pillerne og Sidedørene, og dvælede ved Mezaniin-Stagen, som lignede indtil Forundring. Da nogle af disse Fjælde ere hvide, andre blaae, atter andre grønne*, ligesom de ere blevne til af fersk eller salt Vand, saa forhøier og denne Forskjel af Farverne Illusionen, især naar Solen med sine mægtige Straaler kommer til Hjælp. De have en tiltrækkende Kraft, hvortil uden Tvivl Strømmen bidrager meget, saa at endog store Skibe staae Fare for at drive ned paa dem, naar de ikke betimelig holde sig i god Afstand. Grønlænderne ere fortrolige med dem, ihvorvel mange betale denne Tiltroe med Livet³; men da Sælhundene gjerne opholde sig ved dem, saa maae de og ofte søge dem der, og hente Brod eller Død. Echoet er saa stærkt ved Sisfjældene, at naar man ved Forbifart taler under dem, hører man ej allene strax derpaa sine Ord tydeligen fra Toppen, men er denne raadden, som det kaldes i Landet, det er skrøbeligt, da rystes den saaledes ved Lyden, at den nedstyrter, og da vee dem, som ere i Nærheden!⁶ Saaledes foer en Konebaad, medens jeg var der, fra min til hin Side af Fjorden; da Folkene deri nærmede sig Fjældene, formanede de, som altid, hinanden til Tavshed, og lode intet Aareslag høre; men en halvvoxen Dreng tog af Overtivenhed en Pind, og bankede paa det udspilede Baadestind. Lyden var i nogle Øjeblikke i Toppen af et skrøbeligt Fjeld, det gif istykker, og de druknede alle, syv Mennesker**. I denne Fjord fanges om Vinteren en Art Helleflynder⁸, som

*) Vor lærde O. Fabricius⁴) vil intet vide af denne grønne Farve, see hans Afh. om Drivisen i de nordlige Vande, Nye Saml. af det kongel. d. Vidensk. Selsk. Skrifter. 3die Deel S. 67, men Crantz⁵ i sin Historie von Grønland S. 35 giver mig Medhold.

***) En venskabelig Kritik⁷), som i Anledning af omstaaende Tildragelse er mig meddelt, gjør følgende Oplysning nødvendig:

»Det er notorisk, nemlig i Grønland og især i Disko-Bugten, hvor Isefjorden ligger, at enhver Lyd, som frembringes under et Iisfjeld, løber hurtigere opad til Toppen, og høres derfra med lydeligt Echo. Det er ligesaa bekjendt, at naar et saadant Fjeld, ved Omvæltning i Fjorden, eller ved Solen, er bleven skrøbeligt — raadent — som det kaldes i Landet, dets Top da, ved Lydens Sittren og Bliven der, gaaer istykker, nedfalder og knuser, hvad der er derunder, eller vel og i Nærheden. Jeg har selv flere Gange talt under Fjelde, som forekom mig stærke, og beundret dette mere end sædvanlig tydelige og lange Ecko. Jeg slap hver Gang vel derfra, og har altsaa, ihvorvel jeg saae disse Toppes Nedstyrtning, ikke seet dem at dræbe Nogen i Nedfaldet. Men Tilfældet er desværre ikke sjældent. Ei allene de omskrevne 7 mennesker omkom paa denne Maade, men og tit enkelte Grønlændere, som søgte der deres Fangst, og enten skiøde deres Rifler af under saadanne Fjelde, eller ikke eftersaae, om de syntes skrøbelige. Men at disse Mennesker, just med ommeldte Lyd og Toppens Nedfald, som Følge af Lyden, mistede alle Livet, derom fik vi Kundskab ved en Grønlænder, som i sin Kajak havde

vel er meget mindre end de almindelige, men tillige finere i Rjødet og federe. Grønlanderne fange dem med Snorer, forfærdigede af Hvalfiskebarder. Fiskepladsen er altid omgivet af Fjelde; men undertiden staae de der som stolte Bygninger omkring et Torv. Her samles mange Mennesker; de fraliggende fjøre did for at kjøbe, og Fisserne sælge. Et fandt Marked!⁹ Døden truer dem i hvert Fjeld, og dog ere de saa trygge og glade, som om ingen Fare var forhaanden. Jeg besøgte engang deres Marked. Fiskepladsen var ueget stor, Tsen tyk, og Samlingen af Mennesker meget talrig. De havde allerede fiskeet der over otte Dage, og de omgivende Fjelde saae ikke skrøbelige ud. Jeg fornøjede mig over deres Munterhed, Virksomhed og Handel. De fiskede og fangede i min Nærvarrelse, at jeg skulde see, hvorledes de bære dem ad. Nogle laante mig deres Snorer, med hvilke jeg maalte Dybet, og fandt det paa forskellige Steder, som

ledsaget Konebaaden, og i Nærheden, men ikke tæt ved Konebaaden, eller under Fjeldet selv, som gik i Stykker, var Vidne, saavel til Drengens Foretagende, som til Lyden og Ulykken».

»Naar Grønlanderne reise i deres Konebaade, have de almindelig 1 eller 2, som følge dem i Kajakker, saavel fordi det anstaar dem ikke, som Mandfolk, at sidde ledige i en Konebaad, mindre at roe Baaden, hvilket er Fruentimmernes Sag, som og for at fange en Sælhund underveis, om Leilighed gives. Kun Huusfaderen er i Baaden som Styrmand; de andre som sagt i deres Kajakker. Men naar Rejsen gaar over Isefjorden, da have de altid en Kajak med, hvis egentlige Kald det er, at recognoscere Fjorden og Fjeldene, at undersøge, om der er Aabninger, altsaa Gjenvei, mellem Fjeldene, og om disse er saa brede, at de tør vove at roe derigjennem. I saadan en Aabning eller Hvælving var det at bemeldte Konebaad forulykkedes, allene ved den begangne Uforsigtighed; thi den var, efter Kajakroernes Beretning, ellers bred nok til Gjennemfart».

»Det Instrument, hvormed hiin ulykkelige Dreng bankede paa det stramt udspilede Baadeskind, kaldte jeg en Pind. Jeg var ikke tilfreds med dette Ord, og kunde dog ikke finde noget beqvemmere. Efter Grønlandernes Sprog kunde det have været udtrykt med: Understøtter¹⁰, eller Støtte; men Tingsten selv kunde ikke svare til det Begreb, vi forbinde med disse Ord; jeg brugte dem derfor ikke. Denne saakaldte Pind er omtrent af 1 Alens Længde og saa tyk som en Kaalstok eller Kjep, der er spids i den ene Ende, og har, naar det kan skee, en lille Kløft i den anden, og er almindelig af Fyrretræe. Ofte bliver der skaaret Huller i vore Konebaade af de i Søen drivende Iisstykker fra Fjeldene i Fjorden; vi stoppe disse først med Spæk, og fare videre; men de kan blive saa mange — jeg havde engang 9 i min Baad — at Vandet strømmer ind; saa maa man søge Land, for at sye disse Huller sammen. I den Tid, og ellers naar vi lægge til Land om Aftenen for at sætte Telt, hvælves Baaden, dog ikke ganske med Kjølens i Vejret, men lidet fra Jorden med den ene Side, og da understøtte disse Pinde, som stikkes i Jorden med den spidse Ende og berøre Reglingen med den kløftede, Baaden, at den under Syningen eller Tørringen i Solen ikke skal blive skjæv, som ellers let kunde skee, da den er vaad af Farten, eller ganske falde overende. Dette er da Brugen af disse Pinde, af hvilke 3 til 4 understøtte Baaden, og ere ligesaa uundværlige ved Farten med Konebaad, som Spæk, Syenaal og Traad, og et Slags Beeg^(10^a), som fastner det Syede».

ovenmeldt, 2 til 300 Favne. Efter henved 2 Timers Ophold forlod jeg dem, da det lakkede ad Aften, og jeg havde $\frac{3}{4}$ Miil til mit Hjem. Men inden $\frac{1}{2}$ Time efter min Bortgang gif et Fjeld i Nærheden af Fiskepladsen istykker, knusende Ijen og berøvede dem deres Fangst og Snører. Mange faldt i Vandet og bleve saaledes knugede imellem Iisstykkerne, at de mistede deres Helbred. En Lykke i den Forvirring af Nød var det, at kun Een tilfattede Livet. Den største Del slap dog uskadt, ihvorvel tomhændet dervfra. Næppe var jeg bleven frelst, om jeg endnu havde været der; thi hver Mand havde nok at gjøre med sig selv; saa ere vi Evropæere ei heller saa oveede som Grønlænderne, i at springe fra Stykke til Stykke Iis, at falde i og klattre op igen. At denne uhyre Mængde Fjelde, ved den Kulde, de give fra sig, gjør Opholdet i Nærheden haardere, end det er, endog meget længere Nød paa, sluttet letteligen. Jeg boede $\frac{1}{2}$ Mil fra dem; ofte hørte jeg det, liig en vældig Torden, naar et Fjeld gif istykker; daglig saae jeg Fjeldene, og jevnlig følte jeg Nabostabet Naar jeg vendte hjem igen fra Christianshaab, som laa 4 Mile sydligere, endog ved Pindsedages Tider, svedte jeg paa Ryggen, og Taarerne løb af Øjnene af Kulde.¹¹

II. Missionen ved Claushavn udvides.

Da jeg kom til Grønland, var mit Claushavn allene forsynet med en Kateket, en dansk Mand¹, maastee den dueligste i Landet*. Ved Christianshaab derimod, hvor der, foruden de gifte Danke², som havde mange Børn, boede 2 eller 3 grønlandfke Familier, hjalp man sig med en gammel dansk og gift Matros³, som i sine yngre Aar havde ved Juldsfab og Slagsmaal mistet et Øie og brækket et Laar. At hans Undervisning var ikke synderlig, ligesom og Følgerne af den, lader sig slutte. Jeg var derfor betænkt paa, at raade Bod paa denne Mangel. Saasnart min Kundskab om Grønlænderne og Sproget nogenlunde tillod det, stræbte jeg at danne en ung Grønlænder der ved Stedet til National-Kateket⁴, og tilstod ham en vis Løn. Fra den tid, han blev ansat, gif det bedre, og ved Øvelse, Tilfyn og Opmuntringer stedse bedre. Dette heldige Forsøg bevægede mig til at danne endnu et Par af de bedste Hoveder blandt Ungdommen hos mig selv, for i Tilfælde at kunne ansætte dem hos Hedningerne, hvor de boede, thi naar disse ved en eller anden Anledning begjerede Undervisning, saa, omendkjønt Claushavn var et nærsomt Sted⁵, ønskede de dog almindeligen hellere at blive paa deres tilvante Plads⁶, end at fløtte til Colonien, og at føie dem heri var, at rydde en Hindring af Vejen, ligesom det og i sig selv var billigt⁷. Saaledes sendte jeg nogle Aar derefter en National-Kateket til nogle Familier, som nedfattede sig $\frac{1}{4}$ Miil norden for mig. Kateketen, som var en afdød dansk Mand's Søn⁸, af blandet Ægteskab, var ganske duelig, og kunde anvende sin meste Tid til sit Embede, da han ikke var synderlig heldig i sin Fangst, men han maatte derfor og Lønnes bedre, for ikke at lide Mangel

*) Fra Weisenhuset, og dannet til sit embede i Kjøbenhavn af H. Egede.

og ved Mangel tabe Lyften. Atter to Aar længere hen forlangte en Familie, endnu $\frac{1}{4}$ Mil nordligere, en Lærer. Jeg tilfagde den sin Begjering; men da jeg var uvis, saavel om dens Bestandighed, som om flere Familiers Deltagelse i Undervisningen, og Bejen desuden var ikke længere, saa formaaede jeg denne Kateket ligeledes til at antage sig den. — Sine Egne besørgede han om Morgenens, disse om Aftenen; men herfor maatte han og have noget mere Løn. Rigtignok meldte flere Familier sig fiden, Arbejdet gik og ret godt fra Haanden, saalænge jeg var der, og de havde jevnlig Tilsyn; men om det blev vedligeholdt efter min Afreise, veed jeg ikke; thi det varede henved 1 Aar¹⁰ førend min Eftermand kom til Landet. Min Naboe, Provst Sverdrup¹¹, havde vel forsikret mig om sin mueligste Bistand, og holdt erligen sit Løfte: men hans egen Mission gav ham dog saa meget at bestille, at han sjældnere kom til min, og naar han kom, havde han ikke Tid nok til at eftersee Alt. Muligt altsaa, at dette sidste Anlæg er af Mangel paa Tilsyn gaaet ind igjen, endog før min Eftermand kom til Landet. Ulykkeligviis døbte jeg ingen der, ikke heller paa Tusjangme. Herom ogsaa et Par Ord. Denne De¹², hvis egentlige Navn er Tusjak*, laae 6 Mil fra mig. Jeg kom der undertiden paa mine Embedsrejser; saa meget mere, som der boede nogle Familier, blandt hvilke en Polygamist, der altid gjerne hørte mine Fortællinger. Disse bade mig engang om en Lærer; jeg havde og En i Reserve¹³, men da jeg foreslog ham at tage derud, vilde han ikke. Den var saa langt borte, sagde han, m. m. Jeg maatte derfor anmode National-Kateketen ved Christianshaab om at dele sig. Han gjorde det, og opholdt sig en Uge paa hvert Sted, men med Løfte om Tillæg til sin Løn. —

Disse National-Kateketer antog jeg for egen Regning, og lønede dem selv det første Aar. Missionscollegium bifaldt hver Gang mit Forslag, godtgjorde mig og mit Forskud, saavidt jeg turde være samme bekjendt, men yderst knapt var dette Collegium dog paa Løn og utilboieligt at tilstaae dansk Kost, ijer Brød, som dog saa meget lokker disse Menneſter til et stillesiddende, med deres vante Levemaade saa lidet passende Arbejde. Vilde jeg derfor have noget udrettet med dem, maatte jeg tilstaae dem det, Collegium nægtede dem.¹⁴

III. Det er mueligt, endnu at naae Østerbygden.

Efter Beretningerne landede Islænderne tidlig, maaske Aar 982, paa den østre Side af Grønland, og da de fandt Landet smukt, bejsejede de det fiden efter og nedfatte sig der. Tid efter anden voxte Befolkningen; den fandt Udkomme ved sin Flid, ja og Vare til Udførsel. Der vare talrige Menigheder, Kirker, Klostre, Bispestole. Endog den sydligste Deel af Landets vestre Side havde mange Byer og Kirker, af hvilke endnu Rudera vijes¹. Indvaanerne dyr-

*) Her voxte Tyttbær i Mængde, men ogsaa kun her, saavidt jeg veed i Disco-Bugt.

kede Jorden, som foruden anden Sæd, skal have givet dem den fortreffeligste Hvede. Græsgangene vare rige, og ernærede en Mængde Dvæg og Faar, som gave ei allene Melk og Smør og Ost i Overflødighed, men og af sliq Godhed, at deraf leveredes til Kongens Kjøkken af Trondhjem. Der vare Stove, og i disse Dyr og Harer, og Søer indbøde til Fiskerie. Det er derfor intet Under, at den Side af Landet blev paa saa rar saa befolknet, som den angives at have været. Den Islandske Erik hiin Raude d. e. Røde var, efter Fortællingerne, den Første, som fandt Østerbøygden, og landede der. En gammel latinisk Historie², som jeg fik til Laans paa kort Tid i Grønland, vilde, at denne Erik egentlig flygtede dertil for en Tvekamps Skyld, i hvilken han havde nedlagt sin Vederpart; men at han dog siden udsonede sig med den Dræbtes Slegt, hvorefter han frit rejste frem og tilbage, og drog mange Familier efter sig. Herhid hører en Anekdote, fortalt blandt flere i denne Bog. Erik, uden Tvivl den Ovenmeldte³, kom til Østerbøygden med sin frugtsommelige Kone. Ene, som de vare der, byggede han dem først en Hytte og derefter ernærede han sig og hende med Jagten. Han kom altid hjem om Aftenen, som vel af Omhu for sin Kone, som og for at sætte dem i videre Stand til hendes nær forestaaende Medkomst, og til Vinteren. Men en Aften finder han ved Hjemkomsten hende død, og en nyfødt skrigende Dreng paa hendes Bryst. Forstemt stod han der nogle Øjeblikke. Drengens Skrig vakte ham; men raadvild, næsten fortvivlet, vidste han intet Middel til at opholde det spæde Liv. Dog, han fattede sig, greb et lidet spidst Instrument, og stak sig dermed omkring Brystvorterne, indtil der kom Blod. Nu lagde han Drengen til Brystet, som begjerlig sugede, og fik saaledes Næring. Han maatte nu blive for det meste hos Barnet, og gjentog Operationen saa ofte det krævede Føde. Tid efter anden blev Blodet alt mere melkagtigt, og tilsidst virkelig Melk. Paa denne Maade opammede han sin Søn, der blev ham saare kjær, og til sin Tid saa rask og djerv en Mand som Faderen. Jeg beklager, at Titelladet var revet af denne Bog, som imidlertid havde alle Kjendetegn paa Ælde, og, efter mit Lykke, historisk Troværdighed, og indeholder mange, mig i det mindste ubekjendte, og videværdige Efterretninger, saavel om Island, som især om Østerbøygdens Befolkning og Frugtbarhed. — Det er uvißt, ved hvilken synderlig Leilighed Farten paa denne skønne Deel af Landet, og derved tillige al Forbindelse imellem disse Folk og Moderlandene ophorte. Det kan ikke have været den sorte Død, thi længe efter den vedligeholdt Farten sig. Krigsuroligheder kan vel for en Tid have standset den; men man kan neppe troe, at den i roligere Tider skulde være bleven forjæmt, da den gav betydelige Fordele, og Slegtstabs- som og Benskabsbaand bandt Folkene til hinanden. Det er vel et almindeligt Sagn, at Landets Indfødte, som da kaldtes Skrællinger⁴, skulde have overrumplet og udryddet Indvaanerne. Grønlænderne selv, som hines Aftom, fortælle det saaledes. Men mig forekommer det usandsynligt. De gamle Norste og Islændere vare store, stærke og stridbare; Grønlænderne derimod smaae, feige, eller dog uvante til Strid. Saa var og Folkemængden saa stor, at disse neppe kunde have lovet sig et godt

Udfald, endog ved Overtumpling; thi at de have vovet en Kamp i aaben Mark, kan jeg ei engang tænke mig. Men antaget endog, at de ved List have overvældet og ødelagt Evropæerne paa Landets vestre Side, hvor de ikke vare saa talrige, saa maatte de paa den østre Side have lært Aarvaagenhed af deres Landsmænds Nederlag, saa meget mere, som de ikke allene havde Kundskab derom; men endog skal have ileet de Betrængte til Hjælp⁵. Historien siger, at de kom for sildig, og skal ikke have fundet andet, end Dvæg, som drev omkring i Græssgangene uden Giere. Paa hvad Maade denne Udryddelse end er sket, saa er den dog sket*. Levninger allene af de fordums Islændere skal endnu findes paa Landets østre Side. Sagnet herom har vedligeholdt sig fra ældre til nyere Tider. Naar nogle Grønlændere paastode at have set store, skjæggede Mennesker, som vare frygtelige, og uden Tvivl Menneskeædere, saa jagde Andre, at de havde været saa langt Øster paa, at de havde seet Solen staae op af Havet, og at de havde seet Mennesker paa Landet. Torfæus beretter i sin *Historia Grønlandica*, at den Islandste Biskop Amund skal engang paa sin Rejse fra Norge til Island være drevet af Storm hen under Grønland, hvor han sejlede langs Landet, og saae tydeligen Mennesker drive deres Faar og Lam i Engene. Denne Seilads maa være foregaaet henved Aar 1540⁶, til hvilket Tid Østerrøygden har endnu været befolknet, ihvorvel Samfærdslen med Moderlandet længe før var ophørt**. Kan man ellers fæste Troe til alt dette, saa maa man formode, at der endnu findes Afkom af hine raske Islændere og Nordmænd. Men er dette end ikke Tilfældet, saa er dog Landet der, og det maa endnu være, hvad det fordum var, et skjønt og frugtbart Land, værd endnu at opsoge, og om mueligt, at fæste Fod paa. Mange frugtesløse Udrustninger og Farter ere i dette Djemed foretagne Tid efter anden af vore høilobede Konger, tra Kong Christian den Tredie indtil Kong Christian den Syvende, under hvis Regiering det sidste Forsøg blev vovet. Vor nuværende gode Konge befordrede, som Kronprinds, denne Expedition⁸, og, saavidt jeg veed, befestede den. To Skibe udredtes og overvintrede i Island. Gjentagne Forsøg anstilledes. Man sejlede langs Isen, saavel Syd som Nord paa, var underkøstet Fare, en Gang endog Fare for at til sætte Skib og Alt; men saae ingen Muelighed i at nærme sig Landet; hvilket Egedes Sæedagbog af 1789 giver Dplysning om***. Hvorom Alting er, giver dog saavel denne seneste Beskrivelse over Togtet til Østerrøygden, som de ældre Efterretninger Bink om Mueligheden, engang at naae Maalet. Isen er strækkelig, men den ligger ikke fast, den er ikke hvert Aar den samme, kommer ikke paa samme Tid, og i lige Mængde; den forandrer sin Stilling, ja man skal endog engang have seet, at den var ganske borte. Maatte kun lykkelige Tider igjen gjæste vort kjære Danmark! Hvo ville da ikke haabe endnu et Forsøg, vovet til Østerrøygdens Gjenfindelse? Det vilde rigtignok

*) Først paa den vestre — sildigere paa den østre Side.

***) See H. Egedes *Naturhistorie*?)

****) Expeditionen selv blev foretaget i Aarene 1786 og 87, og Dagbogen udviser, at den blev udført med al den Kjækhed og Conduite, man kunde fordre.

koste noget; men lykkedes det, var der og noget at vinde. Ja Landet selv vandt vi, som sandelig Flere have Lyst til at vinde, naar kun en Leilighed dertil vilde frembyde sig. Forsøgene maatte, som nogle i Fortiden, prøves fra Island. To middelmaadige Skibe, men kobberforhudede, maatte overlige der, ikke allene een, men 2 eller 3 Vintere. Fra Foraaret af og saalænge Aarstiden tillod det, maatte de recognoscere. Ikke behøvede de saalænge at holde Søen paa eet Togt, men da Overfarten fra Island did skal kun være 40 Mile, saa kunde de til forskjellige Tider løbe over under Isen, seile langs med den Nord og Syd paa, iagttage dens Stilling, og hvad Forandring den kunde være undergaaet paa det ene Togt til det andet. Rapportere herom, som om det Hele, maatte hjemsendes hvert Efteraar med Handelsstibene. Naar saaledes blev vedligeholdt, efter mit Driste i 3 Aar, da maaste naaede man Maalet, og glemte hver Beføstning, hver Fære. Men om man end ikke kom lige dertil, saa fik man dog større Visshed end hidtil om Jisens Komme, Leie, Forandring m. m. Kort, man fik nogenlunde Visshed om Mueligheden eller Umueligheden, paa den Side at komme til Østerbøygden. Dog var med disse frugtesløse Forsøg, om de blevne ganske frugtesløse, Landet endnu ikke tabt for os. Der er endda en Muelighed tilbage, som vel vilde medtage Tid, men var tillige mindre bekostelig, mindre farlig, og mere lovende. Vi havde allerede i min Tid Colonier langt Syd efter paa den vestre Side, som vi behoe. Naar nu Regieringen vedblev at foranstalte een Colonie eller Loge overført og rejst hvert andet eller tredie Aar i en Afstand af nogle Mile fra hinanden, stedse sydligere, saa naaede man omfider Statenhus⁹, kom den forbi, og gif paa samme Maade op ad den østre Side. Saa vidt man kom frem, maatte man ved Handel, om dertil gaves Anledning, af egen Virksomhed søge at tilbagevinde nogle af de gjorte Omkostninger, men ikke glemme Hovedøiemeedet, at undersøge Landets Beskaffenhed, og indhente sikre Efterretninger om dets Befolkning, Frugtbarhed, om Jisen o. s. v. Da Strømmene stedse gaar udad, og holde tildeels Jisen i en Afstand fra Landet, saa kunde der uden Tvivl stedse med mindre Fartøier fares indenskærs¹⁰, og den ene Kolonie saaledes undsætte den anden, hvor de større Skibe ikke kunde komme op; thi neppe kan det drages i Tvivl, at jo Tilførsel fra Fædrelandet aarlig kunde sendes til den sydligste af hine østlige Kolonier. Denne successive Maade, at nærme sig Maalet paa, vilde have den Fordeel, at Rygtet gif foran de Ankommende, gjorde dem forsaavidt kjendte, og forberedede Indvaanerne til deres Modtagelse. Paa een af disse Maader troer jeg Østerbøygdens Opdagelse muelig uden uhyre Omkostninger for Staten. Ja jeg er næsten overbevist om, at den engang vil findes, og at eet af disse Forslag, maaste begge tillige, vil føre til Maalet. Held Manden, hvem denne Opdagelse efter Forsynets Styrelse er forbeholden*! Uden Folk vilde Landet og dets Besættelse endog være sand Tilvæxt

*) Sl. Hans Egede gjorde ved sin Hjemkomst fra Grønland ei allene lignende Forslag til Østerbøygdens Gjenfindelse, hvorom læses i hans Naturhistorie, men han tilbød sig endog selv at følge med Expeditionen, om den maatte

og Fordeel for Fædrelandet; med Folk vilde maasse endnu vindes mere. Religionen vilde og gaa did med os, og udbrede sit velgjørende Lys, klarere end da det fordom ffinneede der. Det ffee!¹²

IV. Polygamisten.

At tage flere Koner paa een Gang, er vel ikke almindeligt i Grønland, men dog ei heller usædvanligt. En Mand, som elsker Forandring, og er tilfelig saa duelig til Fangst, at han kan underholde Flere,¹ tager undertiden to Koner; ja en Mand et Par Mile fra mig, havde tre. Ofteft forliges disse Koner ret godt; men er det modsatte Tilfældet, da kurerer et blaadt Die den Trettekjære. Den første Kone er altid den meest agtede og den egentlige Huusmoder, om hun end ikke er den meest elskede. Har hun født Manden Børn, især Dreng, da er hun vis paa at beholde hans Agtelse; men er hun ufrugtbar, da maa hun omgaaes ham meget varlig, og sine Medhustruere venlig, for ei allene at beholde sit Fortrin, men ogsaa at undgaae Forstyldelse.² Iblandt de Familier paa Den Tusfangme, hvorum allerede er talt, var en Polygamist. Denne Mand, den raskeste af dem alle der, var hver Gang jeg kom, begjærlig efter at høre Noget om vort Land. Jeg opfyldte hans Begjæring, og søgte som sædvanligt at opløste hans Tanker til det Hviere, den store Staber. „Ka! Ka! Belesse! Ujornakau!“³ udbrod han, det er: „bliv ved Præst, han er herlig og berømmelig!“ Send os en Lærer, vi ville adlyde — vi ville alle adlyde“. — „Naar jeg kan forlade mig paa, at det er Ederes Alvor, svarede jeg, saa skal jeg med Glæde udsee en Lærer til Eder, og selv besøge Eder, saa ofte jeg kan“. „Det er vort Alvor, vedblev han. Naar Du har været her, saa tale vi om hvad Du har fortalt os; vi ville kjende den Store, som er saa god“. Jeg talede ved denne Leilighed ikke et Ord om hans to Koner. Det havde været et Ord i Utide, og vilde have tilintetgjort hans gode Forfæt. Jeg overtalede, som sagt, National-Katecheten ved Christianshaab til at dele sig, og hver anden Uge drage did. Jeg fulgte ham ved hans Antrædelse, fremstillede ham for dem som deres Lærer, og jeg formanede dem til Lærvillighed, hvilket de lovede mig, og de holdt deres Løfte. Hver Gang jeg kom der, havde jeg Narfag til at være tilfreds med deres Flid og Sædelighed, hvortil ogsaa Polygamisten opmuntrede dem. Jeg havde tilskrevet Missions-Collegium om denne Mand, og forestillet, at da det synes, som Apostlene selv faae i denne Punkt igjennem Fingre med dem, som allerede havde to Koner inden de antog Christendommen, saa ønskede jeg Tilladelse til at døbe ham; men jeg fik Svar, at denne Tilladelse kunde ikke gives⁴, især for Føl-

foretages, for at overbevise sig om, at intet blev efterladt, som kunde føre til Maalet. Men hans Forsøg og Ansøgning derom til Kongen faldt hen, uden at Aarsagen vides. See H. Egedes Levnet af J. J. Lund¹¹).

gernes Skyld. „Du døber mig vel? Præst!“ spurgte han engang mod Enden af den anden Vinter. „Gjerne vilde jeg, var mit Svar, men Du har to Koner“. „Hvad? spurgte han hurtigt, kan jeg derfor ikke blive en Troende?“ „Du veed, sagde jeg, at den store Himmels Herre skabte kun een Mand og een Qvinde, og vilde derved vise, at kun saadanne to skulde leve sammen i Ægteffab“. „Du gjør mig bedrøvet, Præst! kan jeg forsthyde hende? udbrod han, og pegede til Konen; hun har født mig Sønnen, og hvorledes skal jeg forlade disse Smaa?“ „Du skal, sagde jeg, vedblive at drage Omfarg for dem alle, men ikke have ægteffabelig Omgang med din Medhustrue“. „Dette er vanffeligt, svarede han, vil den velgjørende Gud forsthyde mig, fordi jeg ikke kan forsthyde dem? Du veed, jeg onsker at blive en Troende. Du veed og, at jeg kjender ham og lever som en Troende“. „Ja, var mit Svar, alt dette veed jeg; jeg onskede og at døbe dig, men foruden det, jeg allerede har sagt dig, saa have og Herrerne i vort Land forbudet mig det“. Ugerne sagde jeg dette, og med nogen Uvillie hørte han det. „Mener Du ikke, Præst! saa vedblev han, at den store Himmels Herre er mere velgjørende, end Herrerne i Eders Land?“ „Sikkerlig, svarede jeg, han er idel Godhed; han dømmer og anderledes end Menneffer, da han kjender Hjertet bedre“. „Jeg vil være en Troende, og maa ikke blive det! sagde han rørt; men jeg vil dog vedblive at adlyde Gud og stye det Qvde, og haaber, at han ikke forsthyder mig, naar jeg døer“. Jeg besvarede dette, tog hans Haaud og saae ham med Omhed i Dinene. Det var ikke længe før min Hjemreise. „Gud i Himlen, sagde jeg, du og min, og alles vores Fader være dig for Jesu Skyld naadig, her og evig!“ „Bliv lykkelig Præst! svarede han, med Taarer; hos den gode Gud i Himmelen seer jeg dig igjen“. „Ja der vil vi glade ses!“ sagde jeg og gif. Taus fulgte han mig til Stranden, og hans Qvne fulgte mig længe.

V. De grønlandske Frierier.

Uafhængighed vil, at en Pige maa ikke ville giftes, og at Forældrene maa ikke give deres Minde til hendes Giftermaal; men derfor tage og Karlene deres Piger med Magt. Nogle Venner følge Frieren, gaae ind i Huset eller Teltet, og uden Omstændighed snappe Pigen¹, endog i Forældrenes Nærværelse. Ofte er hun uvidende om Frierens Kærlighed til hende; men om end ikke, saa maa hun dog gjøre al muelig Modstand, hvilken ikke sjælden gaaer saa vidt, at hun lader sig slæbe ved Haaudet, og om hun vedbliver, ikke at lade sig reise og at følge, faar endog et dygtigt Slag i Ansigtet. Naar hun endelig kommer i Frierens Huus, sidder hun bedrøvet, med udslaget Haar, og passer første Lejlighed til at løbe bort; hun indhentes, og løber atter, og atter hentes. Dersom hendes Uvillie er forstilt, sørger hun vel endnu een eller to Dage, men derefter overgiver hun sig; kan hun derimod ikke lide Frieren, saa bliver hun ved at flygte, indtil han enten opgiver at lede oftere efter hende,

eller, om han er rasende forelsket, bruger virkelig Tvang. I de ældre Tider skar Friieren, under disse Omstændigheder, den gjenstridige Pige nogle Snit under Gudsaaerne, temmelig vis paa, at hun capitulerede inden hun igjen kunde gaae. Nu bruger de vel ikke mere denne plumpe Maade at vinde en Pige paa; men jeg veed dog, at en Frier, endog i min Tid, truede sin Aæreste, som flere Gange løb fra ham, med denne Straf for Gjenstridighed. Afstyer Pigen virkelig af en eller anden Grund Egtteskabet, og kan dog ikke undgaa det, saa afstærer hun i denne Nød sit lange Haar, og løber til Fjelds; men hun giver derved tillige Afkald paa hvert Egtteskab i Tiden; man undre derfor ikke over, at denne Maneuvre er saare sjelden. Naar de urolige Frierdage er forbi, og Pigen er bleven Kone, da indtager hun og Hustruens Plads paa Brigen², og forsyner Manden af Huset, som Kone; men er hans Moder levende, da vedbliver denne Bestyrelsen, og Konen er for saavidt ikke mere end Pige. Disse voldsomme Friierer kunne vi ikke tillade vore døbte Grønlandere; de overgiver derfor og Præsten Sagen, og Fremgangsmaaden er da aluindelig følgende: Friieren kommer til Præsten, og siger: „Seg vilde gjerne have mig en Kone“. — „Hvem?“ — Han nævner hende. — „Har Du talt med hende?“ Undertiden sige de: „ja, hun vil nok, men Du kender Menneskene;“ oftere svare de: „Nei!“ — „Hvorfor ikke?“ — „Det er vanskeligt; Pigerne ere saa peene; tal Du med hende.“ I dette Tilfælde kalder Præsten Pigen; hun kommer, og efter nogle ligegyldige Spørgsmaal begynder han Friieriet som saa: „Nu er det vel paa Tiden at Du bliver gift.“ — „Seg vil ikke gifte mig.“ — „Det var Skade; thi jeg har en Frier til Dig.“ — „Hvem?“ — Præsten nævner ham. — „Han duer ikke, jeg vil ikke have ham.“ — Nu opregner Præsten hans Dyder: han er ung, en god Forhverver*, sidder rank i sin Kajak, kaster sin Piil³ sikkert og med Kraft, og fremfor Alt, han er from og elsker Dig. Hun hører opmærksomt, og hendes Mine siger: med Bifald, hans Roes, men svarer alligevel endnu: „Seg vil ikke gifte mig, jeg vil ikke have ham.“ — „Egimeget, jeg vil ikke tvinge Dig; jeg faaer nok en Kone til den raske Karl.“ Præsten tier nu, som om han ansaae hendes Nej for Hjertets Sprog. Endelig siger hun sagte, med et Suk eller med Taarer i Dinene: „Ligesom Du vil, Præst!“ — „Nej! ligesom Du vil; jeg vil ikke videre overtale Dig.“ — Nu kommer med et dybt Suk et Ja, og Sagen er afgjort. Friieren venter imidlertid sin Dom. Han kaldes, underrettes om sin Lykke, men tillige om, hvor vanskelig hun var at overtale. Bryllupsdagen bestemmes, hvorom Pigen allerede ved Besked. Den kommer. Brudgommen møder i Præstens Hus⁴, pyntet, med sit Følge. Bruden derimod tøver, maa undertiden hentes, og naar hun endelig kommer med sine Fruentimmer, da nedslagen, i sine Hverdagsklæder, og med upyntet Haar. Han træder med Anstændighed frem for Brudestammelen; hende maa Præsten tage ved Haanden, og anvise sin

*) En god Forhverver kaldes den Grønlander, som er duelig til Sælhund- og anden Fangst, og kan nære en Familie.

Plads. Hun tager den rigtig nok, men vender sig dog saaledes fra Brudgommen, at Præsten maa ofte dreie hende lidet, for ved Spørgsmaalene af Alterbogen at faae hendes Haand lagt i hans. Denne Haandrækning og det Ja, de skal sige for alle Tilstædeværende, er dem det sværeste⁵. De fleste Gange svare de kun med Djnene⁶, og dette tages billigen for fuldt Ja. Nu gaae de Biede til Brudgommens Huus, han glad, hun, som det synes, urørt og kold. Lidet derefter sender Præsten dem en Skjeppe Gryn eller Erter og nogle Stokfisk, med Hilsen, at de dermed ville gjøre sig tilgode med deres Venner⁷. Snart komme Redlerne over Lamperne;⁸ Giesterne kaldes, de snaffe og nyde deres lidet Gjestebud med Munterhed. Bruden lader sig undertiden overtale til at nyde Lidet med, men yderst sjelden til at gaae i Brudsejng om Afteuen. Hun løber imidlertid aldrig bort, som de hedenste Brude, finder sig efter nogle Dage ret vel i at være Kone, og faaer sin forrige Snaksomhed og Munterhed tilbage. Naar hun tager alt dette i Agt som Pige, og Forældrene tillige have viist sig utilboelige til at samtykke i Ægteskabet, saa har hver gjort Sit. Hun har reddet sin Ære, og de ere ufortalte.

*

*

*

Læseren behage at lægge Merke til, at Præsten kun blander sig i de Døbtes Ægteskabsager for at forekomme de ommeldte voldsomme, med Sædelighed og christelig Orden saa lidet passende Frierier. Han modsætter sig disse, uden at ammasse sig Ret til at blande sig i hine. Billigen giver Frieren ham denne Commission,⁹ hvis Følge er Orden og Vielse. Længe før min Tid var dette Skik i Disco-Bugt; men derfor vil jeg ikke sige, at det er Skik allevegne i Landet.

VI. Katechumen-Daaben.

Jeg havde et Aar blandt mine Katechumener ved Christianshaab en aldrende Enke, som var flygtet Syd fra, fordi hun der blev bestyldt for at være Allie:tsjof¹, en slem Hex, og derfor var i Fare for sit Liv. Det Skarn, som bestyldte hende, havde hun nogle Aar tilforn givet Huuslye og Brugten af sit Telt og sin Konebaad, imod at han skulde vedligeholde begge med Skind. Noget Tid opfyldte han gjerne denne Forpligtelse; men fik derefter Lyst til at være Eier af disse Sager, hvorpaa han var temmelig vis, naar han hegede paa hende, d. e. angav hende for en Hex. Som tænkt, saa gjort; og denne uskyldige, forladte Enke, som fik tidsnok et Nys herom, maatte med et sygt Pigebarn paa 8 eller 9 Aar flygte hemmelig derfra og fra sine Eiendele, for at frelse Livet. Hun fandt for det første Sikkerhed hos en af de gifte Kolonister ved Christianshaab; og da jeg strax derefter kom did, meldte hun sig hos mig, for at nyde Undervisning. Hun fik den, og var baade lærvillig og nem. Senad Vinteren fik jeg hendes ulykkelige Forfatning at vide, jeg talede

med hende derom, og lovede hende Beskyttelse, saavidt det stod til mig. Tiden gik, Sommeren nærmede sig, og Katechumen-Daaben var forhaanden. Efterat jeg derfor havde holdt denne Forretning hjemme hos mig ved Clausshavn, reiste jeg i Ugen før Pindsefesten derned, for dagligen at handle med dem af Katechumenerne, som jeg i Henseende til Kundskab og Forhold agtede værdige til at modtage Daaben. Blandt disse var Enken, hvorom her handles. „Vil De døbe hende?“ spurgte Kjøbmanden², da jeg kom tilbage fra den sidste Overhøring. Han pleiede ellers aldrig at blande sig i Sligt. Jeg svarede: „Ja! hun har den fornødne Kundskab og yttre Længsel efter Daaben.“ „Jeg vil raade Dem, vedblev han, at De ikke døber hende: thi Grønlønderne Sydfeiter ville dræbe hende, og det var Skade, om De skulde begynde ogsaa at dræbe døbte, som Hexer.“ „Skulde jeg da, siger jeg, udsætte hende for hendes Forsølgere³ Raseri, eller rettere, overlevere hende til dem, ved at nægte hende Daab? Nej, det var Synd. Jeg døber hende med Flere, og paalægger dermed Dem og Deres Folk en Forpligtelse mere, at forsvare et uskyldigt Mennekses Liv, som er bleven deres Medchristen.“ „Hverken jeg eller Mandfabet kan paatage os hendes Forsvar, sagde han. Vi ere ofte borte³, hvilken Tid hendes Mordere (disse boede omtrent 1 Miil fra Kolonien⁴) kunde passe; og om vi end vare hjemme, ville vi dog ikke udsætte os for Grønløndernes Raserie⁵; thi de have besluttet hendes Død.“ „Saa vil jeg tage hende med mig, svarede jeg, naar jeg reiser tilbage, og tør da vel imidlertid troe hende her i Sikkerhed.“ Morgenen kom; det var anden Pintejdag. Sydselsat med at læse, agtede jeg intet uden for mig, indtil endelig et Ansigt: „Morderne komme! de lande!“ gav mig for nogle Djeblikke Andet at tænke paa. Dette Besøg var saa uventet just da, som ubehageligt. Jeg fattede mig imidlertid, og blev min Beslutning troe, saavel at forsvare den Uskyldige, som at døbe hende. To af disse Mennefter gaar strax ind paa Kolonien⁶, og spørge efter Præsten. Man anviser dem mit Værelse⁷, og de træde raak ind. Efter nogle ligegyldige Ord spørger den Ene: „Vil Du døbe hende?“ og nævner hendes Navn. Jeg svarede: „Ja!“ „Hun dier ikke, sagde han, hun er en Illiheetsjof.“ „Det er Eders Angekof⁸, som besylder hende, svarede jeg, men han er en Løgner; jeg veed, det er Eders Forsæt, at myrde hende nu eller siden; men jeg tager hende i Forsvar, fordi hun har intet Ondt gjort, og naar hun nu bliver en Troende, da skal saavel de Danske som de døbte Grønløndere ogsaa forsvare hende.“ De taug og gik. Timen til Gudstjenesten var imidlertid kommen, og jeg lod Grønlønderne kalde, men bad tillige nogle af Matroserne at ledsage den stakfels Enke, som formodentlig var bange. Morderne, 10 eller 12 Personer, havde posteret sig paa Pladsen, ad hvilken hun skulde gaar, men prøvede ikke paa Roget, da de saae hende forsvaret. Skjælvende traadte hun ind i Stuen. „Du frygter, sagde jeg, men troer Du ikke, at den Gud, som Du bekynder, er mægtigere end dine Forsølgere? forlad Dig paa ham og vær frimodig!“ Efter Prædiken afslagde hun, som de andre, sin Troesbekjendelse, og blev døbt. Hyppige Taarer tolkede hendes Tøselser; Glæde, Haab, Frygt fremkaldte dem.

„Nu horer Du Gud og os til, sagde jeg ved Gudstjenestens Slutning, tak ham, og viis altid i dit Levnet, at Du er en Troende!“ Hendes Forfølgere vare endnu ikke dragne bort; jeg lukkede hende derfor inde i mit Værelse, for at vide hende sikker, medens Mandskabet var forsamlet ved Gudstjenesten, og lod hende bevogte den øvrige Deel af Dagen. Dagen efter foer jeg til mit Hjem igjen; min Kone, som havde fulgt mig paa denne Rejse, Enken og hendes Datter vare inden Borde, foruden Sthyrmanden og 4 Roerster. Da vi vare

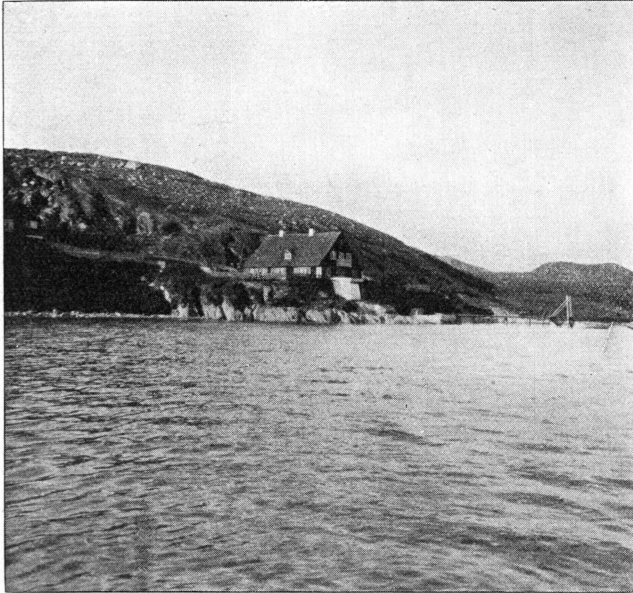

Fig. 3. Kolonibygningen i Christianshaab, opført ca. 1763 (Poul Harder fot.).

fomme en god Miil fra Kolonien bleve vi mange Rajaffer vaer, men tænkte mindst paa Morderne fra i Gaar, førend de kom nærmere. Enken kendte dem først, og med et Skrig: „Der er de!“ kastede hun sig næsgrus ned paa Bunden af Baaden. De havde hørt, at jeg vilde tage hende med mig, derfor vare de dragne Nord efter paa min Vej, istedet for at drage Syd paa. De foere raft ind paa os, kastede imidlertid deres Pile, til Bevis paa deres Kraft og Vished i at træffe, og lagde endelig deres ene Arm paa Reglingen af min Konebaad. Her behøvedes vistnok noget Mod, og jeg fik det. Efter nogle lidet betydende Spørgsmaal, siger En af dem: „Hvem er den Dvinde, der ligger?“ „Det er hende, svarede jeg med Fasthed, som I ville dræbe; hun er en Troende; jeg tager hende med mig, og skal vide at beskytte hende.“ De bleve blege og tause; endelig udbrod En af dem: „Det er os ligegyldigt,“ vendte derpaa ilende tilbage ind ad en Bugt, hvor deres Telte stode. Nu vare vi for saavidt befriede, og den Ulykkelige begyndte friere at drage Lande. Om mine Roersters Skynding, for at komme disse vrede Menneffer snarere af Syne, eller

noget andet var Narjagen, nok, en Nare gif istykket, vi vare roelamme *, kunde ingen synderlig Vej komme, og havde intet at istandsætte Naren med. Der var intet andet Middel forhaanden, end at roe ind i Bugten til Enkens Fjender. Iderst voveligt var dette vistnok, men jeg besluttede mig dog dertil, da det ikke kunde undgaaes, forladende mig paa Gud og min gode Sag. Vi styrede ind ad, og landede endelig midt iblandt disse Menneſker, som alle vare stimlede til Strandbredden. Jeg tager den brudte Nare i Haanden, gaaer i Land og siger: „Hvo vil istandsætte mig denne Nare? jeg betaler godt.“ En greb den og begyndte strax Arbejdet. „Akakak**,” sagde Nogle af dem imellem sig: „han frygter ikke.“ Nu indbøde de os (min Kone var nu og kommen i Land) i deres Telte. Men jeg kunde ikke modtage Tilbudet, thi det havde da maaske været ude med Enken. Jeg underholdt mig imidlertid med dem indtil Naren efter en lang Time var istandsat. Man var tilfreds med Betalingen. Vi satte fra Land og skiltes ad som Venner. Midt om Natten kom vi hjem⁹; jeg indtingede Enken, som nu var i Sikkerhed, og hendes Datter hos en Familie, som havde Plads tilovers. Hun levede 2 til 3 Aar derefter, manglede intet og døde i Fred.¹⁰

VII. Nogle Reiser.

a. Til Christianshaab.

Saa mange Embedsrejser havde jeg hidhen¹, og saa mange af dem farlige, at jeg kunde fylde endeel Ark med Fortællingen om dem. Jeg reiste hid til Lands ved Juletider, og flere Gange trillede jeg ned fra Toppen til Joden af høie Fjelde***. Jeg reiste paa Fien, der var saa tynd, at den neppe kunde bære fire Hunde. Jeg reiste til Søes under opkommende Uveir, og ofte under Mængde af Drivis, som skar Huller i min Konebaad. Men tre af disse Reiser forekomme mig især farlige og værd at fortælle. Jeg foer jevnlig til Christianshaab Dagen før Paaske, saavel for der værende Danſkes Skyld, som for at overhøre Katechumenerne. Denne Gang var Søen aaben², ihvorvel fuld af Drivis. Nogle Matroser, som i Handels-Anliggender³ havde været i Claus-havn, foresatte sig at følge med; men da Dagen kom, frygtede de for Fien og bleve tilbage. Jeg reiste, forsynet med en Styrmand, 6 Roersker og en Grøn-lænder i Rajak, tidlig fra mit Hjem, og lagde til henved Kløkken 12 under meget Arbeide tre Mile tilbage igjennem Fien. Vi talde allerede om, at den Miil, vi endnu havde tilbage, ikke var saa farlig, da Styrmanden pludselig

*) Roelam er at mangle en nødvendig Aare, ligesom kjørelam hos os er at mangle en Hest.

***) Forundrings-Udtryk¹¹).

***) Dette skede, naar jeg, efter moisommelig at have vandret opad til Toppen, ved Nedfarten satte mig paa Slæden, og denne løb forbi de galopperende Hunde.

raabte: „See hist op paa Fjeldet, Præst! der rejser sig et frygteligt Uveir, og det vil snart komme til os!“ Jeg saae det, og svarede: „Frem kan vi da vel ikke komme; Modstanden bliver for voldsom; men lad os strax vende! Vi finde vel et Sted i Nærheden, hvor vi kan lægge til Land, indtil det er forbi.“ Som sagt, saa stede det; men i Vendingen var allerede Uveiret der, og havde kantroret vor Vaad⁴, dersom ikke Grønlænderen havde lagt sig i Vinden med sin Kajak, og saa mesterligen manøvreret mod de vældige Bølger, ved at lade dem gaae over sig, at de havde tabt noget af deres Kraft inden de naaede os. Ved Vaadens stærke Arbeide var imidlertid nogle Knæer knækkede, den vakkede, og det saae just ikke ud til Frelse. Roerskerne tabte Modet, og vilde ikke roe mere. „Roer! sagde jeg, og greb en Rare, ellers drukne vi.“ „Vi drukne alligevel, svarede de, det nytter ikke.“ Jeg opmuntrede dem saavel med Ord som Exempel, roede selv af al Magt, og sagde: „Vi bør gjøre hvad vi kan til vor Frelse, og vi blive frelst.“ De toge da fat igjen paa Rarerne, men Uvejret vedblev, Vaaden blev stedse svagere, og sandelig! Gaabet ogsaa svagere. Da førte det kjærlige Forsyn os, efter omtrent en Times Anstrængelser og Livsfare, til en lille Bugt, hvor Landet tog af for Bølgernes Voldsomhed. Her saae vi os frelst, og takkede Gud. Det kostede nogen Umage, at faa Vaaden op over den udhængende Iskant⁵, men det gik dog an. Vi hvælvde den, lagde os under den paa Sneen og talede om vor overstandne Fare. Kajak-Roeren var ikke lidet stolt af sin Daad, og han havde Marsag dertil, thi han hidrog til vor Frelse. Nu kunde vi have behøvet nogen Vederqvælgelse, men herpaa var ikke at tænke. Jeg havde vel to Skonrogn, som min Kone nødte mig paa inden Afreisen, men hvad var det iblandt saa mange? Sen paa Eftermiddagen stillede Vejret noget, hvorfor jeg siger til mine Grønlændere: „Det er Paaskedag i Morgen; jeg maa enten frem, eller tilbage over Land.“ „Du spøger, Præst!“ sagde min raske Styrmand. „Nej! det er mit Alvor.“ „Frem kan Du ikke komme; jeg veed ingen Bei; Fjeldene ere frygtelige, og Tilbageveien er saa lang; Du vinder den ikke.“ „Lad os see! svarede jeg, følger mig!“ Jeg fik endelig min Styrmand og to af Fruentimmerne overtalte, og vi begave os paa Veien. I hvorvel Sneen var dyb, gif det dog ret godt saalænge det var Dag; men da Natten faldt paa⁶, kunde vi ikke længer gjøre Forskjel imellem Fjelde og Dale. Vi faldt i Snedriver, og reiste hinanden op; vi faldt atter, og reiste os atter, stedse mere udmattede. Efter mange Timers Vandring siger min Grønlænder: „Vi ere gaaet vild, jeg hører ikke Søen bruse.“ Jeg lyttede, og kunde ei heller høre den. „Saa maae vi, sagde jeg, gaa Vesten paa; Vinden har ikke vendt sig.“ Vi gjorde saa, og efter 1 til 2 Timers yderligere Anstrængelser kom vi Stranden atter nær, og kort derefter til en Slette, paa begge Sider omgiven af høie Fjelde. Jeg troede at kjende denne Slette, gif omkring i den op og ned ved den brusende Strand, og kjendte den virkelig, da jeg Efteraaret tilforn havde været der. „Vi ere, sagde jeg, da jeg kom tilbage, i Sandboj⁷, og have nu ikke langt hjem.“ „Vi har 1 Miil, sagde min Grønlænder, dersom vi gaae den rette Bei⁸, men neppe 1/2 Miil,

om Du kunde klatre op af hiint Fjeld." „Vie nu lidt," sagde jeg, og deelte mellem os Fire mine to Tvebakker. Vi spiste dem, drak eller slugede Sneedertil, og følede os noget styrkede. „Nu op ad Fjeldet!" sagde jeg. „Hoit oppe er det lodret, svarede Grønlænderen; glider din Fod, da styrter Du i Søen, og Ingen kan redde dig." „Vi ville prøve!" sagde jeg, og begyndte vor Opgang med de faa Kræfter, vi endnu havde tilbage. Vi gik og krøb, men dog stedse op ad, indtil vi naaede det omtalte steile Sted. „Her er det Vanstelige! hedde det; glid ikke Præst!" „Hjælper mig, saa hjælper jeg Eder, naar jeg er kommen op," saa sagde den Første, og klattrede, og ved Grønlænderindernes Hjælp, som lettede bagfra, kom han lykkelig op. „Vie lidt, sagde han nu: jeg maa hvile!" men kort derefter lagde han sig paa Maven, og strakte sig saa langt ud over, som mueligt, sigende: „Kom nu, jeg griber dig." Et af Fruentimmerne begav sig op ad; jeg lettede efter; han fik hende om Haanden, og hjalp hende op. Nu kom Touren til mig. Saavel de der vare ovenfor, som hun, der var tilbage, anstrængede sig for mig; jeg klatrede; mine Knæe vaklede; maastee var jeg faldet, og ved Faldet Døden nær, da jeg greb hans udstrakte Haand, og ved den, og hendes Hjælp som lettede, kom ogsaa uskadt op*. „Det var vel, det var vel!" raabte de — „Ja! sagde jeg, det var vel! Gud være takket! men hjælper nu hende, som endnu mangler!" — Dette gjorde de troligen, fik begge fat om hendes Haand, og vi vare alle frelst, men saa yderlig udmattede, at vi vel 10 Gange gik og sadde paa den Fjerdingsvei, vi endnu havde tilbage. Endelig naaede vi Kolonien Kl. 4 Paaften Morges, saa afmægtige, at jeg faldt over Dørtærstelen til Koffenet, og mit Følge snublede. Jeg bankede paa Stuedørren og nærmede mig; min Kone var vaagen, og laae i Bøn til Gud for min Frelse; thi alle Danske og Grønlændere ved Clausshavn sagde Dagen tilforn, medens Orkanen rasede, at dersom vi vare paa Søen, var vor Frelse ganske umulig: men de haabede, at vi vare komne til Christianshaab forinden. Medens hun stod op, og aabnede Dørren, gik jeg til Karstens Kammer, for at vaagne ham, og bede ham at gjøre Fjeld paa Arnestedet. Han var sovnet ind med den Tanke, at vi vare druknede; da jeg derfor fik ham halvvaagen, og han kjendte min Røst, troede han, at det var min Gjenfærd, korsjede sig andægtigen, og sagde: „Gud være hans Sjæl naadig! han var en god Mand." „Det er mig selv, sagde jeg; vi ere frelst." Endelig vaagnede han ret, og takkede Gud af ganske Hjerter**. Min Kone havde imidlertid aabnet Stuedørren og faldt mig om Halsen med hjertelig Graad. „Gud! saa gav Du mig ham dog igjen!" var alt hvad hun kunde fremføre. Ja! vi vare givne hinanden igjen! Da hun var bleven noget roligere, følede vi med taknemmelig Glæde Guds underfulde Frelse. Men nu maatte

*) Grønlænderne, vante fra Ungdommen af til at bestige høie og steile Fjelde, have heri et stort Fortrin.

***) Han var en god ærlig Jyde, og havde været en lille Kjøbmand i en jydsk Kjøbstad. Uheldig, saae han sig nødt til at søge Hyre paa Grønland, og tjente mig i nogle Aar med Troskab og sjelden Omhu⁹⁾.

her tillige tænkes paa nogen Bederqvægelse for mig og mit Følge, og denne var ikke saa let at bringe tilveie. Fasten var allerede begyndt*; vi manglede alle Ting, som ved Bane ere blevene nødvendige: Viin, Brændeviin, Kaffe, Thee, Sukker, o. s. v. Min Kone varmede derfor snart en Potte godt Ol, med en Skive Brød og lidet Smør; maaske det Bedste i vor daværende Forfatning! Vi spiste Skonregn med Smør paa, drak dertil varmt Ol, og sølede os styrkede. Vel tilfredse gif mine Grønlændere til deres Huse, og jeg kastede mig paa Sengen for et Par Timer, og forrettede derefter Gudstjenesten ved sædvanlig Tid. Endskjøndt jeg kort før denne Tour havde været syg, var den dog, paa nogen Omhed nær, uden Følge. Ved Efterretning om vor Hjemkomst kom mine gode Grønlændere tidlig om Morgenen, for at spørge min Kone om mit Befindende, og ytrede deres Glæde over min Frelse. Min Konebaad¹⁰, hvilken Kajak-Noeren imidlertid havde slirket lidet paa, kom hen paa Eftermiddagen ilde tilredt tilbage. Folkene vare i god Stand; men inderlig hungrige trængte ogsaa de til Bederqvægelse, og fik den.

b) En anden Rejse til Christianshaab.

Omtrent 20 til 30 Skridt fra mit Huus løb en Elv med herligt Vand. Fra Hjelbene højt oppe i Landet udgjød den sig i to ferse Søer, og tabte sig siden i Stranden. Om Vinteren frøs den til; men om Foraaret kom den vældigen igjen fra sine Forraadskaure. Havde man da ikke i Forvejen gravet for den og ledet dens Løb, saa tog den en urigtig Retning, og oversvømmede ei alene Pladsen, men truede endog Huset. Dette var især Tilfældet et Foraar. Den 24. Mai berettede man mig, at vi kunde vente Elven. Noget var vel gjort af Folkene i Forvejen for at rette dens Løb, men ikke nok. Allerede om Formiddagen havde den udbredt sig over Pladsen¹¹, og nærmede sig Kolonien^{11a}. Jeg havde foresat mig en Embedsreise til Christianshaab om Eftermiddagen, og foranstaltet Slæden forspændt til Kloffen 2. Formiddagen blev anvendt til Ungdommens Underviisning; men da den gif fra mig, var Veien spærret; den løsbudte Elv stod allerede over Fodstykkerne, og gennemstrømmede min lille Hauge. Ved Hjælp af Loftsstigen maatte de unge krybe over et Skuur, for at komme til deres Hjem, og næppe blev dette endnu mueligt. Jeg vilde spise til Middag inden Afreisen; Bordet blev dækket, og vi spiste; men da min Kone vilde gaa i Køkkenet og oplukkede Døren, blev den slaaet fra hende og Vandet strømmede ind i Stuen. Her vare gode Raad dyre. Det saae ud til, at Huset kunde gjenembrydes — og jeg skulde reise. Min gamle Katechet var allerede omkafstet af Vandet i selve Kjøkkenet, og i Stuen hos os svømmede Alt hvad kunde svømme. Min Kone og Søn kunde ikke blive der efter mig; jeg vilde ellers i min Fraværelse have svævet i ængstelig Ubished om disse mig saa kjære Personers Skjæbne. Endelig traf vi et stort Bord frem, satte Stole

*) Den nemlig, da Forraaden var opbrugt, og man længtes efter Skibets Komme. Den varede undertiden længe, og var ofte haard nok.

Fig. 4. Boligen set fra Nord; elven styrter i havet omtrent hvor stagen staar. (Kristiansen fot.).

ovenpaa Bordet, og paa disse søgte vi at bevare vore Sengenlæder. Chatol- og Dragkiste-Skuffer bleve og saaledes uddragne, opstablede og fyldte. Nu en Serviet med Brød og Smør for nogle Dage — og vi vare færdige. Jeg overtalte Katecheten til at følge os, og vi flygtede ud af Kjøkken-Vinduet, som vendte til en Side, hvor Vandet endnu ikke var kommet i saa stor Mængde, fordi den laa høiere. Men nu skulde vi gaa et temmelig langt Stykke over Isen¹²: min Kone, for at indqvartere sig i et grønlandsk Huus*, og jeg, for at komme til min Stæde. Men Isen var yderst skrøbelig, næsten Fraade, endnu farligere ved Elven, som brusende nedstyrtede deri. Og dog skulde vi just derover. Vi toge da vor lille 2 Mars Søn¹³ imellem os, i Tanke, at dele lige Skjæbne. Katecheten fulgte; og næsten uden at haabe det, naaede vi vor bestemmelse for det første. Min Kone havde endnu ikke opholdt sig nogen Nat i et grønlandsk Huus, og kunde ikke overtale sig til at sove paa Brægen iblandt de mange nøgne Menneffer. Med Ryggen mod en Væg og sin lille Dreng paa Skjødet holdt hun ud i 3 Nætter og Dage. Den fjerde Dag havde Elven taget sit rette Løb igjen, og brusede vel endnu, men var dog ikke bredere, end at hun, ved Hjælp af et Bræt og 2 Grønlandere, forsøgte Overgangen, og kom lykkelig hjem. Odelæggelsen i og uden for vort Huus vil jeg ikke omtale. Hun gjorde alt mueligt, for at faa det nogenlunde beboeligt til min Hjemkomst.

Saa snart jeg havde seet hende i Sikkerhed i et grønlandsk Huus ommeldte 24 Mai, afrejste jeg efter Bestemmelsen. Isen var saare skrøbelig: ikke som

*) Den løsbrudte Elv løb mellem mit og de grønlandske Huse i brusende Fart. Isen var derfor den eneste Vei, paa hvilken man kunde naae disse¹²).

naar vi i Begyndelsen¹⁴ bruge den, men som den, Strøm og Søel hver Dag mere underminerer og smelter. Efter at vi havde kjørt 2 Mile, stødte vi paa en Abning, saa lang, at vi kunde ikke omgaae den, og saa bred, at vi kun ved et lykkelig Spring kunde sætte over den. Min Grønlænder sagde: „Vi komme ikke over her, uden at vi ved et raadt Løb gjøre Springet; og saa kommer det dog an paa, om Isen paa hiin Side kan bære os“. Vi havde hver en Tuk*; han tager sin i Haanden, løber til, og naar lykkelig over. Jeg løber og til, sigter for at faae Fodfæste paa samme Sted som han, og fik det, men hans Tyngde havde saavidt brækket det, at da min kom til, gik det istykker, og jeg faldt i Kenden indtil Armene. I det Løb, jeg var, havde jeg sikkert gaet under Isen, og da været uden Redning, dersom ikke min Tuk, som i Faldet kom til at ligge tvært over Kenden, havde opholdt mig. Jeg var for dybt nede til at hjælpe mig selv op, og min Grønlænder for nænsom til at tage fat paa mig, som Omstændighederne fordrede. „Hvordan skal jeg dog faae dig op, Præst? sagde han; maa jeg tage Dig ved Haaret og den ene Arm? thi Tukken maa du ikke slippe“. „Tag fat, svarede jeg, hvor du synes bedst; men snarest muligt; thi jeg bliver alt tungere“. Nu greb han mig raft i Haaret og den venstre Arm; men han maatte tillige være forsigtig, at Isen ikke skulde brække under Arbeidet, og vi begge omkomme. Jeg blev derved lettet saavidt op, at jeg kunde hjælpe lidet til. Naturligvis gjorde jeg dette alt mere, som det blev mig mere mueligt, og jeg kom omsider lykkelig op, men ganske gennemvaad. I denne Tilstand havde jeg endnu 2 Mile at kjøre. Binden blæste koldt fra Norden¹⁵, og jeg var sandelig ikke varm. Vi lagde imidlertid ogsaa denne Bei tilbage. Jeg skiftede strax Linned og Klæder ved Ankomsten til Christianshaab, hvorefter Kjøbmanden beverteede mig med Kaffe og Mad, og tilsidst med en god Punsch¹⁶, som ret varmede mig op. Jeg sov godt, stod frisk op og takkede Gud. Da de Forretninger, for hvis Skyld jeg reiste derned, vare tilendebragte, drog jeg hjem igjen til Søes¹⁷ Mit tarvelige Huus saae elendigt ud, og dog var det saavidt istandsat, som Tiden tillod. Min lille Hauge var ganske ødelagt. Min Kone og Søn vare friske, og det stod vel til hos mine Grønlændere; dermed var da alting godt.

c. En Rejse til Jakobshavn**.

Mit Blod var kommet i Norden¹⁸, og jeg besluttede i Juleferierne at rejse til Jakobshavn, for at blive aareladt af Kjøbmanden¹⁹, den eneste paa mange Mile, som kunde aarelade. Men Arstiden var vanstelig: den 20 Decbr.; ingen Dag²⁰; Søen, saa nær Solhverv, urolig; Isen farlig at bruge, og Isfjeldene saare troeløse med den høje Søe, som løftede dem fra Grunden.

*) En Tuk er en Stang, henved 3 Alen lang, med et Huggejern i Enden, som føres ned for at prøve Isen.

***) Som Claushavn ligger $\frac{1}{2}$ Miil Sønden for Isefjorden, saa Jakobshavn $\frac{1}{2}$ Miil Norden for samme.

Fig. 5. Claushavn; partiet nord for Elven. Over fjeldene gaar vejen nordpaa. (Kristiansen fot.).

Jeg reiste alligevel; Nødvendigheden var der, og en Grønlander havde Dagen tilforn berettet mig, at Iisefjorden kunde bruges. Vi vare to Slæder. En halv Mil af Veien gik over Landfjeldene, og lagdes tilbage uden Uheld. Men da vi kom et Stykke ud paa Fjorden, blev Iisen saa tynd, at vi maatte spænde Hundene, paa fire nær, fra Slæderne; og vi kunde ikke engang have gjort dette, ligesaa lidet som vi kunde vende, dersom ikke en Flade gammel Iis havde givet os Leilighed til at holde og spænde fra. Vi reiste nu videre. Et Bøsseskud paa vor Venstre var aabent Vand; paa vor Høire sadde nogle Grønlændere ved Iisfjeldenes Fod, for at styde Sælhundene; høit oppe i Fjorden larmede Fjeldene. Endelig efter megen Fare naaede vi lykkelig Landet paa hiin Side. Vejen til Kolonien gik over et temmeligt højt Fjeld²¹: vi bestege det, saae os tilbage, og der var ikke mere Iis, hvor vi saa nylig havde kjørt. Vi takkede Gud for vor Frelse, føere videre, og kom til Kolonien Kloften henimod 8 om Aftenen²², just som Kjøbmanden og Præsten²³ vare gaaet til Bords. De havde vel hørt Larm af fremmede Hunde; men de kunde umuelig forestille sig, at nogen Europæer havde vovet sig over Fjorden paa denne Aarets Tid, og vare rolige. Jeg gik ind, og da jeg mærkede, at de ikke kjendte mig, satte jeg mig paa en Bænk ved Døren og taug. Talen var om mig. Kjøbmanden vendte sig nu deeltagende til mig, hvem han ansaae for en Grønlænder²⁴, og spurgte, om jeg i Dag havde hørt noget fra Præsten i Claushavn? „Jeg har seet ham“, svarede jeg. „Seet ham? du lyver“, udbrød han. „Nei!“ sagde jeg, og gik frem. Forundrede bleve de rigtig nok over denne min Komme, og paa

den Tid; men glade tillige, at de saae mig levende. Nu maatte jeg fortælle, og atter fortælle. „Mit Grinde, sagde jeg blandt Andet, er at udbede mig en Areladning i Morgen“. „Meget gjerne, svarede Rjybmanden, naar Nøden er der; men vi have Soelhverv, og de Dage agtes ikke tjenlige“. Dagen kom og gif uden Beslutning; næste Dag kom og; men enten det nu var Forandring af Opholdssted, Selskab, Samtaler eller hvad det var, nok, mit Sind blev muntre, og mit Blod roligere, og da man raadte mig det, udfatte jeg den Areladning, for hvis Skyld jeg med saa vienhyulig Fare var kommen. Nu skulde jeg hjem igjen, da Helligdagene vare forhaanden; men hvorledes? Ingen Danst vovede paa denne Aarstid at gaae i Fartøi uden om Fjesejorden; kun Grønlænderen vover Farten i sin Kajak; og inde i Fjorden og imellem Fjeldene var yderst farligt, ihvorvel Fjisen, efter Beretning, var endnu brugelig en halv Miil høiere oppe end der, hvor jeg kjørte ved Overfarten. Jeg besluttede imidlertid Hjemreisen, uagtet mine Venners Anmodninger, ja uagtet min gode Kones Anmodning, som havde sendt en Kajak til mig med Brev, at jeg endelig maatte forblive her, da den gamle Katechet vilde besørge Gudstjenesten for Grønlænderne, og læse en trykt Prædiken for de to Danst²⁵, som vare der, saa at intet skulde blive forsømt. Tidlig den 23. Decbr. begav jeg mig paa Bei; Vennerne fulgte en Tid, men da Beien blev vanskelig, og de ved længere Ophold kun vilde sinke mig, toge vi Afsted og de vendte tilbage. Efter store Strabatser og mangehaande Farer kom vi til et Fjesejeld, som for det meste var omgivet af henved 2 Favn aabent Vand. Derover kunde vi ikke komme, og andetsteds var det heller ikke mueligt. Vi maatte da beslutte os til at flattré over dette Fjeld, som ikke var høit, ei heller saae skrobeligt ud. Det var et saare voveligt Foretagende. Vi kom imidlertid lykkelig derover, loffede vore Hunde svømmende til os, og naaede endelig vort Land. Men Fjisen var allevegne brækket; vi kunde ikke lande, og det saae endnu ud til, at vi maatte blive hvor vi vare. Et Par Timer kjørte og gif vi saaledes frem og tilbage, og fandt omsider i en lille Bugt en Strimmel Fjese landfast, over hvilken vi styndte os, og slap paa Land. Men saa høit oppe i Landet havde mine Grønlændere ikke været tilforn. De vidste ingen Besked om Fjeld og Dale; kun det vidste de, at vi skulde rejse Sydvest paa, for om mueligt at naa vort Hjem. Aftenen var forhaanden, og Mørket med Aftenen²⁶; vi vidste ikke hvor lang Bei vi havde tilbage. Vi vare imidlertid frelst fra Fjorden, og kjørte haabefulde afsted. Men efter omtrent en Times Rjorsel indløb det Uheld, at den ene Slæde i Nedfarten af et Fjeld stødte mod en stor Steen; Remmen brast, som sammenholder Skaglerne og Hundene, og disse føere afsted, da de følede sig løse. Nu blev vor Rjorsel besværligere, thi vi maatte give Grønlænderen Plads hos os, og lade ham binde sin Slæde bag vor. De løse Hunde kom hjem længe før vi, og bleve som sædvanligt modtagne af Pladsjens Hunde med Tuden og Larmen. Grønlænderne kom derved ud af deres Huse, og da de kjendte Hundene, som endnu vare vaade og fulde af Fjeseklumper i Haarene, blev det strax almindelig Mening, at vi vare omkomne. I ængstelig

Forventning og næsten uden Haab gif min Kone saavel som de andre, da Koloniens Hunde atter larmede, og derved meldte os. Min Kones Glæde var ubeskrivelig. Paa den gamle Katechet, hvis Søn var min Rudst, havde denne pludselige Overgang til Glæde den Virkning, at hans Skjorbug indfandt sig, og bandt ham saa fast til Jorden, at han ikke kunde komme af Stedet. Jeg gif til ham, hilfede ham, og for at vise, at vi ikke vare saa udmattede, at vi jo kunde være muntre, sagde jeg: „Ere vi ikke raske Folk?“ „Jo! svarede han, saa raske, at De dog engang omkommer, til Sorg for os Alle“.

VIII. Noget om vor Handel med Grønlænderne.

Farten paa Grønland, ligesom og Handelen med Indvaanerne, blev for endel Aar siden dreven for Kongens Regning, som nok sjelden vandt ved nogen Handel; men almindeligen drev et Kompagnie¹ den under en Direction*. Den Uindviiede kunde ikkun gjette sig til Selskabets Fordeel, som dog, efter Maaden de handlede paa, maatte være betydelige. Man satte Taxt paa de Handelsvarer, der bleve sendte til Landet, og ligeledes bestemtes, hvad Grønlænderne skulde have i Betaling for de Varer, de afhandlede. De Varer, som sendtes did, bestode blandt Andet i Kirsaier, Sledslærret, Rattuner, Silketørklæder, og dito Baand, Perler, Krumknive og andre Knive, Pilejern, Kjedeler, Krudt, Blye, Tobak og Risler. Grønlænderne afhændede Spæk, Sælhunde- og Ræveskind, undertiden og Bjørneskind, Hvalsfiske-Barder, Cenhjørningshorn, Edderdun o. s. v. Jeg ved ikke hvad ovenmeldte danske Varer kostede fra første Haand; men Taxten var i min Tid for os Europæere: 1 Alen Kirsai 2 Mk. 10 ft., 1 Pund Krudt 2 Mk., 1 Pund Blye 10 ft., en Krumkniv 1 Mk. 8 ft., et Pilejern 8 ft. uden, og 12 ft. med Hager o. s. v. Grønlænderne maatte derimod give: for 1 Alen Kirsai 1 Ballie Spæk, for 1 Pund Krudt 1 dito, for 6 Pilejern 1 dito, for 2 Krumknive 1 dito, o. s. v. Ballie kaldtes Maalet, hvori Kjøbmanden modtog Spækket, og denne skulde være af en Tondes Størrelse. Nu kunde 1 Td. Spæk, naar den i Kjøbenhavn blev brændt², udgjøre omtrent $\frac{3}{4}$ Td. Tran. Naar man nu veed, at en Ballie eller Tonde Spæk betales kun med en Rigsdalers Værdie³, og at de danske Varer folgtes Grønlænderne til forhøjet Priis, som ovenmeldt, og tillige at en Tonde afbrændt Tran gjaldt i de Aar fra 16 til 18 Rd., altsaa $\frac{3}{4}$ Td. 12 til 13 Rd. 3 Mk., saa sees ikke allene, hvad disse Fornødenheder kostede Grønlænderne, men ogsaa de Fordeele, de afgave for Handelselskabet. Men af alle Varer kom ingen dem dyrere at kjøbe, end en Riffel, som dog i Disco-Bugten, hvor Iisen ligger fast i mange Maanedes, og Sælhundene maa stydes, var dem saa uundværlig. Bist ved jeg det ikke, men man sagde, at hver Riffel

*) Dog dette efter andres Beretning. For afgjort Sag tør jeg ikke udgive det, og Læserne er det vel ligegyldigt, hvem der driver den.

kostede Kompagniet 6 til 7 Rd., og nu skulde Grønlanderne give 10 Rd., eller 10 Ballier Spæk, som efter nysanførte Beregning var for disse en betydelig Udgift, men for Handelen en stor Fordeel. — Dog de kunde endnu taale denne Udgift; ligesom Handelens Fordeel ei heller var ubillig, naar man lægger Mærke til Beføstningerne ved Skibenes Udredning, Koloniernes Proviantering, og de manghaande Betjentes Lønninger⁴ i Kjøbenhavn og i Grønland, ei at tale om, hvad der voves ved en Handel paa saa vanskeligt Farvand; men Grønlanderne gave langt Mere for deres Varer end her er meldt, og dette Mere var for meget. Jeg vil forklare mig: De gave for Gr. ei allene 10 Ballier Spæk for en Riffel,* men 15 Ballier; og Ballien indeholdt ikke allene 1 Tønde, men 1½ Tønde, og var desuden bundløs⁵. Naar der skulde maales, vidste Arbejdsfolkene ret snildt at sætte Ballien over et Hul eller Fordybning, som først maatte fyldes, inden nederste Rand af Ballien naaedes; siden gik det opad indtil den var fuld⁶. Grønlanderne vidste rigtig nok, at dette ikke var som det skulde være. Nogle taug; Andre lo og jagde: „Saa blev den dog fuld“ og derved blev det. Jeg overdriver ikke Tingen, men paastaar, at Grønlanderne i min Tid saaledes betalte deres Rifler. To til tre Mar gif hen, inden de kunde bringe alt dette til Veie⁷. Sjelden fik de Geværer, førend det Halve var leveret; og naar de nu fik det, var der undertiden en Splint i Riben, undertiden var Laafen urigtig; men disse Feil fordrede end flere Beføstninger, inden det kunde benyttes. Kort, de gave en uhyre Betaling for et ofte maadeligt Gevær, og denne Betaling blev jmaaligen med Livsfare samlet. Kompagniet fik, som allerede anmærket, kun to Tønder heraf; den øvrige Deel toge Kjøbmændene for sig med rolig Samvittighed**⁸. Og dog vare disse ikke virkelige Kjøbmand, men kun Handelens Fuldmægtige. De vovede intet ved Handelen. Naar de aflagde Regnskab for de oversendte Handelsvarer, for det derfor indkjøbte Quantum Spæk, Barder, m. v., og forsynede sig med Skiperens Bevis for de Varer, de hjemsendte, saa vare de uden alt Tab, om end Skibet forliste. De burde derfor have ladet sig nøie med ringere Fordeel. Noget maatte man vel tilstaae dem, som Procent af det hjemsendte Spæk, eller Præmier, naar de sendte et vist Quantum m. v.; thi de fleste kjende intet andet Gode end Fordeel, og uden Haab om denne blev ingen Handelsbetjent i Grønland; uden dette Haab maatte Handelen standse. Jeg maatte meget feile, om ikke Kompagniet vinder ved de grønlandske Varer, som efter den fastsatte Taxt blive det til Deel; men hvor meget mere vilde det vinde, vilde Fædrelandet vinde, vilde de arme Grønlandere vinde, dersom den fastsatte Taxt,

*) Riffelen er den vigtigste Fornødenhed; de andre Fornødenheder maatte de betale i Forhold til denne; men jeg kan ikke bestemt sige, hvad de maatte give, f. Eks. for en Kjedel.

**) Grønlanderne fik, som sagt, efter Kompagniets Taxt, kun 1 Rd. for 1 Td. Spæk, og efter Kjøbmændenes Taxt, 1 Rd. for 1½ Ballie eller Tønde, m. v.; men hvad Betaling man gav dem for Barder, Skind, Eenhjørningshorn og flere Sorter, veed jeg ikke⁹).

jaavel paa de danske, som grønlandske Varer, blev fulgt, og dersom det hele Quantum Spæk, som indhandles ved Kolonierne, blev den retmæssige Handel til Fordeel! Kjøbmændene vare meget hemmelighedsfulde, endog naar det angik de Varer, de hjemsendte til Kompagniet; men jeg veed dog, at der paa de to Pladse, ved hvilke jeg var Præst, blev indskibet for dets Regning fra 130 til 200, ja et Aar uden Tvivl 300 Fade Spæk*, foruden andre Varer, af Barder, Skind m. fl. Talede eller skrev Præsten, som Grønlandernes, især de døbtes Forsvar til Kjøbmanden om denne ubillige Handlemaade, da var Freden brudt, og mangehaande Uleiligheder vare Følgerne deraf. Meldte han noget Eligt hjem¹⁰, da var han en trettetiar Mand, en Mand, som blandede sig i uvedkommende Ting, og — udrettede intet¹¹. Handels-Direktionen troede sine Betjente vel; og Missions-Kollegiet var endog saa overbevist om deres Redelighed, at det siden vor Afreise paalagde os blandt andre Embedspligter ogsaa denne: at leve i god Forstaaelse med Kjøbmændene. Den Yndest, vi kunde vente ved Hjemkomsten, berøvede for endeel herpaa¹². Min Kjøbmand og jeg bevarede stedse den udbortes Tugt; og Gud veed, at jeg meente ham det ikke ilde. Undertiden maatte jeg rigtignok skrive ham til, men det skete uden Bitterhed, og — ved Samtale syntes alt Eligt glemt. Ved min Afreise fra Landet græd han, og ønskede inderlig, at jeg kunde og vilde blive; og ved min Hjemkomst blev mig af Missions-Kollegium tilstillet en Klage fra ham til Besvarelse, at jeg nemlig havde drevet ulovlig Handel med Grønlænderne^{**13}. Jeg var overbevist om, at jeg burde, som ærlig Mand, gjøre Mit til at sætte Grændse for en Uorden, ved hvilken saa mange bleve forurettede, naar kun Lejligheden vilde lade sig gribe; — og jeg fik den saaledes. Jeg gjorde opmærksom paa noget af det, jeg ovenfor har anført. „De ville behage,“ var Svaret, „at give det skriftlig!“ Jeg skrev, men frabad mig tillige det leede Navn: Angiver. Jeg vilde ikke see noget Individ draget til Regnskab; kun vilde jeg gjerne, at det blev gjort Vedkommende umueligt, at handle med Grønlænderne som hidtil. I denne Hensigt foreslog jeg, at justerede Vallier eller Tønder maatte affendes. De maatte have Bund; men tillige indeholde $1\frac{1}{3}$ Tønde, uden hvilket Overmaal Kjøbmændene ikke kunde svare Regning. Saa maatte og Grønlænderne offentligt underrettes om, at de ikke skulde lade deres Spæk maale i andre, end disse Tønder, m. m. Jeg har Marsag at troe, at mit Forslag blev enten ganske eller dog tildeels fulgt; især da Kongen oversendte Aaret derefter 2 verdslige Embedsmænd, under Navn af Inspektører¹⁴; men hvis Embedsmyndighed uærmede sig til Amtmændenes hos os. For disse blev det en vigtig Embedspligt, at vaage over Kjøbmændenes Handlemaade, og see til, at Grønlænderne ikke bleve fornærmede¹⁵. At jeg her kun har talt om Handelen i min Tid, og om denne især i Disco-Bugten, behøver jeg til Slutning neppe at anmærke.

*) Det hjemsendte Spæk beregnedes til Fade eller 2 Tønder; maaskee var, Jakobshavns Spæk iberegnet, Quantum 300 Tdr. og derover.

**) Jeg havde ikke Leilighed, paa den Plads jeg boede, til at gjøre mig lovlige Fordeele, og jeg vilde aldrig de ulovlige.

IX. Brylluppet.

Jeg har ovenfor sagt, at Præsten maa blande sig i Ægtefæbsfager, og Narjagen herfor. Der var saaledes ikke mere at tale herom, dersom ikke dette Bryllup, hvorom jeg nu vil fortælle, udmærkede sig, og havde nær kommet mig dyrt at staae. — Katechetens Søn¹, af blandet Ægtefæb, en smuk, velvogen og duelig Grønlænder, havde forelsket sig i den smukkeste Pige ved Kolonien². Hun var opløst, from og huuslig, saa hans Fader havde intet imod hans Kjærlighed. Hendes Forældre, som vel mærkede hans Tilbøielighed til Pigen, tillode ham Adgang i deres Huus, og derved Leilighed til at see og tale med hende. Saaledes hengik et Par Nar; men den Tvang, disse Besøg paalagde de Ælskende, kunde omjæder ikke fyldestgjøre deres vokende Kjærlighed. De søgte og fandt hinanden, og havde ofte eenlige Møder*. Grønlænderne begyndte at tale tvethdigt derom. — Saa snart jeg mærkede det, fortalte jeg hans Fader hvad jeg havde hørt, og foreslog ham, at lade de Unge give sig. „Meget gerne, svarede han, jeg ønsker deres Forening jo før jo heller.“ — Jeg kaldte derpaa Pigens Fader, og efter en lille Indledning siger jeg: „Du veed, at Peter — dette var Karstens Navn — elsker din Datter Lovise, — saa hedde Pigen — Du kan jo ikke have noget imod, at de nu ægte hverandre, da han kan forsørge en Kone, og er en brav Karl?“ — „Jeg behøver selv hendes Tjeneste“, svarede han. — „Altid kan hun dog ikke tjene Dig“, siger jeg, „Du har vel og hørt Folkets Snak, og kan, som Fader, ikke taale at hun kommer i ondt Rygte.“ — „Folk lyve, svarede han, hun skal ikke have ham“. — „Dette siger Du allene, vedblev jeg, for at følge Skikken. I vort Land glæde Forældrene sig, naar De see deres Døtre vel give, medens de leve; men I skal nu altid vise Modstand; døm Du, hvem skal da forsørge Din Datter, som imidlertid kan blive en gammel Pige?“ „Ligemeget — hun skal ikke have ham“, svarede han i en vred Tone, og reiste sig for at gaae. — „Hun skal have ham, sagde jeg, jeg maa ikke taale, at unge Mennesker leve uordentlig.“ — Han taug og gif. Katecheten, som dog kjendte Grønlændernes Tænkemaade saa vel, meente, at denne Vægring var af de sædvanlige, og havde intet at betyde. Jeg bestemte Brylluppet; thi Præsten bestemmer steds selv Tiden, og lader vedkommende underrette derom. Jeg vilde saa meget mueligt hædre Festen, for at vise Faderen, hvormeget jeg paastjønede hans Værd som Lærer. Jeg indbød derfor saavel Brudeparret som Begges Forældre til at spise hos os den Dag, og vilde, at Flaget skulde vaie, m. v. Dagen kom, og Timen; Brudgommen mødte med sit Følge i sine Stadsklæder; men Bruden blev borte. Jeg sendte et Bud efter hende, men dette kom tilbage med den Bekteed, at Faderen var vreed og vilde ikke lade Pigen gaae. Jeg var paaklædt til Forretningen; min Kone siger derfor: „Jeg skal nok faae hende med“, og gif; men og hun kom tilbage uden Pigen og sagde, at han passede paa hende, som den Gjerrige paa sin Skat. Hvad var

*) Denne Pige undsaar sig ikke ved, at være sin Tilbøielighed til sin Elsker bekendt. — Den Første og Eneste i min Tid.

herved at gjøre? Modstanden var usædvanlig; thi stedse lode Forældrene dem gaae, om de end syntes misfornøiede*. Min Embedsmyndighed vilde have lidt under en Eftergivenesshed, som her havde været Svaghed**); jeg tog derfor min Peltz paa og gif selv for at hente Pigen. — „Kom der ikke, gode Præst! sagde en Kone paa Bejen, han er ond.“ „Du veed, svarede jeg, at jeg vil ikke andet, end det der er Ret, og han maa adlyde mig.“ — „Lad os see,“ sagde hun, idet jeg gif videre. Ved Indtrædelsen i Huset, saae jeg ham siddende paa Sidebrixen hos Datteren, som sad uden al Paaklædning paa den rette Bix; og foruden dem endeel Fruentimmer. „Hvorfor gjør Du saa megen Modstand? sagde jeg, Du veed hvorfor Din Datter maa nu gibtes; — lad hende fare.“ „Du maa tage hende, svarede han hastig, og gjøre hende til Din Medhustru, men ham skal hun ikke have.“ — „Nu er Du ond, vedblev jeg; vi laste Eders Folk, som have Medhustruer, og Du vil tilbyde Præsten Din Datter!“ „Tag Din Peltz paa,“ sagde jeg nu alvorligt til Pigen, „og gaae med i mit Huus!“ Hun kastede hurtig Peltzen over sig, og gif forbi Faderen, som taug og lod hende gaae. Jeg lagde ikke Merke til nogen Forandring i hans Ansigt; men Fruentimmerne maa have merket den; thi de gif alle ud, som jeg troede, for at følge Bruden. Da vi nu vare allene, siger jeg: „Du seer, at Din Modstand nyttede intet. Jeg har indbudt Dig til Gæst i Dag, kom nu med mig, hør Din Datters Vælse og spiis hos mig!“ — Han svarede intet. — „Ligemeget!“ sagde jeg da, vendte mig fra ham, og gif hen imod Huset's Udgang; men idet jeg boiede mig for at stige ned i Gangen, merkede jeg ham bag mig. Jeg reiste mig i Diebliffet, og idet jeg vendte mig om, saae jeg ham med hævet Arm og en stor Kniv i Haanden, som han vilde jaget mig i Ryggen, naar jeg var kommet med den halve Krop i Gangen, og altsaa ingen Modstand kunde gjøre. Hurtig greb jeg ham og kastede ham med Kraft i Gulvet; men han havde næsten lige saa hastig fattet mig om Livet, og holdt mig saa fast, at jeg faldt

*) De døbte Forældre; med Hedningerne har det anden Beskaffenhed, som allerede er sagt.

**) Jeg maa her erindre, at nogle Grønlændere berettede mig, at disse unge Forlovede havde begyndt en alt for fortrolig Omgang, og bade mig tillige, i Tide at raade Bod derpaa, m. v. Dette blev da saa meget mere Pligt, for mig, som Religionslærer og Censor morum³⁾, da Grønlænderne selv, endog Hedningerne, agte Ungdommens Afholdenhed for en Dyd, og laste det modsatte Forhold, see H. Egedes Naturhistorie Pag 79. — Jeg blev overtødet om Beretningens Sandhed, og søgte derfor at overtale Faderen til at samtykke i deres Ægteskab. — Jeg kunde formode hans Indvending; den var desuden almindelig; men ikke, at han vilde drive sin Modstand til det Yderste, ei heller kunde jeg tænke mig Følgen. I Fædrelandet havde min Fremgangsmaade været urigtig, og vilde, om den og der havde kundet finde Sted, have paadraget mig fortjente Uleiligheder; men min Stilling i Grønland, det særegne Forhold, jeg stod i til mine Døbte — de tiltroede i min Tid Præsten, og Præsten allene, at ville det Rette, og holdt sig desaaarsag forpligtede til at adlyde ham — ja selv Folkets Tænkemaade, eller Mening om Usædelighed, vil uden tvivl retfærdiggjøre den⁴⁾.

oven paa ham. Rasende stræbte han nu ei allene at slide sig løs, men og endnu at give mig det tiltænkte Stød. Jagen af Deelene lykkedes ham. Da han imidlertid var nøgen, og jeg havde intet at holde ved uden Haaret, gav han mig nok at bestille. „Nu kunde jeg slaae Dig, jagde jeg, mishandle Dig, og Du har fortjent det; men jeg vil ikke; jeg bør forsvare mit Liv, som Du saa lumskelig vilde berøve mig; men ikke hevne mig; saa vil vor store Lærer“. — „Det er mig det samme“, svarede han, og Fraaden stod ham ud af Munden. Medens dette stod paa, kom min Karl med sin Slæde i Nærheden af Huset, for at hente Tørv*. — „Skynd Dig, raabte Grønlænderinderne til ham, gaae ind! Frederik! Præsten —“ med flere afbrudte Ord. Han kom — „Gud! Høsbond! hvad er dette? hvad skal jeg gjøre?“ sagde han, næsten ude af sig selv. „Stræb, svarede jeg, at vride Kniven af hans Haand, og forbar den tilligemed de andre, Du kan finde, thi før tør jeg ikke slippe ham.“ Han tog da fat om hans højre Arm; men hvorledes det gik, fik Grønlænderen Leilighed til at give ham et dygtigt Snit i Fingrene, idet han gjorde ham værgeløs. Nu kom en ung Grønlænder hændelsesvis hjem fra sin Fangst, hvem de frygtfomme Fruentimmer ogsaa fortalte det Skeete. Han ilede fra sin Vaad, kom ind og sagde: „Præst! jeg vil hjælpe Dig! O! det Skarn!“ Dette var saa meget mere at rose, som de almindeligen ere undseelige for at gjøre hinanden imod. „Tak for Din gode Villie, sagde jeg, men nu formaaer han ikke meget mere.“ Disse Ord gavede ham Kraft til, endnu at gjøre et Par svage Forsøg paa, at blive løs ved egen Hjælp. Endelig sagde han: „Slip mig, Præst!“ Jeg slap ham under hans Landsmands Opsyn, forestillede ham hans ubeføiede og onde Handling, og gif. Som jeg kom ud paa frie Mark, saae jeg min Kone, i hyderste Forvirring at spørge hos Grønlænderinderne efter mig, og — efter Huset, som hun nylig havde været i; thi og til hende havde Een af dem raabt: „Vilde Præstekone! kom op! Frederik har uidentvibst stukket Præsten ihjel.“ Hun saae mig endelig, og blev glad indtil Graad. Medens alt dette foregik, havde Brudeparret med Følge ventet paa mig. Jeg kom, og efter at have bragt mig noget i Orden, lod jeg begynde med Sagen; men i det jeg vilde træde frem for at tale, sagde Katecheten sagte til mig: „De maa ikke staae der ligesom Binduet. Han veed, at De altid staaer der ved Bielsen, og kan være ond nok til at skyde Dem derigennem.“ Jeg maatte da forandre min Stilling, og Brudeparret sin. Deres Vielse begyndtes og endtes, og aldrig gav nogen grønlandsk Brud mig saa villige og tydelige Svar som denne. Det unge Par saavel som Katecheten og hans Kone spiste hos os; deres Følge lod jeg, som sædvanligt ved slige Leiligheder, beverte i et grønlandsk Huus; men ihvorvel jeg søgte at opmuntre dem, saa herskede dog en vis Stilhed i Selskabet, en hange Ahnelse om noget mig endnu forestaaende Onde, — som Forsynet dog naadig afvendte. Uagtet alle disse Ophævelser, blev Faderen snart forsonet med sin Svigerføn. Egteskabet blev lykkeligt. Jeg gif ubekymret mine vante Sundhedsture, og han lagde aldrig fiden an paa at skade mig.

*) Af Mangel paa Huusrum, maatte jeg lade sætte Tørven ude og i Stak⁵).

X. Hevnen.

Som man let kan forestille sig, blev ovenstaaende Tildragelse hastig bekendt¹. Fra sal. Hans Egedes Tid indtil nu havde Ingen bovet at lægge Haand paa Præsterne, eller nogen anden Europæer. Man talte derom ved Besøg; men fornemmelig paa Fangepladsene, hvor saa Mange undertiden komme sammen. De Fleste, især mine døbte Grønlandere, ansaae hans Foretagende for en Misgjerning imod — som de kaldte mig — deres gode Præst. Andre smilede og sagde: „Saa tør dog endelig Folk vise de Danske, at de ikke ere Herrer her.“² De Danske ved Nabokolonieme hørte ogsaa forbausede denne Nyhed, og skrev mig til, at dersom Efterretningen var sand, saa maatte denne Grønlander offentlig pidskes; deres Mandskab skulde møde, naar ieg vilde det, for at udføre Straffen. Jeg takkede dem; men sagde tillige, at jeg agtede ikke at tage nogen Hevn; hvad der var skeet, vilde være uden Følge, m. v. Han kom imidlertid ikke mere i vore christelige Forsamlinger. Jeg lod ham kalde, men han undskyldte sig. Jeg søgte ham, men han vidste stedse at undgaae mig. Saaledes gik omtrent et Aar, ved hvilken Tid en Epidemi³ hjemsogte Grønlanderne og bortrev mange, saa mange, at der var tilfidsit ikke Friste nok, som kunde begrave deres Døde. De listede sig med Ligene til mig, og lode mig besørge det Dvrige. Fra Morgen til Aften gik jeg af og til blandt alle disse Syge, talte med dem og gav dem den Medicin, som jeg troede dem tjenlig.⁴ Nogle blevne tunghorige; dem maatte jeg nærved raabe til; Andre bleve forvirrede; hos disse oppebiede jeg de Ilye Mellemrum; men Alle havde en fæl stinkende Aande. Fem til sex Uger gik saaledes hen, inden Sygdommen kjendelig aftog; sandelig! en i mange Henseender haard Tid for et solhomt Hjerter*⁵. En Morgen, da jeg efter mit første Besøg hos de Syge var kommen hjem, for at spise lidet Frokost, kom min Grønlander ufornodentlig ind ad Døren, og blev staaende. Jeg bad ham sætte sig; han gjorde det, men taug og slog Vinene ned. Endelig afbrød jeg Taussheden, og spurgte om hans Vrende. „Jeg vilde gjerne tale med Dig, Præst! sagde han, men jeg er uærdig, og Du vil vel ikke hjælpe mig?“ „So vist, svarede jeg, vil jeg hjælpe Dig, om jeg kan; har Du nogen Syg?“ „Min eneste Søn er meget syg!“ sagde han. „Jeg talte dog med ham i Gaar, vedblev jeg, og spurgte efter hans Befindende, og han svarede mig, at han var frisk.“ „I Aftes, var Svaret, blev han syg, meget syg; Denne Dreng, 17 til 18 Aar gammel, var vel opløst, læste og skrev godt. tegnede til at blive en god Forhverver, og var Faderens eneste jordiske Haab. Medens jeg lavede mig til at følge ham, sagde jeg: „Men siig mig nu, var det Dit virkelige Forsæt at dræbe mig? eller vilde Du maaskee kun gjøre mig bange?“ „Jeg vilde dræbt Dig, svarede han; „dersom Du ikke saa hastig havde vendt Dig, og kastet mig til Jorden, saa havde Kniven gjort Ende paa Dig. Jeg var ond, jeg var gal, kan Du tilgive mig? vil Du hjælpe mig?“ „Jeg har tilgivet Dig; vor store Herre i Himmelen forbyder os, at hævne os paa dem, som skade os, og befaler os

*) Som Modgift tyggede jeg i denne Tid stedse paa et Stykke Angelikerod.

at tilgive dem, ligesom han tilgav sine Mordere. Kom nu", sagde jeg, og gif med ham. Hvi skulde jeg fortie det? jeg bad Gud hjertelig, at denne Dreng maatte leve. Hans Helbredelse vil, tænkte jeg ved mig selv, tilfulde overthyde Faderen om min Tilgivelse, og Religionen vinder derved⁶. Jeg var siden daglig hos ham, som hos de Andre; men han døde. Dette Tab, denne store Sorg nedbøiede Faderen dybt, men forandrede ham tillige til det Bedre. Nogle Dage efter Dødsfaldet kom han igjen til mig og sagde: „Jeg er meget bedrøvet, Præst! har Du Trøst til mig?“ Denne Tillid, og af ham, var mig inderlig kjær, og jeg benyttede den. Efter den Tid kom han ikke allene igjen til Guds-tjenesten om Søndagen, men bivaanede og den daglige Bøn og Katechisation⁷. Hver Uge besøgte han mig en eller flere Gange, og næsten hver Gang var et af hans Spørgsmaale: „Præst! har Du tilgivet mig?“ Jeg vandt ham ganske; han blev mig blandt mange andre Beviser og laa et paa den Sandhed, hvilken jeg saa gjerne hylder, at vi hos de fleste Mennesker komme langt videre med fornuftig og christelig Godhed, end med Haardhed. Men jeg havde vundet denne Mand⁸, jeg haaber tillidsfuld, for Himlen; hvad om jeg ved Andres Bistand havde ladet ham binde til en Pæl, og mishandle⁹?

XI. Det frelste Barn.

Naar blandt Hedningerne en Moder døer fra sit spæde Barn, og ingen anden diende Kvinde er i Nærheden, da begrave de det sædvanlig levende til-ligemed den døende Moder¹. — Saaledes hørte jeg engang, at Hedningerne en halv Miil Norden for mig havde lagt et Barn af omtrent $\frac{1}{4}$ Aar i Graven hos Moderen, og af eu vis Rænsomhed ikke ganske qvalt det ved paakastede Stene. De hørte det svagt græde, og det levede saaledes en Dags tid. Denne Efterretning, den første i sit Slags siden jeg kom til Landet, rystede mig. Jeg drog nogle Dage derefter did, for at foreholde dem denne Uret. De nægtede ikke Gjerningen, men vilde ikke have den udlagt som Grusomhed. „Hvad skal vi gjøre, Præst? sagde de, Du veed vi elske vore Børn; men naar Moderen døer fra de smaa Stakler medens de patte, og der er ingen anden Kone i Nærheden, som kan tage sig af dem, saa maa de jo alligevel fulke og skrige sig ihjel; er det da ikke bedre, at vi af Ynk-somhed befordre deres hastigere Død?“ Virkelig have de ikke noget Middel, hvormed de kunne opholde slige Ustydige, uden Brystet; ingen Melk og ingen lette Spijer. Jeg kunde naturligvis ikke bifalde deres grusomme Medynk, men sagde blandt andet, at dersom saadant Tilfælde oftere skulde indtreffe, da maatte de strax underrette mig derom; jeg vilde da lade det moderløse Barn afhente og opfostre. Henved et Aar derefter kom en Grøn-lænder derfra ilende til mig. „Præst! sagde han, vi har ikke glemt dit Ord; M. N's Kone fødte i Dag en lille Dreng, men døde. Alle de Andre ere borte², som Du veed, og der er ingen, der kan opamme ham. Vil du tage ham? hvis ikke begrave vi ham med Moderen.“ Jeg takkede ham, at han kom

mit Ord ihu, gav ham en lille Foræring, og sendte strax min Konebaad efter Drengen, som blev bragt mig sund og sulten. Min Kone lagde ham ved Brystet; han stillede sin første Trang, og faldt i Sovn. Jeg overtalede imidlertid en grønlandsk Kone til, for Betaling at give ham sin øvrige Pleie: thi vor egen Søn var ikke $\frac{1}{4}$ Aar gammel, men hos min Kone fik han sin daglige Næring. Han vogte og trivedes ved den og — skjønnede, og hans Smil var hendes Løn. Søndagen derefter døbte jeg ham, og gav ham Navn efter en af hendes Brodre, for at bringe ham hendes Hjerte nærmere. Dagen iforveien kom Faderen til mig og spurgte, om jeg vilde døbe ham. Da jeg svarede: „Ja“, bad han om Tilladelse til at være tilstede derved. Han fik den paa Vilkaar, at han skulde holde sig stille under Forretningen. Han kom. Alt, hvad han saae og hørte under Gudstjenesten, var ham nyt og overraskende; men han var og idel Dre. Under Døbeakten glindsede en Taare i hans Die, hvorfor? han vidste det ikke. Da Tjenesten var forbi, sagde jeg til ham: „Nu er Din Søn min Søn, ja mere end min, han tilhører nu den store Herre i Himmelen, som vil gjøre ham usigelig lykkelig.“ — „Ja, svarede han, Du har været faderlig imod ham, og din lille Kone er som en Moder; men jeg vil boe hos Eder og adlyde, og blive en Troende; saa maa jeg dog see ham undertiden?“ „Ja, sagde jeg, hver Dag, om Du vil.“ Han kom virkelig kort derefter med sin hele Familie, saae ofte sin Dreng, og blev døbt Naret derpaa. Drengen var nu efter Landets Skif vor antagne Søn, og som saadan blev han os hver Dag kjærere. Jeg tænkte mig ham ofte som den dannede Yngling, den oplyste og retskafne Mand og den nyttige Lærer blandt sine Landsmænd, men en græsferende og dræbende Borne-sygdom rev ham bort fra os i en Alder af $1\frac{1}{4}$ Aar³. — Vi tabte ham; men han vandt et bedre Liv⁴.

XII. Hexeriet.

Jeg besøgte en Søndag Eftermiddag en syg Kone, hvis Upasselighed, Forkjølelse, blev snart hævet ved en Sbededrik; men imedens hun endnu laae i Sbed, kom til Uheld hendes Broder, som var Hexemester, paa Besøg*. Han saae hende svede, og spurgte: „Hvordan? Hvordan?“ Hun fortalte, at hun var syg, men Præsten havde givet hende Noget at drikke, som hun skulde svede og komme sig ved. „Nei! sagde han hemmelighedsfuld, det er ikke saa, Du er syg endnu, en ond Hex har forgjort Dig.“ De bleve opmærksomme, og saae forlegne paa hinanden. — „Jeg skal snart opdage hende,“ vedblev han, og, som noget Usædvanligt blandt de Døbte, tillod Manden ham at vise sin Kunst. Han gjorde dette med sædvanlige Formaliteter, og Resultatet blev, at en aldrende Kone paa Pladsen, hvem han maaskee var vred paa, havde hexet hende syg. „Jeg seer, skraalede han, hendes Aand under Brigen, som stræber at faa Dig fat.“ „Skyd! Skyd! raabte han atter til Manden og de Andre, jag hende bort!

* Han var en Hedning, og boede nogle Mile fra Kolonien.

Dræb hende!" Hurtig ladede de deres Rifler, og skjode adskillige Gange efter den onde Mand, hujede og skrege tillige*. Jeg undrede mig rigtig nok over at høre Skud paa den Tid, men kunde ingenkunde formode Aarsagen. Nu stak en Grønlænder Hovedet ind i Stuen, og raabte: „Præst! Præst! kom op til Husene — de er galne," Jeg skyndte mig efter ham, for at faae noget mere at vide inden jeg kom der; og han fortalte da, idet vi gik, hvad jeg nu har sagt, ligesom og, at den Kone, der var udlagt som Hex, var næsten død af Skræk. Jeg skulde just forbi hendes Hus, gik ind, og saae hende i en Tilstand, som den, der ængstelig venter Dods slaget. „Vær frimodig, sagde jeg, de skal ikke tilføie Dig noget Ondt. Gud i Himlen beskytter den Ufkyldige." Tillidsfuld sagde jeg disse Ord, men vidste dog ikke, hvorledes man i dabærende Stemning vilde modtage mig, og hvad Virkning mine Ord vilde have. Jeg gik imidlertid ind i Huset, som var opfyldt med Damp og Krudtflugt; ogsaa laae de affyrede Rifler der. Alle bleve meget forvirrede, da de saae mig, især Manden. Sveden randt ham ned over Ansigtet, og Dinene rullede vildt. Jeg var alvorlig, dog uden Brede. „Sæt Dig ned, Præst!" sagde han endelig, og lagde Bjørneskindet tilrette. Jeg satte mig, og skød i det samme Riflerne som laae mig nær, tilside. „Hvad skal disse til? sagde jeg, hvorfra denne Lugt? hvad er Aarsag til de mange Skud?" Rigtig nok mange Spørgsmaal i Gæt, men de løbe og ud paa Gæt. Han taug. „Er Du yng endnu?" spurgte jeg Konen. Ogsaa hun taug. „Du er ikke mere yng sagde jeg i en fast Tone. Du anstiller Dig kun saa. Jeg veed alt hvad her er foregaaet." „Du, sagde jeg til Manden, har ladet heje over Din Kone; Hexemesteren har bestyldt Pauls Kone² for Illiseetsok; I har skudt efter hendes Mand, og maaste tiltænkt hende Døden; I ere onde Mennesker." Hvorledes veed Du det?" sagde han kort. „Jeg veed det, svarede jeg, men nu siger jeg Dig: Derjom Du oftere lader heje i Dit Hus, saa kan Du ikke være en Troende, og ikke boe iblandt dem. Jeg skal en anden Gang overbevise Dig om, at Du har handlet ilde; thi nu er Du ikke stiftet til at modtage mine Ord; og derjom Du dræber eller lader dræbe Pauls Kone, da skal Du blive straffet haardt; hun er ufkyldig; jeg forsvarer hende." „Jeg vil ikke dræbe hende," sagde han med qvalt Stemme, men var i heftig Sindbevægelse. „Hvor er Hexemesteren, spurgte jeg nu, som tør her ove sit Hexerie, og forderve mine Troende?" Jeg seer mig om og bliver ham vaer, liggende ved en Side under et stort Skind. Jeg reiste mig, kastede Skindet af ham, og greb ham fast i den ene Skulder. Han satte sig. „Du er en Bedrager, sagde jeg, og kan kun gjøre Ondt; Du helbreder ikke Din Søster; jeg har helbredet hende. Du skal komme til mig i Morgen." Han svarede intet. Jeg gik omsider, og saae paa Hjemveien atter ind til den arme Kone, som endnu svævede imellem Frygt og Haab. „Ingen skal lægge Haand paa Dig, sagde jeg, hav Tillid til Gud, og vær frimodig!" „Tak Præst! svarede hun, nu begynder min Sjæl

*) Under saadanne Omstændigheder ere de yderst forbitrede, ofte indtil Raserie!).

igjen at leve." Høxemesteren kom rigtig til mig Dagen derefter; men af Frygt havde han formaaet en døbt Broder, som ikke var tilstede ved Høxeriet forrige Aften, til at følge sig. Denne kom først ind, og sagde: „Min Broder er udenfor, men han frygter.“ „Han frygter, svarede jeg, fordi han har gjort Ondt; den, som gjør Godt, frygter ikke.“ Jeg kaldte ham, og han kom saare ydmyget. — „Jeg havde Narjag til at straffe Dig, sagde jeg, men da Du ikke selv veed det Døde, Du ved Dit Høxerie kunde give Anledning til blandt mine Døbte, saa vil jeg staae Dig paa Vilkaar, at Du kommer aldrig her mere.“ „Jeg skal aldrig komme her,“ svarede han; og saalænge jeg var i Landet holdt han Ord. „Endnu Gæt! tilføiede jeg, dersom Nogen vover at dræbe Pauls Kone, da skal Du blive anseet for Manden, og jeg vil finde Dig, hvor Du end er.“ „Hun skal ikke døe,“ svarede han. „Nu saa reis da, sagde jeg til Slutning, og glem ikke, hvad Du har lovet mig.“³

XIII. Den fundne Hvalfisk.

Grønløenderne ere overmaade glade naar de have fanget en Hvalfisk, og de have Narjag dertil, da den giver dem betydelig Fordel¹. Mændene ere iførte deres Springpeltje², og Fruentimmerne deres Bynt. Under Sang buyere disse Dyret til Landet, medens hine sidde som Ravne paa det, og afflænsje Maktak*. Stedse underrettede de mig ved en Kajak om denne Fangst, og indbøde tillige haade min Kone og mig til at see den; og naar vi kom, modtog de os med Biser. „Der kommer vor gode Præst, hedde det, og hans lille Kone; de vil see vor Hvalfisk, og ere glade med os — Kommer! seer!“ og naar vi droge hjem, sang de atter. Undertiden fulgte vi dem til Landet, eller Landet saa nær, som Dyret kunde flyde. Fruentimmerne roede nu hjem under glade Sange, og Mændene toge for Alvor fat paa deres lønnende Arbejde. Saaledes havde de engang stukket en Hvalfisk, forfulgt og lænset den nogle Gange, men den blev dog borte for dem, ihvorvel den havde faaet saa meget, at den siden døde, og om Vinteren blev funden omtrent en Mil fra Kolonien. Jeg blev som sædvanlig indbuddet til at se dette Bytte, og da jeg havde en Embedsreise Syd efter, modtog jeg Indbydelsen, og opholdt mig nogle Timer hos dem. Hvor grønlandsk Frosten, og hvor tyk Isen end var², saa var der dog aabent Vand omkring Adselet, og Grønløenderne vare i fuld Virksomhed. Nogle slænsede Barden under Vandet og Andre Spækken. Hayerne gjorde sig og tilgode paa deres Maade, og afbede store Stykker Maktak med deres skarpe Tænder. Kun naar de kom Grønløenderne for nær, stødte de dem tilside. Man hjalp mig i at trække en af disse op paa Isen, og skar Bugen op. Maven var fyldt med de afbidte Stykker Skind, og Kjødet bævrede længe efter at den var død. Grønløenderne agte ikke dette Dyr, da Kjødet smager

*) Afflændse Maktak⁴, d. e. afskjære Stykker af Skindet.

dem ilde, og det har ei heller Spæf. Leveren⁵ allene indeholder Tran, og den fineste Tran. Man kaster den i en Fjerding, og den løber ganske ud i Tran; men Jubbysgerne agte det ikke Umagen værd, derfor at fange dem. Jeg sprang nu ud paa Nadslet og gik nogle Skridt frem og tilbage paa noget svampagtigt Kjød, som de sagde mig var Tungen. Jeg besaae den da nøyere, og tænkte den passede til det store Gab og den uhyre Krop. At dette Dyr har et Svælg, kun af en god Theekops Bidde, at det har ingen Tænder*, men haarde Barder, og lever og fedes af noget smaat Kryb, som findes i disse Farvande, er bekjendt. Nu bød jeg Farvel, og reiste videre. Fordeelen gjør Grønclænderne uhyre uforsigtige⁶ ved deslige Veiligheder. Med lange Flændsknive, som Kaardeklinger⁷, dukke de under Vandet, for at afficere Barterne. Ofte staar En paa en andens Skuldre, for at holde ham under, da ellers Springpeltjen hæver ham op. Naar den, som er under Vandet, ikke længere kan holde Maude, saa gjør han en Bevægelse med Kroppen, ved hvilken Manden paa Skuldrene springer af. Han stikker da sin Kniv i Vejret og hæver sig med et stærkt Brøl, foraarsaget af den længe pressede Luft. Men just ved denne Manøvre hendte sig her en Ulykke, stor nok, men som dog kunde have haft sørgeligere Følger, end den havde. En Grønclænder, som havde været under Vandet, stikker sin Kniv, maaske uforsigtigere end ellers, op i Vejret, og jager den derved op i Livet paa en Anden, som laae ovenfor ham og aflænsede Skindet. Den dræbte var den anseeligste Mand blandt mine Døbte; og sikkerlig var hans Død blevet hevet, om Gjærningen var skeet blandt Hedningerne. For at bevidne sin Anger, tager Gjærningsmanden ham paa sit Skjød, da de fjorte ham hjem; og Dagen derefter forærer han den Afdødes Pleiesøn en nye Rifsel, som Bod for den Sorg, han havde foraarsaget ved sin ulykkelige Uforsigtighed. Der kom blandt flere nogle hedenste Venner, for at sørge med Enken; disse gabe Vink om, at Mordet burde hevnes; men hun svarede: „Det bringer ikke min Elskede tilbage, han gjorde desuden ikke Gjærningen med Foræet, og jeg er en Troende.“ Fraværende hørte jeg dette Drab⁸, og ilede hjem for at forekomme videre Ulykke, om den skulde være at befrygte. Jeg gik strax op til den hoist bedrøvede Enke, som under stille Graad fortalte mig sin Mands Døder, og hans Kærlighed til hende**. Hun lovede mig, som Christinde, at hun aldrig vilde tillade, at Gjærningsmanden tilføiedes noget Dødt. Han gik imidlertid i bestandig Frygt for Døden, blev uirksom og havde ingensteds Roe; ja han bad mig endog, at jeg vilde sende ham til vort Land, hvor han allene vilde være sikker. Jeg maatte ofte forsikre ham, at han i Henseende til sit Liv kunde være rolig, da Gjærningen ikke var frivillig, og at han havde Enkens Tilgivelse; men da han just var den Mand, som havde tilladt hans hedenste Svoger, at heve over sin syge Kone, hvorum ovenfor er fortalt, saa foreholdt jeg ham tillige, at denne Uroe og Ængstelse kom maaske over ham, som Gjen-

*) Der gives og en mindre Sort Hvaler med Tænder.

***) Som Ægtemand var den Afdøde saa meget mere at rose, som han stedse vedligeholdt Kjerlighed til sin Kone, uagtet hun var ufrugtbar.

gæld for den Angest, han havde forarsaget den Ustyldige, der blev udslagt som Hex. Nu; ytrede jeg, kunde han selv føle, hvad det betydede, hvert Øjeblik at frygte en voldsom Død. „Jeg gjorde ilde, sagde han, og er nu saa bange.“ „Ja, svarede jeg, saa bange var hun og; men Du agtede det ikke. Gud frelste hende, da hun var ustyldig; han vil og frelse Dig, da Din Gjerning var ufrivillig, og Du desuden angreer den saa inderlig.“ Saaledes beroligede jeg ham Tid efter anden; men en vis Tungtsindighed fulgte ham dog stedse siden. Hans forrige Virksomhed indfandt sig igjen; men han blev tillige flittigere og opmærksommere ved Guds Ords Forhandling. Kort: denne Ulykke gjorde ham til et bedre Menneſte; thi uden ellers at være lastefuld var han tilforn den Ligegyldigste af mine Døbte⁹.

XIV. Nogle Karaktertræk.

Frihed og Lighed er Grønscændernes Ejendom¹. Ingen tiltager sig noget Slags Herredømme over Andre. Hver Mand kan uafhængig gjøre og lade, hvad han godt synes. Altelſe ydes alligevel den Fortjente, d. e. den hurtige og heldige Forhverver. Hans Ord har i deres Samtaler en vis Vægt, og ikke sjelden viſe de det en frivillig Lydighed, dog uden videre Følger for ham og dem. Deres gode Natur og Undſeelse for hinanden indſtrænker imidlertid denne Frihed under Anſtændigheds Grændſer. Uden Øvrighed, uden Love leve de fredſommelige og enige. Ingen Trette høres nogenſinde om Mit og Dit; ingen Behreidſe mod den, ſom uforſigtigviis kan tilføie en Anden nogen Skade. Sin anklager ſig ſelv; denne beroliger ham og ſiger: „Det har intet at betyde.“ Fruentimmerne hyske, ſye og ſladre ſammen i al Venſtab om Dagen medens Mændene ere borte, og naar diſſe komme hjem, fortælle de hinanden ſom Benner deres Held og Uheld ved Fangſten. De ſpiſe, hvad Dagen har givet eller Huſet formaaer, og ere tilfredſe, om end Hungeren næppe ſtilles². Beboerne paa en Plads ere indbyrdes ſelſtabelige, og dele deres Gode med hinanden. Naar f. Ex. en Hvidfiſk fanges^{*3}, anrette de Gjeſtebudde. Hurtig er den iſtykker og i Kjelderne. Der kaldes til Spiſning, og Huſet er ſnart fuldt af Gjeſter; de ſpiſe, holde Samtaler og ere glade. Bliver nu 2, 3 ja vel flere af diſſe Dyr fangede paa een Dag, da ſkal der dog indbydes til dem alle, og alle ſkal fortæres. Jeg var en Aften tilſtæde ved det fjerde Gjeſtebud, og andrede mig over den Appetit, med hvilken de endnu fortærede denne Smaus. „Men, ſpurgte jeg, hvorledes kan I ſpiſe ſaa meget paa engang? og I ſpiſe, ſom om I endnu vare hungrige.“ „Vi kan ſpiſe meget og vi kan ſulte, ligesom det falder,“ var Svaret. „Jøel, Præſt!“ ſagde en Mand, og rakke ſin Mave frem. „Nu er den ſom et udſpillet Trommeſkind⁴; men den kan maaſtee ſnart blive ſlunken,

*) En Hvidfiſks Kjød ſeer ud ſom Oxekjød; den giver omtrent 1 Td. Spæk, og mere efter Størrelſen.

som en sammenfoldet Blære⁵. Han mente, at han maaske om kort Tid kunde blive uheldig i Jangsten. Ved slige Gjestebudde, ja og efter, naar de fange Meget, forsjomme de ikke at sende Enker og faderløse Børn deres Deel, endog førend de selv spise. „De Stakler, sige de, have ingen Mand, ingen Fader, ingen som kan gjøre dem glade med sin Jangst.“ — De ere gjestfrie mod Fremmede efter Landets Skik. Den Besøgende bliver uden for, indtil han indbydes. Naar han kommer ind, anviser Verten ham Plads, og forstaaer herved at behandle ham efter Fortjeneste. Konen fordrer hans Klæder, for at tørre dem, og derefter beverter hun ham; men han spiser ikke ved første Opfordring, for ei at synes hungrig. Der snakkes under og efter Maaltidet indtil det er Sovetid. Husets Folk lægge sig da En efter Anden, og tilsidst den Fremmede; saa byder Levemaade. Men denne Belansthændighed iagttage Europæerne ikke, og Indvaanerne fritage dem derfor. Naar jeg f. Ex. paa mine Reiser Syd efter maatte bestemme mig til at tage Mattequarteer hos Hedningerne⁶, saae jeg dem allerede ved min Ankomst samlede ved Strandbredden. Hver Familiefader indbød mig, og den, hvis Indbydelse jeg modtog, agtede det for en Ære. Snart anviste han mig Sæde paa et Skrin, belagt med et Stykke reent Bjørneskind, og Konen modtog min Belts. Ikke længe derefter fik jeg Besøg af de fleste Pladsens Mandfolk, hvilke jeg maatte underholde med Fortællinger om Fædrelandet, Skibes Bygning, Jordens Dyrkning, Sædens Væxt og Tilberedelse m. m. Naar jeg omsider tog mit Madskrin frem, sagde gjerne Verten eller Vertinden: „Det er Skade, Præst! at Du ikke spiser vor Mad; Du er ellers som En af os.“ En Stund derefter afskedigede jeg Besøget med Ytring, at jeg var søvrig. Verten anviste mig da sit eget Leie paa Brigen ved Siden af sin Kone*, som viste al Omhu for mig, og spurgte flere Gange, om jeg var tilfreds. Jeg svarede vel ja, men uden at miskjende Æren, mig bevistes, fandt jeg Leiet haardt, Sønnen kort og Ribbenene ømme, om jeg end lod dem vederfares lige Ret. Mit Madskrin var Hovedpude, og min korte Belts Overdyne. Underdynen var Brigebrædderne, over hvilke var trukket et Sælhundefind; men jeg vænnede mig hertil, som man vænner sig til saa meget, og sov omsider ret godt. Læseren tænke dog ikke, at Manden saa ganske betroer en Anden sin Kone: nei! kun sin Plads som Mand, altsaa den fornemste, overlod han mig, og lagde sig ved hendes anden Side, hvor ellers Børnene ligge. Ved Afreisen fik de hver Gang en lille Foræring af Brød og Tobak, og vare saa vel tilfredse, at de indbøde mig, igjen at tage Herberge hos dem paa Tilbagereisen. De affyde Tyverie, især blandt deres Egne; derfor gjemme de ei heller deres Ting, men henseætte dem ulaasede og ubetymrede, ikke allene i Huset, men og paa Husets flade Tag; og ingen Ubedkommende vover at røre dem eller borttage noget deraf. Tilforn vare de ikke saa nøieregnende, naar de saae Leilighed til at berøbe de Danske noget⁷; men nu er det ikke saa; det maatte da være en langt fra hidkommende Hedning, men selv dette Tilfælde er nu omstunder sjældent. — Da de ere velsfattede, kjød-

*) En Ære, som i min Tid ikke bevistes nogen Handelsbetjent.

fulde og blodrige, yttre Kjønsdriften sig tidlig hos dem, hvorfor de unge Karle see sig sædvanlig om efter en Kone, saasnart de troe sig i Stand til at underholde hende, men ikke før. Alligevel er Ungdoms-Udsvevelser uanstændige iblandt dem, og høres yderst sjelden. Ikkun een Pige, i alle de Aar jeg opholdt mig i Landet, var bleven frugtommelig ved sin Kjæreste inden Brylluppet, og maatte høre nok for sin Uforsigtighed. Men denne Afholdenhed har kun egentlig Sted blandt Landets egne Folk af begge Kjon; mod de Danse ere derimod mange Piger næsten forekommende. De pynte og vise sig gierne, og udlægge endog et Smil til deres Fordeel. Det er dem ikke til syndelig Hind, at de ei forstaa hinandens Sprog; thi har den Danst kun lært de Ord, som sædvanlig ere de første, de lærer efter Ankomsten: „Seg elsker Dig,“ og lægger tillige Haanden paa Hjertet *, saa føler Pigen sig smigret og lykkelig ved hans Kjærlighed. Forcængelighed, hvorved saa mange faldt, har uden Tvivl mere Deel i det Fortrin, Pigerne her give de Danste, end Bøllst; thi den Pige, som faar en Matros til Mand, kan føre et mageligere Liv end ellers, hve bedre, klæde sig bedre, blive mere agtet, holde Tjenestepiger ^s, spise nu danst nu grønlandst Føde efter Behag. Hvor fristende er ikke alt dette, om endog Personen selv ei blev tilstaaet noget Fortrin. — Saavel Hedninger som Dobte ægte ikke deres Beslegtede ^o, end ikke i flere Led ned ad. De agte det usømmeligt, og vogte sig omhyggeligen. Ja, saa fiint tænke de i denne Punkt, at naar en Mand opfostrer et fremmed Barn med sine egne, ansees det som Broder eller Søster; og veed jeg intet Exempel, at saadanne have i Tiden indgaaet Egteskab. — Ved adskillige Leiligheder vise de Mangel af Mod, vel endog Feighed; det maatte da være, at de bleve føleligen fornærmede, eller mishandlede, eller og i Anledning af Herers Drab; thi da agte de ikke Livet; men ellers kan en raft danst Mand jage flere af dem. Undertiden hode de paa denne Feighed med List; og berøve hemmelig den Uven Livet, som de af Undseelse eller Frygt ikke tør offentlig modsætte sig. Bliver Drabet siden bekjendt, da ansee Alle det med Ligegyldighed. Kun den Dræbtes nærmeste Slægt hever det i Tiden, om den seer sig i Stand dertil. For Resten kan de udholde Strabatser og lide Dndt, uden at krympe sig derved; ligesom de og viise Mod og Mandsnærberelse i Farer. Uforsagte værge de Livet saalænge som muligt, men ere derhos ligegyldige ved Døden, naar det ei kan være andet. Kjøbmanden paa Christianshaab var engang kjørt nogle Mile bort i Følge med en Grønlander. Under deres Ophold reiste sig en Storm af Sydost ^{*10}, de styndte

*) I Begyndelsen lide de fleste Matrosar rigtig nok ikke Landets Piger; men det daglige Syn af disse, Savnet af danske, Orkesløshed og og tilstrækkelig Føde gjør dem snart lidelige.

***) Denne Vind fører saadan Varme med sig, at Sneen smelter om Vinteren; de nederste Fjelde vise sig sorte, og Dalene grønne; men den er og saa heftig og orkanmæssig, at Mennesker, som ere ude, maa undertiden kaste sig paa Jorden, naar Stødene kommer, for ei at rives bort med, eller nedkastes af den. Da brækkes den svære Strandis i større og mindre Stykker;

sig derfor hjemad; men da de vare komne noget over Halvveien, var Isen gaaet i Stykker, og drev i store Flader fra Landet, de skulde reise til. De kjøre hist og her, men vinde kun lidt¹¹. De større og mindre Isflader blive mindre og drive, og det seer ud til, at de maae lade Slæden i Stikken, og med Springen fra Stykke til andet redde Livet, saalænge muligt. Nu siger Grønlænderen koldsjindig: „Kjøbmand! Du kan ikke springe som jeg, og det seer ikke ud til, at jeg kan hjælpe Dig. Maaskee redder jeg Livet, Du næppe; hør! Du har Papir og Blyant i Din Bog; riv et Stykke af, og skriv her paa min Ryg (han bøier Ryggen) at Du er druknet; Dine Folk kunde ellers, om jeg kommer til Lands, troe at jeg havde slaaet Dig ihjel.“ Naturligvis havde Kjøbmanden ikke Lyft dertil, men bad Grønlænderen, for Guds Skyld ikke at forlade sig. „Jeg vil ikke forlade Dig, svarede han, men Du kan ved et Spring drukne, naar jeg derved kan frelses; dog ligemeget, døer Du, saa kan jeg døe med, saa har ingen noget at sige.“ Denne Samtale medtog kun nogle Ojeblikke. Endelig frelste de Begge Livet, efter megen Møje og mange Farer, og vare glade; men Kjøbmanden kunde ikke glemme den Kulde, hvormed Grønlænderen vilde formaae ham til at skrive, at han var druknet, og hiin gottede sig over ham. „Det var Voier, sagde han, Kjøbmanden vilde ikke skrive; Du var bange Kjøbmand.“ — Grønlænderne ere alt for sorgløse i Henseende til Fremtiden, og belobe sig derfor ikke tilbørlig paa mulige Uheld i Fangsten. De forsyne sig vel om Sommeren med nogle Poser tørrede Sild¹² og noget tørret Søelhundekjød; men dersom Fangsten mislykkes en Tid, og de hver Dag maae tage til denne lille Forraad, da er den snart fortæret og Mangelen er for Døren. I haarde Vintere prøve de denne mere og mindre, men blive dog i det hele ikke forsynligere¹³. De see stedse en lykkelig Fremtid i Møde, og lade lige efter Ordene hver Dag have sin egen Plage.

XV. Den trange Vinter.

Alle Vintere i Grønland ere haarde, dog med Forskjel. De danske lægge Mærke til, at naar Vinteren har været streng, som vi kalde det, i Danmark, har den grønlandske paa sin Maade været mildere, og ombendt¹. — En Vinter udmærkede sig ved Haardhed, under mit Ophold der. Isen laae flere Maaneder fast over Bugten til Disco 10 Mile, som sjelden indtraf². Søedyrene gif saa langt bort, at Grønlænderne med al deres Kjørsel ikke kunde skaffe det Nødvendige til dem og deres. Deres Vinterforraad var snart forbi; Mangelen, og strax derpaa den virkelige Hungersnød, var forhaanden. Hedningerne en halv Mil Norden for mig, saavel som andre Pladsens Grønlændere, maatte

Aabningerne blive alt bredere, og snart seer man aaben Søe, hvor man kort forhen paa flere Mile færdedes trygt; og alt dette er kun en Dags, ja ofte kun nogle Timers Verk.

slagte deres Hunde, der dog ere dem ligesaa umistelige, som os vore Heste; ikke at tale om at de ellers aldrig spise Hundekjød¹; og da disse vare fortærede, rev de det gamle, tykke og haarde Skind af deres Vægge, blødte det ud, og søgte at spise det. Det gik til Nød ned, thi de havde ypperlige Tænder²; men det var ufordoelig og efterlod sig Kraftløshed; Hungersdøden blev manges Lod. Jeg kunde og burde ikke see denne Nød blandt mine Døbte og Katekumener, uden efter Mulighed at hjælpe. Først uddelte jeg den Forraad af Kjød og Spæk, som jeg hvert Efteraar indkøbte til Enfer, der havde smaa Born, og da dette var forbi, lod jeg to Dage om Ugen koge Grød eller Wrtter i min Bryggertjedel til Uddeling. Min Kone fyldte deres Fæde og uddelte til lige hver Gang nogle Stokfisk. De modtog disse Gaver taknemmelige og glade. „I slemme Danske,“ sagde de engang (her et velmeent Udtryk) „have saa langt fra Eders Land selv Føde og desuden til os, som sulste i vort eget Land.“ Denne Bespiselse varede længe; den satte mig i Gjæld*⁶; men jeg havde og den Glæde, at da Fangsten endelig igjen begyndte, havde mine Grønlændere Hælbred og Kraft til deres Gjerning; da derimod Hedningerne vare saa svækkede eller syge, at man i lang Tid ikke kunde bruge dem til Tjeneste. Hvor gjerne havde jeg og hindret disse Nød! Enkelte fik Hjælp for Djækket; men det var umuligt at antage sig dem alle.

XVI. Underviisningen.

Den Mening, at Nationer, som boe høit under Nord, skulde være mere dorste og sløve af Begreb end andre, kan, som mig synes, ikke være anvendelig paa Grønlændere. At de ere uvidende i Ting, om hvilke de ikke have hørt, kan ei være noget Beviis imod dem, naar det kan godtgjøres, at de ere ikke allene findrige og opfindsomme i Ting, som høre til deres daglige Liv og Næringsvei, men at de og snart fatte de Lærdomme, man bibringer dem. De have et hurtigt Memme, en troe Hukommelse, og begribe uden Vanskelighed de Religions-Sandheder, som kan begribes, naar disse gjøres dem forstaaelige. Som de komme frem ad, voyer Lysten, og de gjøre ikke sjelden Opoffelser, for at nyde een Dags Underviisning. Deres Religion hindrer dem ikke fra at antage den christelige. De yde intet Væsen Dyrkelse; de have ingen Gud at bytte; thi deres Torngarsuk gjøre de ikke meget af, og tiltroer overhovedet ikke noget godt. Det er derfor ikke underligt, at de gjerne høre om et almægtigt, viist og velgjørende Væsen, som beviiser Menneskene saa meget Godt, at de ville lære

*) I Begyndelsen maatte Præsterne i slige Tilfælde uddele det Fornødne paa Missionskollegiets Regning; men denne Gavnildhed var forlængst ophørt). At faae Mad to Gange om Ugen, er vist nok ikke nødtørfigt Ophold; men her see vi dog, at ei allene Livet derved blev bevaret, men og en vis Kraft levnet til Arbeide. Maaskee er den danske Føde for disse Mennesker mere nærrende, end deres egen.

mere om det, og at de love at lyde det. Yderst sjelden træder Noget tilbage, som har begyndt at lade sig undervise; men mærkelig er ofte deres Fremgang. Børnene især vise inderlig Lyst til Skolen og Lærevillighed og Flid, naar de ere der. Tvang kjende de intet til², som vi ville see i det Følgende. Dette allene foreløbigen om deres Anlæg til religiøs Dannelse. — Hedningerne ville gjerne høre Noget om et høieste Væsen, som kaldes Gud; men det maa stee som af en Hændelse. Naar man tilfredsstiller deres Nysgjerrighed ved at fortælle dem Gæt og Andet om Fædrelandet, da kan man beqvemmelig lede deres Tanker op ad, ved f. Ex. at sige, at alt dette skyldes et mægtigt og kjerligt Væsen, som har frembragt og vedligeholder Alt, v. s. v. De Fleste vare saaledes ikke ganske uvidende, men til at forlange nærmere Kundskab maatte dog almindeligviis, skjønt ikke altid, Stødet gives uden fra. Nogle lode sig indbyde af deres døbte Beslegtede, Andre kom, forlegne for Huusleje; atter Andre af Sorg over Venners Død eller Drab; Andre endelig bestyldte og forfulgte som Hexer; alle Saadanne kom til mig, begjærede Undervisning, og fortalte ligefrem Bevæggrundene til deres Begjering. Timelige Fordele skal ikke drage dem til os. De nyde i ingen Henseende som Døbte, Fortrin for Hedningerne³, blive endog undertiden tilfidesatte, under Foregivende, at de ere Prækkere, som Udtrykket lyder, eller uredelige Betalere, med hvilke man ikke kan indlade sig; men i Grunden fordi man troer dem noget klogere, og altsaa ikke saa villige til at fylde de bundløse Spekballier⁴. Men dette kun i Forbigaaende. Underviisningsmaaden, saavel i Henseende til de vogne Hedninger eller Katekumener, hvis Alder og Næringskyster ei tillade dem at læse at læse i Bog, som de Døbte selv og deres Børn, skulde fortelig forklares. Efter at have nogenlunde bibragt Hine Begrebet om Gud, hans Egenheder og Forhold til Verden, og Menneskenes Bestemmelse, skride vi til den egentlige Underviisning af Lærebøgerne. Disse vare i min Tid: Luthers Katechismus, en Saligheds Orden, den første grønlandske trykte Bog af H. Egede, omtrent som den vi have bag i vor Lærebog, og Pontoppidans Forklaring. Hvert Stykke, hver Sætning oplæses og opløses*. Nu forelæser Læreren, og Katekumenerne høre ei allene opmærksomme til, men læse sagte efter ham, hvad de høre; thi de kan, som allerede anmærket, selv ikke læse i Bogen. Efter adskillige Gjentakelser spørger han nu Een, nu en Anden, om de forstaae ham, om de have beholdt noget v. s. v. Daglig fortsættes saaledes Forelæsningerne og daglig gjøres nogen Fremgang. Een Gang om Ugen gjentages det Lærte. Saaledes kunne de Nemme og Flittige fra Michelsdags Tid indtil Pintsjedag nogenlunde læse og forstaae ovenmeldte Bøger, med Undtagelse af 5te Part og Noget af 1ste Part i Forklaringen⁵, som siden blev gennemgaaet. Dog det var ei allene Forstanden, som vandt; Hjertet blev og, Gud være Være! ofte bevæget. Herom overbevistes vi især paa deres Daabsdag. Med Eftertanke gjorde de Rede for deres Christen-

*) Dette Arbeide overlod jeg nogle Aar i Førstningen min gamle duelige Katchet, som ei allene var en oplyst Mand, men taledede tillige Sproget som en Indfødt.

doms Rundskab; med inderlig Følelse og hellige Forjætter afslagde de Fleste deres Løfter og modtoge knælende Daaben. En Katekumendaab er en sand Højtid⁶. Men disse, som ikke kunne læse i Bog, maatte snart glemme den mundtlige Underviisning, derjom den ikke blev vedligeholdt. Derfor holdtes og daglig, saalænge Vinteren varede, Morgen og Aftenbøn i et af de største grønlandste Huuse. Paa Søndagen nær, da der holdtes Gudstjeneste, blev hver Morgen tidlig, førend Mændene drog ud paa Fangst, kaldet til Bøn. De samlede; der blev sjunget en Psalm og katechiseret; derefter læstes en Morgenbøn, og sluttedes med et Par Vers. Det hele varede omtrent en Time. De Gamle bleve tilspurgte og svarede, ligeaavel som de Unge, og mødte, ligesom de, igjen til Aftenbøn og Katechisation. Ved denne Fremgangsmaade glemte de ei allene ikke hvad de havde lært; de gik endog betydelig fremad. Om Løverdags og Søndags Aftener læstes ved Bønnen, istedet for Katechisation, et eller to Kapitler af det nye Testamente. De fik saaledes Leilighed til at høre de hellige Bøger selv, og kjendte igen Beviisstederne for de Sandheder, de havde lært i Forklaringen. Naar de havde lært den hele Forklaring, og ytrede Længsel efter Nadveren, bleve de underviste især om Jesu Hensigt med Sacramentets Indstiftelse, og bleve da, hvis de ellers opførte sig vel, antagne med deres ældre Landsmænd til Nadveren⁷, og følede sig derved endnu mere forpligtede til Retfærdighed. Man maa undre over, at disse Mennecker, opvoagne som Hedninger, kunne som Døbte næsten med Gæt aflægge deres gamle overtroiste Vaner, og dog er det saa. Men vakler Gen og Anden, er Præstens Advarsel i Centrum oftest tilstrækkelig til at føre dem tilbage. De love Bedring, og sielden, saare sjelden bryde de Løftet. — De grønlandste Børn have Lærelsst, og Forældrene bidrage til at fremme den⁸. Gjennem den dybe Sneee saae man dem bære de mindre Børn til Skolen, og hente dem igjen. Kl. 9 om Morgenen begyndte jeg Underviisningen, og læste til Kl. 2 om Eftermiddagen; men om Løverdagen læste jeg ikke. De Smaa lærte snart deres Bogstaver og stræbte videre frem ad; de Større bleve delte i Klasser, efter Faaetævner og Fremgang, og lærte alle deres, dem forud forklarede Pensaa hjemme. Til Afveksling skreve disse en eller en til to Timer hver Dag⁹, og da Lokalet var saa indskrænket*, maatte jeg lade Nogle læse, medens Andre skreve og Hine igjen skrive, medens disse læste S 11te, senere i 12te, ja undertiden endog i 10de Aar læste de færdigen og bestemt hver trykt grønlandsk Bog, og kunde Katechismus, Saligheds Ordren og en Deel af Forklaringen udenad. Da denne ei var trykt, saa affkrev jeg et Exemplar saa tydeligt, som jeg kunde det, og deelte det i nogle Afsnit, hvilke Børnene fik som Forskrifter, naar de skreve nogenlunde, og læste det Skrevne vel. Flere kunde saaledes paa engang affkrive Bogen, hvilken jeg da siden leverede dem indsyet. Glade betragtede de den, som Bidne om deres Forfremmelse¹¹, og gjemte den som en Helligdom. Da de jevnlig vekslede Breve med hinanden, ja endog med mig¹², saa fik de stedse mere Øvelse i at skrive,

*) Børnenes Antal var jevnlig fra 40 til 50 og derover, men Stuen kun 4 smaae Fag.

bleve tillige vante til Tøenfjornhed, og til at yttre deres Tanker. Saaledes lærte de alle, Piger saavel som Drengene, at skrive, medens de tillige, foruden Lærebøgerne Læsning, gjorde sig nærmere bekendte med det nye Testamente, især Evangelisterne, end i de yngre Aar, da de læste deri for Boglæsningens Skyld. I 13de Aar, eller naar de havde fyldt det, fik de Afsteed fra Skolen, indtil de siden skulde undervises som Konfirmander¹³; og de fik den uden Frygt. Den daglige Katechisation ved Bonnen var os Sikkerhed for, at det Læste ikke glemtes. — Alt dette blev drevet uden mindste Tvang, men hvad Børnene angik, ikke uden Opmuntringer. Jeg anførte i min Skole-Journal de saare sjeldne Forsømmelser, den større og mindre Flid og Sædelighed, og nddeelte hver 14. Dag et Lispd. haardt Brød iblandt dem som Belønning og Opmuntring¹⁴. De Flittige fik saaledes eet, de, som havde udmærket sig ved Fremgang og Sædelighed, to, de mindre Flittige et halvt Brød, men de Forsømmelige eller Dovenes Intet. Saa opmuntrende Belønningen var for Hine, saa dybt følede Disse denne milde Revjelse, og sjelden behøvede jeg anden Gang at vise dem min Misfornoielse. Hos disse Naturmennesker, Børne som Børn, lærte jeg først, at Mennesket ledes sikrere til det Gode ved Mildhed, end ved Haardhed; at Strengthed og Magtsprog vel kan frembringe Udydighed, men at Kjærlighed vinder Hjerterne til at vise den villigere. Jeg har siden i min lange Embedstid i Fædrelandet og blandt de forskjellige mig betroede Menigheder gjort samme Erfaring; — jeg tilstaar det — vel med flere Undtagelser; men mon vi selv, og vor Fremgangsmaade ikke tildeels er Skyld i disse flere Undtagelser? Jeg for min Deel føler mig fuldeligen overbeviist om, at Mennesket i Almindelighed vil det Gode ved det Gode¹⁵.

XVII. Et Par Curer.

De døbte Grønlandere søge Præstens Hjælp saavel i indvortes som udvortes Svagheder, og vi ere saa meget mere forbundne til at yde dem den, som vi forbyde dem at tyge til Hexemesterne. Men saare uvidende i Alt, hvad did henhører, kom de Fleste af os til Landet i min Tid. Vi forefandt Richters Erkennituis des Menschen, med nogle Specier af det halliste Apothek, en Jordemoderbog, og en Recept for nogle Saar og andre Skader¹. Dette var Alt. Men for ikke at dræbe de arme Mennesker, istedet for at hjælpe dem, maatte vi flittig studere Richter, lægge Mærke til Sygdommens Særkjender og de anordnede Midler derimod. Gud veed, at denne Deel af mit Embede kostede mig megen Umage og ofte Angest, hvortil hidrog, at jeg i Begyndelsen ikke forstod Indvaanerne, og at de ikke forklarede Sygdommene saaledes, at jeg med Tryghed kunde anordne Noget. I sliq Forlegenhed, og naar min gamle Katechet, som Dolk, ikke var nærværende, gav jeg dem mere end een Gang 100 og flere Draaber stærk Thee. Draaber maatte det være. Gav dette ikke Hælbred, tænkte jeg, saa slog det dog ei heller ihjel. Jeg maade endnu smile ved at tænke

paa, at en Grønlander saaledes forlangte Medicin til sin syge Kone. Han gjorde mangehaande Tegn, og pegede paa sin Mave. Jeg sluttede da, at det var ham selv som behøvede Hjælpen, tællede med alvorlig Mine* hundrede Draaber Thee, fortsatte disse ovenikjobet med Vand, og vilde, han skulle drikke dem. „Nei, svarede han, det er min lille Kone.“ Han gik da med dem; men Dagen derefter kom han igen og sagde: Tak Præst! det hjalp; lidet efter at hun havde druffet det, blev hun bedre, og nu er hun frisk.“ Takket være deres hjælpsumme Natur og Tillid til Præsten! Jeg kunde fortælle adskillige betydelige Helbredelser, foretagne siden ved ringe, maastee tildeels urigtige Midler; men jeg vil allene berøre to, som vistnok og vare de vigtigste. En af Katechetens Søner gik en Dag i Følge med en Anden ud til Strandbredden, for at styde Fugle. Han sad i bøiet Stilling, medens den Anden, som stod noget bag ham, vilde styde over ham, men han gav ham Skuddet tilligemed Forladningen i den venstre Side. Den Skudte faldt, blev baaren døende, som det syntes, til sin Faders Telt². Jeg var syg; min Kone maatte derfor give ham den første Forbinding. Dagen derefter listede jeg mig did, og fandt ham i en uukværdig Forfatning. Jeg tog Bindet af og efterjaae Saaret; det havde saa mange Huller, som der havde været Hagel i Flinten. Jeg søgte først at kradse Forladningen ud, vistnok saa lempelig, som mueligt, men dog til Smerte for Patienten. Kun et Par Hagel fik jeg ud ved denne første Operation, vaskede derpaa Saaret i Viineddike, lagde siden Lindskab derpaa, saa igjen et Plaster for skudt Skade. Han kunde ikke holde sit Vand; det var sort som Krudtet; Blæren havde altsaa taget Skade. Jeg indgav ham daglig Essentia dulcis flere Gange, ved hvis Brug Blæren blev helet og Urinen fik naturlig Farve. Hver Dag renjede jeg Saaret, fik stedse flere Hagel ud, og brugte ovennævnte Fremgangsmaade. Men nu løb alle Hullerne sammen i eet, omtrent saa stort, som en dansk Krone³. Ved Bindets Aftagelse en Dag saa jeg nogle Væer, som han havde spist, i Hullet; ja Excrementerne gik siden ogsaa ud deraf; Tarmene havde da og taget Skade. Jeg anvendte atter Ess. dulcis, og Alting fik da sin naturlige Gang. Om dette Middel, eller blot en hjælpsom Natur helede saaledes Blære og Tarme, derom dømme de Herrer Læger. Jeg hastede ellers ikke med at læge Hullet, men vedblev hvad jeg havde begyndt. Omfider saa jeg frisk Kjød, Saaret blev stedse mindre, og Curen var efter 8 Uger saaledes fuldført, at Patienten gik ved Krykker. Atter efter 4 Uger gik han ved en Kjøp, og efter et halvt Aars Forløb var han saa rask, som om han aldrig havde faaet Skaden, roede sin Kajak, fangede sin Sælhund, ja giftede sig et Par Aar derefter⁴. — En ung Kone mistede sit Barn, nogle Uger gammelt. Dien knyttede sig i det ene Bryst, som blev haardt, hovent og smertede hende meget. Hun kom til mig; jeg paalagde guul Althefalve, som efter nogle Dages Forløb helbredede hende. Nu bad jeg hende, ikke atter at gaae blottet ud i den strenge Frost, hvorved hun endnu kunde komme i sin forrige Forfatning; men

*) Ikke af Markskriger-Vigtighed, men for, ikke ved Smil under Tællingen at gjøre mig mistænkelig.

helbredet glemte hun Smerten og min Advarsel, og gif atter ud uden Peltz. Følgen var, at Bryftet blev end haardere og smertefuldere end tilforn. Hun torde nu, eller vilde ikke komme til mig om Hjelp, da hun ikke havde fulgt mit Raad; og hjælpes maatte hun. Mand og Kone overlægge derfor Sagen, og raifonnere som saa: kunde du faae Hul paa Huden, da var det let at trykke Melken ud, og siden at faae Plaster, for at læge det igjen. Som tænkt saa gjort. Grønlændernes Knive ere gjerne skarpe, men Manden gjorde sin end skarpere, og skar et Hul i Bryftet⁵ af en flad Haands Brede og Længde ovenfra og ned mod Vorten. Hun ømmede sig meget under Operationen; men Haabet, at hun kunde trykke Melken ud, gjorde, at hun udholdt den. Dog de bleve snart overbeviste om Umueligheden. Dien sad der i idel Materie, og hun kunde ikke taale at der vortes derved. „Lad os gaae til Præsten!“ sagde Manden. „Men jeg er undseelig,“ svarede hun, og blev endnu den Dag i samme Tilstand. Dagen derefter, da Læsetiden var forbie, gif jeg ud paa Pladsen, for at drage frisk Luft*; jeg saae da baade Mand og Kone i Kjoffenet; men da det ikke var usædvanligt at see Grønlændere der, lagde jeg ikke videre Mærke dertil, hilse dem og gif. Dog da de ved min Tilbagekomst endnu stode der, spurgte jeg: „Dit Bryst er vel i god Stand?“ Hun taug, men Manden svarede: „Nei! det er værre end før.“ „Kommer ind,“ sagde jeg, „at jeg kan see hvad det feiler.“ De kom. Hendes ene Haand var under Peltzen, for at holde den fra det saarede Bryst; Manden hjalp hende den af. Jeg var allerede vant til at see fæle Saar og store, stinkende Bylder⁶, lægge Plaster paa hine, og udtrykke disse, men alligevel var Synet af dette Bryst mig nyt og paafaldende — og jeg mistvivlede om, her at kunne skaffe Hjelp. Melkeaarerne vare overfkaarne og fulde af en sei, grøn og gul Materie. Kjødet selv, saavel som Manden omkring det, var sortagtig. Hvad skulde jeg gjøre? Jeg bad min Kone varme Campherspiritus over et Fyrfad; dermed vaskede jeg Saaret, og blev ved at vaske, indtil al den forraadnede Melk var borte, og glemte ikke den sorte Rand omkring det Afstaaarne. Længe sad hun følelsesløs; men omsider fik Kjødet en rødere, friskere Farve, saa at hun yttrede Smerte. Endnu vedblev jeg, ihvorvel hun ømmede sig, indtil jeg troede Saaret fuldkommen rensat. Jeg lagde da Lindskab derpaa og et Plaster, saavidt jeg erindrer, Melotenplaster; og gif siden daglig til hende, for at eftersee Bryftet. Uformodentlig hastig begyndte frisk Hud at overtrække Saaret, og en Maaned efter var hun helbredet, men fik aldrig Die siden. Dmtrent et Aar derefter fødte hun en Søn, som min Kone opammede, da Moderen ikke kunde, og ingen anden diende Qvinde var ved Haanden. Den Omhu, hun viste denne Dreng, var som en Løn for Faderens Kjærlighed til mig; thi det var just denne unge Mand, som kom ind, da jeg boedes med hin Grønlænder, hvorum er fortalt ovenfor**, og som havde Mod nok til at

*) Efter 5 Timers Undervisning i en Stue paa 4 Fag, ikke høiere, end at jeg netop kunde gaae reist under Bjelkerne, og opfyldt med 40 til 50 Børn med fittede Peltse, kunde jeg vistnok behøve frisk Luft.

**) See S. 35.

spørge, om han skulde hjælpe mig? Ved min Hjemkomst fra Grønland fortalte jeg min akademiske Ven, salig Statsraad Guldbrand⁸, disse Curer; han smilede og kaldte dem, i Betragtning af de brugte Midler, Undercurer.

XVIII. Faderhevneren eller Religionens Seier¹.

En Faders Drab maa hevnes, hvortænge det end varer før Hevnen kan udføres². Saaledes stod en Søn, 13 til 14 Aar gammel, og saae, at man myrdede hans Fader. Det var hændt en Snees Aar, førend jeg kom til Landet. Han voxte og blev Karl, og en meget duelig Forhverver, givtede sig, og var agtet af sine Landsmænd; men han var dog for svag til at hevne sig paa sin Faders Morder, som var omringet af en talrig Slegt, forsynet med 3 Konger, og i mange Henseender sine Landsmænd saa overlegen, at de Danske kaldte ham Kongen³. For da engang at naae sit Diemed, drager den fornærmede Søn, nogle Aar efter min Ankomst⁴, med sin Familie langt Syd efter, hvor han havde sine fleste Slegtninge, i Haab om, at formaae disse til at følge sig tilbage, ved dem at gjøre sig frygtelig for sin Modstander, og ved deres Bistand at udføre sit Forsæt. Han kommer til dem, yttre sin Bedrøvelse, maler Faderens Mord, til hvilket han havde været Vidne, og det Gyselige derved med de meest levende Farver, og overtaler dem til at følge sig Nordpaa. Men de maatte i Forveien forsynne sig med de nødvendigste Levnedsmidler, hvilket saavel som det ustabile Gfeteraar sveirligt, forsinkede Tilbagereisen. Da han omsider landede hos os med sin Slegt, hvoriblandt fandtes nogle unge og raske Mænd, vare bore Grønlændere forlængst flyttede i Huus, og der var ikke Plads mere. Om hans eget var saa forfaldent, at det ikke i kort Tid kunde istandsættes, eller Andre havde optaget det, erindrer jeg ikke, jeg havde ikke seet ham, thi hans Hjem var paa hiin Side Fsejorden⁵, Men nu kom han til mig, og bad, at jeg vilde indømme ham og hans Familie et lidet Huus, jeg havde⁶ $\frac{1}{4}$ Mil Nord for mine døbte Grønlændere. Ihvorvel jeg saavel som hele Eggen havde hørt om hans Vrende Sydester, og saae nu hans mandstærkte Følgefskab, samtykkede jeg dog i hans Begjering, uden at lade mig merke med Noget. Paa nogle faa Dage var Huset istandsat, rummeligt nok for dem alle, og de flyttede ind. Han kom kort derefter til mig og takkede mig for min Velvillighed. Han kom oftere og undskyldte engang sine gjentagne Besøg med disse Ord: „Du er saa elstelig, at jeg kan ikke blive fra dig.“ Jeg benyttede mig ved nogle Samtaler af hans Tilbojeligbed for mig, dog uden at indlade mig i det, som laae ham paa Hjertet. Neppe var 2 til 3 Uger forløbne, førend han ved et Besøg udlod sig med, at han vilde lære om den store Himmels Herre, om hvem jeg sagde, at han havde gjort alle Ting. „Ogsaa Nogle af min Slegt, tilfoiede han, ville adlyde.“ Jeg tog ikke i Betænkning at opfylde hans Onske, gif derfor til deres Huus Dagen derefter, hvor jeg erfarede, at 10 til 12 Personer vare for det første villige til at modtage Underviisning. De andre vilde bie, jagde de, indtil de

hørte, om den Lære ikke var vanskelig. Jeg havde et ungt Menneske ved Kolo-
nien, af blandet Ægteskab, som havde god Kundskab og skrev tillige godt. Denne
antog jeg som National-Katechet, lønede ham selv det første Aar, og forestillede
ham for Lærer⁷. „Han skal daglig læse for Eder, sagde jeg, og jeg skal komme
saa ofte jeg kan, for at høre Eders Fremgang og Lydighed.“ „Vi ville adlyde,
svarede de; men Du maa komme tit, og vi ville komme til Dig.“ Hver Uge
besøgte jeg dem, og havde Marsag til at glæde mig over deres Agtpaagivenhed
og stedse tiltagende Fremgang. Katechetens Undseelse forgik efterhaanden. Han
spurgte mig ved hver Vanskelighed om Raad, og sagde mig trolig om deres
huuslige Forhold o. s. v. Engang ved Underviisningens Slutning spurgte jeg to
gamle Ægtefolk, om ikke ogsaa de vilde lære? Konen svarede: „Han kan nok;
men jeg er blind og duer ikke.“ „Derfor kan Du bedre end jeg, sagde Manden;
Du kan være lutter Dre; men jeg forstyrres af de Mange, som gaae ud og
ind.“ Alligevel kom begge disse Gamle, og Tid efter anden den hele Familie
til Underviisningen. Kunnsk (saa hedde Grønlænderen, om hvem her egentlig
handles) udmærkede sig ved stadig Flid og herlig Fremgang. Han forjante ofte
sin Fangst for at høre Underviisningen; men det var og hans fulde Alvor at
modtage Daaben. Foraaret nærmede sig, Mai Maaned var allerede forhaanden;
nu foresaldt følgende Samtale imellem min Grønlænder og mig: Han: „Vil
Du døbe mig? Du veed, at jeg har adlydet. Jeg kjenner Gud, og baade jeg og
min lille Kone ønske at blive Troende.“ Jeg: „Ja, Du kjenner Gud; Du veed
at han er god, at han elsker Dig og vil gjøre Dig lykkelig; men han vil og,
at Du skal adlyde ham.“ Han: „Jeg elsker ham, jeg vil adlyde ham.“ Jeg:
„Derjom Du vil adlyde ham, saa maa Du ikke dræbe et Menneske. Du har jo
ofte hørt, at han siger: Du maa ikke slaae ihjel“. Han studiede og taug. Jeg
vedblev: „Hør, kjære Kunnsk! jeg veed, at Du er kommen tilbage med din
Slegt, for at hevne Dig paa din Faders Morder, men Du maa ikke hevne
Dig paa ham, om Du ellers vil blive en Troende.“ Han bevæget: „Men han
dræbte min Fader! jeg saae det, og kunde ikke hjælpe; nu maa jeg betale ham
hans onde Gjerning.“ Jeg: „Du bedrøver mig.“ Han: „Hvorfor?“ Jeg: „Fordi
Du vil slaa ihjel.“ Han: „Kun ham, som fortjener at døe.“ Jeg: „Men den
store Himmelens Herre siger jo; Du maa ikke!“ Han: „Jeg vil ikke heller, —
kun ham —.“ Jeg: „Men ogsaa ham maa Du ikke dræbe. Har Du glemt,
hvor ofte Du i Vinter hørte hans Vnd: Hevner Eder ikke selv?“ Han: „Skal
den Dnde da slaa ihjel og slaae ihjel, og dog selv gaae frie?“ Jeg: „Nei, det
skal han ikke: Gud vil straffe ham.“ Han: „Naar?“ Jeg: „Maaskee her i
Verden; men sikkerlig paa den Dag, da han vil betale Enhver efter sine Gjer-
ninger.“ Han: „Det har saa lang Tid; mine Landsmænd og min Slegt vil
laste mig, naar jeg ikke hevner min Fader.“ Jeg: „Derjom Du ikke kjendte
Guds Villie, maatte jeg lade Dig gjøre, hvad dit Hjerte tilfagde Dig; jeg
maatte tie til, at Du betalte Dndt med Dndt, men nu kan jeg ikke tie.“ Han:
„Det er vanskeligt — hvad skal jeg da gjøre?“ Jeg: „Du skal ikke dræbe ham;
Du skal endog tilgive ham.“ Han: „Tilgive ham? Eders Lære er meget van-

stelig —." Jeg: „Det er ikke vor Lære; det er Jesu Lære." Han sukede og taug. Jeg vedblev: „Maaskee var din Fader heller ikke uskyldig; maaskee havde han tilforn dræbt et Menneske og fortjente at døe?" Han: „Det ved jeg ikke; men saa fortjener jo og Denne at døe." Jeg: „Saa dræb ham, men bliv da ved at være en Vantroende, og vent, at En af hans Børn vil engang dræbe Dig eller Dine." Han: „Præst! Du er ikke meere elskelig; Du taler haarde Ord." Jeg: „Kunnu! jeg elsker Dig, og vil derfor ikke at Du skal synde mod den Gud, som har ladet Dig oplyse om sin Villie, og selv vil lade din Modstander vederfares hvad Ret er." Han: „Vie da, jeg maa tale herom med min Slegt". Han gik, og kom bedrovet hjem, taledede lidet og spiste den Dag intet. Man mærkede hans usædvanlige onde Lune, og spurgte om Aarsagen, hvilken han endelig sagde. Slegtningernes Svar, og hvad man i nogle Dage forhandlede om denne Sag med hverandre, forbigaaer jeg. Jeg drog til den Aftenen derefter, og fandt Alle hjemme. Uden at indlade mig i Noget, angaaende vor forrige Samtale, havde jeg valgt Stykker til Katechisationen og Bibellæsning, ja og Psalmer, som tilhobe stemte Hjerterne til blide Følelser og opfordrede til Forsonlighed. „Taf Præst! sagde Kunnu, da jeg gik, det var vel at Du kom." Nogle Dage derefter kom han til mig igjen. Mine, Majn, Alt vidnede om en mægtig Kamp, saavel fra hans Hjertes som Benner Side. Jeg forekom ham og sagde: „Du er ikke glad, siig mig: hvad ligger Dig paa Hjertet?" „Jeg vil og ikke vil, svarede han, jeg hører og ikke hører; — saaledes var jeg aldrig før tilmode." „Hvad vil Du? og hvad vil Du ikke?" spurgte jeg. „Jeg vil tilgive ham, svarede han, og jeg vil ikke tilgive ham; jeg har ikke Dre, naar de ville, at jeg skal hevne mig, og jeg har dog Dre." „Maar Du ikke vil tilgive ham, sagde jeg; naar Du med Bifald hører dem, som raade Dig derfra, da taler dit vantroende Hjerte, som vil have Hedn; men naar Du vil tilgive; naar Du vil høre dine Raadgivere, saa taler den bedre Deel i Dig, saa taler Gud til Dit Hjerte. Hvad vil Du nu gjøre?" „Jeg blev saa bevæget, svarede han, da Du forleden Aften taledede Ordet, da vilde mit Hjerte adlyde." „See!" sagde jeg, skulde Du ikke føle, at det var din himmelske Faders Tale til Dit Hjerte?" Nu gjentog jeg det Sidste af Jesu Levnet for ham, hans Tilgivelse, hans Bøn for sine Mordere. „Det var berømmeligt," sagde han, og en Taare glindsede i hans Die; „men han var og bedre end vi." „Saa, svarede jeg, uendelig bedre. Men han vil dog, at vi heri skal ligne ham, og naar vi kun have en god Villie, saa vil Gud give Kraft, og vi vil blive ret tilfredse med os selv. Men nu skal Du og høre, at et Menneske, som Du og jeg, kunde bede om Tilgivelse for dem, som vilde dræbe ham, fordi han forkyndte dem Guds Villie, og ville lære dem at troe paa Jesus." Jeg læste nu Stephans Endeligt, Apost. Gjern. 7. for ham. Han tørrede sine Dine, og sagde: „De onde Mennesker! han er lykkelig; han er vist hos Gud i Himmelen." „Saa! vedblev jeg, han er der, og Du og Enhver, der handler som han, skal og komme der." „Elskelige Præst! udbrød han, mit Hjerte er saa bevæget; jeg vil; men giv mig endnu liden Tid; naar jeg har bragt det Andet i mig til

at tie, og er bleven ganske forandret, saa kommer jeg igjen." „Gaae, sagde jeg, og beed den gode Gud at styrke Dig i dit Forfæet; ogsaa jeg vil bede for Dig." Han gik, og mit Haab blev næsten Visshed. Endelig kom han med opklaret Ansigt, som den, der har Fred i sit Hjerte. „Nu er jeg lykkelig, sagde han, jeg hader ikke mere; jeg har tilgivet." „Føler Du dig virkelig lykkelig derved?" spurgte jeg. „Ja! var hans Svar, mit Hjerte er saa roligt." „Du glæder mig inderlig, vedblev jeg; men tør jeg lide paa Dig? dit Hjerte vil atter friste Dig til Hevn, og dine Venner ville friste Dig." „Jeg veed ikke, svarede han, om dette skeer; men jeg har overvundet, og Du kan troe mig." „Det vilde være sorgeligt, sagde jeg, om Du, efter at være bleven en Troende, skulle endnu begaae dette Mord⁸." „Du er saa mistænkelig, Præst!" var hans Svar. Jeg vedblev: „Du ville da have større Synd, end om Du ikke havde kjendt Gud, og lovet ham Lydighed." „Jeg var saa glad" udbrod han, „men nu bedrøver Du mig med dine Ord." „Jeg vil ikke bedrøve Dig, sagde jeg; kun vil jeg prøve, om Du kan holde hvad Du lover. Stol ikke for meget paa Dit Hjerte!" „Mit onde Hjerte, svarede han, skal tie." Jeg spurgte nu, hvad der havde virket denne Forandring hos ham. Han svarede: „Det kraftige Ord, som Jesus har lært mig, og som jeg vil adlyde. Jeg tænkte aldrig at kunne blive saaledes sundet, som jeg nu er. Agtede Du ikke, hvor bevæget jeg var forleden Aften, da Du læste for mig om ham paa Træet, som bad for sine Mordere: Fader! forlad dem, de vide ikke hvad de gjøre! Da lovede jeg mig selv, jeg Uværdige! at jeg vilde tilgive, og jeg har nu tilgivet. Nu anseer Du mig dog værdig til at døbes, med min lille Kone, som ikke har hadet, og længes, som jeg, efter at blive en Troende?" „Ja! kjære Kunnuk! svarede jeg; jeg vil i Guds Navn døbe Dig og din Kone; men tak Gud, som gav Dig Veilighed til at kjende sig og sin Villie, og glem ikke, at Du ved Daaben forpligter Dig til at troe paa ham, elske ham og lyde hans Bud; altsaa at aflade det Onde og blive stedse bedre." „Jeg veed det, Præst! udbrod han; Gud seer mit Hjerte; og han vil styrke mig, at jeg bliver ham tro." Glad og med Tak til Gud forlod han mig. Endnu 14 Dage udsatte jeg hans og de Andres Opdragelse i vort christne Samfund; jeg troede, for hans Skyld især at burde udsætte den. Dagen kom, hele Forretningen hentydede paa Acten. Med Frimodighed og Sandhed gjorde han Rede for sin Christendoms Kundskab; med Følelse besvarede han Spørgsmaalene af Alterbogen, og stille Taarer vædede hans Kinder, da han nedknælede for at modtage Daaben, i hvilken han efter Begjering fik Navnet Niels⁹. Forretningen sluttedes som sædvanlig med en Takkefang og Bøn. Han kom nu til mig, rakte mig Haanden og sagde rørt: „Tak, gode Præst! Jeg er lykkelig." Derefter vendte han sig til Menigheden, hvoraf Endeel kysjede ham (ellers noget Usædvanligt), og sagde: „Antager mig nu som en Troende, vi ville elske hinanden," hvortil de svarede ja, og gik saaledes eenige, som de der havde een Herre, een Troe og een Daab, til deres Huse. Med inderlig Glæde takkede jeg Gud for Sandhedens Seier over dette Hjerte¹⁰. Nogle Dage derefter sendte han Bud til sin Fjende med disse Ord:

„Jeg er nu bleven en Troende, og Du har intet Ondt at befrygte.“ Efter gjentagne Anmodninger kom Hin virkelig en Dag med et lidet Følge. Han blev venstabelig modtaget, og beværtet paa det Bedste, og reisste bort med Fred. Kun sagde min Grønlænder disse Ord ved Modtagelsen: „Jeg har glemt det“. Han blev nu indbudt til Gjenbesøg, kom og, ihvorvel mod sine Venners Raad, allene, og blev modtaget som Ven. De spiste, og fordrebe Tiden med Fortællinger, indtil de mod Aften skiltes ad i alt Venstabs; men da Niels kom lidet ud, merkede han Vand i sin Kajak. Han søgte Vand, stod ud, og fandt, at der var skaaret Hul i den. Han helede det snart, reisste videre, og kom lykkelig til sit Hjem. Han fortalte mig siden dette med et Smil: „Han er dog bange, sagde han, og har derfor uden Tvivl ladet dette gjøre; men jeg vil ikke stæde ham.“ Han blev stedse sine Løfter troe¹¹. Endog henved 10 Aar efter min Hjemkomst fik jeg Hilsen fra ham, at han var Gud og sine Løfter troe¹².

XIX. Hedningerne dræbe onde Hexer¹.

Maaste gives der i Grønland, som i vore Lande, onde Hexer eller saadanne, som ved intetfigende Koglerier ville stæde Andre, om de kunne. Nogle ville paastaae det. Jeg veed det ikke. Men dette veed jeg, at Ustyldige ikke sjelden mistænkes og bestyldes efter Angefokkernes Udsagn. Disse Menneker ere almindelig Afstummet af Folket; enten mindre duelige til Fangst eller Dobne. De have imidlertid, som Vise, som de der staae i Forbindelse med Torngarsuk, deres Landsmænds Tiltroe, og nytte den ofte til Fordervelse for deres bedre Medmenneker. Naar Sygdom og Dødsfald, ja vel og Uheld i Fangst indtræffe, spørger Bedkommende den, hvo der kan være Aarsag? og da see den gamle Enke uden Forsvar, eller den gamle Mand uden vorne Sønner, som de enten have hemmeligt Nag til, eller hvis Guds de ønske sig. Denne angives, og vil, nu eller i Tiden, neppe undgaae Døden. Længe kan de, endog under Venstabs Skin, nære deres Hevn, men de udføre den grusomt, naar Syndemaalet, efter deres Formening, er fuldt. Fremgangsmaaden er almindelig denne: Den Anklagede og Dømte udfaldes af sit Huus eller Telt med en Stemme, som forkynder ham Døden. Han blegner; men gaer, og faaer da disse Spørgsmaale af de rasende Hevnere: Er Du ikke en Illijeetsof? har Du ikke dræbt Den eller Den med dine Ord og din Ondskab? Svarer den Dømte end Nei, saa er dog hans Død uundgaaelig; men i Dødsangsten svarer han undertiden endog Ja; og nu jage de deres Knive i ham, sonderlemme ham, og æde hver sit Stykke af Hjertet, at han ikke skal gaae igjen og forfærde dem. Saaledes forhorte og henrettede Hedningerne Norden for mig² en gammel Mand, som nogle Timer tilforn havde været hos mig, munter og snaksom, og begjerlig efter at vide hvad vi havde for Dagen efter, som var Suledag, da han hos nogle af de Troende havde hørt Noget, som han ikke forstod, og seet at de havde pyntet sig. „Du vil ikke heller forstaae mig,

sagde jeg, da Du kjender ikke den store Himmelens og Jordens Herre; men vi ere glade i Morgen, fordi han lod sin Søn komme paa Jorden til os, og ved ham lærte vi, hvorledes vi skal stræbe at blive gode og lykkelige.“

„Det er underligt, svarede han; men giv mig Noget, som jeg kan vise de Andre, naar jeg kommer hjem, saa vil jeg fortælle, hvad jeg har hørt og set.“

Jeg gav ham lidet Brød og Tobak, og han gif fra mig, uden mindste Anelse om, hvad der forestod ham. Men neppe en Time efter Hjemkomsten blev han udkaldet og myrdet paa ovenmeldte Maade*. Morgenens derpaa, som jeg stod færdig at begynde den grønlandste Gudstjeneste, meldte man mig, at en Grønlænder Nord fra vilde tale med mig. De Døbte vare allerede samlede; jeg bad ham derfor vie indtil Tjenesten var forbi. „Nei, Præst! sagde han, jeg maa tale strax med Dig.“ Han kom da ind, og sagde: „Min Farbroder, som var hos Dig i Gaar, blev myrdet lidt efter at han kom hjem. Jeg kunde ikke forsvare ham; men jeg kan ikke blive ved at boe hos de Menneker; vil Du modtage os? vi ere 8, de fleste Børn, saa vil vi flytte herhid, og boe blandt de Troende, som ikke myrde Ustyldige.“ Jeg lovede at opfylde hans Begjering; men jeg maatte først undersøge, om der var Plads til dem; han maatte derfor vie. „Nu bier jeg gjerne, sagde han, naar vi kun maa komme.“ Nogle Familier, som havde mere eller mindre Rum tilovers, vare villige til at modtage disse Forurettede. Jeg gav ham Underretning derom; Morgenens derefter havde vi dem alle, og alle bleve Mæret derpaa underviste og døbte³. Kort derpaa drog jeg Nord paa, og ihvorvel Hedningerne ikke gjerne høre Frettesættelser af os, talde jeg dem dog haardt til for dette Mord. „S dræbe vel og onde Menneker i Eders Land?“ sagde En. „Ja, svarede jeg, men vi maa først være overbeviste om, at de ere onde. Den store Herre i vort Land beskikker dem endog en Mand, som skal forsvare dem, og ingen Ustyldig døer; men S fare frem som rasende Menneker.“ „S dræbe dog de Onde; vi ligesaa; men at de, vi dræbe, ere onde, det forstaae vi bedre end Du, Præst!“ Det var alt, hvad jeg fik til Svar paa min Erindring.

XX. Grønlændernes Religion og Overtroe**).

Grønlænderne troe et overnaturligt Væsen og Sjælens Udødelighed. Dette Væsen, som de kaldte Torngarsuk¹, er efter Beskrivelsen snarere ondt end godt. Ewigt kan det ikke være, da det skal have en Oldemoder — en frygtelig Dvinde, som raader for Havets Dyr², kalder dem ofte til sig, og derved berøver Indbyggerne deres Næring. Det ansees ei heller for Verdens Skaber;

*) En Søn skylder, som ovenfor meldt, sin dræbte Fader Hevn. Dette er Privat- eller Familiesag; men Hexers Død er en Retfærdigheds-Handling, som skyldes det Offentlige.

***) Dette Stykke er, som de andre, uddraget af mine Optegnelser fra Grønland. Min Morfader, H. Egede, har næsten sagt det Samme. Overeensstemmelsen maa da være Borgen for Sandheden.

thi Verden er bleven til af sig selv, og de første Grønlændere ere opborne af Jorden. Nogle vilde have Torngarsjuk til en Mand; Andre sige, at han ligner et Dyr, og atter Andre, at han er lig et Menneſte. Nogle beſkrive ham ſtor, Andre lille. Nogle ville, at han ſkal være udødelig; Andre ſige at en vis Lyd kan dræbe ham³. Hans Opholdsſted er dybt nede i Jorden, hvor der er ret godt at være, og Næringsmidler i Overflødighed. Saa ulige ere Meiningerne om dette Væſen; men de elſte det ikke, og frygte eller dyrke det ikke*. Naar de ere friſte og deres Fangſt heldig, og ellers intet gaaer dem imod, da er Torngarsjuk dem ganſte ligeegyldig. Kun naar de ere ſyge, eller uheldige, eller Søedyrene forlade Kyſterne, da ſøge de, — ikke Torngarsjuk ſelv, men deres Ankefok, ſom ſtaaer i Forbindelſe med ham. Denne ſpørger ham da om Raad, og bringer Beſkeed igjen. Saavidt om ham. De troe imidlertid Sjælens Udødelighed, og at den Tilſtand, hvori de komme efter Døden, er bedre end den nærværende; lykkeligere for dem alle; thi de ſkal uden Undtagelſe lide vel der. De tænke ſig rigtig nok tvende Opholdsſteder, det ene i Himmelen, det andet under Jorden, men begge lykkelige: det underjordiſke dog det lykkeligſte, hvor de allene komme hen, ſom have lidt meget Ondt her i Verden, eller gjort ſig ſærdelſes fortjente af deres Medmenneſter; alle de Andres Sjæle komme i Himmelen. Sjælen er vel aandelig, men har dog lidet Materielt ved ſig, noget Fiint, Blødt, ſom man kan føle paa. Den kan være ſyg; i dette Tilfælde kan Ankefokken borttage det Syge og ſætte noget Friſt iſtedet. Den kan være tabt, og da kan han meddele en nye. Nordlyſet er de Dødes Sjæle, ſom ſpiller Boldt i Himmelen. Solen og Maanen⁴ have været Grønlændere og Søftende. Søfteren, Solen, har været meget deilig, og blev allevegne efterſtræbt af Broderen, ſom havde fattet utilladelig Kærlighed til hende. For at undgaa ham flygtede hun op til Himmelen, hvor han endnu forfølger hende. Han er ellers en løſagtig Perſon; Fruentimmer kan ikke nok tage ſig i Agt for ham. Naar Fuldmaanen ſtinner i et Vand, tør Pigerne ikke drikke deraf, af Frygt for Beſvangrelſe.** Luft, og Jord, og Vand og Ild have hver deres Aander, ſom føre et viſt Herredømme, enhver i ſit Rige. Man maa vogte ſig for at fortørne dem. $\frac{1}{4}$ Mil Norden for mig var ſaaledes et farligt Sted for Kajakroerne, ſom undertiden bleve omkaſtede af et uhyggligt Væſen. Frygten gjorde det Meeſte hertil, og mægtige Kaſtevinde fra Øſten bidroge det Dvrige. Spøgeliſer og Gjengangere troe de her ſom allevegne. Derfor binde de Benene op under Hælene paa den nylig Døde, medens de endnu er bœielige, og bære ham om Vinteren ud af et Bindue, og om Sommeren bag ud af Teltet, at han ikke ſkal gaae igjen. Af ſamme Aarſag rive de og, ſom ovenfor er fortalt, Hjertet ud af den, de dræbe ſom ond Hex, og æde det; dog er Frygten for, at den Dræbtes Aand ſiden ſkal forſærde dem, den egentlige Anledning

*) Dog adlyde de det i Tilfælde, at de faae en Befaling fra det ved deres Ankekok.

***) Grønlændernes Drik er Vand. De kaste ſig ned, og lædske Tørſten, hvor de finde det.

til denne Grusomhed. Ofte drukne Grønlænderne paa deres Fangst, og gaae da igjen. De Andre høre dem komme i Land, banke Is af deres Kajacker; ja man seer, hvorledes de bære dem paa Landet og lægge dem paa Vaadepladsen. — Fjeldene have og deres Gjengangere, som ere meget farlige, da de endog komme ned til Husene om Ratten og stjæle Levnetsmidler. Derjom det ellers er sandt, hvad man fortæller, at en og anden Grønlænder i Fortvivlelse forlader for stedse Mennesker, og lever blandt Fjeldene⁵, saa er det ingen Under, at disse, især om Vinternætterne, søge til Husene for at finde noget at opholde det usle Liv med. Selv nogle af Grønlænderne ansee ikke disse for Gjengangere, men Ulykkelige, som ved deres Afhold fra Mennesker ere blevne vilde og frygtelige. — Naar En, som er beskyldt for at være ond Her, døer naturlig Død, kan en Saadan ikke ligge rolig i Graven. Saaledes var En, der beskyldtes for Illiseetjof, begravet i Nærheden af mig. Nogle af Stenene, som dækkede Graven, vare gledne ud; Hundene fandt Liget, og afrebe det ene Been. „Saa var hun dog en Illiseetjof,“ sagde Grønlænderne. „Hvorfor?“ spurgte jeg. „Fordi, var Svaret, hendes Been kunde ikke hvile rolig.“ Jeg lod imidlertid Benet lægge i Graven, og istandsætte denne, og Dommen herom var: „Han troer det ikke.“ — Jeg har ikke hørt, og erindrer ikke at have læst Noget, som kunde give Anledning til den Formodning, at Grønlænderne bragte Torngarsjuk Offer. De gjøre ikke saa meget af ham; men jeg fik dog Kundskab om en Art af Offer, som Ingen⁶ paa min Egn undlod ved Leilighed at bringe. Der ligger nemlig en stor Steen paa Beien til Erkame, det yderste beboede Sted paa denne Side Fjessjorden, hvorpaa Enhver, som gaaer forbi, lægger sit Offer: lidt Kjød, Spek, Skind, Bær, o. s. v. Jeg spurgte ofte, til hvem de gabe det? Dette vidste de heller ikke; „Menneskene, hedde det, pleiede altid at gjøre det.“ Fra Begyndelsen maa dette Offer dog have haft en Betydning; maafee den, at forjone Fjeld- eller Hav-Spøgelserne; maafee at jikkre sig Hen- og Hjemgang, for ikke at vorde vildledt.

XXI. Grønlændernes hauslige Liv.

Som Grønlænderne hvert Foraar ved Pintsedags Tid forlade deres da jaare urene og ildelugtende Vinterboliger, for at flytte i Telte, og kort derefter at drage Syd paa, deels for at fange af den større Art Helleflyndere og Sild, deels for at tukshandle med Sydlænderne¹, saa vende de tilbage ved Mikkelsdagstid, for at istandsætte deres forladte Huse, som under Fraværelsen ere tilstrækkelig udluftede, og drage i dem². Mændene bekymre sig allene om at eftersee Træverket, forskaffe og indsætte det Manglende. Fruentimmerne derimod maa tilveiebringe hvad der iøvrigt kan fattes, f. Ex. Stene, naar en Aaret tilforn opført Væg kan være sjunken, og Jord til Fyldning imellem Stenene. Naar dette er færdigt, betrække de de indvendige Vægge med hvide beredte og sammensyede Skind, lægge Brikerne, indsætte Vinduerne, som ere sammensyede

Hvidfistetarme³, forsyne Huset med Lamper, Kjedeler, Kister, Ballier o. s. v. Dette seer saaledes i Begyndelsen ret pynteligt ud; men Væggene blive Tid efter anden smudsige, og Gulvet ved det jevnlig spildte Sælhundeblod faa fittet, at Fødderne klæbe ved det; ikke at tale om den Forraad, der samles til Stank og Spylsuer, ved stedse at henkaste de ikke nok aspillede Been og andet Skigt under Sidebrixerne, og lade alt dette blive liggende der. To, tre, ja flere Familier boe oftest sammen i et Huus⁴. Hver veed rigtig nok sin Pladses Grændse, dog er der intet Skillerum. Fruentimmerne indtage den rette Brix, ligesom Mandfolkene Sidebrixerne; dog seer man undertiden ogsaa Mændene paa den rette Brix, med den Forstel, at disse sætte Fødderne paa Gulvet, Fruentimmerne derimod ere ganske oppe paa den. Alle sidde de der nøgne; Fruentimmerne med korte, omtrent $\frac{1}{4}$ Alen lange Benklæder; Mændene have dem noget længere⁵, og som de almindelige. Brixen er deres Seng; men deres ægtefæbelige Seng er under Brixen; did Mandens Die, uden Tale, uden Hjerteegn, kalder hans Kone*. Naar Drengene have naaet en Alder af 12 til 13 Aar, maa de ikke længere ligge paa Brixen iblandt Fruentimmerne, men faae deres Plads under Vinduerne, hvor de stedse sove, indtil de blive gifte. Uagtet Fællesskabet og Nøjsomheden pleies ingen utilladelig Ekstrov i deres Huse⁷. Givte og Ugivte af begge Kjon bære alle en vis Undseelse for hinanden, og for alt, hvad der kan fornærme Velansændigheden. Jovrigt lever Hver efter Tykke uafhængig; men Alle i Venfæb og Enighed. Om Morgenen drage Mændene paa Fangst, i Kajak om Sommeren, men om Vinteren paa Slæde. Forinden drikke de en Slurk Vand, forsyne deres Daase med Snuustobak og tage en Skraae. Saaledes forsynede blive de ude hele Dagen, uden Levnetsmidler, ofte i det ublideste Veirlygt, ofte i Livsfare. Hvo som har fangt en Sælhund, eller efter Aarstiden en Hvidfist, modtages med Glæde af sin Kone, som ved Fleres Hjælp trækker den i Vand og til Huset⁸. Hun begynder strax at afflændse og stjære den i Stykker, og uden at vasse Blodet af, kommer hun det i Kjledelen, som allerede hænger over Lampen. Manden, som imidlertid har lagt Baad, Kiffel, m. m. hver paa sit Sted, kommer nu ind, leverer sin Pelts fra sig, sætter sig, bier taalmodig indtil Kjødets er kogt, og fortæller Dagens Begivenheder ved Fangsten. Men dersom der endnu er tørrede Sild, da lægges dog, indtil Maden er færdig, nogle af disse paa Gulvet for

*) Brixen er ikke stort mere end $\frac{1}{2}$ Alen over Gulvet. Men ved Husets Bygning gjør man Jordsmonnet lavere under Brixen end det øvrige Gulv. Disse Folk behøve imidlertid ikke meget Rum. De ere smaae og nøgne, og bruge ingen Sengeklæder, i det høieste kun et Sælskind under sig. Det var almindelig bekjendt, at deres Ægteseng var under Brixen. Saavel Grønlænderne, som de med Landets Døttre gifte Matroser taledes saaledes derom; og selv saae jeg undertiden, ved mine mange Nattekvarterer hos Hedningerne, at Mandens Oie, som ovenfor er sagt, kaldte hans Kone. Han forføiede sig strax efter Kaldet til sit Sted; hun derimod blev endnu lidt tilbage, som om hun vidste af Intet; men snart derefter, under Paaskud af Hede eller hvad anden Grund hun kunde finde paa, skyndte hun sig til ham⁹).

ham, med hvilke og en Drif Vand han aabner Maven. Har Fangsten derimod været uheldig, og der er ikke tørrede Sager ved Haanden, som hen paa Vinteren meget ofte er Tilfældet, saa faaer han Intet, men lægger sig endda lige rolig til Sengs, i Haab om bedre Lykke næste Dag. Medens Mændene ere paa deres Fangepladser, og saa tit lide Dndt, have Fruentimmerne det ret godt i deres varme Huse, naar de ellers have Noget at spise. De snakke, tilstjære og sye. De lægge Skind i Blød i Urinballien, og naar Haarene ere løsneede, strabe de dem af. Neppes kunde jeg udholde den Stank, denne Operation medførte; naar jeg hændelsesviis var nærværende. De selv lide intet derved. Efterhaanden som Skindene saaledes ere garvede, berede de dem videre. De blege dem, som skal være hvide, i Solen, og farve dem, naar de skal være gule eller røde. Disse to Sorter anvendes til Støvler; den første derimod til Peltje⁹. Skind, som skal beholde Haarene, og forarbejdes til Winterklæder, fordre ikke saa mange Tilberedelser. Fruentimmerne strabe alt Fit og hvad andet, der kan hænge ved, af Kjødsiden; derefter tørre de dem, og blødgøre dem derpaa ved Gnidning, inden de tilstjære dem. Men det Fit, som affræbes, maa ikke gaa til Spilde. De lave en Kage deraf, der ser ud som Æggekage*. Den skal være næsten raadden inden den spises, og maa da smage saa affkyelig, som den lugter. — Fruentimmerne ere intet mindre end renlige i deres huuslige Syssler. Kjødet, de skal spise, stæres, som sagt, i Stykker paa Gulvet, og uden i mindste Maade at rense det for Blodet eller anden Ureenlighed, komme de det i Kjedelen, hvilken saalidet som Fadene toes, inden de bruge den. Hundene allene slikke dem undertiden, og det er Alt. Jeg har seet, at en Moder lod sit Barn lade Vandet i et Fad, slog det af, og uden videre tog det kogte Kjød af Kjedelen, lagde det deri, og satte det frem for Gjesterne, som spiste med megen Appetit¹⁰. Dorst og Ulke koges og spises med Indboldene. Paa en Embedsrejse havde jeg i flere Dage ikke nydt noget Barmt; jeg fik en Aften to smaa Dorst, og bad Kongen koge dem til næste Morgen; hun gjorde dette meget villig; men da hun satte den for mig med Indboldene i, tabte jeg Lysten og undskyldte mig. De koge Kjød og Fisk lige længe; som en Folge heraf er hint lidet mere end halvkogt, denne falder derimod fra Benene. Stegt Mad vide de intet af. Det er ellers urigtigt, at de drikke Tran¹¹. Kun i Tilfælde, at de med Vandet have nedslugt en Vandkalb, og ikke hastig nok kan komme til Præsten og hos ham saa Hjælp, indtage de en god Skurf Tran, som et Brækmiddel, hvilket gjør den tilsigtede Virkning, og stiller dem tillige af med Vandkalven¹². Beviis nok, at de ellers ikke drikke den. Men de nedlægge eller sylte Stikke af Angelika i Tran. Et Fruentimmer tygger Spæet, sprudler det ud¹³, og vedbliver saalænge, indtil de efter hendes Mening have nok. Nu ligge disse Stikke saaledes indsyltede i nogen Tid, tages derpaa op og spises som Dessert med megen Appetit. Jeg maa herved erindre, at denne Tran, saavel som al den anden Tran, Grønlænderne bruge til deres Lamper,

*) Egentlig tillave de den ikke; den bestaaer uden videre af det afskrabede Fit, som i Fadet efter nogle Dages Forløb bliver guult som Æggekage.

er raa, hvid og tildeels klar. Den lugter omtrent som raa Svinemad, og har intet af den modbydelige Lugt, som er den brændte Tran egen, hvilken de ei heller kan lide, ikke engang i deres Lamper. Modrene slikke deres Børn, iftedet for at vaske dem, og naar de lyfte eller kæmme dem, spise de uden Omstændighed Dyrene. „De bide, sige de, de maa igjen bides.“ Det er desuden almindeligt, at de saaledes hevne sig paa disse deres Plagere. De gamle Mænd omvikle en Pind med Fjærene af en Pennepose, og lade den under Samtale med Andre gaae paa Fangst ned ad Ryggen; af og til drage de den op, som Fisteren sin Snøre, og fortære strax den Fangst, som kan være gjort. Flere Gange maatte jeg være Vidne hertil, endog i min egen Stue. Men til Ære for vore døbte Grønlandere være det sagt, at de, med saa mange andre Uoder, aflægge ogsaa denne; i det mindste vogte de sig noie for at foretage Noget i vor Nærværrelse, som mishager os¹⁴. — Naar Pigerne have naaet 14 Aar og derover, begynde de at sætte Priis paa sig selv. De vaske da af og til deres Haar og øvrige Legeme i — Urin¹⁵. De blive derved rigtig nok rene; men da deres Pels tillige vaskes i denne Sauce, saa lugte de for os meget stramt; men for Grønlanderne er Lugten liflig. Unge Koner, som have efter deres Maade Belfand, og føde Børn, især Dreng, vaske sig ligeledes, fornemmelig naar de gaa eller reise paa Besøg; aldrende Koner derimod regne det ikke saa noie, og blive efterhaanden ligegyldigere ved deres Pynt. En Enke skal vise sin Sorg ei alene ved nedbøiet Hoved og upyntet Haar, men og ved det øvrige Legemes og Klædernes yderlige Forfømmelse. Begynder hun endelig efter rum Tid at see reentligere og pynteligere ud, saa er dette Beviis paa, at hun ikke er utilboielig til et nyt Ægteskab. Men kun da kan hun gjøre sig Haab om dette, naar hun er ung, from og har født Børn af begge Køn, eller dog Dreng. En aldrende Enke ved Kolonien, som hverken var from eller Moder, forelskede sig i en ung Karl, der, som Grønlander, var den smukkeste paa Pladsen. Hun talede venlig til ham, uden at han lagde Mærke dertil. Da han ikke forstod hende, tilsidefatte hun saa aldeles den Kjønnethed i Grønland, især mod sine Landmænd, egne Blusærdighed, at hun friede til ham. Naturligvis fik hun ligefrem Nei, men tabte dog endnu ikke Haabet. Hun kommer meget sædelig, og fortæller mig i Fortrolighed, at Sorgen¹⁶ (saa hedde han) var „et slet og udueligt Menneſte.“ „Det troer jeg ikke,“ svarede jeg: „Nu hvorledes?“ „Seg blues ved at sige det, vedblev hun; han vil have mig.“ „Og Du?“ spurgte jeg. Hun svarede: „jeg frygter for ham.“ „Hvorfor?“ spurgte jeg atter. Nu talede hun meget sagte: „Han vilde forleden Dag forføre mig.“ „Dig? sagde jeg, det er vanskeligt at troe; jeg vil imidlertid tale med ham.“ Seg lod ham kalde. Han var en af mine kjæreste unge Mænd, oplyst, sædelig og raff. Han kom. Jeg sagde, „Hvad hører jeg om Dig, Sorgen?“ „Hvorledes?“ „Du vil jo forføre Zippora?“ „Seg! svarede han; Nei Præst, troe hende ikke! hun er ond og vil forføre mig; men jeg kan ikke lide hende; hvad skal jeg gøre?“ „Du maa da, vedblev jeg, reise bort paa nogen Tid; maaffee glemmer hun Dig; jeg skal og tale med hende.“ „Ja, svarede han, jeg vil reise; hvilken

ubluie Dvinde!“ Han blev borte i nogle Uger, i hvilke saavel Fraværelsen, som især de andre Fruentimres Haanlatter helbredede hende. Fra den Tid af blev hun igjen den, hun ikke kunde være i Frierdagene: den bedrøvede Enke, som ganske forjømte sin Paakfædning¹⁷. — De grønlandske Koner skjule saalænge som mueligt deres Frugtommelighed, og deres Fødsler ere sædvanligen lette; dog er undertiden Bansteligbed og Nød forhaanden, som fordrer Præstens Nærværelse. Jordemødrene forstaae netop saameget, som vore Landsbye-Jordemødre, inden de blene oplærte¹⁸. Naar det varede længere end sædvanligt, kom Manden ilende til mig med disse Ord: „Præst! kom op! min lille Kone skal føde, men der er ikke Bei.“ Jeg fulgte ham da, lod mig af Jordemoderen oplyse om det Fornødne, og indgav den Fødende hver halve Time *Essentia dulcis*, som undertiden befordrede Fødselen. Men i yderste Nød gav jeg 30 Draaber Grebær-Olie i Vand, hvorpaa stærke, varige Beer fulgte, og derpaa Fødselen, uden onde Følger for Moder og Barn. Her torde jeg i slige Tilfælde ikke anvende dette Middel; men til Lykke behøves det ei heller. End under de haardeste Beer høres ingen lydelig Klage; kun nu og da et Suk; men hvert Suk gaaer Manden til Hjertet, som sidder der, tavs med Hovedet i Brystet, bestyidende sig selv, som Narfag i sin lille Kones Lidelser.

XXII. Grønlændernes Opdragelse.

Da Børn, især Drengbørn, ere deres kæreste Skat, saa omgaaes de dem og med Omhyggelighed. Endnu Spæde ere de nøgne, og bæres saaledes paa Moderens Bng i en viid Belts, som de kalde *Amant*. Naar de ret skjønne, giver hun dem mange Skjærtagn, og vænner deres Arme til de Bevægelser, som den vogne Grønlander bruger ved at roe sin Kajak. De patte længe, 3 til 4 Aar; thi de have ingen Melkespiiser; men de bide og undertiden Moderens Borte eftertrykkelig. Hun ommer sig da noget, sigende: „Du lille Skarn!“ og kniber Barnet i Læben, men karesserer det tillige. Denne Kniben med Neglene havde ellers engang den Folge, at der gif Kræft i Barnets Læbe. Forgjæves søgte jeg at standse den. Den greb om sig og aad alt Kjødet af Ansigtet; Barnet kunde tilsidst ikke synke Dien, og døde¹ af Sult. — Naar Drengbørnene voxe noget til, giver Faderen dem en Bidst, gjør dem en lille Slæde, og afretter Hundehvalpe til at trække den. De blive herved tidlig vante til at kjøre, og at slaae Bidsten rigtig ud: en Manovre, som en Europæer sjelden lærer tilfulde. Endnu nogle Aar fremad begynder Faderen i sine Fritimer at arbejde paa en Kajak og Aare, og naar Tilberedelserne ere gjorte og Drengens Alder nogenlunde tillader det², tager Faderen ham med sig i godt Veir, holder ham ved sin Side, lærer ham at bruge Aarerne, og efter nogen Tids Dvælse heri at kaste Pilen. Kan han nu nogenlunde roe denne bredere Kajak, saa gjør Faderen den smallere, altsaa mere rank og mere udsat for at kæntré, men tillige lettere og mere skiftet til Fangsten. Han øves nu i

at holde sig i Egebægt ved Aaren; thi Aaren allene og dens rette Brug bevarer Kajakroerens Liv; knækker den, eller taber han den, da er det ude. Med Forfæet lader Faderen ham nu og da kæntre i denne rankere Baad, for at gjøre ham driftig, og lære ham at bruge Aaren, Middelet til Frelse. Saaledes lærer Sønnen ved Faderens Side dennes Haandtering, og dannes tidlig til, selv at forhverve Opholdet i Tiden til sig og Familie, Ved Hjemkomsten om Aftenen, roser Faderen sin Søn. Denne hører vel glad, men undseelig paa Fortællingen, og taler sjelden selv uopfordret om sine Bedrifter, nedsætter dem endog senere med Besfedenhed. Moderens Die smiler imidlertid med Velbehag til Sønnen. — Da de aldrig straffe deres Børn, endog sjelden med Ord, saa følger deraf, at disse opvoxe i Selvraadighed, kunne gjøre hvad de ville, og negte undertiden at lyde Forældrene, uden at disse see suurt til dem. Af sliq Opdragelse skulde man ikke vente noget Godt. Desmere maa man undres over den Forandring, som viser sig i deres Forhold mod Forældrene, naar de blive voksne. Da agte og elske de dem, da lyde de dem, forhverve Opholdet til dem, som gamle, og ere glade ved at kunne bidrage til deres Vel. En gammel Fader lider aldrig Nød, saalænge Sønnen har Noget; og dersom denne giuter sig, da styrer hans gamle Moder Huset efter Sædvane, saalænge hun vil og kan; og Sønnekonen adlyder og tjener hende. Dette forandrede Forhold er ikke Virkning af Religionen; thi Hedningerne vise det samme. Naar man spørger dem, hvorledes disse selvraadige Børn blive saa gode? svares almindeligen: „Saaledes pleie Menneffene³ (Landets Indvaanere) at være.“ Hvo skulde ikke, ved at læse dette, erindre sig Rom. 2, 14, 15?⁴ — Om Pigebørnenes Opdragelse er ikke meget at sige. De vænnes rigtig nok til smaae huuslige Syssler efter deres Alder; men deres Ungdoms Liv er mere eensformigt, efter deres Bestemmelse; og de synes at føle deres Afhængighed, og villigen at stifte sig deri. Imidlertid begynde de, som allerede sagt, i en vis Alder at agte sig selv, at vaske og pynte Haar, og øvrige Lege-
geme. Vorne, ere de ikke ligegyldige ved Mandfolk; men ei uordentlige, med mindre en dansk Mand frier til dem og lover dem Ægteskab. Saa forstjellig end deres Ansigters og øvrige Dannelse er, saa have de dog noget vist Blidt i deres Væsen, som Matrojerne især lære snart at lide⁵. Væmme disse sig først til den jomfruelige Lugt, saa falder Resten af sig selv. Jeg kendte en Handelsbetjent, en i hver Henseende ordentlig Mand, af god Familie og Opdragelse, som efter nogle Aars Ophold i Landet fattede Kjerlighed til sin Opvarterise, der dog ikke hørte til Landets Skjønheder. Pigen kunde han lide, men ikke Lugten. Da hun imidlertid kom daglig til ham, maatte han omsider give efter for sin Lidenskab. Han fandt et Middel til at befrie sig fra den ham stedse modbydelige Stramhed, og han brugte det. Han bestænkede hende nemlig med Eau de Lavande, først i Forbigaaende, siden mere aabenlyst; dette gjorde sin Virkning. Nu friede han, og fik, som man kan tænke sig, Ja⁶. De levede et ganske lykkeligt Ægteskab, og havde mange Børn; men hun lugtede og stedse siden af Eau de Lavande.

Fig. 6. Boligen, set fra Syd, med haven foran. (Kristiansen fot.).

XXIII. Blandede Efterretninger.

1.

Jeg anlagde en lille Have mod Sønden uden for mit Vindue, og be-
fostede den indhegnet med et Stakit. Grunden var Steen; Jordforpen var ikke
dyb nok for Spaden eller saftfuld nok for Vegetationen. Et Sted i Nærheden
fandt jeg god Jord; denne bar min Kone og jeg Tid efter anden i en Ballie
hen paa den udseete Plads saa længe, indtil vi troede den dyb nok¹. Nu lod
jeg den ligge indtil næste Aar, da jeg gravede og besaaede den. I Julii Maa-
ned var Jfen først saavidt af Jorden, at den kunde graves. Den 7de besaaede
vi den*, og den 15de pippeede allerede Vexterne frem paa de fleste Bede. En
Have saa langt Nord, og saa nær Isefjorden, var der et Særshyn²; men os
var den usædvanlige hastige Fremspiren, der hver Dag alt mere lovede at
kroge vort Haab, og saa et Særshyn, et saare behageligt Særshyn. Grønkaal vogte
overmaade godt: vi havde hver Vinter fiden efter til Huusbrug; men den maatte
saaes tyndt, og de endda for tætte Planter oprykkes, da den korte Sommer
ingen Omplantning tillader. Røer bleve saa store³, som en maadelig Thekop,
tabde deres bitteragtige Smag, og antog en behagelig Sødme; og saa disse
groede altid vel. De fleste Gulrødder bleve som Ribestilke; men beholdt deres
sædvanlige Smag. Kørvel og Karse havde vi i Mængde; Petersfille, Sellerie

*) Dog ikke hvert Aar, saa sildig. Et andet Aar kunde jeg saae den 30 Juni,
ja et Aar den 7de; men da kom Vexterne heller ikke ret frem før den 26de.

og Bønner vilde derimod ikke vore. Jeg saaede saavel Sukker- som Markarter; de kom frodigen op, satte undertiden Blomster, men kom ikke videre. Jeg lagde Kartofler, hvis Gbler bleve af en Erts Størrelse. Lidet Byg kom vel raftt frem, men den tidlige Frost tilintetgjorde det. Hvert Efteraar forshvæde jeg min Have med et Lag Lyngaste, hvorved den befandt sig meget vel. Vi havde saaledes i nogle Aar baade Nytte og Fornøielse af vort lille Anlæg; men den løsbrudte Glo, hvorom er fortalt*, overhvømmede et Foraar Haven og bortførte Jorden indtil Grunden. Vi tabte dog hermed ikke ganske Modet, begyndte altsaa Arbeidet forfra, og med større Møie end første Gang fuldførte vi det ved Sommerens Slutning saaledes, at vi atter kunde besaae Haven Aaret derefter. Men ogsaa kun dette Aar nåede vi Frugten. Vi rejste bort; næsten et Aar henløb inden min Eftermand kom; hvorledes han fandt den, da den saalænge havde savnet Eiermand, og dens videre Skjæbne veed jeg ikke⁴.

2.

En ubehagelig Taage hjemjøger Hav og Land den største Del af Sommeren, som og Frosttrøg om Vinteren, inden Isen lægger sig; men Klimaet er desuagtet sundt, og saa Sygdomme have egentlig hjemme her. Grønclænderne lide undertiden af Blodgang⁵, som vel smertes, men er dog hverken saa smittende eller dræbende, som hos os. De have og stundom Blodspytning. Denne sidste forforkter Livet; den første kan de derimod lide under i mange Aar. En døde i min Tid af Blodpis. Deres udvortes Svagheder ere fornemmelig: Hævelser, som fordeles ved Melotenplaster; sæle Bylder, som flytte fra et til et andet Sted, naar de ikke nok udtrykkes og forsigtig læges, og svage Dine, især i Alderdommen. De blive imidlertid ikke gamle, om de endog døe paa Sygeleiet; thi mange drukne⁶. En Mand paa 50 Aar seer almindelig saa affældig ud, som om han var henad de 70. Da Konerne ofte blive ældre, og holde sig paa samme Alder bedre, naar de ikke ganske forsømme sig, saa er det meget Ondt, Mændene næsten daglig lide ved deres Fængst, vel den nærmeste Aarsag til deres tidligere Alderdom og Død⁷. Epidemier rykke dog undertiden Mange bort, saavel Borne som Børn. Jeg har i det Foregaaende** anført, hvorledes disse viste sig; men jeg kan ikke give dem Navn⁸. Naar jeg undtager Skjorbug⁹, ere Europæerne ikke underkastede andre Sygdomme, som Landet eller Luften kan gives Skyld for; og mod denne ere Midlerne: jevnlig Bevægelse og Cochleare. Da Grønclænderne ikke spise denne Plante, saalidet som de plages af Sygdommen¹⁰, saa maatte man formode, at det velgjørende Forsyn har ladet den vore der for Europæernes Skyld, som saa høiligen behøve den. Skjorbugen selv er en underlig Sygdom. Man bærer den længe, uden at føle noget Ondt, lidt Tunghed maaske undtagen; men man kan og, uden Brugen af Cochleare og, især i Begyndelsen, uden daglig Bevægelse, sove

*) See S. 25 f.

**) See S. 36.

saaledes hen under den, at man ikke staaer op mere. Undertiden foraarfager den en ikke ubehagelig Urolighed, en Pirren, eller hvad jeg skal kalde det, ret inde i Marven af Benene, og da er det hoi Tid at bruge Midler, om de ere forsømte. Tandkjødets hovner og undertiden, og løsnes fra Tænderne, som sidde der, lange, dinglende, om de end ikke falde ud. Naar Stjorbugen ikke bryder ud i gule og brune Pletter paa Been og Laar, og gjør disse haarde som et Bret, da er man almindelig for saavidt frelst; men man maa tillige ikke være for sparsom i Brugen af Cochleare og Bevægelse, om man og kan foretage denne. Jeg var ikke meget tilbøielig til denne Svaghed¹¹; dog da mine daglige Forretninger kun undte mig 1 til 2 Timer hver Loverdag til Spadsferen, og jeg desuden leed de fleste Vintere af en anden Svaghed, som forbød mig jevnlig Bevægelse, saa havde jeg dog undertiden min Deel deraf, og kan af Erfaring beskrive den. Præsten paa Egedesminde¹² kom en Vinter ind til mig, for at betjenes med Sakramentet. En smuk Dag gif vi i Følge med en grønlandsk Dreng, for gjennem Isefjorden eller Ijeldene at besøge Provst Sverdrup. Undervejs gif et Iisfjeld omtrent en halv Mil fra os istykker, og inden nogle Diebliske brast den tykke Is under os. „Til Land! til Land!“ raabte Drengen, og løb; Præsten løb med. Jeg vilde naturligviis ikke heller blive tilbage; men i det jeg skyndte mig over en temmelig Sprække, som Ijeldets Fald havde foraarfaget, bandt Stjorbugen mig saa fast til Isen, at jeg ikke kunde komme af Stedet. Jeg maatte altsaa overlade mig til min Stjebne og oppebie Udfaldet. Efter 10 til 12 Minuter kunde jeg igjen gaae saa sagte, og over Sprækker og Stykker naaede jeg omsider Land, og gav mine Ledjagere en lille, men fortjent Frettesættelse.

3.

Min Pengeløn, som Missionair, var 150 Rd. d. G., og Kosten for hver Uge til mig og min Kone var: Brød 10¹/₂ Pd., Smør 3 Rd., Flest 2 Pd., Bergesif 2 Pd., Gryn ¹/₈ Skjeppe, og Erter ligesaa meget¹³. Herforuden blev mig tilstaaet 50 Rd. aarlig til Kaffe, Sukker, Wiin, Brændeviin, og overhovedet til Urtekramvarer¹⁴. At der maatte tages sparsomt til alt dette i et Land, hvor Penge ere ukjendte, og hvor alle daglige Nødvendigheder maa afgjøres ved Tust¹⁵, lader sig slutte; og dog var det ofte umueligt at spare. Jeg vil ikke tale om den Hjælp, Grønlænderne nu og da kunde behøve; men den blandt Europæerne indførte Gjestfrihed tog Meget med. Om Vinteren have Handelsbetjenterne intet at gjøre; de kjøre derfor jevnlig paa Besøg fra Sted til andet, og paa hvert Sted, naar det ellers er mueligt, faae de nyt Følgestab, og udgjøre en Karabane, hvis Reises Hensigt vel egentlig er, at faae Ende paa den keedsommelige Tid, at leve vel hos Andre og igjen lade Andre leve vel hos sig¹⁶, men har dog ellers sin store Nytte. Paa de Kolonier, hvor der er Præst, Kjøbmand og Assistent, tager hver af disse Deel i Beværetningen, som da bliver taalelig for dem alle. Jeg var derimod eene paa Claushavn, har eene Udgiften, men havde og eene Vren for Gjestfrihed. Herfra, og fra det Lidet, vi

havde at tage af, reiste sig den ovenfor nævnte lange Faste, som flere vel følte, men Ingen saa lang eller saa streng. Vi manglede imidlertid aldrig Livets første Nødvendigheder, thi sloge de os bestemte Portioner ikke til, som ofte var Tilfældet*, saa kunde jeg faae Resten paa Regning. Men disse Portioner vare tit ganske maadelige, undertiden uspiselige. Foruden flere Marsager¹⁷ bidrog især denne dertil, at Probianthen var et Aar gammel i Landet, inden vi maatte bruge den. En Forsigtighed, som betryggede for Mangel, om et Skib forliste; men hvis Følge var, altid gammel og ofte slet Føde. Et Aar især var Brodet (Skonrognene) indeni saa fuldt af Edderkopper og Spindelbæev, at vi stedse maatte have en Fjærevinge ved Haanden, naar vi spiste. Smørret var ofte uspiseligt; Mastesmør vilde det have været i Fædrelandet. Flest og Kjød var og tit, efter Talemaaden der, „som en Dukat,“ d. e. hærft og gult. Kun Sult og Bane hjalp til at faae det ned. Til Lykke spiste vi sjelden af disse to sidste Artikler, fordi de forarsagede Skjorbug; og endstjøndt Smørret ofte var saare maadeligt, havde vi det til andre Tider bedre, og vare da vel tilfredse. Vi manglede ikke Forfriskninger¹⁸ om Vinteren. Jeg kunde gjøre nogenlunde Regning paa en Hare hver Uge. Kyper fik vi i Mængde, og Torst næsten hver Dag. Om Sommeren derimod maatte vi lade os nøie med Maageunger, om vi ellers vilde smage ferftt Kød; men da havde vi og, foruden Torst, Lare-Ørret og Joreller; disse fra de ferste Søer, hine fra Elvenes Udlob i Stranden, og omvendt. En Sommer droge vi selv paa denne Ørretfangst et Par Mile fra Kolonien, og opholdt os der 10 til 12 Dage. Vinteren tilforn havde min Kone bundet to Garn til dette Brug. Jeg og en Grønlænder satte Garnene og passede dem, medens hun med 2 Piger saltede og røgede. Nogle vare vel smaae, men vi fik dem og til 8, 9, ja 10 Pund, og i saadan Mængde, at vi havde nok for os og vore Benner i Nærheden¹⁹, som ikke kunde deeltage i Fangsten; ja og nogle for vore Benner i Fædrelandet.

4.

Skibenes Ankomst²⁰ fra Fædrelandet forarsagede os megen Glæde. Vi fik ved dem ikke allene Efterretning fra vore Beslegtede²¹ og Benner, et heelt Aars Aviser, og Bøger m. m., men vore Mangler bleve og ved dem afhjulpne, og vor Faste ophørte. Imidlertid blev denne Glæde formindsket, ofte forbitret ved Brændeviin og Juldsfab. Matroserne havde længe manglet denne Drik, taalte derfor desmindre og drak dog desmere. Ja en og anden Grønlænder faae jeg endog i de Dage beruset; og en eller to dygtige Ruse ere nok til at nedbryde en Grønlæunders Sundhed for bestandig. Jeg hørte om Urdener, som Følge heraf. Saaledes havde engang to Matroser i Juldsfab sikkerlig kvalt en af Katechetens Søner, dersom ikke min Kones Mod havde endnu i rette Tid frelst ham. Hun hører i Røffenet Larm fra Karlens Kammer, og

*) Nogle Dele deraf maatte nemlig tjene som Penge, for at indkjøbe Torsk, Ryper, m. m.

spørger en Grønlænder, som stod der, om Marsagen; han fortæller da, at de var vrede paa det unge Menneske, og uden Tvivl dræbte ham. Uden at underrette Assistenten²² og mig herom, som havde været Sinkelse, ihvorvel vi vare i Nærheden, siger hun til Grønlænderen: „Hjælp mig at støde Døren op.“ Dette skeede; hun trænger sig ind, kaster de fulde Mennesker tilbage, løfter den næsten Dvalte op, løsner hans Halsstorklæde, hvormed hans Mandedræt blev frit og han frelst. Nu først mærker hun, at hendes ene Arm er beskadiget og bløder; thi en tredie fuld Mand søgte inden fra at forbyde hende Indgang. Hun binder et Klæde om Armen og kommer siden ind, men taler intet om det Passerede. Først nogle Dage derefter, da den Bærste af disse Matroser viste Ulydighed i Tjenesten, og derfor blev dømt til Hjemreise med Skibet, fortæller hun os Tildragelsen. Saadanne og andre Begivenheder gjorde naturligvis Skaar i vor Glæde; men vi saae dog ikke Skibenes Afreise med Vigegyldighed. Ene, som Forladte, stode vi der tilbage. Et heelt Aar var imellem os og Fædrelandet; et heelt Aars for os skjulte Tildragelser gik vi imøde. Dog vare disse Følelser kun Diebliffets, som de vare ufrivillige. Varigere, dybere følte vi Solens Bortgang fra os omtrent den 26. Novbr. hvert Aar. Nogle Dage før gik jeg til Fjelds ved Middagstid, for endnu at skue den, og naar den d. 26.²³ neppe lod see sit mattere, men blide Die, før den igjen forsvandt for lang Tid, tog jeg veemodig Afsted med den. De første Dage derefter vare endnu taalelige; men i December indfandt Tusmørket sig allerede ved høi Middag. Neppe kunde jeg i den Time læse i en Bog ved Vinduet. Som Følge heraf, bleve Lykene aldrig slukkede. Elven brusede, det oprørte Hav tørnede mod Klippen, paa hvilken Huset stod, og kastede ofte sit Stum paa vore Binduer; Hundene tudede*; og med alt dette var jeg ofte tillige meget upasselig; kort, alt forenede sig for at gjøre disse Uger ubehagelige. Dog fandt jeg, at Arbeide er et bevarende Middel mod Rjedsomhed; og heraf havde jeg, saa svag jeg var, nok hver Dag og hver Aften. Maanen allene, naar ellers Luften var klar, og de muntre Nordlys²⁴, som ofte syntes at svæve nær forbi vore Ansigter, hjalp os noget, naar jeg ved Juletiden reiste over Land til Christianshaab. Læseren vil heraf slutte, at vi med inderlig Glæde saae Solens Gjenkomst. Den 12te Januar kunde man ved klar Luft see dens Skin paa de høie Fjelde, og den 13de eller 14de saae jeg den selv herlig, som nyfådt, men kun endnu nogle Diebliffe²⁵. Nu var det som om vi havde tilbagelagt alle Aarets Besværligheder; som om Hælbred og Liv var gjenvundet. Tanken blev klarere, Haabet gik Foraaret, Sommeren, Skibene, idel glade Udsigter imøde; selv Mandedrættet var friere. Her stjonne vi ikke paa Solens daglige Nærværelse, fordi vi ikke kjende til dens Savn. Naar man i December beklager sig over den korte Dag,

*) De grønlandske Hunde giøe ikke; de hjesse undertiden; men tude daglig til bestemte Tider. De flokkes da og sætte Snuderne i Vejret. I Begyndelsen er denne Tuden afskyelig og døvende; men man vænnes efterhaanden til den, og finder den tilsidst ret moersom. Omtrent $\frac{1}{4}$ Time varer den, hvorefter Selskabet gaaer fra hinanden.

tænker jeg mig Grønland og de mørke Dage der, og takker Gud endog for Decemberlyset. Men efter Skaberens Indretning maatte vi og have Godtgjørelse for Solens lange Savn, og vi fik den. Fra 24de Mai gik den ikke ned om Natten, steg alt høiere indtil Solhverv, da den daledede noget hver Nat, og omtrent den 20de Julii tabde sig igjen²⁶. Umærkeligt var Tabet i Begyndelsen; kun den paafølgende Nattefrost mindede os derom. Man skulde neppe tro at Vand, som var bleven kogt Kloffen 5 om Eftermiddagen den 24. Julii, der var en saare varm Dag²⁷, havde draget en Fiskekorpe over sig kl. 11 samme Aften; og dog var dette Tilfældet. Jeg var Vidne baade til Røgningen og til Ijen. Saavel Grønlænderne som Europæerne rejste sædvanlig om Natten medens Solen staaer paa Himmelen; thi da er Himmelen klar, Luften oftest stille, og Rørligheden behagelig. Dagene ere derimod taagefulde, Heden stærk, og de blodtørstige Myg jaude Plager. Genimod Solhverv forekom Solen mig ved Midnat, som vi see den her i December ved Middag, saavel i Henseende til Høide paa Himmelen som Varme. Det var behageligt, at see den vandre fra Vest mod Nord, og derfra mod Osten, og i Osten hæve sig igjen høiere med Majestæt og Pragt. Den daglige Afvevling af Hede og Kulde, eller dog Kjølighed efter Solens Nedgang om Sommeren, fortjente mere Forsigtighed i Klædedragten, end vi værdigede den. Ikkun Faa, som det syntes, lede alligevel under deres Eigegyldighed.

5

I Anledning af en heftig Sydoft kom en Grønlænder til mig. „Det er et frygteligt Veir,“ siger han; ja! svarer jeg, det er vel, at alle Kajakterne ere komne hjem,“ Han vedbliver: „I Nat vrømte jeg, at Veir og Søe vilde blive saa urolig; det var en underlig Drøm²⁸.“ „Hvordan da?“ spørger jeg. „Jeg syntes, siger han, at det blæste heftig af Sydoft, Søen brusede stærkt, Himmelen bevægedes, og Jorden rystede. Derpaa aabnedes Himmelen, og jeg saae vor Frelser. Han var overmaade herlig at see, og hans Dine skinnede som Solen; men jeg saae ellers intet Legeme. Da han kom i Luften, horte jeg en høi Lyd, og Jorden gik istykker og sank ned i Afgrunden. Da skjælvede jeg. Derpaa syntes mig, at alle Mennesker bleve fremførte for ham. De vare mangfoldige, og jeg horte ham at sige til de Troende; „Frygter ikke, jeg kommer for at frelse Eder.“ Da vaagnede jeg, fuld af Forundring og Forstrækkelse, over alt det, jeg havde seet og hørt, og vakte de Andre i Huset, og fortalte dem min Drøm. Da det nu i Dag stormer saa frygtelig, saa er mange af dem, især min lille Kone, meget bange. Siig mig, mener Du, at Verden nu skal forgaae?“ Han ventede mit Svar, og fik det, for, som han sagde, at kunne med Ord berolige sine Huusfolk.

6

Jeg var constitueret Biskop i 14 Dage, og hermed gik det saaledes til. En Candidat, som med Familie²⁹ ernærede sig med at holde privat Skole i en af Thens Kjøbstæder, fik H. Egedes Relation af læse. Neppe var den læst, før Egedes Mand ligejom besjælede ham; han vilde og tjene i Grønland og følge

hans Spor. I dette Forsæt skrev han til den Yngre³⁰, P. Egede, om at komme an ved Missionen, men fik til Svar, at der var ingen Seminaristplads ledig, det ogsaa vilde være vanskeligt for ham, som givt, at opholde sig i Kjøbenhavn, medens han forberedte sig saavidt muligt til et Embede som Missionær. Utifreds med dette Svar, reiste han selv til Hovedstaden og fremstillede sig for Missions-Collegium, hvilket han indtog ganske til sin Fordeel. Det var ham ligemeget, sagde han, enten han gik op som Præst eller Katechet, naar han kun kom der og kunde udrette Noget. Man sendte ham da, med Bestemmelse som Katechet ved Christianshaab³¹, til mig, fordi man troede, at jeg vilde lade hans Fortjenester vederfares Ret³², og anbefalede ham ellers til min Omhu og Veiledning med dette Tillæg, at han af en egen særdeles merkværdig Drift havde søgt, at komme an ved den grønlandske Mission³³. Paa min Attest næste Aar vilde det iøvrigt beroe, om Collegium kunde foreslaae ham for Hans Majestæt til et Missionariat. Et Aar for den i Sproget aldeles ukyndige vilde vistnok ikke være tilstrækkeligt til selv at lære Noget, og tillige til at give Prøver paa Beqvemhed i at undervise Andre. Jeg maa imidlertid tilstaae ham Lærevillighed og Opmærksomhed paa mine Raad. Kjolen var Klenodiet. Efter 1 Aars Forløb gav jeg ham da en god Attest³⁴. Collegium ventede den saadan. Jeg skrev vel ikke andet end Sandhed, men ogsaa Alt, hvad jeg kunde skrive som Sandhed; og Følgen var, at dette Collegium sendte ham Aaret derefter Hans Majestæts Kaldsbrev, som Missionær, og gav mig Befaling, at examinere, ordinere og antage ham, ligesom og derefter at indsætte ham, som ordentlig beskikket Lærer ved Kolonien Christianshaab, for at give mig, saa hedde det, en Lettelse i de mange Embedsrejser did, som nok tildeels foraarjagede mine jevnlige Upasjeligheder. Saa deltagende dette end syntes, saa var dog den sande Aarsag, at der for Tiden intet Missionariat var ledigt, og Manden maatte ansættes, maatte selvstændig virke³⁵; thi da han et Par Aar derefter blev forflyttet til Egedesminde, maatte jeg igjen antage mig Christianshaab. Jeg havde nylig været syg, og vægrede mig derfor ved dette mig uvedkommende Arbeide; men man vedblev at overtale, og jeg maatte give efter³⁶. Præmisjerne saavel som Handlingen selv udførtes ganske efter Ritualet og øvrige Anordninger³⁷. Koloniens Folk, Skibsmandskabet, Grønlænderne havde ikke endnu seet nogen Præstevieelse. Den behagede dem meget; men intet af det alt dog mere end den latinske Messe, hvorefter man ikke forstod et Ord. Jeg havde oversat disse Bønner, som nok var i dette Tilfælde det Rigtigste; men saavel den Medbroder, jeg havde anmodet om at assistere ved Ordinationen, som Ordinandus formeente, at jeg var uberettiget til denne Frihed³⁸. Nogle Dage efter Ordinationen meddelte jeg ham Collatz, indsatte ham, som Provst, Søndagen derefter, og faldt da ned igen til det, jeg virkelig var, og tør endnu med en vis Tilfredshed erindre mig at have været*. Efter nogle Aars Ophold i Landet reiste Manden hjem, blev vel modtaget, fik til Belønning et indbringende Kjøbsted-Kald i Jylland, blev Provst og døde³⁹.

*) Kort efter vor Hjemkomst fra Grønland vare vi indbudne til et Familiesel-skab, hvortil ogsaa efter Indbydelse mødte en af mine Ungdoms Venner.

7

De grønlandſke Børn ere ved Fødselen næſten ſaa hvide ſom vore; men de bringe en blaa Plet, af Størrelſe omtrent ſom en af vore Jordums Tiſſilinger, med ſig til Verden, Denne ſidder i Huden, over eller paa Lænden. Naar de voxe lidet til, udbreder den ſig umærkelig over hele Legemet, og er maaffee Aarſag til den mørkere Farve⁴⁰, dette ſelv faaer. Jeg havde ofte Leilighed til at betragte diſſe Pletter, da Grønlandſerinderne ved min Ankomſt, efter Skik fremſtillede deres ſpæde Børn nøgne til Daaben. Men Nøgenheden var mig ved denne Kirkehandling ubehagelig, ihvorvel man daglig ſaae nøgne Børn. Min Kone forfærdigede derfor et anſtændigt Chriſtentoi, i hvilket hun ſiden iklædte hvert Barn, ſom ſkulde døbes. Ved ſlige Leiligheder, og naar hun bredte et ſmukt broderet, af hende bekoſtet og ſyet Nanqvins Alterklæde paa Bordet*, og tændte Lyſene ved Communion, og daglig med Piigen bar Bænkene ind og ud for og efter Skoletiden, og i min Fraværelſe eller Sygdom forbandt Saarede, og gav Syge efter min Anviſning**, Medicin, eller og i de haardeſte Vintere uddelte Spæc og Kjød til trængende Enker og Børn, da kaldte jeg hende med et viſt helligt Velbehag*** Menighedens Tjenerinde. Den gode Phøbe (Rom. 16, 1. 2) fortjente neppe Navnet bedre.

8.

De grønne Gilande, ſom ligge omtrent 8 Mile fra Claushavn, og hvilke jeg ofte beſøgte paa mine Embeds-Reiſer Syd efter⁴¹, have nogen Lighed med Danmark. Fjeldene ere ikke høie, og diſſe ſaavelſom Dalene ere grønne og græsrigge. Diet dvæler gjerne ved dette her udbredte grønne Teppe⁴². Strandbreddene ere fulde af den ſaakaldte Solvſand, hvormed vi hver Gang rigelig forſynede os. Den glimrer ikke ſaa stærkt, ſom vor Solvſand, men indeholder Jernpartikler, og jeg maatte meget feile, om Bjergene ikke ere jernholdige. Maaffe fortjente de Underſøgelse⁴³; iſær nu, da Norge ei mere hører os til.

9.

Disco-Giland har Steenful, hvis Gange ſkal gaae langt ud i Havet. De høre ikke til det almindelige Slags, men er lettere, bladede, give vel ikke ſaa stærk Varme ſom de engeliſke, men brænde klart, uden at efterlade den ellers

Selskabet vilde vide Noget om Landet og vore Hændelser der, og vi fortalte; midt under Fortællingen hviskede min Ven til mig (høit nok for at høres) med megen Selvfølelſe: »Men beſtilte I ogsaa Noget i Grønland?» Jeg kan ikke gjøre Rede for mine Følelſer ved dette Spørgsmaal; kun ſaa meget erindrers jeg, at jeg lod det ubesvaret.

**) Om Søndagen.

***) Jeg agerede jo Læge. Hun var, med al ſin gode Villie, i det Høieſte — Amanuelſis.

****) Læserne tilgive dette Udtryk; jeg veed ikke at nævne min Følelſe anderledes. Det ſandselige Velbehag var og maatte være hiint underordnet.

ved Stenful ubehagelige Lugt. Kort efter min Hjemkomst skal det have været i Forslag, at undersøge og aabne Minerne, og i det mindste forsyne Kolonierne med det Nødvendige derfra; men jeg veed ikke, om Forslaget blev iværksat, eller om Udbyttet kunde betale Omkostningerne⁴⁴.

10.

Paa Disco voyer Dvane (Angelika) det eneste Sted i Bugten. Grønlanderne bruge især Stilkene, som ovenfor anmærket, til Nedslytning i særst Spek, som de tygge, og sprudle over dem; og vi bruge især Rødderne tørrede til at tygge paa, naar vi besøge Syge, eller ved andre Leiligheder. Sine fortælle om denne Bægt, at en stor Herremester i de ældre Tider i sin Kajak bugserede hele Disco-Eilandet Syd fra, og lagde det i Bugten, for denne Dvanes Skyld, som Menneskene her manglede. Man foreviser endog Hullet i et Fjeld, hvori han fastgjorde sin Bygererem⁴⁵. Mærkeligt er det, at Grønlanderne nævne denne Bægt, ligesom Nordmændene, Dvane; maaskee have de Rabnet fra de gamle Norske⁴⁶.

11.

Jeg botaniserede undertiden, og havde adskillige gode og velbevarede Exemplarer af Egnens Planter; men da jeg ikke var kjender, og min Samling indeholdt intet heelt, saa overlod jeg denne til min Ven og Raboe, Provst Sverdrup, som havde et smukt Herbarium⁴⁷, og fandt i mine, skjøndt vogne saa nær hans, endog adskillige Varieteter. Min mangeaarige Ven, Professor og Ridder Fabricius paa Christianshavn⁴⁸, har ellers i dette Fag, som i Mere, Grønlands Naturhistorie vedkommende, leveret Fædrelandet saare meget Bideværdigt og Fyldestgjørende i hans Fauna Grønlandica, som og udenlands er bekendt og meget agtet.

12.

Hans Kongelige Høihed Arveprinds Frederik havde naadigst foranstaltet, at en Hvalfanger-Commandeur skulde anlobe Claushavn, medtage mig og Familie⁴⁹, og behandle os som han ved Hjemkomsten vilde forsvare. Men Directionen havde paa samme Tid bestemt hans Afreise fra Landet, hvilket var nødvendigt efter den Plan, man dengang vilde udføre, at Commandeuren nemlig efter Hjemkomsten skulde atter inden Vinteren gaa tilbage til Grønland, for der at overligge, og være destidligere Foraaret derefter ved Hvalfangsten⁵⁰. Til Uheld laa Ssen dette Aar meget længe i Bugten; Tiden forløb, og han maatte gaa hjem uden at kunne komme til os. Jeg havde været meget skrobelig Vinteren tilforn, og trængte nu til, ligesom jeg virkelig ønskede, Hjemreisen, blev derfor for nogle Diebliske meget modfalden, da jeg erfarede Haabet herom kuldkaftet. Første Gang saae jeg nu min Kone ret bedrøvet og raadvild ved at tænke paa Fremtiden; men her var dog intet andet for os, end at hengive os i Forsynets Willie. For imidlertid noget at oplære hendes Sind, sagde jeg: „Vi

ville gjøre en Reise til Holsteenborg*; maastee træffe vi der Skib, og da reise vi hjem; hvis ikke, opmuntre vi dog Sindet hos vore Venner, og samle Kræfter til at gaae Winteren imøde." Som sagt, saa udført. Jeg tilskrev Provst Sverdrup min Beslutning, hvilken han bifaldt, med Lofte, at ville i Forening med min Katechet paatage sig min Mission indtil min Eftermand kom⁵². Han lovede og at ville med sin Kone ledsage os nogle Mile paa Reisen did. De af mine Grøn- lændere, som endnu vare paa Pladsen, hørte mit Forsæt, og sagde mig rent ud, at de ikke vilde miste mig. Men Dagen til Afreisen kom⁵³. Jeg tænker mig endnu det Dieblif, da jeg, efter at have taget den hjerteligste Afsked med dem, fteg i Baaden. De stode der tilbage, endog min gamle, troe Medarbejder, Katecheten, med taarefulde Dine, og som Forladte. Jeg saae paa dem ikke uden nogen Selvbefredelse; men Nødvendigheden var der. Jeg nedbad Vel- signelse fra Gud over alle Nærværende og Fraværende, og lod støde fra Land; men jeg var ikke vel tilmode. Vi naaede Egedesminde; længere kunde min ret- skafne Ven ikke følge mig⁵⁴. Men han vilde ingenlunde tillade mig at reise uden andet Følgeskab, som var mit Forsæt**. Hans Omhu forskaffede os en Familie, som vilde reise en Deel af vor Vej til Helleflynder-Pladsene⁵⁶; og dette Følgeskab blev næst Gud vor Frelse. Vort sidste Farvel var rørende hjerteligt. Vi følte begge, at vi maatte savne hinanden***. Min Konebaad var stærkt ladet med de nødvendigste af vore Sager⁵⁷, for det Tilfældes Skyld, at Leilighed skulde tilbyde sig til Hjemreise. Men det blideste Veirlygt gav os dog Mod til at sætte over en Bugt af 1 Mils Brede⁵⁸ uden at holde os i Nærheden af Landet. Dette var just ikke noget Boveskuffe, naar ellers intet havde været i Veien. Men vi havde ved Indseilingen i Bugten stødt an, dog meget lempelig, mod et blindt Skjær. Stødet havde gjort Hul i Bunden af vor Baad; den trak Vand, og blev stedse tungere. Fra den anden Konebaad, som var lidet forud, raabtes tilbage omtrent midt paa Bugten: „I synker!“ De vendte, lagde sig paa Siden af os og sagde: „Kom herover Præst, med din lille Kone og Søn, det er ellers ude med Eder.“ „Skal vi da frelles? svarede jeg, og alle disse Menneſter, som for min Skyld ere i lige Fare, omkomme? saa dyrt vil jeg ikke kjøbe vort Liv; men jeg vil i en Hast lade alt mit Tøi kaste over Bord, saa lettes Baaden.“ „Nei! Nei! raabte de, kommer! vi kan tage saameget i vor Baad, at de kan faae Leilighed til at øje den;

*) Holsteenborg laae omtrent 56 Mile fra os, men der havde vi min Morbroder, Capitain Egede med Kone og en Søn, som var Købmand, og endnu en kjær Søster og Svoger, Pastor Holm, nu Præst paa Møen⁵¹).

***) Han havde engang reist Vejen⁵⁵) og vidste, bedre end jeg, hvad der muligen kunde møde.

***) Provst Jørgen Sverdrup, et lyst Hoved, besad mange og grundige Kundskaber, og et ædelt, varmt, trofast Hjerte. Sex Aar før min Tid havde han allerede været i Grønland, og blev der endnu nogle Aar efter mig. Jeg har ham, og hans opofrende Venskab saare Meget at takke; især lærte jeg ved ham, og ved at agte paa hans Embedsførelse, hvad det betydede, at være Præst i Grønland. I Norge stiftede han Gavn og udbredte Held som i Grønland. Hjemkaldt, nyder han nu Troskabs salige Løn.

naar vi saa tillige tage den paa Slæbetoug, saa er der ingen Fare; thi synker den endelig hen mod Land, saa redder vi Folkene." Under denne Samtale var allerede en Deel af Løiet i deres Baad, og vi indstibede os tillige. Styrmanden lændjede min Baad, Fruentimmerne roede, de Andre bugerede, og saaledes naaede vi Landet, paa en Kabellængde nær. Men nu sank den virkelige Folkene bleve alle uskadede; men det Løi, som var bleven tilbage, var saa gjennemdruffet af Vand, at vi maatte opholde os der en Dag over, for at tørre det alt, endog Bøgerne, paa Fjeldene. Efterat dette, saavidt Omstændighederne tillode, var skeet, og vor Baad var istandsat, stødte vi atter fra Land og naaede omsider Holsteenborg, hvor vi modtoges med inderlig Glæde, og i nogle Uger, i Slegtninges og Benners Kreds, nød megen Godhed, og mange Bederqvælgelser baade for Sind og Legeme. En lille Fiskehukkert havde været i Havnen, og ventedes igjen inden Afreisen; den kom, og Skipperen var villig til at tage os med. Den 22de August toge vi den ømmeste Afsted med vore Benner, og gif om Bord. Vinden var god, Ankeret blev lettet, og vi vare snart i rum Søe. Paa den største Deel af Reisen vedblev Vinden at være god, men ofte var den temmelig haard. Naar jeg undtager, at min Kone var jevnlig syg, og at jeg en Dag, ved at bove mig der, hvor jeg intet havde at gjøre, var paa det nærmeste ved en svær Svøsthyrning faldet over Bord, hendtes os intet Mærkeligt, førend vi naaede Hetland⁵⁹. Vi havde ikke seet Solen ved Middagstid i mange Dage, og vidste altsaa ikke saa rigtig, hvorledes det stod med os. Skipperen, Styrmanden, og 2 eller 3 Matroser, som havde Examen, gjorde alligevel deres Bestik, og det befandtes siden at være temmelig rigtigt. Den 20de Septbr. siger Skipperen til mig: „Efter vort Bestik maa vi see Hetland idag.“ Vi fik rigtig at see Land mod Middag; men i Tykningen fortonede det sig som en lille De i Skyerne. Skipperen vilde alligevel, det skulde være Hetland; de Andre tvivlede og ansaae det snarere for Orkenøerne. De fleste Stemmer maatte da følges og Coursen derefter forandres; men Skipperen foranstaltede tillige een Matros i Masten, og en anden forud for at observere og advare. Kl. 4 om Eftermiddagen, som han sad i Kahytten med sit Kort for sig, raabte Begge: „Vi ere nær Land!“ Som Lynet var han paa Dækket, og jeg fulgte, for at see vor Stilling. Hetland laae da for os; men den østre Side, og denne en lodret Klippevæg, og neppe to Kabellængder fra os, og dertil vare vi omgivne af en Mængde Skjær. I Diebliffet befalede Skipperen Bending, og det ueget lastede Skib lystrede til Forundring. Vi dreiede os mellem Skjærene, og kom, taknemmelige mod Gud, lykkelig igjen i rum Søe. Ti Minuter silbigere havde vor Frelse været umuelig. Skipperens Bestik var altsaa det rette; men ikke altid ere de fleste Stemmer de rigtigste. Om Morgenen toge vi den Cours, han Dagen tilforn vilde; Besten om Hetland, kom siden med afberlende Vinde gennem Nordsjøen forbi Skagen, kastede Anker ved Gilleleie, og Dagen derefter ved Hornbæk, hvor vi da Vinden vedblev at være ugunstig, lode os sætte i Land. Vi kom fra Helsingøer samme Aften (3die Octbr.)⁶⁰ til Kjøbenhavn, hvor jeg af de fleste af mine Foresatte blev modtaget med en mærkelig Kulde.⁶¹

NOTER OG ANMÆRKNINGER

Biskop Plums fortale.

1. JOHAN BÜLOW: gehejmekonferensraad, f. 29. juli 1751 i Nyborg, d. 22. Jan. 1828 paa sin ejendom Sanderumgaard paa Fyn. B. blev efter militær uddannelse og studier paa Sorø ridderlige akademi kammerjunker hos den senere kong Frederik VI, paa hvis opdragelse og udvikling han fik stor indflydelse, ligesom han var medvirkende til regeringsskiftet 1784. Efter sin afskedigelse fra hoffet 1793 levede han paa sit gods, optaget af dettes drift og forbedring og af at støtte videnskabelige formaal, hvortil han i aarenes løb anvendte betydelige summer, saaledes til rejseunderstøttelse til adskillige forskere og til udgivelse af mange videnskabelige arbejder m. m.
2. PLUM: Frederik Plum, f. 12. Okt. 1760 i Korsør, d. 18. jan. 1834 i Odense. Student 1778, cand. theol. 1788, dr. phil. 1790, dr. theol. i Göttingen 1792. 1789 præst ved Københavns civile arresthus, 1791 sognepræst i Korsør, 1794 provst, 1796 forflyttet til Slagelse, 1803 stiftsprovst og sognepræst ved Frue kirke i København, hvorfra han 1811 udnævntes til biskop over Fyns stift. Baade som præst og biskop var han især ivrig for skolevæsenets forbedring baade i by og paa land, ligesom han udgav flere pædagogiske skrifter. Iøvrigt gav han sig af med videnskabelige undersøgelser og var desuden noget af en digter.
3. TORFÆUS: Thormod Torfæus (Torvesen), historiker, f. paa Island 27. Maj 1636, d. 31. jan. 1719 paa sin gaard Stangeland paa Karmøen ved Haugesund. Efter at have taget theologisk eksamen 1657 gav han sig af med studier vedrørende Nordens historie, særlig Islands og Norges. 1764 blev han stiftsamt-skriver i Stavanger distrikt, i hvilken stilling han fortsatte sine historiske studier og 1667 udnævntes til kgl. historiograf. 1682 blev han »Historiograf for Kongeriget Norge«. Blandt hans skrifter skal i denne forbindelse særlig nævnes »Grœnlandia antiqva« (o: det gamle Grønland), som udkom 1706.
4. Afhandling af Otho Fabricius (Kbh. 1788): Om Driv-Iisen i de Nordlige Vande og fornemmelig i Davids-Strædet. Afhandlingen er 20 sider lang og i den gør Fabricius rede for drivisens — (»Iisfelde og -Flager«) — fremkomst. Her siger han bl. a. i en anmærkning, at »hvad Cranz i sin Hist: v: Grönl. har over denne Materie, er meest efter en Handels-Betients Fortælling, som gjorde sig en Fornøielse af at binde ham endeel paa Ærmet, og derfor ei kan troes i alt. Hvad jeg derimod her beretter, er efter eget Øiesyn.« — Fabricius var som bekendt 1768—73 missionær i Frederikshaab og kendte derfor kun isforholdene i den sydligste del af Davisstrædet og altsaa bl. a. ikke, hvorledes de er i Diskobugten.
5. Hist. Eccles. Isl.: Historia ecclesiastica Islandiae (lat.) o: Islands kirkelige historie, trykt 1772—78, udarbejdet af biskop i Skálholt dr. theol. FINNUR JÓNSSON (1704—89). Værket, ved hvilket den senere viceprovst i Sydgrønland, Egil Thorhallesen, som student medvirkede, omfatter ikke blot Islands kirkelige historie, men hele landets historie.

6. Oversættelse: Der er tradition om, at biskop i Skálholt Augmund, som aar 1502 var indviet, men 1540 frasagde sig embedet, engang ved tilbagevenden til Island under en storm i det vestlige ocean blev forslaaet til Grønland, og da han en temmelig lang tid sejlede i nærheden af kysten i Nordostvind, gendakte han henad aftenstide forbjergene Herjolfsnæs, og sejlede saa nærved fastlandet, at han tydeligt kunde se mennesker drive faar og leve sammen i indhegninger; derefter fik han god vind, og den følgende dag forankrede han skibet i Patreksfjord-bugten paa Vestisland, og det om morgenen, da kvæget blev malket, d. v. s. omtrent kl. 9 formiddag, hvilket dog paa ingen maade kan passe, næppe endog hvis dermed mentes kl. 9 om aftenen.
7. WORMSKJOLD: Morten Wormskjold (1783—1845), botaniker, foretog i aarene 1812—14 en videnskabelig rejse til Sydgrønland for at samle stof til »Flora Danica«. Hans dagbog paa denne rejse udgaves først 1889 af prof. Eug. Warming.
8. EGGERS: Heinrich Peter v. Eggers (1751—1836), offentliggjorde 1794 i Det danske Landhusholdningsselskabs Skrifter en afhandling om »Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed«, i hvilken han ad teoretisk vej kom til det resultat, at Østerbygden maatte være identisk med Julianehaabs distrikt.
9. Historie von Grönland: udgivet 1765 af den herrnhutiske historieskriver David Cranz (1723—77).
10. Efterretninger om Grönland, uddragne af en Journal, holden fra 1721—1788, udgivet sidstnævnte aar af professor og biskop Paul Egede (1708—89).
11. S. 208 f.: her omtaler CRANZ Grønlandernes ægteskabelige forhold.
12. S. 50 f.: her fortæller PAUL EGEDE om, at hans Broder Niels Egede engang havde faaet i kommission af en ung grønlander at hente ham en brud og at dette skete under forskellige vanskeligheder, idet bruden modsatte sig.
13. MALLING: Ove Malling (1747—1829), gehejmestatsminister og historiker. Ud-gav 1783 »Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere«, som udkom i mange oplag.
14. S. 36: her omtaler Malling under afsnittet »Menneskekierlighed« Hans Egedes opofrende pleje af de syge under koppeepidemien i Grønland 1734 — ligesom han under afsnittet »Standhaftighed« beretter om hans Grønlandsplan og dens Virkeliggørelse, og under afsnittet »Trofashed« fortæller et træk af hans optræden overfor Grønlanderne, naar disse af en eller anden aarsag var nedslaaede.
15. S. 107: den her meddelte begivenhed fandt sted 1737 paa sydsiden af Jakobs-havns isfjord.
16. S. 108: det her omtalte barn, der var købt for 5 synaale, saa Paul Egede paa samme sted, hvor han traf den ovenomtalte »Fader«, som havde kastet sit barn ned paa en klippe, og altsaa ikke, som her staar, et »andet Sted«.
- 17-18. Med disse sideangivelser menes: i Cranz: Historie von Grönland, bd. II.
19. Gamle Grönlands Naturhistorie: Det gamle Grönlands Nye Perillustration, Eller Naturel-Historie, udgivet af Hans Egéde 1741. Genudgivet af dr. L. Bobé i Meddelelser om Grönland bd. LIV. — I randen sd. 69 staar: De formeente Hexe-Kierlinger bliver straffede paa Livet.
20. S. 152: her meddeler Paul Egede, at »i Maklikaut, nu Jacobshavn, blev en gammel Kone dræbt efter en Augekkokks (o: aandemaners) Angivelse, at hun var en Hex«. Dette skete i aaret 1739.
21. en lokalkyndig Lærd: sandsynligvis professor O. Fabricius, som i sit grønlandsk leksikon udtaler, at der tillægges »Torngarsuk — den øverste aand — fortrinlig store Egenskaber«.
22. Kuut: elv hedder paa grønlandsk kùk, pl. kùit.

23. S. 108: Meddel. om Grøn. LIV sd. 392.
 24. S. 82: Meddel. om Grøn. LIV sd. 373.
 25. HR. WOLF: Niels Giessing Wolf (1779—1848), missionær i Holsteinsborg 1803—07, i Godthaab 1807—11. Senere lektor i grønlandsk og tit. professor.
 26. SUHM: Peter Frederik Suhm (1728—98), historiker.
 27. WOLFS afhandling i Sjællands stifts videnskabelige forhandlinger, trykt 1816, har flg. titel: Om de nærværende Hindringer for det Grønlandske Missionsvæsens Fremme, og Forslag til at afværge dem.

I. Isefjorden i Disko Bugt.

1. PAUL EGEDE beretter (»Efterretninger om Grønland, uddragne af en Journal, holden fra 1721 til 1788«, Kbh. 1788, sd. 122), at man slutter sig til dette sunds tilstedeværelse deraf, at »baade Harpuner og Stykker af Spæk er kommen med Strømmen ud og aldrig gaae tilbage«. — Den herrnhutiske historiker CRANZ omtaler sundet »nach der Grönländer Sage« (Hist. v. Grönl. I. sd. 23). — Missionær PEDER KRAGH fortæller (Dagbog, Haderslev 1875, II, sd. 74), at en Islænder ved Navn Grimer engang skal være kommet fra Østerbygden ud til den indre arm af isfjorden (Tasiussaq), hvor han længe levede blandt de indfødte. — Nu fortælles sagnene om dette sund ikke mere, men endnu for 20—25 aar siden paastod ældre Grønlændere at have hørt derom i deres barndom.
2. Bjergryggen o: indlandsisen — et højt mærkværdigt udtryk for denne. Det ses deraf, at datiden intet begreb havde om, hvor umaadeligt bredt landet her er.
3. mange betale denne Tiltroe med Livet: P. EGEDE siger det samme i »Efterr. om Grøn.« (sd. 47), hvor han skriver flg.: »Ved saadanne farlige flydende Iisbierge omkomme tit Landets Indvaanere, naar de søge Sælhundene«. Og han nævner et eksempel: »En Kone-Baad, sagde de, var for kort siden knust med alle de der i værende Quinder og Børn«. — Nu om stunder kan man vel næppe tale om »mange« eller »tit«, men det hænder dog af og til. Saaledes hændte det 14. novbr. 1901, at to sælfangere fra Jakobshavn omkom ved at et stort isfjeld kæntrede og sønderlodes over dem, medens de laa paa fangst i deres kajaker ved siden af det. Ikke desto mindre gaar fangerne stadig dristigt ind mellem de store isfjelde paa banken. De har visse bestemte kendetegn, hvorpaa de noget forud kan mærke, om et isfjeld vil kalve eller kæntre rundt.
4. OTHO FABRICIUS: f. 6. marts 1744 i Rudkøbing, søn af provst Hans Sørensen F. og 2. hustru Else Cathrine Ursin; Missionær i Frederikshaab 1768—73, lektor i grønlandsk fra 1788, tit. biskop, professor og dr. theol. medlem af Videnskabernes Selskab, berømt naturhistoriker, død 20. maj 1822. Hans berømteste værk er den 1780 udgivne »Fauna groenlandica«.
5. DAVID CRANZ: f. 1723, d. 6. juni 1777, bekendt herrnhutisk historieskriver. Udgav 1765 og 1770 »Historie von Grönland« i tre bind. I anledning heraf udtalte Missionskollegiet 1766 til de danske missionærer i Grønland, at det var mærkeligt, at Herrnhuterne, der »kun have Plads ved een Colonie og tilstørste Deelen ere ustuderede«, allerede havde kunnet tilvejebringe et saadant værk, medens »alle vore Missionærer, der i saa mange Aar have tilligemed Handelen udbreed sig fast over det heele Land, ikke have bekymred sig det aller mindste om slige Curiosa, ja ikke engang at anføre noget enten opbyggeligt eller remarquabelt«. Dette blev bl. a. anledning til, at missionær H. C. GLAHN 1771 udgav sine anonyme »Anmærkninger over Hr. Cranzes Histories trende første Bøger«.

6. i Nærheden: det kommer dog tildels an paa, hvad der menes hermed. En sommernat kom jeg i robaad udenom isfjorden; vi holdt den sædvanlige afstand fra isfjeldene, 150 à 200 m, da pludselig et af de største af disse tabte et stort stykke af toppen og derefter begyndte at kæntre rundt. Vor baadstyrer lagde da straks roret om, saa vi fik stevnen ind mod isfjeldet for at tage imod bølgen. Saa snart denne, der var mægtig stor, var passeret, vendtes baaden om og roedes udefter med fuld fart. Isbrokkerne naaede os rask og skurrede mod baadens sider — men da var kraften af dem, fordi vi var kommet saa langt bort fra kalvningsstedet.
7. En venskabelig Kritik: denne kom fra biskop PLUM, som jo i sin fortale til dagbogen siger: »Paa min Erindring om et Steds Utydelighed har Forfatteren tilføiet en Anmerkning«.
8. en Art Helleflyndre σ : hellefisk (Reinhardtius hippoglossoides); i og ved Jakobshavns isfjord er der store mængder heraf.
9. Et sandt Marked: dette passer til dato; i gode isvintre kommer der slæder i massevis fra hele syddelen af Diskobugt — endog fra Egedesmindes distrikt, 16—20 mil borte — for at tilforhandle sig hellefisk fra Claushavns Grønlændere; kun at nu handelen for det meste ikke foregaar paa fiskepladsen, men hjemme i husene. — Til Saabyes skildring jfr. P. EGEDE, Efterretn. om Grønl., sd. 154, han fik foræret en snøre af hvalbarder, som var 364 favne langt.
10. Understøtter: grønl. ikorfat (egtl.: underlag).
- 10a. et Slags Beeg: dette bestaar af (grønl.) minik σ : tran, som ved luftpaavirkning er blevet tykt, sejgt og limagtigt.
11. af Kulde: P. EGEDE siger ligeledes (Efterretn. om Grønl., sd. 117), at fra isfjorden kommer den skrækelige kulde, »som her formærkes frem for noget andet Sted i Landet«. — Dette kommer af, at der ud fra isfjorden og dalene paa Claushavnslandet, som staar i forbindelse dermed, saagodtsom altid staar lidt vind, som jo gør selv faa kuldegrader særdeles følelige.

II. Missionen ved Claushavn udvides.

1. en dansk Mand: JENS PEDERSEN MØRK, bondesøn fra Helsing, f. 1721; optaget paa Vajsenhuset 1733 og udsendtes 16. Marts 1739 til Christianshaab for at uddannes videre af PAUL EGEDE. Han blev hurtigt meget dygtig i sproget og var stadig missionærerne en god og flink medhjælper. Saaledes skrev Saaby allerede i sin indberetning 1771, at de 8 katekumener, han »i Foraaret delagtiggjorde i den hellige daab — — — vidste hvad de burde, da JENS PEDERSEN med utrættet Fliid arbejdede med dem« — og i sin indberetn. 1774: »Ved deñe Leylighed bør Jeg heller ikke undlade at melde, til Catechete JENS PEDERSENS Roes, at han i sit Arbejde med Catechumerne har viist en uafbrudt og ufortrøden Fliid; thi da Tiiden, vi havde tilbage, var kortere end den sædvanlige, maatte og det daglige Arbejde fordobles, om det forønskede Maal med dem nogenledes skulle opnaas; Her foruden har han i den lille Tiid, han havde til overs, oversat 8te Prædikener af STRESOW« (Konrad Friedrich S., 1705—88, præst i Burg paa Femern). 1773 havde Saaby ligeledes meddelt i sin indberetning, at kateketen det aar havde oversat 6 prædikener af samme, »saavel nøyagtige som passende efter Grønlændernes Tænkemaade«. Han fortæner derfor det Tillæg, det Høye Collegium har været saa naadig at give ham«. 1776 meddeler Saaby, at kateketen »og er begynt at oversætte SPENERS Christendoms Øvelse (Philipp Jakob Spener, 1635—1705, den tyske pietismes fader), hvilken i henseende til de bibelske Talemaader og Sprog, som der Enfoldig

forklares, ville være Grønlænderne nyttig; Deñe gamle brave Mand bliver da ved saa meget mueligt at viise sig nyttig«. Saabyes eftermand, Miss. GREWE, beklagede i sin skriv. til missionskollegiet af 28. juni 1781 MØRKs død som »et stort og u-opretteligt Tab for Missionen«. Og han har vel været den, der har følt det stærkest, da han jo nu ikke havde nogen dansk medhjælper, som var velbevandret i sproget og befolkningens tankegang og i missionsarbejdet. — Der var en overgang tale om at uddanne MØRK til præst. 1745 ansøgte han selv om tilladelse til »at studere her i Landet«, og fik den. 1751 meldte han, at han »ved gode Bøgers Læsning« stræbte efter »at giøre mig habil til Prædike-Embedet« og samme aar afgav HANS EGEDE erklæring om »Iens Pedersen som skulde være Missionair«. Hvorfor han da ikke blev det, kan ikke oplyses; hans samtidige BERTHEL LAERSEN i Sukkertoppen blev det dog! — 1746 ansøgte han kollegiet om ægteskabstilladelse, og aaret efter meddelte miss. WELLING, at han »har viet en Catachete til et grøn: Fruentīmer ved Navn MAGDALENE«; hendes hedenske navn var Okuna og hun var katekumen fra ca. 1740, saa hun har altsaa i flere aar været sin mands elev. De havde 3 sønner og 2 døtre. De to ældste sønner og den ældste datter vil vi senere træffe. Den yngste søn POVEL JENSEN, f. ca. 1768, konfirmeret 12. okt. 1783, blev en dygtig fanger, giftede sig 1787, men døde allerede 4. aug. 1805. Datteren CHARLOTTE døde ukonfirmeret 25. juni 1785. — MØRK boede i et hus, som missionskollegiet hjalp ham til, og fik »fuld gemeen Mands Kost af alle Sorter«, $\frac{1}{2}$ portion »Specerier« (c: urtekramvarer og vin for 25 rd.), lys og brændsel samt 50—60 rd. i pengeløn og 3 rd. »til Medicamenter«. Saabye foreslog 1771 missionskollegiet at oversende kateket MØRK et hus, da han ikke kunde arbejde godt i et grønlandsk hus — han vilde da tillige holde bøn og katekisation i sit hus. — Saabye foreslog da dertil at »overlade den gamle Colonie ved Christianshaab; den bruges nu til Proviant-huus; men dertil var enten Fiæle Huuse eller Jord Huuse gode saavel ved den, som andre Colonier; deñe Colonie er saa stor, at blev den forflyttet herop, kunde ikke allene JENS PEDERSEN faae Værelse, men der kunde endog blive et smukt og rumeligt Forsamlings Huus til Grønlænderne, hvis Formeerelse dog om kort Tiid vil giøre et Forsamlings Huus nødvendigt«. Dette forslag vilde kollegiet — eller maaske navnlig handelskompagniet — ikke gaa ind paa, men det bevilgedes da kateketen endel materialer til et hus, som han saa selv fik opført. Mørks titel var »Monsr«, og han var almindelig agtet og æret. Han døde 4. dec. 1780, omtr. 59 aar gl. og »blev bragt til Christianshaab og begravet der d. 12. Januari 1781, samt kastet Jord paa af Proust SVERDRUP«. Hans »Stervboe« beløb sig til 103 rd. 34 sk. — Enken fik 10 rd. i pension aarlig, men 1795 tilskrev kollegiet miss. RUD. FRIDR. LASSEN, at »eftersom hun ikke forbruger sin Pension, men har tilgode 33 Rd. 6 $\frac{1}{2}$ Sk., saa kunne vel hendes Pension herefter nedsættes til 5 Rd. Aaret« — en besynderlig tankegang, men som ganske ligner missionskollegiet! — Hun døde 18. maj 1796, »omtr. 65 Aar gamel«.

2. de — Danske: disse var ved Christianshaab i Saabyes tid følgende: 1) købmand (o: kolonibestyrer) JONAS LILLIENSCHILD DE SVANENHJELM, f. 1726 paa Svano ved Sunnfjord nordfor Bergen som søn af proprietær Morten de S. og Cecilia Christine Lillianschild, ansat 1750 som »Oberassistent« ved Jakobs-havn og 1753 som købmand ved Chrhaab, entledigst 1783, men fik tilladelse til at blive i landet, til han blev færdig med sine regnskaber og fik inddrevet sine udestaaende fordringer; han hjemrejste først 1790 og døde 27. dec. 1801 hos sin datter og svigersøn paa Rømo som »Slegtens sidste Mand«. Gift 13. aug. 1758 med Grønlænderinde BIRGITHE fra Frederikshaab, f. 1732, d. maj 1775

af kopper paa tilbagerejsen fra et permissionsophold i Danmark, begravet i Grimstad i Norge. De havde 7 børn, af hvilke døtrene ALIDA og BIRGITHE CHARLOTTE og sønnerne JONAS og MORTEN døde som smaa. Sønnen SEVERIN (1760—78) og datteren CHARLOTTE AMALIE (1763—1824) blev i Danmark 1775, og datteren CECILIA CHRISTINE (1759—1804) blev 1779 gift med købmand NICOLAI DANIEL MUUS, præstesøn fra Norge, f. 1748, ansat i Grønland 1771—1805, d. 1829 i Understed sogn i Vendsyssel. Af de i Danmark efterlodte børn døde sønnen, just som han skulde til Grønland som assistent hos faderen, medens datteren, som var i huset hos biskop Poul Egede, 10. maj 1784 blev gift med præsten NIELS HVEYSEL (1752—1829), missionær i Sukkertoppen 1784—92, død som sognepræst paa Rømø. — 2) Assistent »Msr.« NIELS FOGH IRGENS, f. 1750 i Greve som søn af provst Chr. Fr. I. og 1. hustru Anna Marie Fogh, ansat i Grønland 1769, d. 5. juni 1787 som købmand i Chrhaab; gift 1773 med ANE DORF (1752—1827), dt. af fhv. kateket, købmand ved Egedesminde JOHS. PEDERSEN DORF (1719—87) og hustru, Grønlænderinde METTE (1727—82). — 3) Bødkerne LARS LYNGE (død 1803, stamfader til den sydgrønlandske Lynge-slægt), JOHS. HAMMER og CHR. HANSEN, alle gifte. — 4) Kok COLBEIN COLBEINSEN, gift. — 5) Tømmermændene SVEND BJØRKELUND og PEDER HENRICHSEN samt arbejdskarlene og matroserne OLE WILLADSEN SANDGREEN, LARS MORTENSEN, CHR. CHRISTIANSEN, JOHN ERICHSEN, JØRGEN HANSEN og SØREN CHRISTENSEN BRØNLUND, af hvilke de fleste ligeledes var gifte. I sin indberetning til missionskoll. 1775 meddelte Saabye bl. a., at »en gammel Mand af Matroserne HANS WÆVER druknede først i Maji sidstleden paa en Reyse til Egedesminde«. Denne var ligeledes gift med en indfødt og er stamfader til en udbredt slægt i Nordgrønland. Han var en af JAC. SEVERINS »jydske Bønderkarle« og kom til Chrhaab allerede i 1740-aarene. — Alle disse »gemeene« kaldtes sædvanligvis »Kolonister«.

3. Matros: sikkert ovennævnte OLE WILLADSEN SANDGREEN. Han døde 16. april 1786 under en »Purpur-Feber«-epidemi; hans kone MAREN var død faa uger tidligere af samme sygdom. Han optræder i Ingemanns »Kunnuk og Naja eller Grønlænderne« udrustet med en krykkestok og et djærvt sømandssprog. — Det var ikke et enestaaende tilfælde, at en dansk »Kolonist« tillige anvendtes som skoleholder. Ved Ritenbenk var netop i samme tidsrum en gl. matros, PEDER PEDERSEN AMAGER el. TAMBOUR, en lang tid ansat som lærer med 24 rd. aarl. løn, men han var betydelig heldigere end den her omtalte; han ikke blot underviste de døbtes børn tilfredsstillende, men bragte allerede 1771 6 hedninger saa vidt, at de straks kunde antages af præsten til daab. Han afløstes ved sin død 1788 af sin søn NIELS AMAGER, der endnu levede som kateket 1825.
4. National-Kateket: gennem lange tider den alm. benævnelse paa indfødte, der ansattes som prædikanter og skolelærere for deres landsmænd, enten de havde faaet uddannelse dertil eller var uuddannede. Efter missionskollegiets ønske antoges sædvanligvis blandinger til denne tjeneste, dels fordi man paa forhaand antog disse for mindre skikkede til grønlandske erhverv, og dels fordi de i almindelighed var mere perfekte end de ublandede Eskimoer. Deres arbejde bestod i at undervise katekumenerne og de døbtes børn, om søndagen oplæse en prædiken og ellers forrette hjemmedaab og jordpaakastelse. — Den her omhandlede hed DAVID HANSEN og var søn af den fra PAUL EGEDES journal bekendte PUNGIOK (skal være púngujôq, o: den der bevæger sig stærkt foroverbøjet), der efter som dreng at være blevet undervist af HANS EGEDE i Godthaab af POUL EGEDE medtoges til Chrhaab, hvor han døbtes i efteraaret 1736 med navnet HANS og efter et ophold i Danmark 1738—39 ansattes som kate-

- ket. I sin indberetning 1771 skrev Saabye angaaende den her omhandlede kateketsag: »I fior var jeg næsten raadvild, hvad Jeg skulde foretage mig til Grønlændernes Underviisning ved Christianshaab; endelig fik jeg en Grønlænder udsøgt ved Navn DAVID som havde god Oplysning; Jeg spurdte ham, om han ville paatage sig sine Landsmænds Underviisning, hvortil han svarede ja; han blev overhørdt, Jeg lod ham og i min Nærværelse holde Bøn og Catechisere med dem, og da Jeg fandt ham nogenledes skicked dertil, andtog Jeg ham; Saa ofte Jeg havde Leylighed foer Jeg siden til ham, og var tilstæde hos ham ved alle hans Forretninger; Jeg fandt ham saavel flittig, som meer og meer skicked; Ja! af de Catechumener som gik til Undervisning hos ham, døbte Jeg i Foraaret 7 efter at have adskillige Gange overhørdt dem«. DAVID HANSEN ansattes allerede 1771 med en aarlig løn af 10 rd., men samtidig ansøgte Saabye om »12 Rd. og nogen Proviant« til ham; kollegiet vilde dog ikke indgaa derpaa, og først fra 1783 fik han et tillæg paa 6 rdl. aarlig. Han døde af »Purpur-Feber« 10. dec. 1785, ca. 37 aar gl. — I sin indberetning 1773 siger Saabye om »nat: Catech: DAVID«, at »af de Catechumener han læste for i Vinter, døbte Jeg i Foraaret 6« — og 1774: »nat: Catech: DAVID har og været flittig og stræbsom i Aar, saa Jeg har Aarsag til at være fornøyet med ham«.
5. et nærsomt Sted: nemlig paa grund af isfjordens nærhed, idet sælerne især holder til her, og der desuden er godt fiskeri af hellefisk. Derfor har der ogsaa til alle tider boet en efter grønl. forhold stor befolkning omkr. Jakobshavns isfjord.
  6. blive paa deres tilvante Pladse: i sin indberetn. 1773 skriver Saabye herom: »Blandt de Catechumener Jeg havde i Vinter, være nogle, som vel ville lade sig undervise, men ville dog icke boe ved Claushavn, da her om Efteraaret er vanskeligt for ubevante at kome af og i Kajak (o: p. gr. af den høje og stejle kyst); Jeg overtalede dem da til at boe en god $\frac{1}{4}$ Miil norden for mig, hvorhen Jeg icke allene lovede dem en Lærer, men og antog en Grønlænder ved Navn JØRGEN — — — deñe viiste saadan Fliid, at Jeg i Foraaret efter Overhøring døbte 4re af dem«. (Se nedenfor anm. 8).
  7. i sig selv var billigt: heri samstemmede Saabye med handelsdirektionen, som af hensyn til handelens trivsel ønskede Grønlænderne spredt saa meget som muligt. Og han viser derved, at ialtfald han — som ogsaa adskillige andre missionærer dengang — ikke skadede Grønlændernes erhverv og handelen ved at samle dem paa ét sted — ellers en almindelig anke over missionærerne og missionen.
  8. en afdød dansk Mands Søn: Den i anm. 6 nævnte JØRGEN OTTESEN. Han virkede som kateket til sin død 26. marts 1816; med undtagelse af 1785, da han laantes ud til Egedesminde, og 1795—97, da han var ansat i Chrhaab, virkede han ved Claushavn og især ved de i omegnen værende bopladser. Han omtales endnu i 1800-aarene som en meget dygtig lærer. Ikke destomindre naaede han kun 15 rd. i løn, uagtet han allerede 1775 fik et tillæg paa 6 rd. I sin indberetning dette aar skriver Saabye: »National Catechet JØRGEN — — Jeg ville nødig miste ham (han mener, hvis nemlig manden p. gr. af sin ringe løn forlod missionen og gik i handelens tjeneste, hvilket flere kateketer havde gjort), han er mig nyttig; 3 Aar har han nu været nat: Catechet; Jeg kan i den Tiid ikke klage paa ham; Han har end og været saa flittig, at Jeg og aarlig har døbt af hans Catechumener; Men hvad har han derfor? 8 Rd^{re} er hans Løn, og derfor skal arbejdes et heelt Aar, daglig, og et Arbeyde, som er Grønlænderne kiedsomelig og ikke stemmer overeens med deres idelige Færsel; og leve maae de dog, om de skal arbejde; — — — De unge, som kunde blive skicket i sin

Tiid til nat: Catecheter, skrækkes vist og taber Lysten, naar de see, hvorledes de allerede antagne lønnes«. — Det er da heller ikke til at undres over, at denne kateket i 1794 var i en gæld til missionskollegiet paa over 54 rd.; det er mærkeligere, at det allerede 1799 var lykkedes ham at faa den nedbragt til 30 rd., hvoraf saa halvdelen eftergaves ham som gratiale. — Han efterfulgtes af sin søn NIKOLAJ WILLE JØRGENSEN, der i 1827 af missionær PEDER KRAGH omtales som en usædvanlig dygtighed. Hans efterslægt lever der stadig.

9. Arbejdet gik og ret godt fra Haanden: i sin indberetn. til kollegiet 1775 skriver Saabye saaledes herom: »I de Tiider (han mener, da præsterne rejste rundt til pladserne norden for Chrhaab) troer Jeg vist, at der ikke blev udrettet saa meget som nu; de gamle da holte Iournaler og nogle Designationer viiser os det; det var heller ikke mueligt, i hvor megen Fliid Missionairerne end kan have anvendt; Thi blant den mængde Tilhørere, hvoraf Mængden vare udøbte, vare nogle Spottere, nogle Nysgierrige, og nogle Hyklere; meget faae havde det alvorlige Forsæt at ville kiende Gud; Hvad der blev fortalt om Ham, ansaae de fleste for Historier af saame Suurdeig som deres egne; naar nu end de faae, som havde Lyst, lærte noget, saa var det dog betænkeligt at døbe dem, af frygt for, at de blandt Hedningerne atter skulle frafalde; Andre bleve, naar Tiiden nærmede sig til deres Daab, overtalt af deres hedenske Venner, at staae fra deres forsæt, og saaledes har Jeg endnu i Nærheden blant Hedningene nogle faae, som i deres Ungdom have havt Gud-Kundskab, men de vare fraraadede; siden ere de ikke at overtale til atter at begynde; Jeg har undertiden talt med dem derom, men faaer til Svar det er vanskeligt; nu ere vi gamle og antrændt(?) det behager os ikke; At Grønlanderne som nye Christne kunde leve blant Hedningene, undvære Opmuntringer og Tilskyndelse til det gode, see daglig ondt, og dog ikke besmittes og frafalde, synes Jeg er meere end man kan vente, efter deres Alder i Christo; mange gamle Christne ere jo ikke engang saa stærke; End meere, naar Forældrene saaledes blive fordeelde, maatte deres Børn følge med dem; denne Ungdom, af hvilken man næst Guds Bistand kan vente Glæde og haabe modnere Frugter end hidtil af gamle Døbte ere seete; disse opdrages blant Christne, tiilig faae de nogen Begreb om Gud uden engang at kiende mange af Hedningenes Laster, hvilke Forældrene til deels fortie for dem; men dette gode ville snart qvæles, og Lasterne hastig læres ved idelig Omgang med udøbte; døbte vare de, men hvilket Andsvar for os, om de deres Daab uagtet opvoxte som Hedninger. Den salige Biskop EGEDE indsaae Ufuldkommenheden af den Undervisningsmaade, nu og da at reyse til Grønlanderne; han bevidner det og haaber større Fremgang og meere Velsignelse i Arbejdet, naar de kunde boe paa Stæder, hvor Skoler maatte bygges og Grønlanderne, sær de unge, faae, med en fra Barndømen uafbrudt Underviisning, Afsmag for de hedenske Skikke. — Dette er skeed paa de fleste Stæder; Frygten kunde vist spares, om de gamle Ting bleve efterseete«. — Allerede 1773 kunde Saabye melde, at han »ofte havde havdt aarsag til Glæde, ved at see saavel den kiære Ungdoms, som Catechumenenes Fremgang i Guds Kundskab. Af disse sidste har Jeg i dette Foraar i alt døbt 16 Hedninger, og 3 af disses Børn fra 2½ til 5 Aar gl.; deres Kundskab var forskellig efter deres Begreber og den Leilighed de havde til Underviisning; dog vidste de alle, hvorfor de bleve døbte, og kiendte Guds store Naade i Christo til Syndere«. Samme aar rekvirerer han til brug ved missionen 6—8 testamenter, 10 salmebøger, 8 katekismer og 12 ABC'er »og nogle Bøger Skrive Papiir til den grønlandske Ungdom«. Allerede i sin indberetning til missionskollegiet 1771 skrev Saabye: »Dette Aar er ved Herrens Bistand gaaed got; Jeg har arbejdet, ja med Glæde, da Jeg i Grøn-

lænderne har fundet et Folk, som er lærvillig og føyelig; den lille troende Mee-nighed her ved Colonierne (o: Claushavn og Chrhaab) er ved Herrens Hielp forøged med 15 Siæle; disse havde saavel god Oplysning, som og nu vidner i deres Levned, at de ere foreenede med Gud.« — Og i sin indberetning det følgende aar skriver han: »Jeg har og i dette Aar spored Velsignelse i mit Arbeyde; den gamle Catechete med mig har arbeydet, og Gud skee tak, icke forgiæves; 17 Catechumener ere, efter foregaaende Underviisning, døbte af mig — — og 5 af disses Børn fra 2 til 7 Aar, i alt 22 Siæle — — —; den Oplysning, hvorpaa Jeg andtog dem til den hellige Daab, sees naadig af Designationen hvor Jeg anfører deres Kundskab naar de døbes; Hos den grønlandske Ungdom har Jeg i almindelighed mærked Lyst til at lære — — —«. Og samme aar rekvirerede han 11 ny testamenter, 12 salmebøger, 18 katekismer og 18 ABC'er samt »nogle Bøger Papiir at skrive paa til den grøn; Ungdom«.

Og i aaret 1776 meddelte kateket J. L. MØRK missionskollegiet, at »ingen u-døbte har opholdt sig her ved Stedet afvigte Vinter«. Da var Claushavns hele befolkning altsaa kristnet.

10. henved 1 Aar: dette er urigtigt, thi eftermanden kom først 1780, altsaa efter fulde to aars forløb, og det maa endog have været noget sent paa aaret, idet han nemlig først blev gift 26. juli og altsaa først efter den tid er afrejst fra Danmark, rimeligvis med et af de til overvintring bestemte hvalfangerskibe. Det synes endog, at han det første aar ikke har boet ved Claushavn, men ved Christianshaab, idet hans første barn er født der 10. maj 1781. Eftermanden var CASPAR GREWE, f. i Nysted 8. jan. 1755 som søn af kbmd. Axel G. og Helene Marie Ferslev. Efter sin første kones død 21. sept. 1782 blev han 14. jan. 1785 gift med den afdøde kateket Jens Pedersen Mørks datter BOLETHA, konfirm. 1778. 1787 forflyttedes han til Jakobshavn, hvorfra han allerede hjemgik 1790 for at søge lægehjælp for sin søn Axel (f. 21. sept. 1786), som i vinteren 1790 ved at styrte ned fra et fjeld havde mistet sin forlighed. Det hjalp dog ikke; barnet døde i foråret 1791, i hvilken anledning Grewe fik en understøttelse paa 40 rd. af missionskollegiet, da han var »i yderlig trængende Omstændigheder« — en almindelig klage dengang, da ventepengene for hjemvendte missionærer kun var 80 rd. aarlig. — 19. aug. 1791 udnævntes han til sognepræst i Sørby-magle og Kirkerup, hvor han døde 23. sept. 1816; hustruen overlevede ham i mange aar.
11. JØRGEN JØRGENSEN SVERDRUP af den bekendte norske slægt, farbrodertil »Eids-voldsmændene«, professor Georg Sverdrup (1770—1850). Jørg. S. blev født paa Herö i Alstahoug sogn i Nordland som søn af godsforvalter Jørgen Andersen S. og Margrethe Pedersdatter Angel. Han var den yngste af 14 børn og faderløs fra fødslen fik han kun den allernødtørftigste skolegang og bestemtes til at skulle være skriver. Men i sit 18. aar kom han ind i svære religiøse anfægtelser og bestemte da at ville studere theologi for at komme til klarhed. Ved hjælp fra slægt og venner gennemførte han det og blev student fra Trondhjem 1755. For at kunne studere ved universitetet maatte han give informationer, hvilket forsinkede hans studier, saa at han først tog theologisk eksamen 17. febr. 1762, men med fin 1. karakter. Han var blevet alumnus ved det grønlandske semina-rium allerede 1760 og kunde altsaa for den sags skyld godt være blevet udsendt til Grønland samme aar som han blev kandidat, men han ønskede med den ham egne grundighed endnu en forberedelsestid. Han udsendtes da i april 1764 til Jakobshavn som missionær, hvortil han ankom i begyndelsen af juni og hvor han virkede i over 24 aar — den længste Tid, nogen Grønlandspræst har naaet lige til den nyeste tid. Skønt han havde utallige vanskeligheder at kæmpe med,

udrettede han dog ved utrolig udholdenhed og sejt energi overordentlig meget. Det er ikke for meget sagt, at han grundfæstede missionen i hele Diskobugten baade indadtil blandt Grønlænderne og udadtil ved med sin noble og fastprægede personlighed at skaffe den agtelse blandt de derværende Europæere, saa at missionens kaar i den følgende tid blev langt bedre i Nord- end i Sydgrønland. Ved hans ankomst var der ca. 80 døbte i Jakobshavns distrikt, og mange af dem stod meget nær hedningernes standpunkt, men ved sin afrejse efterlod han en stor, blomstrende menighed i ypperlig orden og »kondition«, uagtet forskellige epidemier i hans tid havde gjort dybe skaar i den. Det er sikkert et træffende udtryk for den almindelige mening og et sandt billede af det virkelige forhold, naar inspektør WILLE i Godhavn i sit afskedsbrev til Sverdrup, »da nu Velærværdighed staar paa Pynten af Grønland for at forlade det«, tillod sig at »tacke Dem paa det forbindtligste for hver en suur Time, de har haft i dette haarde Land og for alt det Gode, De ved Deres Nidkærlighed for Guds Ære og ved Deres retskafne Hierte har stiftet«. — 1772 blev han kaldt hjem til konference med missionskollegiet og udnævntes 4. apr. 1773 til »Viceprovst og Visitator« i Nordgrønland, i hvilken anledning Saabye skrev i sin indberetning s. a.: »Den Retskafne Hr. SVERDRUP kom herover fra det Høye Miss: Colleg: som vice Proust og Visitator; deñe Værdighed fortiente han; En Proust her i Landet behøvedes af adskillige Aarsager, det har saavel Jeg som mine Medbrødre indseet; Jeg glæder mig da, at mine Ønsker nu bleve opfyldte; Gud give nu ham og os sin Aand og Kræfter til at arbejde, og Velsignelse i Arbeydets«. — 26. okt. 1767 blev han gift med en Grønlænderinde MARIANNA, enke efter en dansk bødker GRÆTZE og moder til 3 børn. Hun døde under en epidemi 9. maj 1785 uden at efterlade sig livsarvinger med Sverdrup. Hustruens død tog meget paa ham, saa han besluttede at hjemgaa, hvilket dog først skete i aug. 1788, da han forlod Grønland, medbringende »en liden Pige«, en indfødt, som han havde taget til sig og som aldrig senere forlod ham, men efter hans død blev gift i Norge. Ved sin hjemkomst beholdt han i ventetiden sin fulde gage, 400 rd., og fik et værelse paa Vajsenhuset til beboelse. 29. maj 1789 blev han sognepræst i Avaldsnes paa Karmøen ved Haugesund, dengang i Christiansands stift. Her virkede han — 1792—96 tillige som provst for Karmsunds provsti — til 1806, da han halyblind, halvdøv og noget apoplektisk tog sin afsked. Han døde paaskedag 22. febr. 1810, til det sidste plejet af sin trofaste adoptivdatter. — Naar Saabye siger, at SVERDRUP »ærligen holdt sit Løfte« om at tage sig af Claushavns missionariat efter hans hjemrejse, da er dette bogstavelig rigtigt. I de 2 aar, var han der ikke mindre end 10 gange, som oftest adskillige dage ad gangen, som da han i april 1780 døbte 5 katekumener; og endnu det første halvaar efter miss. GREWES ankomst vedblev han at berejse distriktet og besørge forretningerne, indtil den nye mand kunde klare sig nogenlunde med sproget.

12. Denne Øe: dens navn er efter nutidsstavemaade Tugssåq (o: smalhalsen); den ligger ca. 14 km syd for Chrhaab lige midt i munden af den saakaldte Sydostbugt, den sydøstlige del af Diskobugten. Øen er ca. 6 km lang og 3—4 km bred. Den er nu ubeboet, men benyttes som foraarsfangstplads. Miss. P. KRAGH gør i sin dagbog (I, sd. 277) opmærksom paa, hvad der er rigtigt, at der paa alle de andre øer i Sydostbugten ligeledes vokser tyttebær. — Det er rigtigt nok, at Saabye ingen døbte paa denne ø. Men endnu mens han var i landet døbte hans kollega MORTEN BALWIG, der fra 1775 var ansat ved Chrhaab (om ham senere), ikke mindre end 27 paa Tugssåq, nemlig 24 i 1777 og 3 i 1778, deribl. 9 børn. Og da Saabye selv har indført disse daabshandlinger i Christianshaabs

kirkebog, maa hans paastand her bero paa svigtende hukommelse — eller vil han maaske hævde, at det ikke er ham, der her har ansvaret, og at han synes, at disse daab var forhastet?

13. En i Reserve: dette var kateket J. P. Mørks søn LARS JENSEN. Herom skriver Saabye i sin indberetning til missionskollegiet 1777, at »Hedningene Nord for Claushavn har ønsket Underviisning i Christendom, men ville ikke flytte hidind; Saa har Jeg udseet til nat: Catechete Catechete JENS PEDERSEN (Mørk)'s Søn LARS, som synes beqvem, da han har god Oplysning, er stille og skikkelig, og skal ved Guds Hielp i Vinter blive giort beqvem«. Han var født ca. 1762 og var — med en 2-aarig Afbrydelse i 1790-erne, da han var suspenderet for forargeligt forhold — sin faders efterfølger til sin død 1834. I 1798 erklæredes han for at være en af de dygtigste lærere i hele Diskobugt, og endnu i 1826 roser miss. P. KRAGH hans elever. Hans løn var endnu i 1800 kun 16 rd. aarlig.
14. Af det foregaaende vil det fremgaa, at disse kateketer var meget sparsomt lønnede. Især vilde missionskollegiet lange tider igennem aldeles ikke høre tale om at give dem kostdeputat. Hertil har vel nok missionskassens kroniske svindsot for en del grunden, men den vigtigste aarsag var, at handelsdirektionen havde gjort kollegiet bange ved — med største urette — at beskyldte missionen for at forvænne Grønlænderne med dansk kost (se nedenfor; ogsaa provst SVERDRUP gjorde med fuld ret opmærksom paa, at det næppe var missionens faatalige og smaatlønnede personale, men snarere handelens utallige grønl. gifte folk, der »forvænnes«, hvis der i det hele taget kunde være tale om »forvænnelse« af en i forhold til de tilstedeværende Europæere saa stor indfødt befolkning). I sin indberetn. 1774 skriver Saabye, at »Usselhed og Trang giør dem (o: nationalkateketerne) foragtede blandt deres sandselige Landsmænd; de tabte da Modet, blive kiedsomelige, hos andre har deres Ord ingen Eftertryk med meere, som Jeg nu veed af Erfaring; Des aarsag har Jeg søgt at giøre alt mit til at forskaffe disse nat: Catech: en almindelig Agt blant deres Landsmænd, at deres Arbejde maa gaae ubehindret fort og med Lyst, og Missionen vinde derved«. — Men følgen af dette forhold blev, at alle de bedste kræfter mellem blandingerne gik i handelens tjeneste, endog naar de var uddannede af missionærerne til kateketembedet, fordi handelen lønnede med baade penge og kostdeputat, og missionen fik saaledes kun andenrangs kræfter. Derfor førte missionærerne, anførte af provsten, netop i disse aaringer en haardnakket, men i lang tid forgæves, kamp for at skaffe kateketerne bedre kaar. Det lykkedes først, da det næsten var for sent, nemlig i slutningen af aarhundredet, da rationalismens klamme haand samtidig lagde sig ogsaa over missionsarbejdet.

Saabye var ingenlunde den eneste, der hjalp paa kateketlønningerne af egen lomme. SVERDRUP og senere P. KRAGH gjorde det ligeledes. Det var ogsaa nødvendigt for en nidkær missionær at gøre det, om han da ikke vilde se sig helt standset i sit arbejde. Men for Saabye var det uheldigt, idet hans aarlige forbrug blev meget stort; i 1777 fik han saaledes for ca. 300 rd. varer i butikken udover deputatet, hvorved han kom i gæld og, som vi senere skal se, paadrog sig mistanke for snighandel, hvad der atter drog skrappe bestemmelser for de andre missionærer efter sig.

Forøvrigt var kollegiet glad for Saabyes iver i at uddanne kateketer, men det havde dog betænkeligheder ved, at han saa tidligt begyndte derpaa, og indskærpede ham at se sig vel for, om eleverne ogsaa havde de fornødne kundskaber. Formodentlig var man bange for, at han endnu ikke skulde være dygtig nok i sproget til at bedømme dette fuldtud.

I sin indberetning 1775 udtalte Saabye saaledes ang. det her omhandlede spørgsmaal: »Den Sætning, at Grønlænderne forvænnnes og blive dovne ved den Europæiske Kost, de hidtil har faaed, er urigtig og viser Uerfarenhed i Grønlændernes Huusholdning; naar Handels Directionen ville give sig Tiid at overveje, hvor meget Proviant her kom aarlig til en Colonie; afdrage derfra de danskes med deres Koners Portioner, og den i Regnskabet herfra Landet anførte Beholdning; og siden andføre det øvrige optagne paa Regning, som forfæred af Grønlænderne |: hvilket de dog ikke kunde: |, saa ville deraf erfares, hvor utilstrækkeligt det blev til nogles Underholdning, end sige at nogle 100de Mennesker deraf kunde faae i saadan Mængde, at de blive forvænte fra deres egen Føde, og dovne til at forhværve same; men om de bleve forvænte og udelige til Fangst, hvorfra skulle de da den lange og kolde Vinter faae det fornødne Spæk og Varme? — — Hr. SEVERIN var efter den kongl. Octroy forbunden til ved Christianshaab at holde en Skole til 20 à 24 Børn, som han skulle forsyne, hver af dem, med $\frac{1}{2}$ Portion af Brød, Smør og Støkfisk; — — De faae da værende Døbte, veed Jeg og, fik alle daglig fra Colonien 2de Gange varm dansk Mad, hvilken de, naar de en Tiid havde spiist den, bleve saa kiede ved, at de spørte om den var nye kogt eller op varmed, i sidste Fald opsagde de den, og Colonisterne maatte spiise den; dette er Sandhed, og Jeg synes det kan beviise — — at Grønlænderne ikke lade sig forvænne ved dansk Føde, om de end i Mængde kunde faae den, men kiedes ved den, og begiære deres egen.«

III. Det er mueligt, endnu at naae Østerbøygden.

1. endnu Rudera vises: disse har Saabye kendt dels fra sin morfader og morbroder og dels og vel navnlig fra Provst EGIL THORHALLESENS »Efterretninger om Rudera eller Levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grønlands Vester-Side, tilligemed et Anhang om deres Undergang sammesteds« (udg. 1776, genudgivet i Øst's »Samlinger til Kundskab om Grønland«, 1830).
2. En gammel latinsk Historie: rimeligvis en af følgende to: THORMOD TORFÆUS: Groenlandia antiqva (Kbh. 1706) eller ARNGRIM JÓNSSON: Grønlandia (Kbh. 1732); sandsynligvis har Saabye laant bogen af provst SVERDRUP.
3. Ovenmeldte (Erik d. Røde): dette er forkert; historien fortælles nemlig i sagaerne — og lidt anderledes i biomstændighederne — om Thorgils Orrabeinsfostre. Men det er jo troligt nok, at Saabye husker fejl efter saa mange aars forløb; han havde jo tilmed kun laant bogen »paa kort Tid«.
4. Skrællinger: interessant er KLEINSCHMIDTS maaske ikke af alle kendte antagelse, at Grønlændernes nationalbenævnelse kalåleq stammer fra ordet Skrælling; dette ord vilde nemlig i en Grønlænders udtale blive: sikaråleq eller sikalåleq.
5. ilet de Betrængte til Hjælp: den som blev sendt afsted med hjælpeekspeditionen til Vesterbygden (∩: Godthaabseggen) var IVAR BÁRDARSON (Baardsøn, ogsaa kaldet Bere), foged over Garðar bispestols gods i Østerbygden (∩: Julianehaabseggen). Tiden har sikkert været i 1360-aarene. Ivar Beres »Beschreibung von Grønland«, hvor han bl. a. meddeler, at »nun haben die Skrællinger die ganze Westküste inne«, er saavidt vides trykt første gang 1560 paa tysk efter et ca. 100 aar gammelt norsk manuskript. Sidste udgivelse er foretaget 1930 af prof. Finnur Jónsson: »Det gamle Grønlands Beskrivelse af Ivar Bárðarson«. (Jfr. Biogr. Leksikon bd. I, sd. 588 f.).

6. 1540: til dette aarstal gør biskop PLUM en bemærkning om, at det ikke kan passe, idet biskop Augmund paa dette tidspunkt allerede længe havde »været blind, og tænkt paa at nedlægge sit Embede«. Og TORFÆUS siger udtrykkelig, at han netop i det aar frasagde sig Skálholts bispeembede. Aarstallet for hans her omtalte sørejse maa da altsaa sættes længere tilbage.
7. H. EGEDES Naturhistorie 3: »Det gamle Grønlands nye Perustration eller Naturel-Historie« (Kbh. 1741).
8. denne Expedition: dens leder var kaptajnljt. LØVENØRN, og bl. deltagerne var løjtnanterne ROTHE og CHR. THESTRUP EGEDE (1761—1803), søn af Paul Egede og altsaa fætter til Saabye. Disse to kom nærmest ind mod Grønlands østkyst, men kunde p. gr. af storisen ikke naa ind til landet; »Rothes og Egedes Fjord« er opkaldt efter dem. — Breve fra Rothe og Egede samt skrivelse i den anledning fra Løvenørn er aftrykt i Øst's Samlinger 1830.
9. Statenhuk 3: Kap Farvel.
10. med mindre Fartøier fares indenskærs: som bekendt var det denne teori, som stod sin prøve baade ved GRAAH's ekspedition 1929—30 og ved HOLM's og GARDE's i 1883—85, og som omsider førte til maalet.
11. J. J. LUND: JACOB JOHAN PEDERSEN LUND, f. 2. marts 1725 og d. 15. nov. 1798 som sognepræst i Stege og provst for Møen. Han var før præst i Stubbe-købing og blev der gift med sin formands datter METTE JACOBÆA LAURITZ-DATTER ALSBACH (1848—77), datter af tidligere Grønlandsmissionær (Chrhaab 1739—43) LAUR. JACOBSEN A. (1712—63) og HANS EGEDE's ældste datter KIRSTINE (1716—86) og altsaa kusine til Saabye. — Lunds bog: »Biskop Egedes Levnet« udkom 1778; den er væsentligst bygget paa familietraditioner og er forøvrigt lidt for udelukkende lovprisning af Hans Egede.
12. Hele denne skildring giver med al sin naivitet og sine unøjagtigheder et træffende billede af datidens forestilling om Østerbygden og dens forhold. At Saabye var ivrig for Østerbygdens genopdagelse er i og for sig ganske naturligt, idet han har taget det i arv fra sin morfader og sin morbroder Paul Egede, som begge til deres død haabede derpaa. — Det, som mest maa vække forundring i nutiden, er, at man ikke, da man dog vidste besked med begge ruin-grupperne, straks kunde indse, at man her havde begge bygderne. — Den grønlandsbokolonis historie findes i sammenhæng i DAN. BRUUNS: »Det høje Nord«, Kbh. 1902, sd. 153—81. Østkystens opdagelseshistorie findes sammesteds sd. 198—221 samt i HOLM OG GARDES: »Den danske Konebaadsexpedition«, Kbh. 1887, sd. 1—27.

IV. Polygamisten.

1. underholde Flere: til at belyse, hvor nøjagtigt Saabye her har truffet sømmet paa hovedet og hvor dybt dette ræsonnement sidder de oprindelige Eskimoer i blodet, kan følgende tjene: endnu i 1890-erne levede der en mand i Egedesmindes syddistrikt, udenfor dansk indflydelse og af ret ublandet Eskimoherkomst, som havde to koner, 3: han holdt en officiel medhustru, med hvem han havde flere børn. Præsten kunde paa ingen maade med det gode faa ham til at se det forkerte heri — den etisk-kristelige side af sagen kunde manden slet ikke faa øje paa — og hans stadige argument og forsvar var dette: at han som fanger og erhverver var dygtig nok til at ernære sin dobbelte familie.
2. undgaae Forskydelse: POUL EGEDE beretter (Efterretn. om Grønland sd. 186 f.) om en kvinde, som sad paa briksen i huset med forbundne arme og pande. Manden havde tilredt hende saadan, fordi hun var blevet jaloux paa en medhustru. Han havde da pryglet hende med et rensdyrhorn og kastet hende

ud af huset. Til Poul Egede sagde han: »Jeg har aldrig været saa vred min Livstid, jeg var nær ved at slaa hende ihjel!«

3. nutidsgrønlandsk: qâ, qâ, palase! usornaqoq! (ordret: skynd dig at gaa videre, præst! Han er misundelsesværdig, gid man var i hans sted!).
4. kunde ikkke gives: missionskollegiets stilling til det her omhandlede spørgsmaal var længe højst usikker; snart nægtede det rentud at give tilladelse til at døbe folk med medhustruer — som ogsaa her i dette tilfælde —, uagtet flere af missionærerne mente at burde gøre det, for at ikke »de udstødte igen skulde gaae til Hedningerne — — ja om den heele Familie skulde vende om, og gaae forloren« (saaledes skrev FABRICIUS i Frederikshaab ang. et lignende tilfælde). Ikke desto mindre gav kollegiet dog faa aar senere miss. HANS BUCH i Julianehaab i flere tilfælde tilladelse til at døbe folk med deres medhustruer, selv om de ikke vilde skille sig ved disse, med den begrundelse, at »dette er bedre end at de forbliver i Hedenskabet«. Og omsider gaves der i en instruks af 1792 almindelig tilladelse til at døbe mænd med to koner uden at de behøvede at skille sig fra nogen af dem, men paa den betingelse, at der ikke maatte finde ægtevielse sted, »thi det hedder: og de to — ikke de tre — skal være eet Kiød«. Men den stakkels mand, Saabye her beretter om, har vel ikke mere kunnet nyde godt af denne sene tilladelse.

V. De grønlandske Frierier.

1. snappe Pigen: POUL EGEDE maatte i 1725, som syttenaarig yngling, gøre den fra besøg i Danmark hjemvendte Grønlænder Pôq denne tjeneste; han fik pigen med sig ved list (Efterretn. om Grønl. sd. 28 f.). — Ligeledes fortæller han (l. c. sd. 50) en meget morsom historie om, hvorledes hans broder NIELS EGEDE, der var meget stærk og kraftig, i 1735 tog en ung pige, som en af hans grønlandske venner havde givet ham i kommission at skaffe sig til brud, paa nakken som et lam, men da han vilde bære hende ned i baaden, sparkede hun saa stærkt mod klippen bag sig, at de begge gik paa hovedet i vandet og maatte vente til den næste dag for at faa deres klæder tørret. Saa fulgte hun godviligt med, men POUL EGEDE maatte dog løse hendes haar, for at hun kunde faa et modstræbende udseende, som hun jo efter skikken skulde have.
2. Brixen o: den forhøjning, som altid findes langs bagvæggen af ethvert Grønlænderhus og sædvanligvis indtager omtrent halvdelen af husets flademaal, og som bruges om natten til sengeleje og om dagen til sofa, arbejdssted, sybord, sladre-krog — kortsagt omtrent alt. Den var i ældre tid oftest af tørv og sten, nu altid af brædder, selv i huse, der kun delvist har bræddeklædning indvendig; jeg mindes ikke at have set en eneste jordbriks i Nordgrønland, men muligvis kan dog enkelte saadanne endnu findes her, især maaske i Upernaviks distrikt paa afsides steder.
3. Piil: hermed menes sikkert harpunen til sælfangst og ikke fuglepilen, da fær-dighed i harpunkastning er langt den vigtigste for en fanger.
4. i Præstens Huus: dengang det eneste Gudstjenestelokale. Kirker eller kapeller fandtes ikke i Nordgrønland. Den første der opførte kirke var Zionskirken i Jakobshavn, der opførtes 1779—82. Den bekostedes væsentligst for Grønlændernes egne midler; de sammenskød paa provst Sverdrups opfordring forskellige produkter — spæk og hvalbarder — til den til et beløb af næsten 1600 rd. Kirken kostede godt 2000 rd. Indsamlingen dertil paabegyndtes 1777, og Saabyes menighed ved Clausshavn deltog deri med et bidrag paa 5½ td. spæk.
5. det sværeste: dette gjaldt endnu for en menneskealder siden. Kun sjældent svarede især en brud ja med fuld røst. Men dette — og saa det, at parret for det

- meste straks efter vielsen gik fra hinanden hver til sin plads i kirken, var ogsaa de sidste rester af hine gamle »velanstændighedsskikke«.
6. kun med Øinene: dette er Grønlændernes sædvanlige maade at give bekræftende svar paa; den bestaar i at øjenbrynene trækkes opad.
  7. gjøre sig tilgode med deres Venner: dette er nu forlængst gaaet af brug. Traktementet ved slige lejligheder — som efter forholdene ofte er endog meget stort — besøger parret eller deres familie selv. Men dog betragtedes det endnu ved dette aarhundredes begyndelse i Umanak's distrikt flere steder som en selvfølge, at præsten gav et brudepar en gave til kaffetraktement.
  8. Kjædlerne over Lamperne: dengang fandtes nemlig ikke kakkelovn i noget Grønlænderhus. Kogningen foregik i gryder eller kedler af vegsten eller kobber (saadanne fandtes paa handelen under navn af »Kolypsuit'er ɔ: det grønlandsk. qulivsiut, lampegryde), der ophængtes over vegstenslamperne. Endnu for en snes aar siden brugtes dette mange steder ved siden af kakkelovnene.
  9. denne Commission: nu sker det vist ikke mere — eller ialtfald kun meget sjældent — at en præst faar en saadan kommission. Allerede i miss. P. KRAGHS tid (1818—28) var det noget usædvanligt (jfr. Kraghs Dagbog I, sd. 211). Frierier ordnes nu for det meste mellem de paagældende selv indbyrdes og først derefter indhentes slægtningenes samtykke. Dog hænder det, at en frier først henvender sig til forældrene eller værger, og dette sker ofte skriftlig, selvom de bor paa samme plads, og altid i højtidelige vendinger.

VI. Katechumen-Daaben.

1. Illiseetsok: i originaludgaven staar Ittiseetsok. men de to t'er og c'et maa være trykfejl: — ilisitsok ɔ: en som forhekser, laver heksimidler eller trolddomskunster til skade for en anden, saa denne bliver syg, ikke mere kan fange, el. lign. Blev nogen blandt de hedenske Eskimoer angivet som ilisitsok, da gjaldt det som oftest livet. Langt ned i den kristne tid kunde denne gamle overtro blusse op især ved usædvanlige begivenheder. Natten mellem 11. og 12. jan. 1796 blev saaledes en gl. enke VILHELMINE ved Godhavn dræbt som heks. Morderen var en kristen ved navn NIELS. Inspektøren turde ikke engang straffe Drabsmanden, fordi de fleste af befolkningen tog hans parti og erklærede at ville befri ham, hvis man satte ham fast. — I 1812, da der indtraf en heftig og meget dødelig epidemi ved Umanak, myrdede Grønlænderne en mand KIRNAVINA og hans kone, idet de beskyldte disse for at have fremkaldt sygdommen.
2. Kjøbmanden: J. L. DE SVANENHJELM (se afsn. II, note 2).
3. ofte borte: fra foraaaret til langt hen paa efteraaaret færdedes handelens folk med koloniernes smaaartøjer rundt om i distriktet for at tiltuske sig spæk og andre produkter fra Grønlænderne. Saadanne »Togterejser« kunde vare flere uger ad gangen, undertiden endog længere, naar vejret nødte dem til at ligge ugevis i havn eller maaske endog flere steder undervejs, hvilket ofte skete.
4. omtrent 1 Miil fra Kolonien: rimeligvis ved pladsen Nûk, hvor der allerede i POUL EGEDE'S tid boede temmelig mange mennesker og hvor der endnu findes flere store hustomter. Nu er det kun en sommer-fangstplads.
5. ikke udsætte os for Grønlændernes Raserie: det var underligt nok, at købmand de Svanenhjelm ikke turde støtte missionæren i dette tilfælde; han havde dog paa dette tidspunkt været næsten 20 aar bestyrer af Chrhoab og var ellers meget affholdt af befolkningen, som ogsaa p. gr. af hans grønlandske giftermaal næsten betragtede ham som en af deres egne.

6. ind paa Kolonien o: indenfor den indhegning, som omgav kolonibygningerne. Disse laa dengang som nu noget isoleret fra Grønlændernes huse.
7. mit Værelse: i Chrhaabs store vaaningshus var der et »Missionairens Kammer«. Her logerede han under sine besøg ved kolonien — og her afholdtes Guds-tjenester og kirkelige forretninger.
8. Angekok: aandemaner (angákoq).
9. om Natten kom vi hjem: de maa da først være rejst fra Chrhaab hen paa eftermiddagen, thi der er kun 4 mil til Claushavn.
10. døde i Fred: hun døbttes Eva og døde ved Claushavn 14. decbr. 1775. Hendes daabsdag kendes ikke, da den ældste eksisterende kirkebog begynder 1774, men det her skildrede er altsaa rimeligvis foregaaet i foraaet 1772. — Naar Saabye siger, at han »indtingede« hende, betyder dette selvfølgelig, at han har betalt for hendes og datterens ophold — ganske i overensstemmelse med hans gode hjerte, men til yderligere belastning af hans iforvejen ret stærkt betyngede budget.
11. Forundrings-Udtryk: de har rimeligvis sagt: â-kákák o: det var meget! nu har vi aldrig kendt saa galt!

VII. Nogle Rejser.

1. didhen: vejen er 4 à 6 mil lang alt eftersom hav og bugter er tillagt med is eller ej. Vejen over land regnes ellers for at være en af de allerbedste i hele Nordgrønland, men vanskeligheder kan jo let møde ogsaa her i form af pludselig opkommende uvejr, ringe snelag eller omvendt store snemasser, isblink paa landet, mildning etc. Og naar man færdes der saa ofte som Saabye har gjort, møder man naturligvis meget af hvert.
2. Søen aaben: man maa aabenbart dengang have holdt mindre af slæderejser. Nu vilde næppe nogen have faldet paa ved paasketid, altsaa senest i sidste halvdel af april, at tage i baad fra Claushavn til Chrhaab. Der kan altid til ind i maj maaned køres i hvert fald over land, hvad der er langt behageligere og sikrere end at rejse i aaben baad paa den aarstid.
3. i Handels-Anliggender: sandsynligvis for at rejse fadeværk til spækindhåndlingen. Maaske har disse matroser oprindeligt været anledning til, at Saabye vilde rejse i baad.
4. kantret vor baad: en grøn. konebaad, som de sandsynligvis har rejst i, er ifl. sin natur, da den jo er ganske let og tilmed fladbundet, meget rank og kan aldeles ikke klare sig i blot nogenlunde høj sø.
5. Iiskant o: isranden, der i vinterens løb danner sig langs hele kysten, er flere alen tyk og bred. Den bliver siddende, selv efter at hvert spor af havis er forsvundet, til hen i juni maaned og vanskeliggør altid landing med baade og kajaker, især ved lavvande, naar den sidder flere fod oppe over havfladen.
6. Natten faldt paa: da det i hvert fald maa have været i april maaned, siden isen var borte, har det været lyst til kl. 9—10, og natten har ikke været helt mørk, nærmest som vore lyse nætter.
7. Sandboy: af Hollænderne døbt Sandbay, en bugt med jævn sandbred en knap halv mil syd for Claushavn. Den danner tilligemed nogle søer og sletter bagved overgangssted til en indre arm af Jakobshavns isfjord, som hedder Tasiussaq o: det der ligner en indsø. Grønlænderne bærer om sommeren deres konebaade og kajaker herover. Flere ekspeditioner har i den nyere tid gjort det samme, bl. a. skete det ved ministerbesøget i 1907. Men mellem Sandbugten og Claus-

- havn ligger der et højt klippeland, som falder brat af mod havet og naturligvis er endnu vanskeligere at befare, saalænge landet ikke er bart og tørt.
8. den rette vej o: langt bag om klippepartiet og gennem et naturligt pas i fjeldet. Herigennem gaar land-slædevejen fra Claushavn til Chrhaab.
  9. Mandens navn var NIELS SIMONSEN. I sommeren 1775 forlod han Grønland — han var sidste gang til alters 18. juli — og da »den paatagne Tid« sædvanligvis var tre aar, har han mindst været der fra 1772, men maaske har han faaet sin tjenestetid forlænget og er i saa fald kommet der tidligere.
  10. Min Konebaad: »min« skal maaske ikke tages bogstaveligt, det kan jo siges om et lejet fartøj. Men det kan alligevel godt være, at baaden har været Saabyes ejendom; det var jo paa mange maader det bekvemmeste og mest uafhængige selv at have en baad. Provst SVERDRUP havde stadig egen konebaad ligesom ogsaa miss. TULLE i Egedesminde, og Saabyes eftermand miss. GREWE ligeledes.
  11. Pladsen o: hele plateauet mellem den yderste indsø og havet, en ret jævn, om sommeren frodig eng, gennem hvilken elven snor sig i forskellige grene.
  - 11a. Kolonien o: de danske huse. Forøvrigt har Claushavn aldrig været koloni, men kun »loge« o: et mindre handelssted, bestyret af en »Oberassistent«.
  12. over Isen: dengang har altsaa hele Grønlanderbyen ligget syd for elven. Nu ligger den ligelig fordelt paa begge sider af denne, og der er lagt bro over. — Der er vel endnu en vej, som de maatte have benyttet, hvis isen havde været brudt, nemlig bagom søerne, men det er 3—4 km eller mere.
  13. 2 Aars Søn: da sønnen er født i 1775, er dette altsaa foregaaet i 1777.
  14. i Begyndelsen o: mens den er tynd, vaad og paa sine steder gyngende.
  15. fra Norden: han havde dog altsaa vinden i ryggen, og isen plejer paa den aarstid at være letkørt, saa resten af vejen har næppe taget mere end højst en timestid.
  16. en god Punsch: Købmand DE SVANENHJELM har altsaa endnu haft forraad trods den fremrykkede aarstid. Han var almindelig bekendt for den yderste sparsommelighed baade med handelens oplag og med sine private forsyninger. Han kunde endog ved adskillige lejligheder forstrække andre kolonier med ret anselige kvanta proviant, naar disses egne forraad var sluppet op.
  17. til Søes: isen var altsaa gaaet i mellemtiden. Og dette har rimeligvis forsinket afrejsen, thi »de Forretninger, for hvis Skyld jeg rejste derned«, var bl. a. en stor højtidelighed søndag d. 25. maj, da ikke mindre end 24 katekumener blev døbt — forresten netop de i stk. X anm. 21 omtalte folk fra øen Tugssåq.
  18. Mit Blod — — — i Uorden: Saabye var svag af helbred den meste tid, han var i Grønland. I sin indberetning 1774 skriver han, at han denne vinter har »væred meget syg, af same Sygdom som i fjor og Aaret forhen — — — før Paa-ske var forbie standsede den ikke, og i den lange Tiid var Jeg bleven saa udtæred mat og skiørbutisk, at min Tilstand nogle Gange var uvis«. — Og i sin indberetn. 1775 skriver han ligeledes: »D. 10de Maji blev Jeg syg, og maatte nogle Gange gaae til Sengs; var dog skikkelig frisk imellem; endelig d: 12te Julii frembrød min gamle Svaghed med mange Smerter, og vedvarede til først i Aug: dog til Slutning ikke saa smertelig som i Begyndelsen«.

Hans svaghedstilstand havde dog nær afkortet hans missionærtid. I samme indberetn. skriver han nemlig ogsaa flg.: »Imidlertid er Legemedet saa svækket, og aarlig svækkes; Sindet er ofte nedslagen; hvorfor min underdanige Begjæring er til det kongl: Miss: Collegio, at mig til Aared maatte tillades at repariere og blive afløst; dog udbeder Jeg mig ikkun denne Tilladelse med de Vilkaar: om Jeg atter til Vinter bliver saa sygelig som tilforn; Thi gav Gud

Helbred, da ønskede Jeg et Aar enda at blive her, om Jeg med Hans Naade kunde udrette noget meere, og sette den mig andbetroede Mission i nogenledes ønskelig og ordentlig Stand; Saaledes modtog Jeg den, og end i ønskeligere burde Jeg overlevere den; At blive meget længere her i Landet, tillader min svage Helbred ikke, om Jeg nogensinde skal ret faae den igien; dog et Par Aar endnu ønsker Jeg det, om det var Guds Villie; Bliver Jeg derimod atter langvarig syg, da er Jeg til ingen Nytte. Aaret efter kunde han imidlertid skrive: »Da det behagede Gud afvigte Vinter at give mig Helbred, saa har Jeg og i Hans Navn besluttet at blive tilbage for i Aar«.

19. Kjøbmanden: CHRISTOPHER CARL DALAGER, broder til den bekendte Godthaabskøbmand LARS DALAGER og svoger til JACOB SEVERIN, »Grønlands Patron«. D. var født 8. april 1726 i Rødby som søn af toldbetjent Jens Laurson D. (ca. 1680—1742) og Anna Goe (1688—1769), kom i handelens tjeneste 12. juni 1745 og forblev — med enkelte besøg i Danmark — i tjenesten til sin død. Han var grundlægger af flere etableringer, Ritenbank 1755 og Arveprinsens Ejland (Klokkerbuk) 1784, og havde ogsaa andel i baade Ūmánaq's og Upernaviks anlæggelse. 1759 blev han gift med Grønlænderinde JULIANE MARIE (1732—1817), med hvem han havde 1 datter og 5 sønner, gennem hvilke han er stamfader til en talrig slægt i Nordgrønland. Dalager var en mand med mange kundskaber og interesser og en særdeles dygtig handelsmand. Han døde ved Klokkerhuk 1. jan. 1799.
20. ingen dag; men i Diskobugten dog altid lyst nok til at se at færdes ude 5—6 timer selv i overtrukket vejr.
21. et temmelig høit Fjeld: dette fjeld, den saakaldte »Holmens Bakke«, ligger ca. 2 km syd for Jakobshavn; herfra haves en ypperlig udsigt over isfjordens munding med den mægtige isfjeldsbanke udenfor. Hertil valfartes sædvanligvis fra kolonien for at se solen, naar den ved middagstid d. 13. jan. for første gang efter mørketiden viser sig som en ildrød kugle over Christianshaabsfjeldene i syd.
22. om Aftenen: enten maa det have været maaneskin, thi ellers har de ikke, som Saabye fortæller, saa sent paa dagen kunnet se ud over fjorden fra Holmens Bakke — eller ogsaa husker han fejl af klokkeslettet og det har ikke været ved aftenstid, men snarere ved middagstid, han er ankommet, hvad der ogsaa bedre vilde kunne passe med den tid, der sædvanligt medgaar til at køre fra Claushavn til Jakobshavn, nemlig højst 3—4 timer, naar man da ikke skal langt ind i fjorden for at komme over den, og derpaa tyder beretningen ikke.
23. Den omtalte præst har rimeligvis været provst SVERDRUPS »adjunctus«, missionær CHR. GJERLØFF (f. 26. aug. 1747 i Kbh. som søn af handelsmand Povel G. og Maren Fussing, cand. theol. 1768; udnævnt til hjælpepræst i Jakobshavn 1773, missionær ved Ūmánaq 1777; rejste derfra 5. okt. 1783, men naaede kun til Godhavn, hvor skibet maatte overvintre; her døde hans hustru i april 1784. Han selv døde 22. nov. 1821 som provst og sognepræst i Hvidbjerg paa Thyholm), thi han boede i en af kolonibygningerne og havde husholdning sammen med handelsbetjentene, medens provsten havde bolig i missionshuset 10—15 minutters gang fra kolonibygningen. — Hvis derimod det her omtalte er foregaaet i 1772, har »Præsten« været miss. HANS TULLE fra Egedesminde, idet denne i provst Sverdrups permissionsaar efter dennes anmodning havde overtaget Jakobshavn og Saabye paataget sig at berejse Egedesminde.
24. ansaae for en Grønlænder: dette viser, at Europæerne i Grønland altsaa dengang ligesom nu har været klædt i skindbukser og -pels, naar de færdedes ude. Det viser ligeledes, at Saabye har talt godt grønlandsk, thi de ni af ti Europæere vilde røbes, saasart de blot sagde et eneste grønl. ord.

25. de to Danske: madame Saabye og kokken Simonsen.
26. Mørket med Aftenen: det vil sige, at klokken har været senest 3—4 om eftermiddagen.

VIII. Noget om vor Handel med Grønlænderne.

1. et Kompagnie: fra 1721 til 1726 dreves handelen paa Grønland af Det Bergenske Handelskompagnie, som det efter flere forgæves anstrengelser var lykkedes HANS EGEDE at faa oprettet. Det gik imidlertid ikke godt, regeringen maatte flere gange træde hjælpende til, hvorfor den ogsaa tilsidst, da Bergens-kompagniet maatte opgive, selv overtog handelen og drev den i en kort aarrække, men med lige saa lidt held, hvorfor den ogsaa opgav det 1731 og hjemkaldte Europæerne fra landet; kun HANS EGEDE med familie og nogle af mandskabet, som han overtalte dertil, blev deroppe, og nu dreves handelen et par aar af Hans Egedes søn NIELS E., som havde godt held dermed, da han var meget afholdt af befolkningen. Fra 15. marts 1734 overtoges den derefter som monopol af den københavnske storkøbmand JACOB SEVERIN, »Grønlands Patron« (f. 1691), ejer af godset Dronninglund i Vendsyssel fra 1736 til sin død 1753. Han erholdt en aarlig subvention paa 5000 rd. mod bl. a. at forpligte sig til ogsaa at underholde missionen. Han drev handelen til 1749 og hjemhentede sine i Grønland beroende effekter i sommeren 1750. Fra s. a. overtoges monopolet af »Det alm. octroyerede Handelskompagnie«, men dette havde trods rigelige understøttelser uheld med sig, saa at driften fra 1774 atter gik over i statens hænder, hvor den har været siden under vekslende direktionsforhold. — Nærmere oplysninger om handelens historie jfr. Rinks: Grønland I, sd. 68—87, jubilæumsværket »Grønland«, I, sd. 150 ff., »Greenland« III, sd. 77—214, og L. Bobé: Den grønl. Handels og Kolonisations Hist. indtil 1870 (Meddel. om Grønl., bd. 55, nr. 2).
2. i Kjøbenhavn blev brændt: dengang fandt nemlig ingen tranbrænding sted i Grønland. Alt spækket hjemsendtes i raa tilstand. Tranbrænderier anlagdes først i Grønland omtr. halvhundrede aar senere.
3. kun med 1 Rigsdalers Værdie: 1738 gaves for en »Ballie« spæk kun varer for 4—5 mark (P. EGEDE: Efterretn. om Grønl., sd. 136). Senere forhøjedes betalingen altsaa til 1 rd., men herved blev det ogsaa staaende helt til 1835. Saa fast sad dette forhold i Grønlændernes bevidsthed, at en rigsdalerseddellige til møntforandringen i 1874 kaldtes nápartarsuaq ∅: en stor tønde, og $\frac{1}{2}$ rd. nápartánguaq ∅: en lille tønde.
4. Lønninger: disse var ikke store. En købmand naaede foruden kostdeputat ikke mere end 100 à 150, højst 200 rd., og en assistent 50 à 60 i aarlig gage, resten bestod i sportler. — Det underordnede mandskabs lønninger er det ikke værd at tale om, de var meget smaa, 2 à 3 rd. mdl. uden sportler af nogen art. Dog nød hvalfangstmandskaberne »fiskepenge« ∅: visse skilling af hver fanget hval. Men i det hele taget var lønningerne især for de underordnede ubegribeligt og uanstændigt smaa, selv efter datidens forhold.
5. bundløs: tilladte spækmaal maatte indeholde $\frac{1}{3}$ td., idet den overskydende tredjedel indrømmedes købmanden for svind og udlækning. Men købmændene besørgede selv maalene lavet, og de gjorde dem naturligvis større. At dette har været almindeligt, fremlyser klart af, at den nye instruks af $\frac{19}{4}$ 1782, samtidig med at meddele, at der nu udsendtes justerede spækmaal, gentagne gange indskærper forbudet mod at bruge ujusterede og truer med straf for falskneri

- i tilfælde af overtrædelse. — Den »bundløse« ballie var en ekstraopfindelse, som efterhaanden holdt sin sejrsgang hele landet over.
6. indtil den var fuld: »Ballien« maalt desuden »med Top« — hvilket ogsaa forbødes i den nye instruks af 1782, undtagen naar spækket var frossent.
  7. inden de kunde bringe alt dette til Veie: heri ligger det eneste, der til en vis grad kan tjene til undskyldning for købmændenes mægtige »overmaak«. Paa grund af de i sig selv høje priser paa alle varer maatte de nemlig lade Grøn- lænderne faa en del »paa borg«, saa de fra aar til aar havde ret store summer udestaaende. Det var f. eks. almindeligt, at dødsboer havde 200—400 rd. udestaaende blandt distriktets befolkning.
  8. med rolig Samvittighed: at dette ikke er overdrevet, kan ses af følgende: i oktober 1783 holdt den nyansatte inspektør i Nordgrønland, kammerraad JOH. FRIEDR. SCHWABE (1749—1821) forhør ved Jakobshavn »for at undersøge adskilligt angaaende Handelens og Hvalfangstens Bestyrelse ved bemeldte Sted«. Ved opmaalingen viste det sig da, at der var indhandlet $113\frac{15}{16}$ tdr. spæk, men af dette havde købmd. DALAGER beregnet $68\frac{1}{16}$ ballie som »Overskud« til sig selv. Saaledes har altsaa hans tidligere beregningsmaade været. Nu erklærede han dog, at han ikke gjorde fordring paa den trediedel, som var »Balliens Over- maak«. Det var i det hele taget galt med mange ting. Saaledes kunde han ikke gøre regnskab for, hvor 140 stk. hvalbarder var kommet fra; »man har forhen ikke brugt nogen nøyagtig Optegnelse over hvad man har indhandlet«(!) Hans Hovedundskyldning tilsidst var denne, at han »aldrig før har havt en auctori- seret Protokoll under Hænder, eller været vant til en saa stor Accuratesse i Skrivning«. Der blev da af den grund heller ikke foretaget noget overfor ham.
  9. hvad Betaling han gav — — — veed jeg ikke: ved instruksen 1782 blev bl. a. flg. priser fastslaaet: 1 fuldstændigt, stort bjørneskind 1 rd. 32 sk.; bedste blaa ræveskind 32 sk.; bedste hvide 16 sk.; sælskind fra 6 til 12 sk.; hval- barder fra 16 til 54 sk.; narhvalstænder fra 64 sk. til 1 rd.
  10. Meldte han noget Sligt hjem: det gjorde Saabye ikke; derimod skrev han — til støtte for købmanden — 1774 flg. til missionskollegiet: »Skulle Kiøbman- den Hr. SVANENHJELM, som iaar hjemgaaer, foreslaae for de Herrer, der her- efter fører den Grønlandske Handel, hvilked han har sagt til mig, at det var fordeelagtigt, at ved Claushavn var en Ober Assistent v. (o: eller) Assistent med 4 à 5 Mand, at disse fik et lidet Huus, og at Handelen her vandt derved; Da er dette saa i Sandhed; og naar her kom Folk, og Fartøy, ville Handelen det ene Aar med det andet indbringe 20 à 30 Fade Spæk meere end nu, Han- dels Betientene ere saa langt fra Haanden; naar ickun Matroserne vare skicke- lige Folk, at Grønlænderne intet ont skulle lære; da var det vist fordeelagtigst«.
  11. udrettede intet: dette er bogstavelig sandhed. Det eneste, som kom ud heraf, var uendelige formaninger til missionærerne om at omgaas handelsbetjentene som raadne æg! Som slaaende eksempel kan nævnes, at missionskollegiet efter handelsdirektionens opfordring — kollegiet gik i det hele taget i en utrolig grad Direktionens ærinde! — i 1777 formanede endog miss. PEDER RASMUS- SEN (1743—1808) i Ūmánaq, der aldrig vides at have haft noget udestaaende med sin købmand, men tværtimod levede i bedste forstaaelse med ham, til at »vogte sig for Overiilelse, Bitterhed og hvad der smager af Affecter — — — saa og i Særdeleshed beflicte sig paa at holde Venskab og god Forstaaelse med Handelens Betientere og vogte sig for at melere sig i deres Sager«, — kollegiet tænker ikke paa, at det netop samtidig havde givet handelsbetjentene al ønske- lig anledning til at »melere sig« i missionens sager ved at forordne — stadig efter handelsdirektionens anvisning — at missionærerne ikke maatte holde Grøn-

- lænderne samlede, men i forening med købmanden skulde »fordeele dem til de nærsomste Pladse«, men p. d. a. s. maatte de ikke paa nogen maade »lade nogen Forflyttelse skee uden efter foregaaende Overlæg med Kiøbmanden«.
12. beroede for endeel herpaa: i skriv. af 23. april 1773 udtaler handelskompagniets direktion til missionskollegiet, at det oprindelig var meningen, at den af kgl. naade lovede »convenable Employ« til veltjente tjenestemænd i Grønland, saavel missionærer som handelsbetjente, skulle være afhængig af kompagniets attest. Dette var nu gaaet af brug for missionærernes vedkommende, men kompagniet ønskede, at det atter kunde komme i brug, »thi ved den Leilighed kunde maaskee Missions Betienternes grønlandske Giftermaal ey allene bedre forebygges (provst SVERDRUP, som paa dette tidspunkt var kompagniet en torn i øjet, var jo grønl. gift!), men de ville endog derved blive des flittigere i deres Embeder, og des føyeligere mod Compagniets Betientere«(!).
  13. drevet ulovlig Handel med Grønlænderne: Saabye rensede sig fuldstændig for denne mistanke; men han beholdt efter denne affære en besk efter-smag, som hans nidkære virksomhed i Grønland ikke fortjente!
  14. under Navn af Inspektører: disse ansattes først ifl. kgl. anordning af 17. apr. 1782. Det er derfor forkert, naar der i »De danske Atlanterhavsoere sd. 455 siges, at de ansattes i 1774.
  15. se til, at Grønlænderne ikke bleve fornærmede: det er faktisk, at, som Saabye siger, inspektørerne i første række tillige skulde varetage Grønlændernes tarv, og det er derfor tendentiøst, naar det undertiden er blevet fremhævet, at inspektøraterne kun oprettedes for at befordre handelens bedste. Instrukserne og de private inspektørers virksomhed, navnlig i Nordgrønland, viser i lige saa høj grad den anden side.

IX. Brylluppet.

1. Katechetens Søn: han hed PÆDER JENSEN og var kateket JENS PEDERSEN MØRK's ældste søn, født ca. 1750.
2. den smukkeste Pige ved Kolonien: hendes navn var LOVISA. Deres vielsesdato findes ikke i kirkebogen og maa altsaa have været før 1774. I ægteskabet var flere børn. Hustruen døde 30. sept. 1796 og begravedes af sin svoger, kateket LARS JENSEN. Manden giftede sig igen 7. sept. 1807 med sin tjenstepige, med hvem han havde en søn før ægteskabet. Han døde 3. maj 1810 som anden gang enkemand; men den lange tid, det varede, inden han giftede sig igen, maa sikkert være bevis paa hans store kærlighed til den afdøde hustru, thi det er ellers sædvanligt i Grønland, at enkemænd snart gifter sig igen, da nødvendigheden af en kone i huset er større der end andensteds.
3. Censor morum (lat.) ☉: den som fører opsyn med moraliteten.
4. retfærdiggjøre den: Saabye har aabenbart følt sig opfordret til denne — unødige — retfærdiggørelse ved en indvending fra biskop PLUM, thi denne siger jo i sin fortale om dette stykke flg. mærkelige ord: »Har Forfatteren feilet i sine Synspunkter, saa maae man tilstaae, at han har bødet for det, og man følger ham med Deeltagelse paa den feilende Veie«.
5. sætte Tørven i Stak: missionærernes brændselsdeputat var saare ringe og aldeles utilstrækkeligt, nemlig kun 6 tdr. stenkul og 1 favn brænde aarlig. Derfor maatte de bruge mange tørv, ligesom forøvrigt ogsaa de andre Europæere — og det danske mandskab var pligtigt til hver sommer at skære tørv til alles brug, passe, vende og stakke dem, og dernæst hente dem hjem om vinteren.

Ved kolonierne holdt handelen »materialhunde« til dette brug. — Mangelen paa husrum var kronisk for missionærerne i Grønland, der som regel kun havde det allernødtørftigste rum til deres raadighed. Saaledes havde missionæren ved Sukkertoppen endnu i 1795 kun et eneste lille kammer at bo i med hustru og børn. Provst SVERDRUP boede alle sine 24 Grønlandsaar i en lejlighed, der bestod af eet værelse og køkken; først efter ca. 12 aars forløb fik han indrettet »et lidet Brændeskuur«.

X. Hevnen.

1. hastig bekjendt: i Grønland udbredes nyheder utrolig hurtigt — ofte endog uden at det er muligt at paavise, ad hvilken vej det er sket.
2. de Danske, at de ikke ere Herrer her: en paralel hertil beretter missionær NIELS GIESSING WOLF (1779—1848) i sin dagbog fra Godthaab i krigstiden 1807—14 (Kirkehist. Saml. 5. række, III, sd. 496 ff.): en Grønlænder beklagede Europæerne, fordi de, hvis der ikke kom skib, vilde komme til at lide hunger, medmindre Grønlænderne hjalp dem. En anden svarede da: jeg giver ikke Europæerne en eneste tør sild, de har intet i vort land at gøre! Da man truede med at sige dette til præsten, sagde en tredje: præsten har intet med os at gøre; i vort eget land er vi selv herrer!
3. en Epidemie: hvilken det har været, vides ikke med sikkerhed. Den kom ifl. provst SVERDRUPS indberetning »fra Syd« (provst THORHALLESEN i Godthaab siger, at den »drog langs hele landet«) og viste sig i Diskobugten i begyndelsen af november. Ved Jakobshavn rasede den heftigst; her døde 16—17 af de døbte og 3 gange saa mange af hedningerne. Ved Claushavn, skriver Saabye i sin indberetning 1774, »borttog den i en Tiid af 5 Uger 15ten Mennesker med Døbte og Catechemener, 8te ved Christianshaab, og af Hedningerne norden for os henimod 30«. I den ældste kirkebog findes anført som nr. 1 i bogen en kvinde, som døde »af den smitsome Sygdom« 27. dec. 1773, aabenbart den sidste, der døde. — SVERDRUP siger, at rekonvalescensen varede næsten hele vinteren. — Ifølge dette maa det omhandlede bryllup med forhindringer have fundet sted i jan. el. feb. 1773.
4. den Midicin, som jeg troede dem tienlig: hertil bemærker biskop PLUM: »Man seer her gamle HANS EGEDE i sin Dattersøn gaae omkring blandt de syge, og opofre egen Helbred og Beqvemmelighed for Embedspligt«.
5. for et følsomt Hjerte: ogsaa provst SVERDRUP siger, at hele denne tid voldte ham »megen Sinds-Uroe og Bekymring«.
6. Religionen vinder derved: jfr. biskop Plums bemærkning herom: »Enhver Religionens Ven maae ønske dette Stykke trykt«.
7. den daglige Bøn og Katechisation: fra missionens første tider holdtes der daglig morgen- og aftenbøn med de døbte skiftevis i de grønl. huse. Om aftenen forelæstes et stykke af bibelen, og derefter katekiseredes derover. Som oftest lededes aftenandagten af præsten selv. Senere gik morgenbønnen af brug, medens aftenbønnen bibeholdtes langt ind i forrige aarhundrede.
8. denne Mand: omkom i kajak 2. okt. 1777, 48 aar gl. 4. juli 1775 fik han en søn, CHRISTIAN, som imidlertid var svag fra fødselen og døde morgenen efter. Enken giftede sig igen 1779, men døde 1782 under en blodgangsepidemi.
9. I denne betragtningsmaade ligner Saabye ikke sin morfader og morbroder POUL EGEDE siger (Efterretn. om Grønl., sd. 23) i anledning af en aandemaner, som p. gr. af trusler mod Europæerne var blevet pisket, men senere alligevel viste et venligt sindelag, at heri lignede han Grønlænderne i almindelighed, »thi de dstaae uden Paaanke deres Straf, naar de troe at have fortient den«.

XI. Det frelste Barn.

1. begrave det — — tilligemed den døende Moder: det samme var endnu tilfældet ved Kap York ved kolonisationens begyndelse der, og ligeledes ved Angmagssalik. — POUL EGEDE omtaler det ogsaa i sine bøger, derimod ikke CRANZ.
2. borte o: de var ude paa sommertogt.
3. i en Alder af $1\frac{1}{4}$ Aar: Saabye maa her huske fejl. Barnet blev født 12. aug. 1776, og Saabyes søn var da ikke $\frac{1}{4}$, men godt 1 aar gl. Det døbttes 18. aug. med navnet MATHIAS (madame Saabyes broder MATHIAS THYE var fra 1797 til sin død 1814 sognepræst ved Garnisons kirke i Kbh.), men det døde allerede i jan. 1777, Saabye skriver selv i kirkebogen: »henimod $\frac{1}{2}$ Aar gl.« Barnets fader hed KEMMEUNA, men han maa være blevet døbt ved Jakøbhavn, thi i Claus-havns og Christianshaabs ministerialbøger findes hans daab ikke anført — medmindre det skulde være den KEMMIUT, som blev døbt 8. maj 1791 ved Claus-havn, men dette er jo næppe tilfældet. — Barnets plejerske var en gift kone MAGDALENE.
4. Om denne beretning siger biskop PLUM træffende, at den »er et Bidrag til Menneskekundskab, og til Christendommens Triumf over Hedenskabet.«

XII. Hexeriet.

1. POUL EGEDE fortæller (Efterretn. om Grønland, sd. 7 f.) om en aandemanerforestilling — dog betydelig uskyldigere end denne — som han og hans broder NIELS overværede. Da deres fader midt under forestillingen kom ind for at se efter dem, stødte han i husagegangen paa den, der skulde forestille »Tornarsuk, Hexemesterens Consulent«. — I HOLM OG GARDES: »Den danske Konebaads-expedition« berettes der om aandemanerkunster ved Angmagssalik sd. 300 ff. Om aandemanere blandt Kap York-Eskimoerne se KNUD RASMUSSEN: »Nye Mennesker«, sd. 12 ff. og 160 ff.
2. Pauls Kone: hendes navn var PERNILLE; hun døde 23. nov. 1778 »af en langvarig Bryst-Sygdom«, 49 aar gl. Hendes mand, POUL »den ældre«, døde 12. juni 1779, 51 aar gl.
3. I denne beretning ser biskop Plum »de grønlandske Hexemestres Ærbødighed for vor Religions Lærere« og — med et udtryk, der stemmer med den rationalistiske tidsalder — »Oplysningens Magt over Raahed og Overtroe«.

XIII. Den fundne Hvalfisk.

1. betydelig Fordeel: nemlig dels ved salg af spækket og barderne, dels ved erhvervelse af kødet og sværen (se nedenfor anm. 4). Som eksempel paa, hvad en hval, selv med de daværende lave priser paa produkterne, kunde indbringe, skal nævnes, at et drivaadsel af en Grønlandshval, som missionær PET. RUD. HEIDE (1756—1826) fra Holsteinsborg paa en rejse til Egedesminde i juni 1787 havde fundet paa vejen, havde en takstværdi af 348 rd. 5 mk. 10 sk. (hvoraf præsten og hans baadsmændskab ifl. de gældende regler fik halvdelen— den anden halvdel tilkom handelen for udlaan af slupper og redskaber til afhentning og flensning af aadselet).
2. Springpeltse: o: skindklædninger, som kun brugtes ved hvalfangst, med hætte, trøje, ærmer, vanter, bukser og støvler ud i et, og med et hul midt paa livet, hvor personen krøb ind, naar han skulde iføre sig den, og som derefter

sammensnøredes ved en løbegang. Denne klædning hed paa grønlandsk atterdlæk (Fabricius' ordbog). Nu kendes den slags slet ikke mere, i hvert fald i Diskobugten.

3. hvor grønlandsk Frosten, og hvor tyk Isen end var: den højeste kulde, jeg har oplevet, var 33° Reamur (i jan.—febr. maaned). I strenge vintre kan havisen blive 1 à 1½ m tyk.
4. Maktak: grønlandsk mátak o: overhuden eller sværen af hvaler. Dette kalder Inge-mann i sin bog »Kunnuk og Naja eller Grønlænderne« komplet misforstaaet for »en Slags Fiskesynte«.
5. Leveren: hajlever blev først langt senere handelsvare. Omkr. 1805 gjordes der ved Godhavn de første forsøg med at udbrænde den til tran, men det var endnu en lang aarrække kun ringe kvantiteter, der hjemsendtes heraf.
6. uhyre uforsigtige: ganske som den dag idag ved flænsningen af smaahvaler. Dyret kan slet ikke ses for mængden af flænsende mennesker. De raaber, ler, støjer og fægter rundt med de skarpe knive. Det er aldeles ubegribeligt, at de saa forholdsvis sjældent kommer til at skære hverandre!
7. Kaardeklinger: de førtes paa handelen og kostede noget over 1 rd. stykket.
8. dette Drab: begivenheden fandt sted i 1773. Den dræbte hed ТУГЕ, hans kone CHRISTIANA og plejesønnen WITUS. Drabsmandens navn har jeg aldeles ingen desseiner haft til at kunne finde.
9. Om dette stykke siger biskop PLUM de i nutiden underligt lydende ord, at det er »saare hæderligt for Religionen«.

XIV. Nogle Karaktertræk.

1. Frihed og Lighed er Grønlændernes Eiendom: f. eks. bemærker provst SVERDRUP i anledning af, at missionskollegiet ikke syntes godt om hans grønlandske giftermal (han var den første præst, som giftede sig med en indfødt), bl. a., at »i Grønland er ingen Stands-Forskiel«.
2. tilfredse, om end Hungeren næppe stilles: jeg har selv hørt adskillige Grønlændere sige, at de sletikke tager sig det særlig nær, om de ogsaa engang imellem maa sulte, blot de har varme i husene. Men derimod er sult og kulde samtidig uudholdeligt, siger de.
3. Hvidfisk o: hvidhval (*Balaenoptera leucas*), denne fanges i Diskobugten foraar og efteraar.
4. som et udspilet Trommeskind: der sigtes til trommen (en med haandtag forsynet træring, over hvilken var udspændt skind), som brugtes ved aandemaner-séancer, stridssange og trommedans (PAUL EGEDE: Efterretn. om Grønland, sd. 7 ff. — HOLM OG GARDE: Den danske Konebaadsexpedition, sd. 300 ff.); den ses nu næsten aldrig mere, i hvert fald ikke i Diskobugten; jeg har for over en menneskealder siden set et eksemplar paa Hunde-Ejland; det brugtes sammen med violin og harmonika til dansemusik.
5. en sammenfoldet Blære: der sigtes til fangeblæren, der som bekendt laves af en afhaaret sælhundebælg, som kan pustes op gennem et mundstykke med træprop i.
6. Natteqvarter hos Hedningerne: f. eks. paa øen Tugssåq eller naar han foretog rejser til Egedesminde, hvor han bl. a. var i april 1774, og hvortil han næppe har kunnet naa paa een dag.
7. berøve de Danske noget: P. EGEDE omtaler (Efterretn. om Grønland, sd. 156) saaledes et tyveri af handelsvarer fra købmanden i Chrhaab i 1739. Ligeledes (l. c. sd. 16) det morsomme tyveri af den latinske grammatik, som tyven lod

- sin kone sy »en Overkiøle« af — og en passer, som lavedes om til en dobbelt fiskekrog.
8. holde Tjenestepiger: det var almindeligt dengang at holde mange tjenestefolk. Saaledes havde bødker LARS LYNGE ved Chrhaab i 1786 ikke mindre end 3 tjenerinder; købmand IRGENS havde to piger og en karl; matros ALBRECHT LYNGE ved Egedesminde havde fem(!) tjenerinder; familien bestod af mand, kone og 2 sønner samt 2 døtre. Alle disse husfædre var gift med indfødte.
  9. ægte ikke deres Beslegtede: Dette er dog nu for en stor del forandret — her som hos andre folkeslag. Ægteskaber f. eks. mellem søskendebørn er nu ikke ualmindeligt i Grønland.
  10. Storm af Sydost: sydosten (føhnvinden) staar især haard ved Claushavn og Christianshaab. Medens Chrhaabs koloni endnu laa paa den anden side af havnebugten under de høje fjelde, hvorfra vinden især kommer farende ned med stor kraft, opkom der f. eks. nytaarsdag 1739 en saadan sydoststorm, som rev taget af koloniens vaaningshus og spredte stumperne hen over marken (P. EGEDE: Efterretn. om Grønl., sd. 151 ff.). Denne stadig truende fare var grunden til, at kolonien flyttedes over paa havnebugtens vestside, hvor den nu ligger. Dog naar sydostens vælde den undertiden ogsaa her. F. eks. var den 24.—25. febr. 1786 saa heftig, at to paa land optrukne og godt fortojede storbaade blæste saadan frem og tilbage, at de blev halvt sønderslaaede; næsten alle koloniens vinduer blæste ind, spækhusdøren og to fag tag af spækhuset blæste rent væk i Splinter«, ligesom alle Spærene lettedes ud af tapperne; flagstangen og det ene »Vandhuus« blæste i stumper og fløj bort; folkene forsøgte at bjerge baadene, men de maatte med uforrettet sag under livsfare krybe tilbage, da det var »umueligt at staae paa Marken«. — Ved Claushavn har jeg engang i begyndelsen af februar under en sydoststorm maattet opgive at holde Guds-tjeneste, fordi kateketen og befolkningen mente, der kunde være fare for at kappellet — som var gammelt og skrøbeligt — skulde blæse om.
  11. vinde kun lidet: PAUL EGEDE var i marts 1738 ude for noget lignende mellem Hunde-Ejland og det nuværende Egedesminde (Efterretn. om Grønl., sd. 128).
  12. Sild ∞: lodder, grønl. angmagssat (*mallotus arcticus*), som hvert foraar i store stimer trækker langs kysterne og som øses op med ketsere og lægges til tørring paa klipperne til vinterforraad.
  13. ikke forsynligere: Denne skildring viser, at sorgløshed og uforsynlighed er nationalskavank hos Grønlænderne og ikke — som nogle har villet paastaa — en følge af forvænnelse med butikker og dansk proviant, thi paa Saabys tid kan der ikke have været tale om noget saadant i videre kredse. Det, der er vundet ved kolonisationen, er da bl. a., at nu ikke længer hele pladser uddør af sult i misfangstperioder, hvad tidligere har været tilfældet. Og at dømme efter beretningerne fra de første tider er nutidens Grønlændere næppe mindre — snarest mere — økonomiske og forsynlige end fortidens. De, der ser kolonisationen som en aarsag til forarmelse og tilbagegang, skal have svært ved at komme udenom disse facta.

XV. Den trange Vinter.

1. Det her omtalte fænomen er gammelkendt (jfr. GRANZ: Hist v. Grønl., sd. 59) og er stadig den gængse opfattelse. Og naar denne iagttagelse er saa gammel, maa den sikkert være rigtig, selvom den maaske ikke meteorologisk set kan forklares.

2. som sjelden indtraf: PAUL EGEDE oplevede dog en lignende streng vinter 1737 (Efterretn. om Grønland, sd. 117 f.). — I 1785 laa vinterisen udenfor Jakobshavn lige til 9. juni. — Vinteren 1898—99 var ligeledes meget streng og langvarig med fast islæg over hele Diskobugten i 5—6 maaneder. — 1907 laa vinterisen fast over hele den sydlige del af Diskobugten endnu d. 6. juni, og det samme var tilfældet i 1917. — Den her af Saabye omtalte vinter var rimeligvis 1774, altsaa umiddelbart efter epidemien ultimo 1773. Provst SVERDRUP meddeler nemlig, at trangtid p. gr. af misfangst den vinter kostede ham over 60 rd.
3. aldrig spise Hundekjød: enten maa Saabye her huske fejl — eller ikke kende det rette forhold — eller Grønlænderne har forandret sig siden da, thi det er et factum, at vel endog de fleste Nordgrønlændere gerne spiser hundekød.
4. Skind af deres Vægge: dengang — og langt ned i tiden — var de fleste Grønlænderhuse indvendig mer eller mindre beklædt med skind. Nu har brædder forlængst afløst skindene.
5. ypperlige Tænder: Mangen Grønlænder trækker med lethed et 3—4 tomers søm ud med tænderne.
6. sætte mig i Gjæld: i handelsaaret 1775 havde Saabye indkøbt »til de trængende Grønlændere«: 9½ pd. krudt, 4 lispd. 1½ pd. bly, 6 al. blaaf kirsey, 4 al. grønt dito, 5 al. blaaf lærred, 2 huggejern, 5 pilejern, 3 ruller hollandsk tobak, samt af proviant 6 skpr. gryn og 6 skpr. ærter — i alt til beløb 24 rd. 5 mk. 5½ sk.
7. denne Gavmildhed forlængst ophørt: 1750 tillod missionskollegiet, at der om sommeren maatte indkøbes »for 16 à 18 rd.« tørret kød eller fisk til uddeling til de mest trængende blandt de døbte og katekumenerne »i de haardeste Vinter Maaneder«. Dette blev imidlertid hurtigt til, at al fattigpleje blev overladt missionen, endog hjælp til f. eks. deres efterladte, som havde været ansat i handelens tjeneste. Da dette tilsidst blev kollegiet for broget, gjorde det indsigelser derimod, og det ordnedes da saaledes, vistnok ca. 1773, at handelen hvert aar overlod købmændene et kvantum varer, oftest mer eller mindre bedærvede ting, ærter, gryn, skonroggen o. lign., til uddeling blandt Grønlænderne i trangstider, og samtidig forbød missionskollegiet missionærerne at udgive nogensomhelst fattighjælp paa missionens regning. Købmændenes uddeling slog imidlertid ofte langt fra til, saa missionærerne alligevel saa sig nødsaget til at hjælpe, saaledes som i de her omhandlede tilfælde. Og det nyttede ikke, at missionærerne søgte at faa disse udgifter godtgjort af missionskassen. En sum paa godt 25 rd., som miss. PEDER RASMUSSEN ved Ūmánaq i 1776 havde udgivet til fattighjælp, »faaer gaae for Deres egen Regning, ligesom og enhver Missionaire uden Undtagelse er og bliver debiteret for hvad han til Fattige optager«. Dette kunde selvfølgelig ofte være haardt nok for folk, der havde saa smaa indtægter, og som dog ikke kunde handle stik imod det evangelium, de forkyndte, ved at lukke deres hjerter til for nøden.

I anledning af »den trange Vinter« og missionskollegiets forbud mod at yde hjælp til Grønlænderne paa missionskassens regning skriver Saabye i sin indberetning, dat. 16. aug. 1775:

»At det kongl. Missions Collegium indeholder med den sædvanlige Hielp til Grønlænderne, og at Missionairerne for Eftertiden intet maae optage for dets Regning til de trængende; denne Miss: Collegii Resolution setter mig, saavel som formodentlig mine Medbrødre i en temelig Forlegenhed, især da den just indtræffer paa en Tiid, da den eene Plage her i Landet ligesom har afløst den anden, og Hunger og Sygdom og død har fulgt hverandre; Journaler og Breve fra Landet i fior vare uden tvil alle fulde af ynkværdige Fortællinger om Hunger, Sygdom og Død; Afvigte Vinter var endnu haardere, hvad Hun-

ger angik; Sygdom fulgte og efter; min Journal vil fortælle noget deraf, dog ikke fuldkomen; men en Sandhed er det, at en Vinter som afvigte har endnu ikke været i Grønland paa de første 30 til 40 Aar, efter de ældstes Sigende; ved Juule tiider, eller først i Januar begynte her Hungeren; Grønlænderne havde ikkun lidet i Behold, da Fangsten Efterhøsten tilforn var særdeles slet; saa Uforsynlighed var ikke Aarsag hertil; altsaa vare de arme at beklage; Jsen lagde sig og laae uden Aabninger den ganske Vinter, saa intet kunde fanges; Skind og andre umøre Ting fortærede Grønlænderne endeel af, men neppe havde de dermed opholdt Livet til Junii Maaned. Endeel af dem, som boer noget borte fra de Danske, vare ganske sorte af Sult, og saa afmægtige, at da de endelig fik aaben Vand, kunde de neppe roe deres Baade frem; man saae ingen Udgang fra Plagen, som hver Dag blev større; dog i alt dette vare de Stakler sagtmødige og taalige, og kun uchristelig var handlet af os, om de i den Tilstand vare nægtede Hielp. I Sandhed var det lidet Gode, dem blev bevist, den eeneste Lindring i disse Ulykker; nogenledes friske vare de dog indtil efter Pintse, og, da Jsen endelig drev ud, og de begynte got at fange; men da bleve de for største deelen Syge, deels af det onde, de forhen havde lidt, deels og af det særdeles kolde og fugtige Foraar, som varede til ind i Julio; ved Claushavn døde Gud skee tak! ikke mange; dog kan efter disse Omstændigheder let sluttes, at Handelen iaar bliver slet.

I saadaane Tilfælde synes Jeg underdanig, det var fornøden og christeligt, om det blev befalede, at Grønlænderne skulle have Brød, Gryn og Ærter; Brødet især veed vi har en styrkende og nærende Kraft, lidt af Gangen kunde styrke en af Hunger vansmægtig, da endeel ellers i saadaane Vintre lide saa meget ondt, at de dog snart maae døe, til Skade for deres Familie og Handelen. Denne Proviant burde de have for intet, men kunde det ikke lade sig giøre, da kunde de og siden betale den, dog taalelig; nogle Fade Spæk burde Kiøbmanden og altiid have i Behold, at de i den Deel, som er saa fornøden (∴ til varme og lys!), og kunde faae Hielp.

Dersom det kongl: Miss: Collegium havde været underrettet om, eller Selv seet disse Elendigheder, var Jeg forsickred paa, at Slig en Resolution havde aldrig kommen.

8. Om dette afsnit bemærker biskop PLUM, at selvom det er ganske kort, vil det dog »læses med Deeltagelse«.

XVI. Underviisningen.

1. deres Torngarsuk giøre de ikke meget af: herom skriver PAUL EGEDE (Efterretn. om Grønland, sd. 197): »Angekkuts (∴ aandemanernes) Ideer om Torngarsuk ere ulige: Ligesom denne sagde, at han var meget liden, sige andre, at han er overmaade stor; nogle sige, at han er udødelig, andre, at han kan dræbes af en Vind, — — — andre meene, at dersom han rører ved en Hund, da dør han; andre sige, at han ligner et Menneske, men har kun een Arm, som er stor og seer fæl ud; andre igien sige, at han ligner en Biørn, men giør intet Ondt; han veed Aarsagen til deres Sygdomme, og hvad Middel de skal bruge derimod«.
2. Tvang kjende de intet til: dette har skolen i Grønland langt ned i tiden lidt under. Behagede det ikke Børnene at gaa i skole en dag, eller havde forældre brug for dem hjemme, da blev de ganske rolig borte — og hjalp henstillinger fra kateket og præst ikke, var der intet at giøre. I 1830-aarene foreslog inspektør LUDV. FASTING (1789—1863) præsterne i Nordgrønland at ind-

- føre skolemulkt og tilbød at gaa i spidsen ved at mulktare de i handelens tjeneste staaende indfødte, naar disse lod deres børn forsømme skolen, men det førte ikke til noget dengang.
3. Denne skildring er ikke saa ganske lidt forskellig fra den, NANSEN giver af de oprindelige Grønlænderes forhold til kristendommen i »Eskimoliv«, sd. 255 ff. Og Nansen har dog kendt og benyttet Egede Saabyes bog. Men hans fremstilling er i det hele — og maaske især paa dette punkt — yderst tendentiøs og bygget paa brudstykker og enkeltytringer, som intet beviser om totalstillingen. Naar man læser EGEDERNES bøger i sammenhæng, faar man et helt andet indtryk.
  4. Provst SVERDRUP meddelte i 1776 missionskollegiet i sin indberetning, at i et bestemt tidsrum havde 39 døbte mandfolk fanget 65 sødyr og 77 udøbte kun 80 dyr — »ergo er det temmelig ubilligt, ugrundet og ukiærligen at udraabe den danske Missions Grønlændere i Almindelighed for de u-dueligste og dovne blandt den heele Nation«.
  5. Forklaringen o: Pontoppidans Katechismusforklaring. Dennes »5te Part« indeholdt bl. a. læren om nadveren.
  6. en sand Høitid: SIGNE RINK har i sin bog »Grønlændere og Danske i Grønland« i novellen »Urosdage« bl. a. givet en smuk skildring af en katekumendaab, som sikkert er autentisk, omend fra en noget senere tid end den her omhandlede.
  7. antagne — — — til Nadveren: de grønlandske altergæsters antal ved Claus-havn var i Saabyes tid gennemsnitlig ca. 30 om aaret. Maaske har han været særlig varsom med at antage til alters, thi en halv snes aar senere var der mange flere, uden at de i mellemtiden døbtas antal alene kan forklare stigningen.
  8. Forældrene bidrage til at fremme den: dette er nu ikke altid — omend ofte — tilfældet. Der fandtes ogsaa i Grønland til nær op mod nutiden forældre, som var ganske ligegyldige med hensyn til deres børns skolegang og ikke havde ringeste forstaaelse af dens betydning.
  9. Det ses bl. a. af P. EGEDES »Efterretn. om Grønland«, at allerede flere af de første døbte Grønlændere kunde skrive; provst SVERDRUP melder ogsaa om skriveundervisning i Jakobshavn og Ritenbank med godt resultat. Det beror derfor paa en fejltagelse, naar miss. FUNCH i sin bog »Syv Aar i Nordgrønland« (Viborg 1840) siger, at skrivning ikke var drevet i skolen, før han optog det; det maa i alt fald indskrænkes til at gælde Umánaq og skyldes i saa fald en forudgaaende periodes sløjhed og forsømmelse.
  10. ei var trykt: provst Sverdrup gennemrettede den skrevne udgave og afskrev og sendte eksemplarer til alle missionariaterne i provstiet (o: Umánaq, Claus-havn, Chrhaab, Egedesminde — og senere Upernavik). Dette benyttedes endnu i 1794 ved Umánaq, da det ansaas for en bedre oversættelse end den da trykte udgave.
  11. deres Forfremmelse: denne var i Saabyes tid i stadig stigning. 1773 skriver han saaledes i sin indberetning, at han »ofte har havt Aarsag til Glæde ved at see den kiære Ungdoms Fremgang i Guds Kundskab« — og to aar senere meddeler han, at »Ungdomen har og ved Guds Bistand i Vinter, da Jeg havde Helbred, gjort skikkelig Fremgang i Guds Kundskab, Skrifning og Læsning«.
  12. Skrivning var ikke — som mange vil mene — en død Kundskab i Grønland; der førtes en endog ret stor korrespondance mellem de forskellige pladser hele kysten over; de, der ikke selv kunde skrive, eller som generede sig for deres daarlige skrift, lod da en anden skrive for sig. En dygtig skriver kunde derfor blive en skattet mand paa sin boplads.

13. indtil de senere skulde undervises som Konfirmander: Nu varer skoletiden som i Danmark lige til konfirmationstiden, som falder efter det fyldte 14. aar, undertiden dog først i 15—16 aars alderen — ja det kunde endnu for en snes aar siden hende, at man saa konfirmander paa 17 aar.
14. haardt Brød — — — som Belønning og Opmuntring: dette har Saabye rimeligvis bekostet af egen lomme. Tidligere var der normeret et vist beløb til skolebørns underhold, men dette var forlængst ophørt. I hvert fald fik miss. H. P. JANSEN (1767—1825) ved Ũmánaq afslag, da han først i 1790-aarene ansøgte missionskollegiet om tilladelse til at uddele smaapremier til de flinkeste skolebørn.
15. Til dette afsnit bemærker biskop PLUM, at det ikke er uvigtigt i pædagogisk henseende, men at det efter hans anmodning er afkortet under trykningen. Det samme gælder afsnittet om rejser. Vi kunde dog godt have taalt dem in pleno.

XVII. Et par Curer.

1. Da der ingen faste læger fandtes i Grønland før slutningen af aarhundredet, var det efterhaanden blevet skik, at missionærerne fungerede som officielle kvaksalvere (se f. eks. P. EGEDES: Efterretn. om Grønland, sd. 102). Missionskollegiet forsynede dem med alle de medikamenter, de rekvirerede. F. eks. rekvirerede Saabye i 1775 til udsendelse næste aar flg. medikamenter: »et Glas Essentia Dulcis; et Glas Essentia Amara; Polychreft-Piller; Bezoar-Pulver; Pulvis vitalis; Hoved- og Mave-Balsam; 2 Flasker Camphor Spiritus; Hylde-Sirup; Meloten-Plaster; Dysenteri-Pulver«. — Fra 1776 blev dette dog anderledes. Da underrettede kollegiet missionærerne om, at de for fremtiden vilde faa en aarlig sum paa 6 rd. til private medikamenter, idet Grønlænderne »derom faaer at henholde sig til Kiøbmanden«. Ved Claushavn, hvor der jo ingen købmand var, maatte det dog vedblivende være missionæren, de »fik henholde sig til«. — Det var tidligere ikke altid ufarligt at være medicin-uddeler. Miss. JENS RASMUSSEN STAGE (f. 1732, miss. ved Claushavn 1758—65, død 1780 som sognepræst i Fjellerup og Glæsborg paa Djursland) beretter om et tilfælde, da han havde givet en kone »et kiøende Pulver«, men hun døde noget efter, hvorfor hendes mand og fader troede, at præsten med vilje havde givet hende noget giftigt; de blev derfor »fornærmede« og udlod sig med at ville hævne det. Engang talte de i hans nærværelse — men i den tro, at han ikke forstod det (det har altsaa været i den første tid af hans ophold i landet) — om, at de en gang havde været lige ved at naa deres maal, »men Hundene, han kiørte med, løbede saa rask, at de ikke kunde faae Sigt paa ham«.
2. til sin Faders Telt: faderen var jo kateket JENS PEDERSEN MØRK; denne har altsaa fulgt Grønlænderskikken og er flyttet i telt om sommeren. I det hele taget fremgaar det af alt, hvad der vides om ham, at han — ligesom sin forefættede provst SVERDRUP — har levet blandt Grønlænderne som en af deres egne, men idet han tillige ved større forsynlighed, mere orden og renlighed i den daglige husførelse og med vaaben, redskaber etc. — som tillige var de bedst mulige — har været en foregangsmand af stor betydning for det samfund, han levede i.
3. Krone: sølv- eller guldmønter, paa hvis ene side var præget en krone. En dansk sølvkrone gjaldt 4 mk., en guldkrone 19 mk.
4. giftede sig et Par Aar derefter: det maa have været den ovenfor (afsn. IX) omtalte PEDER JENSEN, thi han er den eneste af kateket Jens Mørks søn-

- ner, som blev gift i Saabyes tid, og den næste søn blev først gift flere aar efter hans hjemrejse.
5. skar et Hul i Brystet: CRANZ fortæller (Hist. v. Grønland III, sd. 980) om en Grønlænder, som vilde opskære sine fødder for paa den maade at uddrive poga.
  6. Bylder: en af de almindeligste skavanker dengang hos Grønlænderne (jfr. LARS DALAGERS Relationer sd. 9). Derfor fik missionærerne ogsaa, da der ansattes fast læge i Nordgrønland (1793), opfordring til at opmuntre kateketerne til at lade sig undervise af »Chirurgen« i at behandle bylder, og handelsdirektionen tilbød at ville give saadanne kateketer en ducør derfor, naar de fik lægens attest for duelighed.
  7. den her omtalte mand hed CHRISTIAN og hustruen ALETHE. Han døde under en epidemi 1785, godt 40 aar gl. Konen giftede sig igen 1787 med en nationalkateket ved navn AMOS, med hvem hun senere flyttede til Jakobshavn, hvor manden blev ansat ved en lille boplads med 15 rd. i aarlig løn.
  8. JOH. WILH. GULDBRAND (1744—1809), dr. med., kgl. livmedicus.

XVIII. Faderhevneren eller Religionens Seier.

1. Denne beretning findes — foruden i INGEMANN'S omdigtning »Kuunuk og Naja eller Grønlænderne« (Kbh. 1842) — i en lidt ændret form optaget i MAÛ'S »400 Fortællinger« (6. udg., sd. 559 ff.) under titlen »En Grønlænders Daab«. Desuden er den optaget i det grønland. maanedsskrift »Atuagagdliutit«, aarg. 1905, i oversættelse eller vel rettere gengivelse af mig.
2. Hevnen kan udføres: blodhævn fandt endnu sted indtil for en snes aar siden blandt de hedenske Eskimoer i Østgrønland og ved Smith Sund.
3. Kongen: mandens navn var Kemek (o: qingmeq, hunden).
4. nogle Aar efter min Ankomst: som det senere skal paavises (anm. 11) kan dette ikke ganske passe.
5. paa hiin Side Isefjorden o: ved pladsen Sermermiut paa nordsiden af Jakobshavns isfjord, thi der boede paa den tid distriktets hedninger. — Her har altsaa ogsaa hans kontrapart »Kongen« oprindeligt boet.
6. et lidet Huus, jeg havde: sandsynligvis har enten Saabye selv eller en af hans formænd ladet bygge dette hus for at have et tilholdssted, naar de maatte opholde sig hos de derboende hedninger, for ikke at være nødt til at bo i deres huse, hvad der maatte vanskeliggøre undervisningen. FENGER omtaler (Hs. Egede og den grønland. Mission, sd. 293) en »Hytte«, som miss. N. B. BLOCH (1720—92, HANS EGEDES søstersøn, miss. Chrhaab—Claushavn 1747—54, død som fhv. sognepræst i Lier ved Drammen) i 1752 lod opføre »4 Miil Nord for Christianshaab« for der at paabegynde en missionsvirksomhed, men denne hytte har rimeligvis ligget ved selve det senere Claushavn og altsaa ikke været den her omtalte. — Stedet her hed Inugsuk (o: varden; lige ovenfor findes nemlig et højt fjeld med en varde paa toppen) og der boede ikke saa faa mennesker; allerede 1775 var herfra 4 altergæster paa eengang, i 1790 ikke mindre end 14. Stedet ligger kun ca. 1 km fra Claushavn hinsides et forbjerg. Nu er det forlængst øde, men hustomterne er endnu synlige.
7. som Lærer: vedkommende var den ovenfor (afsn. II, anm. 7) omtalte JØRGEN OTTESEN.
8. en Troende, — — — begaae dette Mord: det skete jo undertiden, at døbte Grønlændere lod sig henrive til i hvert fald at tage del i mord paa »hekse« (jfr. f. eks. ovenfor afsn. VI, note 1). I vinteren 1763 forefaldt der saaledes »efter Ange-

- kutternes (o: aandemanernes) Tilskyndelse« et mord paa 3 »Hexe«, netop fra Claushavn, og heri havde ogsaa nogle af de døbte, dels frivillig, dels tvungne af hedningerne, »besmittet sig«. Det er jo troligt, at det er med dette in mente, at Saabye i dette tilfælde optraadte saa forsigtigt.
9. Navnet Niels: rimeligvis har han taget navn efter NIELS EGEDE, hvem han som barn maa have set, da denne i 1740-aarene var købmand ved Christianshaab, hvor han var almindelig elsket.
  10. Biskop PLUM kalder denne beretning et stykke, som, hvis det var fundet hos en af de gamle apologeter, vilde være blevet modtaget med almindeligt bifald, og siger, at det absolut vil vække »Erbødighed for Religionen og Agtelse for Forfatteren« hos enhver, som læser den. — Hvis NANSEN i »Eskimoliv« havde taget hensyn til denne — og mange andre lignende beretninger fra den grønlandske missions første tider, da vilde hans fremstilling af missionens virksomhed og følger ikke være blevet saa skæv og fejltagtig, som den er.
  11. blev stedse sine Løfter troe: manden levede til 1794, da han »omkom i Kajak i Sydostbugten« (syd for Christianshaab, altsaa paa sommertoget) »i Junii Maaned, efterat have sat fast i en Svartsiide, som blev fundet, men hverken han selv eller Kajakken saaes noget Spor til«. Ved sin død var han 56 aar gl.; altsaa har faderens mord fundet sted 1751 eller 1752. — Hustruen blev døbt EDELE, hun døde 14. juli 1801. De synes ikke at have haft børn, men en stor husstand. — Naar Saabye siger, at KUNNUK »nogle Aar« efter hans ankomst rejste sydpaa for at hente hjælp til sin blodhævn, da kan dette ikke passe, thi KUNNUK maa være blevet døbt senest i sommeren 1773, hans daab findes nemlig ikke opført i den ældste kirkebog, der som oftere bemærket begynder i slutningen af dette aar. Hans sydrejse maa altsaa have fundet sted i foraaaret 1772, knap 2 aar efter Saabys ankomst. NIELS har da været 35 aar gl. ved sin daab. Derimod findes blandt de allerførste i kirkebogen indførte døbte hedninger EZEKIEL, en »Dreng hos NIELS« og »MALENA, en Piige af NIELSES Familie«; de døbttes 15. maj 1774.
  12. Hilsenen har Saabye sandsynligvis faaet gennem sin ven provst SVERDRUP, som netop hjemkom til Danmark i efteraaaret 1788. Efter hans hjemrejse har Saabye nemlig antageligvis ikke staaet i korrespondance med nogen Europæer i Grønland, idet alle hans samtidige venner deroppe da var enten døde eller hjemrejt med undtagelse af købmand DE SVANENHJELM; men det kan vel næppe antages, at denne, som jo havde beskyldt Saabye for smughandel, har staaet i privat korrespondance med ham.

XIX. Hedningerne dræbe onde Hexer.

1. PAUL EGEDE omtaler i sine skrifter flere gange heksedrab; bl. a. beretter han følgende, som fandt sted i 1739: »I Maklikaut, nu Iacobshavn, blev en gammel Kone dræbt efter en Angekoks Angivelse, at hun var en Hex. De som fortalte mig det, holdt hende uskyldig, efterdi hun blødde stærk, da hun blev stukken under Ribbenene. Efter deres Meening ere rette Hexe uden Blod, og have tomme og ledige Tarme. Den Angekok, som havde anklaget hende, havde først lagt Haand paa hende. Imod ham er opstaaet en Contrapart, som vil siunge paa ham, som det hedder o: giøre Viser om ham; men da Angekokken har hørt, at han vil forringe ham, vover han sig ikke at møde« (Efterretn. om Grønland, sd. 152 f.).

Dette heksedrab har fundet sted ved bopladsen Sermermiut (jfr. Afsn. XVIII, anm. 4), thi her havde dengang hele befolkningen paa isfjordens nordside deres vinterhuse.

2. Hedningerne Norden for mig o: ved bopladserne mellem Claushavn og isfjorden.
3. underviiste og døbte: tre af dem døbt d. 17de og resten d. 20de maj 1778; det var Saabyes sidste katekumendaab. Manden fik navnet DAVID; han var ca. 46 aar gammel.

XX. Grønlændernes Religion og Overtroe.

1. Torngarsuk: tórnrássuk, den specielle hjælpeand.
2. raader for Havets Dyr: kaldtes derfor ogsaa ofte »Sødyrenes Moder«.
3. Saabye har her nogle supplerende tilføjelser til de øvrige beretninger herom. — CRANZ mener (Hist. v. Grønl.), at Tórnrássuk er et godt væsen. Og biskop PLUM meddeler, at en »lokalkyndig Lærd« (formentlig prof. O. FABRICIUS) har udtalt sig i lignende retning og sagt, at man ligesaa godt fra begyndelsen af den kristne tid kunde have benyttet navnet om Gud som om djæveln. Dette er jo dog ifl. SAABYE'S og PAUL EGEDE'S skildringer ganske udelukket. Men p. d. a. s. er ordet Tórnrássuk heller ikke i nogen særlig grad anvendeligt som navn paa djæveln, i hvilken betydning EGEDERNE indførte det. Det er da ogsaa nu gaet helt af brug; nu hedder djæveln diávuulo.
4. Solen og Maanen: sagnet om disse fortælles udførligere af PAUL EGEDE, som bl. a. beretter, at maanens navn er Aningæt eller Auningasinna og solens navn er Malina eller Ajut (Efterretn. om Grønl., sd. 54).
5. lever blandt Fjeldene: der kendes flere eksempler paa virkelige fjeldgængere (de saakaldte qivítut), der har opholdt livet en tid med fangst, fiskeri og rov fra bopladser, og hvis lig senere er fundet i fjeldhuler el. lign., bl. a. det bekendte tilfælde paa øen Akugdliit i Sydostbugten (jfr. HAMMER i Meddel. om Grønl., hefte 8, sd. 22 f.; E. SKRAM i »Tilskueren« for okt. 1885, sd. 735 f.; NANSEN i »Eskimoliv«, sd. 230 f.; AAGE IBSEN: Nordlys, sd. 83 f.), hvor skelettet endnu ses og den unge pige, der ca. 1852 som den første fandt qivitoq'en, først døde 1918 som 86-aarig enke. Den daværende udstedsbestyrer ved Akugdliit, underassistent JENS LANGE (1828—1905) har jeg talt med som gl. mand om begivenheden; han berettede, at der i lang tid forsvandt levnedsmidler fra Akugdliit'ernes forraadsskure, og at han selv mente engang at have set en mørk skikkelse forsvinde op over fjeldet en aften sent. — Der er ogsaa eksempler paa, at qivitoq'er er indfanget og bragt tilbage til menneskeligt samfund, men i saa fald er de altid vedblevet at være sky og sære. — Aarsagen til fjeldgængeri er næsten altid ulykkelige ægteskabsforhold. — Og fra de enkelte faktiske tilfælde er troen paa qivítut blevet saa udbredt, at endnu for en snes aar siden de fleste borteblevne Grønlændere antoges at være blevet fjeldgængere.
6. Ingen: hermed menes rimeligvis: heller ikke de kristne. Ialfald er det vist, at dette har været tilfældet lige til den nyeste tid. Ikke just ved det af Saabye omtalte sted, derom ved jeg intet; men saadanne »offersteder« er mangfoldige, jeg kender ikke mindre end tre i Diskobugten, og af gl. vane og vantro lagdes der — ialfald endnu for en snes aar siden — stadig om ikke andet saa en tygget skraa paa saadanne steder under forbifarten. — Betydningen er vist netop den af Saabye i slutningen paapegede.

XXI. Grønlændernes huslige Liv.

1. Sydlænderne: hermed menes befolkningerne ved Holsteinsborg og sydefter, det nuværende Sydgrønland. Folk dernedefra mødtes med Nordgrønlænderne

ved Perutussut-øerne. ogsaa kaldet Taseralik, ved munden af Nordre Strømfjord. Stedet her var ifl. provst THORHALLESEN (Beskriv. over Missionerne i Grønland's søndre Distr., sd. 97) »et Marked i Henseende til de Omtuskninger, som da skee« og »et Thing i Henseende til de Stridigheder, som da afgjøres med Trommer og Sang«.

2. Af disse skikke er nu ikke meget tilbage i Diskobugtens indre. Mange Grønlændere flytter ganske vist endnu stadig i telt om sommeren — dog har de fleste nu ikke skind-, men lærredstelte — men i nærheden af deres boplads, eller i det højeste nogle faa mil derfra. Endnu henimod midten af forrige aarhundrede drog mange — ogsaa fra Jakobshavn — til Taseralik, ca. 8 mil nord for Holsteinsborg, for at fange helleflyndre og gaa paa rensdyrjagt, men nu sker det aldrig mere. Kun befolkningen fra øerne i Diskobugtens munding og fra Egedesminde's syddistrikt har endnu bibeholdt den gamle skik. — Handelen kan tildels takke sig selv for, at dette nomadeliv om sommeren — som maaske nok kunde have sine betænkelige sider — er ophørt; den har aldrig yndet det; saa tidligt som 1776 udtaler kgl. grønlandsk handels- og fiskefangst-direktion: »iøvrigt maae vi troe, at Grønlændernes Mangel paa Føde-Vahrer for den største Deel kunde afhielpes, naar de førde en bedre Huusholdning, og, i Stedet for at flakke om sommeren, lever stadige og flittige ved deres Fangst paa Søen, som vist vilde give dem Forraad af tørred Fisk og Kiød til Vinteren til fælles Gavn for dem og Handelen«. — Næsten kun ved bopladserne bruges nu den skik at tage vinduer og tag af husene om sommeren, men nu er boligerne forlængst heller ikke mere saa »urene og ildelugtende« efter vinteropholdet, som de var dengang. — Og det er sikkert en ensidig opfattelse at mene, at f. eks. tuberkulosens store udbredelse skyldes ophøret af disse gamle skikke. »Død af Bryst-Syge«, — »død af længere Tiids Blod-Spytten« o. lign. er saare hyppige anmærkninger selv i de ældste kirkebøger, ligesom ogsaa EGEDERNE omtaler saadanne tilfælde.
3. Hvidfisketarmer: nu bruges — i hvert fald i Nordgrønland — overvejende glasruder. Dog kunde man endnu for en snes aar siden ved afsides bopladser se tarmskindsruder, men de betragtedes selv af andenstedsboende Grønlændere som en raritet.
4. boe oftest sammen i et Huus: nu er det overalt mer og mer almindeligt, at de flytter ud familievis og bygger eget hus. — Dette anses af NANSEN (Eskimoliv, sd. 76 f.) og andre for uheldigt og et tilbageskridt. Det er mig umuligt at indse andet, end at dette tværtimod er gavnligt og et fremskridt. Blot denne ene overvejelse synes mig tilstrækkelig til at bevise dette: de huse, der nu bygges til en enkelt familie, er aldrig saa smaa, at ikke det rumfang luft, der bliver til hver person, er langt større end i de gamle huse med de mange mennesker — ligesom det ogsaa i det hele taget maa være mere hygiejnisk, at ikke saa mange klumper sig sammen i eet rum!
5. Mændene have dem noget længere: paa dette punkt har dog rimeligvis »civilisationen« gjort sig gældende allerede paa Saabyes tid, thi den oprindelige husdragt har sikkert været endnu nærmere ved komplet nøgenhed ligesom den østgrønlandske (jfr. f. eks. NANSEN's »Eskimoliv«, sd. 19 f.).
6. den her givne forklaring skyldes en opfordring fra biskop PLUM, som fandt, at den »ægteskabelige Seng under Brixen« var et »psychologisk merkværdigt Sted«, da det dog maatte antages, at der »under Brixen er for snevert Rum«. — Hvad selve sagen angaar, da er den forlængst »en saga blott«; og af Saabyes fremstilling synes det at fremgaa, at den allerede dengang var ophørt blandt de døbte.

7. ingen utilladelig Elskov i deres Huse: hvis dermed menes, at dette fællesliv sletikke havde umoralske følger, saa er dette sikkert for optimistisk set. I hvert fald er andre kommet til det stik modsatte resultat; jfr. f. eks. A. Bertelsen: Om Fødslerne i Grønland m. m. (Bibl. for Læger, 8. række. VIII). Sandheden ligger rimeligvis som sædvanlig midt imellem.
8. Denne skildring af en grønl. erhververs liv er i al sin korthed malende og passer stadig, kun er vanddrikken om morgenen nu afløst af kaffedrikning og snustobakken af shagpiben.
9. den første derimod til Peltse: nu bruges alle disse »Sorter« til støvler (kamiker). Pelse af hvidt skind ses aldrig mere, men var endnu i brug ved midten af 19. aarhundrede.
10. Et tilfælde som det her nævnte vilde nu være yderst sjældent. Derimod kunde man nok opleve endnu for 20—25 aar siden, at en husmoder tog sin — ikke altid just rene — halsklud af for at aftørre en kaffekop til en gæst dermed. Og til personlig renlighed stillede adskillige Grønlændere ikke store fordringer. Dette ses bl. a. klart af, at jeg dengang, da jeg efter at have overnattet i et hus ved en afsides boplads, bad om lidt vaskevand, fik dette serveret i — en underkop! — og bagefter vaskede to gamle koner sig i det samme vand!
11. at de drikke Tran: denne — og ogsaa alle mulige andre fejlagtige forestillinger om Grønland og Grønlænderne — har levet længe i Danmark. F. eks. spurgte en for en menneskealder siden afdød biskop en fra Grønland hjemkommet præst, om det virkelig var tilfældet, at Grønlænderne drikker tran!
12. Vandkalven: for dette dyr nærer de fleste Grønlændere en overtroisk rædsel, som minder om den hjemlige skræk for ørentviste. Man kan skræmme dem langt bort med en vandkalv. Aarsagen hertil kendes nu ikke mere.
13. sprudler det ud: det samme plejede Kap-York-Eskimoerne at gøre for at sætte fedt paa suppen af kogt kød.
14. foretage Noget i vor Nærværelse, som mishager os: de fleste Grønlændere er i det hele taget i besiddelse af en saa stor medfødt takt, at de heri gør mange højt »kultiverede« folk tilskamme.
15. vaske — i Urin: Nu er dog sikkert overalt i Grønland det her omtalte renselsesmiddel forlængst afløst af vand og sæbe.
16. Jørgen: den tidligere (afsn. XVIII, anm. 7) omtalte senere nationalkateket JØRGEN OTTESEN. — Dennes Uvilje mod enker har ikke været principiel, thi 3. juli 1776 blev han viet til »Enken UTILIA fra Jakobshavn«, — maaske har han lært hende at kende under sin ufrivillige udlændighed.
17. »Zippora Moses Enke døde d: 18de Decembris (1778) af Sting-Syge, omtrent 49 Aar gl«. Hendes første mand var død før 1774.
18. Der øvedes ofte vold mod barselkoner, endog ikke sjældent med dødeligt udfald. — En uddannelse af jordemødre i Grønland paabegyndtes først 1828. — I »Tidsskrift for Jordemødre« for 1911 findes en lille Afhandling af Dristriktlæge A. BERTELSEN om »Eldre og nyere Tids Fødselshjælp i Grønland«.

XXII. Grønlændernes Opdragelse.

1. og døde: JULIANA, ANDREASIS og Hustrues lille Daatter, døde 4de Junii (1776) om Morgenen tidlig, af Kræft; Lidet over 1 Aar gamel«. Konen var den MAGDALENE, som i aug. s. a. blev plejerske for Saabys plejesøn (jfr. afsn. XI, anm. 3). Hun fødte 1. nov. 1777 atter en datter, men som enke; hendes mand var død 23. okt., 27 aar gl.
2. Drengens Alder nogenlunde tillader det: jeg har set et lignende tilfælde,

hvor en dreng paa kun godt 3 aar gik flinkt i kajak ved siden af sin fader — men ellers er 5—6 aar den sædvanlige begyndelsesalder til kajakroning.

3. Menneskene: som bekendt kalder Grønlænderne — specielt Nordgrønlænderne — sig selv inuit o: mennesker.
4. Rom., 2, 14. 15.: »Thi naar hedninger, som ikke have loven, af naturen gøre, hvad loven kræver, da ere disse, uden at have loven, sig selv en lov; de viser jo lovens gerning, skrevet i deres hjerter, idet deres samvittighed vidner med, og tankerne indbyrdes anklager eller ogsaa forsvarer hverandre«.
5. som Matroserne især lære snart at lide: det var endog ikke sjældent, at indfødte kvinder var gift flere gange med Europæere. Provst SVERDRUPS hustru var enke efter en dansk bødker, da han giftede sig med hende. Og da købmand NIELS FOGH IRGENS (1750—87) ved Christianshaab var død, blev hans enke anledning til en hel tragedie. Et halvt aars tid efter mandens død blev hun forlovet med assistent JOH. FR. LAMMERTSEN ved Claushavn. Da tømmermand SVEND PEDERSEN ved Chrhaab fik dette at vide, blev han, der ogsaa var stærkt forelsket i hende, fortvivlet derover og vilde absolut til Claushavn for at tale med hende. Han gik da fra Chrhaab 28. januar 1788 i et forfærdeligt vejr, men forsvandt undervejs; nogle mente, han var gaaet vild, medens andre mente, han var forsvundet med vilje af fortvivelse. Der blev i to dage ledt efter ham fra begge sider, men uden at han blev fundet.
6. Vedkommende har uden tvivl været købmand DE SVANENHJELM, da han er den af Saabyes samtidige, som skildringen bedst passer paa. Pigen hed i saa fald BIRGITHE og var oprindelig fra Frederikshaab.

XXIII. Blandede Efterretninger.

1. indtil vi troede den dyb nok: i Nordgrønland er her nemlig intetsteds nok muld til have, det maa derfor samles sammen andenstedsfra, især fra gamle hustomter. Dette er udmærket havejord, selvom det ikke godes.
2. en Have saa langt Nord — — — et Særsyn: i Sydgrønland var have dyrkning i brug allerede fra den første kolonisations tid. HANS EGEDE forsøgte endog med kornsorter. — Men det fremgaar af denne skildring, at Saabye har været banebryderen i Nordgrønland. Han har dog snart faaet efterlignere. Allerede 1774 anlagde købmand DALAGER ved Jakobshavn en have, hvor han dyrkede kaal, kørvel, karse, salat, radiser, persille og roer; ligesom ogsaa provst Sverdrup anlagde en ved missionshuset kort efter; denne omtales 1930 som bekendt i Nordgrønland for sin godhed (FUNCH: 7 Aar i Nordgrønland). — I krigstiden 1807—14, da tilførslen fra Danmark var meget sparsom, kom disse haver til virkelig stor nytte.
3. Roer blive saa store: i Christianshaabs bestyrerboligs have har der vokset roer paa indtil over 1 kilo. Men nu bruges for det meste mistbænke, i hvert fald til planterne har naaet en vis størrelse; det Saabyeske anlæg — ligesom i det hele taget de første haver deroppe — har sikkert udelukkende været friland.
4. dens videre skjæbne veed jeg ikke: der findes dog stadig en lille have ved Claushavn; anlæget bærer nok spor af at være fra gammel tid, men det ligger paa en noget højere plads end det første; hensynet til elven har vel medført, at det er flyttet derop.
5. Blodgang: POUL EGEDE kalder dette »en epidemisk Svaghed i Disko-Bugt« og siger, at den er ukendt i Sydgrønland. I foråret 1737 var købmanden og hele mandskabet ved Chrhaab og senere P. Egede selv angrebet af sygdommen (Efterretn. om Grønl., sd. 102). — En blodgangsepidemi i november 1775 ved

pladsen Inugsuk nord for Claushavn kostede kun to af de døbte livet, medens derimod en lignende epidemi ved selve Claushavn i maj 1782 var langt mere dødelig; den bortrev otte, mest børn, deriblandt ogsaa Saabyes eftermand, miss. GREWE'S 1-aarige datter.

6. mange drukne: i Saabyes tid gælder dette dog ikke de døbte, thi af de fra 1774 til 1778 døde mandfolk, ialt 21, findes kun fire omkomne.
7. deres tidlige Alderdom og Død: af de nævnte 21 afdøde mænd var kun to over 40 og den ældste kun 48 aar. Derimod er af de i samme tidsrum afdøde 31 kvinder seks mellem 40 og 50, to ml. 50 og 60, en 62 og en endog 70 aar.
8. jeg kan ikke give dem navn: koppeepidemier forekom ikke sjældent, dog var der ingen i Saabyes tid. I 1786—87 fulgte derimod en voldsom koppeepidemi umiddelbart efter en anden dødelig epidemi, »hvilken efter all Anseelse synes at være den saa kaldede Purpur-Feber eller Friesel« (Claushavns kirkebog). Ved Jakobshavn døde af de to epidemier i løbet af 14 maaneder 166 af de døbte, deriblandt ikke færre end 18 af provst SVERDRUPS husfolk.
9. Skjørbug: i det første aarhundrede af kolonisationstiden angrebes langt over halvdelen af Europæerne i Grønland af denne Sygdom. Grunden hertil var dog kun meget indirekte »Landet eller Luften«, men derimod den megen saltmad og manglen af friske grøntsager. Sælkød og søfuglekød spiste man desuden nødvendigvis dengang, mens man gerne gør det nu — og nu er skjørbug ogsaa kun sjældent fremtrædende blandt danske i Grønland.
10. saalidet som de plages af sygdommen: det sker dog af og til i den nyere tid, at Grønlændere angibes af skjørbug. Er grunden maaske den, at de nu er en blandingsrace?
11. ikke meget tilbøjelig til denne Svaghed: hertil har maaske de væsentlige aarsager været anvendelsen af den omtalte havs produkter og mere udstrakt brug af den ferske proviant, som landet byder paa, end hos de fleste andre Europæere paa den tid (jfr. næste stykke).
12. Præsten ved Egedesminde: HANS HANSEN TULLE, f. 29. juli 1743 i Hjørhunde som søn af sognepræst Hans Larsen T. og Marie Cathrine de Falsen, cand. theol. 1765, Egedesmindes første missionær 1769; gift 1774 i Jakobshavn med Bolette Dorothée Scharffenberg (1748—1815). Da han i 1777 skulde tilbage til Danmark, var der ikke god lejlighed dertil, fordi skibet var overfyldt og tiden langt hen i september, og det ordnedes da saaledes, at han skulde bo hos Saabyes ved Claushavn; ved Egedesminde kunde han ikke blive, da hans eftermand med familie optog hele den lille præstelejlighed der. — Efter sin hjemkomst var han tjenstledig i 2 aar, blev 1780 sognepræst i Solbjerg og Sundby paa Mors og forflyttedes 1785 derfra til Odalens præstegæld i Aggershus stift, hvor han virkede til sin død 30. juni 1810.
13. Min Pengeløn — — — 150 Rd.: denne missionærgage vedblev at gælde til 1792, da den ændredes til 300 rd. Herpaa blev den staaende til 1845, da den sattes op til 400 rd. for en ugift og 600 for en gift missionær. Først i 1880-erne blev lønningerne bragt mere paa højde med tidens krav. Provst SVERDRUP fik dog foruden tillæg som provst (100 rd.) personlige tillæg, saa hans samlede aarlige gage blev 400 rd. — Til det her af Saabyes omtalte kostdeputat kom endvidere 208 pd. okse- eller 156 pd. lammekød (saltet) aarlig samt noget malt og humle til øl, »Officersdeputat« for en gift var $\frac{1}{2}$ gang større end en ugifts. — Endelig skal her som et kuriosum nævnes den daglige »Spiise Taxt, hvorefter de udi det kgl. octroyerede almindelige Handels Compagnies Tieneste staaende Mandskaber ved Colonierne i Grønland forphleges« af 23. maj 1771. Det lød paa grød hver morgen undtagen søndag, da dagen begyndte med »Bræn-

deviin«. Til middag gaves ærter og flæsk om søndagen og ærter og kød om torsdagen; ærter alene om tirsdagen og grød og fisk om onsdagen; de øvrige dage var det grød alene. Om aftenen gaves ærter søndag, tirsdag og torsdag og de øvrige dage grød. Denne takst, som hvad tarvelighed angaar ikke trænger til kommentar, autoriseredes af inspektoratet 1786 og vedvarede endnu en lang aarrække.

14. Urtekramvarer: disse saakaldte »Specerier« leveredes først af handelen efter en fast skala o: til »en Portion Specerier« hørte saa og saa meget af det og det. Senere — fra 1760-erne — overlodes det missionærerne selv efter forgodtbefindende at rekvirere privat for det fastsatte beløb, men i saa fald skulde det altsammen aabnes og efterses paa kompagniets pakhus i København »paa det at Underslæb med Handels Vahrer maae viides aldeles forekommet«. Handelsfunktionærer maatte derimod absolut ikke tage deres »specerier« hos andre end handelen; i overtrædelsestilfælde gjaldt det varernes konfiskation.
15. afgjøres ved Tusk: de nu brugte »kreditsedler«, o: papirspenge, for hvilke Grønlanderne kunde handle hos købmanden, indførtes først omtr. en snes aar senere. Naar derfor f. eks. en missionær var ude paa embedsrejse, maatte han medføre et større vareforraad for at kunne betale besætningen paa sin baad. Som eksempel kan nævnes, at provst SVERDRUP, da han i sommeren 1774 var paa visitatsrejse i Ūmánaq, medtog derfra til hjemrejsen 32 pd. haardt brød, 32 pd. skonrogger, 2 skpr. byggryn, 2 skpr. ærter, 3 pd. smør, 16 pd. stokfisk, 2 blikkedler og 25 pd. hollandsk tobak.
16. leve vel hos andre og igjen lade Andre leve vel hos sig: en senere tid sagde rent ud, at disse rejser gik ud paa at »drikke læns Bugten ud« (»Bugten« o: Diskobugts sædvanlige navn deroppe).
17. Foruden flere Aarsager: det er smukt af Saabye, at han ikke nævner det, at en af disse »flere Aarsager« var den, at købmændene faktisk ofte udleverede den daarligste proviant til missionens betjente. Klager herover var især tidligere meget hyppige: der leveredes dem gammelt, forgemt kød, surt flæsk og mugne ærter etc. Den heraf følgende slette levemaade var utvivlsomt medvirkende til, at miss. SEVERIN THRANE (f. 1725) i maj 1757 aflivede sig selv ved Chrhaab, og ligeledes til, at hans formand NIKOLAJ LASSEN (f. 1724) ved Jakobshavn foretrak at rejse hjem efter kun et aars forløb og derved udsætte sig for missionskollegiets vrede og med ringe udsigt til videre befordring for sig selv. Og naar handelskompagniet i 1760 ytrede tvivl om, at dette forholdt sig saaledes, thi ellers »skulde Compagniets egne Betientere ei mindre ladet det mangle med deres Klager at ankomme«, saa er dette jo nærmest et graverende vidnesbyrd om, at missionsfunktionærerne har haft ret i deres klager. — Det blev vel bedre, da staten overtog handelen, og især efter inspektoraternes oprettelse, men klagerne vedblev dog af og til at lyde; saaledes attesterede en bødker og en tømmer ved Ūmánaq 1789, at der i januar maaned var udleveret »28³/₄ pd. af det allersletteste og meest bedærvede Smør, som fandtes ved Colonien, til missionair PETER CAPPELEN«. Dette gav endelig anledning til en opfordring fra inspektør BØRGE JOH. SCHULTZ (1764—1826) til missionærerne om altid at meddele ham, naar de havde mindste grund til klage, og en skærpet ordre til købmændene om at fordele provianten retfærdigt. Senere hørtes ingen klager herom.
18. Forfriskninger o: al slags fersk proviant fra landet selv; ordet har stadig holdt sig deroppe som saa mange andre gamle udtryk — betegnende for den konservatisme, som er karakteristisk for Grønland. — Cloushavn har altid været et »godt Madsted«, hvorfra de omliggende kolonier endog tildels kunde forsynes.

19. Venner i Nærheden o: de danske ved Jakobshavn. Christianshaabs omegn er nemlig selv rig paa laks. — Den omtalte lakseelv er endnu stadig en god indtægtskilde for Claushavns Grønlændere, baade til egen forsyning (saltede) og til salg (røgede). Hver sommer i juli ligger en stor del af stedets befolkning paa laksefangst der. Derimod er søerne nu uden betydning som fiskesteder.
20. Skibenes Ankomst: dengang besejledes Claushavn hvert aar — som omtalt i indledningen. Naar skibet kom, rejste assistenten fra Chrhaab derop med nogle af kolonimandskabet for at modtage vareforsyningerne og udskibe spækket og de andre produkter.
21. vore Beslegtede: bl. a. levede Saabyes moder og begge hans hustru forældre endnu under hele deres Grønlandsophold. Ligeledes Saabyes morbroder PAUL EGEDE.
22. Assistenten: NIELS FOGH IRGENS, hvem provst SVERDRUP giver det i de tider meget sigende vidnesbyrd, at hans forhold overfor missionen og missionærerne altid var overmaade venligt. Grunden hertil var vej den, at han selv var præstesøn (fra Greve). Han besøgte ofte Saabyes, gik ofte til alters under sine besøg, og tog dem gerne med i sin baad, naar han paa vej til Jakobshavn lagde til ved Claushavn.
23. d. 26de: her maa Saabye huske fejl. Solen forsvinder først helt nogle dage senere. Fra 1. decbr. til 12. januar kommer dens øverste rand ikke over horisonten. Men da Claushavn har ret fri horisont mod syd, kan man ved at gaa lidt tilfjelds se solskiven lige til den sidste dag, den er der.
24. de muntre Nordlys: der ses dog ikke mange heraf i Nordgrønland; det er nordenfor Nordlysbæltet. Man er heller ikke særlig glad for dem, da de gerne indvarsler mildning, som i den strenge vinterkulde paa de fleste Europæere virker nedbrydende paa humør, arbejdslyst og almenbefindende — foruden at det jo betyder sinkelse i eller hindring for islægget.
25. kun endnu nogle Øieblikke: vaaningshuset ved Claushavn er saa gunstigt beliggende, at solen allerede nogle faa dage efter sin genkomst, vistnok 15. januar, naar vinduerne. Ved Christianshaab, som dog ligger omtrent en trediedel breddegrad sydligere, naar den først kolonihuset sidst i januar, og husene ved Jakobshavn faar den ikke ind ad vinduerne før 5.—6. februar, fordi der ligger fjelde ivejen.
26. tabde sig igien: solens øverste rand gaar ikke under horisonten fra 21. maj til 24. juli incl. Refraktionen bevirker altsaa, at der paa disse breddegrader er 22 dage længere midnatsol — end mørketid, idet denne varer 43, hin derimod 65 dage.
27. en saare varm dag: den højeste varmegrad, jeg har oplevet ved Jakobshavn, var 19° Réamur i skyggen; men kun en eneste gang har jeg set den saa høj. Normalt naar sommervarmen næppe over 15° R. i det indre af Diskobugten.
28. en underlig Drøm: Grønlænderne er i almindelighed tilbøjelige til at drømme stærkt og levende — og til at ville udlægge deres drømme og lægge dybere betydning ind i dem.
29. En Candidat med Familie: MORTEN PEDERSEN BALWIG, f. 30. marts 1742 i Ringkøbing som søn af haandværker Peder B. og Maren Andersdatter. Efter embedseksamen 1764 oprettede han en privat skole i Svendborg. Hans hustru hed MAREN OLSEN RØER (1736—1818), datter af garver i Kristiania Johs. Olsen og Gjertrud Johannesdatter. De havde flere børn, en Datter MAREN GJERTRUD fødtes 1776 i Chrhb. — BALWIG udsendtes 1773.
30. den Yngre: denne tilføjelse er i virkeligheden overflødig, idet »den ældre», altsaa HANS EGEDE, jo forlængst var død (1758).

31. Katechet ved Christianshaab: til hans ansættelse som saadan var der den gyldige grund, at allerede Saabyes formand, miss. CASPAR DREJER (1737—88), havde henledt missionskollegiets opmærksomhed paa det samme, som Saabye omtaler (jfr. stk. II), nemlig at de grønl. gifte Europæere ved Chrhaab havde mange børn, men ingen ordentlig lærer. Drejer forsøgte endog gennem handelsdirektionen at faa udvirket et tilhold til forældrene om at lade deres børn flytte til Claushavn om vinteren, for at han selv kunde undervise dem, men dette lod sig naturligvis ikke gøre, hvorfor han da overtalte assistenten ved Chrhaab, JOH. CHRISTOPHER HAMMOND (1731—78), der selv var gift med en indfødt, til at paatage sig undervisningen af blandingsbørnene; men 1770 forflyttedes Hammond til Ūmánaq som købmand, saa da var det altsaa atter galt med børneundervisningen ved Chrhaab (jfr. nedenfor anm. 33).
32. lade hans Fortjenester vederfares Ret: missionskollegiet har maaske været bange for, at provst SVERDRUP — hvem det vel egentlig ifl. hans embede maatte tilkomme at tage sig af en vordende missionærs uddannelse — vilde være for streng i sine fordringer. Det havde han nemlig været overfor en ung slægning JACOB PET. LANGE (1749—84), som kom op med ham i 1764 og var hans medhjælper til 1770 (senere blev han kateket ved Ūmánaq og endte som assistent ved handelen i Julianehaab). — Og en fhv. skoleholder, student SØREN BRAADT, som kollegiet i 1780 antog til kateket, men som viste sig at have »saare utilstrækkelig kundskab om de saliggørende sandheder« og som det derfor sendte op til Sverdrup til videre uddannelse, sendte denne aaret efter hjem som »imperfectibel«.
33. af en egen særdeles merkværdig Drift etc.: missionskollegiets meddelse har flg. ordlyd: »En Candidat ved Navn BALWIG, som af en Egen merkværdig Drift har søgt at kome med ved den Grønlandske Mission, have vi beskicked til Catechete ved Christianshaab, hvor Vi viide, at Colonisternes Børn trænge til Underviisning i deres Børne-Lærdom«.
34. gav jeg ham en god Attest: missionskollegiet skrev i den anledning i brev af 20. april 1774: Det Haab, Hr. SAABYE har yttret om Catechete BALWIG's Tienlighed for Missionen, stemmer overeens med vores, da Vi antog ham til Christianshaab, og same see Vi gierne bestyrket. Nu komer det allene and paa, hvad Fremgang han i det første Aar har gjort i Sproget, hvorover Vi til Efterhøst ville forvente Hr. SAABYE's sandfærdige Skudsmaal.

I skriv. af 1. juli 1774 gav Saabye ham da flg. gode skudsmaal: »Candidatus ministerii og Catechete Monsieur MORTEN BALWIG meddeles herved dette sandfærdige Vidnesbyrd: At han i afvigte Aar har viist saadan Troskab og Fliid i sit Kald, at Jeg endog, af Ungdomens fremgang i Guds Kundskab, tydelig har kundet mærke same; Landets Sprog har han giordt sig ald Umage for at lære, for derved at blive beqvemere til sine Forretninger, og er avanceret saavidt deri, som Tiiden, Stædet, Leyligheden og Sproget selv har villed tillade. Guds Ord fremsætter han i sine Prædikener, grundig, tydelig og overtalende; Saa Jeg af mit Hierte tilønsker ham Guds og Kongens Naade, og det Høye Missions Collegii Bevaagenhed og Yndest, til at naae det Sted i Guds Meenighed, som han attraaer«.

I skriv. af 3. maj 1775 skrev da missionskollegiet: »I Hensigt til det gode Skudsmaal, som Catechete BALWIG haver erhverved sig i den korte Tiid han haver været i Landet, og den Forvisning man forud har havt om hans Dygtighed til Lære-Embedet, have Vi udvirket Kongelig Vocation for ham til at være Missionarius ordinatus ved Christianshaab — — — til Lættelse for Hr. SAABYE«.

35. selvstændig virke: han var dog nærmest kun en slags residerende kapellan. Kollegiet skriver: »hvorfor vi have accorderet ham 20 Rd. Tillæg fra Junio af Ao 1774«, o: han fik ikke fuld missionærgage. — Og Saabye førte fremdeles selv kirkebøgerne, ligesom han ved højtidelige lejligheder, f. eks. ved katekumendaab, altid var tilstede ved Chrhaab (jfr. afsn. VII, anm. 17).
36. og jeg maatte give efter: Missionskollegiets skrivelse desangaaende lød saaledes: »Dersom Hr. Vice Provst SVERDRUP er tilstæde ved Claushavn eller Christianshaab, eller kan erholdes dertil, som der maae giøres Forsøg paa, da skal han forrette hans Ordination; men i anden Fald maae Hr. SAABYE ordinere ham efter foregaaende Examen« (o: bispeeksamen). Men provsten var forhindret, idet han i henhold til sin instruks var rejst til Holsteinsborg til konference med Sydgrønlands provst, EGIL THORHALLESEN (som forøvrigt var rejst derfra ved hans ankomst), og kom ikke tilbage før 5. september. Og da man absolut vilde have ordinationen afholdt, mens skibet laa paa havn, har man altsaa ikke kunnet afvente provstens tilbagekomst, men har benyttet missionskollegiets ovennævnte skrivelse til at lægge pres paa Saabye og faa ham til at forrette handlingen.
37. Ordinationen fandt sted 11. august 1775 i kolonivaaningshuset ved Christianshaab, og ved Gudstjenesten søndag d. 13. august blev den nyordinerede indsat som koloniens præst.

Saabyes indberetning derom til missionskollegiet, dat. 16. august 1775, lyder saaledes:

»Det kongl: Missions Collegii naadige Skrivelse indeholdt og en Ordre til mig i Hr. Provst SVERDRUPS fraværelse, og om han ikke kunde indhentes, at Ordinere Hr. BALWIG. Hr. BALWIG skrev og til mig, og i følge Miss: Collegii Ordre forlangede min Tieneste. Jeg nægter ikke, at Jeg gierne havde ønsked, om mueligt at undslaae mig for at forrette dene høytidelige og vigtige Forretning; skrev derfor Hr. BALWIG til, at det var Miss: Collegii Villie, at der først skulle giøres Forsøg paa, om det var mueligt at indhente Hr. Provsten | : Jeg tvilede Selv paa at han kunde indhentes, da han reyste herfra d: 26de Julii om Aftenen, og Skibet kom ikke førend d: 31te ejusd.; og Jeg ikke fik Miss. Collegii Brev førend d: 2den Aug: paa hvilken Tiid han uden Tvil var ikke langt fra Holsteinsborg, da Vejret siden hans Bortreyse, havde været got, og han hastede: | D. 4de Aug: om Morgenen kom Hr. BALWIG til mig og berettede, at det uden Tvivl var umueligt at indhente Hr. Provsten, da han havde meent sig da at være ved Enden af sin Henreyse; Tilmed var ikkun ved Colonien (o: Chrhaab) da Een Grønlænder, som ville reyse, og enda ikke uden Følgeskab, da Veyen var Lang; Bekostelig havde den bleven, og uden Tvil forgiæves; Hvorfor Jeg i Guds Navn Resolverede efter den mig givne Ordre til at Ordinere ham; og Skriftlig udbad os Hr. GIERLØFFS Nærværelse ved dene høytidelige Act; som og kom til bestemte Tiid. Jmidlertid Examinerede Jeg Hr. BALWIG; tog den skriftlige Forsickring af ham, om Lovlig Kome til det hellige Embede; gav ham Text at Prædike over Ordinations Dagen; Skriftede ham; og efter at alle Ting vare afgiorde, Ordinerede Jeg ham i den Tre-enige Guds Navn d: 11te Augusti sidstleden til at være Missionarius ordinatus ved Christianshaab; derpaa tog Jeg ham i Ed efter Ritualen, og gav ham det sædvanlige Collats-brev; Søndagen efter, da Jeg endnu var der, holdte Jeg min Afskeeds Prædiken ved C-haab, og derefter indsatte Hr. BALWIG til deres Lærer, efterat have oplæst hans Allernaadigste Vocation (o: kaldelse) og Collegii Brev; dette var mig vel ikke befalet at forrette, men da Ritualen byder, at Jndsættelse skal skee næste Søndag efter, og Jeg af Miss:

Collegii var agted værdig at forrette det langt vigtigere, forrettede Jeg og dette. En Ting satte mig dog i Betænkning, som var, at hans Testimonium Publicum, og de saa kaldte Demis-sedler ikke fulgte hans Vocation; men da Jeg vidste, at han for En Tiid siden alt havde absolveret sit cursus academicus (o: universitetsstudium) og erindrede, at Cancelliet ikke pleier at udlevere noget Kaldsbrev uden Test. Publ: foreviises, saa sluttede Jeg, at det enten maatte være løst og glemt at oversendes, eller og fra Academiet givet Attest til Cancelliet desangaaende; dog til min Betyggelse tog Jeg Hr. BALWIGS skriftlige forsikring, under hans Haand og Segl, saavel naar han havde attersted (o: taget eksamen), som Prædiket for Demis; og udbeder Jeg underdanig, at dette Test: Publ: maatte sendes ham til hans Egen Sikkerhed.

Hvad det oeconomicke andgaaer, da har Hr. BALWIG bedet mig, at forestille det Høye Missions Collegium, at han maatte herefter forundes Specerier-Penge; hvilken underdanige Forbøn Jeg saa meget forsikker frembar, som Jeg veed, at ingen Missionaire endnu er nægtet Specerier-Penge.

Ved ordinationen assisteredes Saabye altsaa af provstens adjunctus, miss. CHR. GJERLØFF, men utvivlsomt har ogsaa miss. HANS TULLE fra Egedesminde været tilstede.

Dette var den anden ordinationshandling, som fandt sted i Grønland; den første foregik i juni 1764 ved Godthaab, hvor den danske kateket ved Sukkertoppen BERTHEL LARSEN (1722—82, stamfader til den store Berthelsenske slægt i Sydgrønland) ordineredes af missionærene LARS GREGERSEN (1731—1811) og CHR. FR. SCHNELL BJØRN (1740—1817).

38. Kuriøst nok er det, at ved den næste ordination, der fandt sted i Grønland 9. juli 1815, da ovennævnte BERTHEL LAERSENS søn, kateketformand FREDERIK BERTHELSEN (1750—1828) blev ordineret i Holsteinsborg, beordrede biskop MÜNTER ordinator, den daværende eneste præst i Grønland, miss. BERT HARTZ (1781—1822) i Jakobshavn til at oversætte den latinske messe paa grønlandsk.
39. Hvis denne beretning er ordlydende uddrag af Saabyes samtidige journal, vidner den om stor menneskekundskab. Dens helt igennem ironiske tone er nemlig fuldt berettiget. Det viste sig nemlig snart, at hr. BALWIG ikke var den udmærkede akquisition, kollegiet ventede, han skulde være, og som hans første glimrende entrée lod formode, han vilde blive. Det første stød kom i 1778. Da meddelte missionskollegiet ham nemlig, at han eventuelt vilde faa ordre til at gaa til den i 1774 nyanlagte koloni Julianehaab som dette distrikts første missionær. Kollegiet har vel ment, at han, der »af en Egen mærkverdig Drift« havde ønsket at komme til at træde i Egedernes fodspor, maatte være den rette mand til et missionsarbejde blandt hedninger. Men — han bad sig omgaaende bestemt fritaget derfor. Kollegiet blev da gram i hu og lod ham afgjort vide, at det paalaa en missionær »at gaae didhen hvor Vi anviise«, saa hvis han fik ordre til at overtage missionsvirksomheden ved Julianehaab, havde han at lystre. Han blev dog fri derfor, idet miss. HANS BUCH (f. 1753, d. 1821 som provst og sognepræst i Høje Taastrup) blev udsendt dertil. Samme aar sendte BALWIG sin ældste søn, 11 aar gl., hjem til Danmark, nærmest som en »cadeau« til missionskollegiet, for at dette skulde overtage og bekoste hans opdragelse og oplæring. Der foreligger dog intet om, hvorvidt kollegiet indlod sig herpaa. BALWIG blev selv hurtig træt af Grønland — hvortil det rimeligvis bidrog, at hans hustru var saa led ved landet, at hun ligeledes hjemrejste 1778. Han søgte derfor snar hjemgangstilladelse, men fik den ikke, hvorfor han uden forlov rejste hjem tidlig paa sommeren 1780. Missionskollegiet tog dette meget ilde op og skrev bl. a. til provst SVERDRUP derom: »Med nogen Misfornøelse have

Vi erfarede, at Hr. BALWIG er allerede hertil ankommen, og see os desaaarsage ey beføede til enten at tilstaae ham Vartpenge, eller understøtte ham til videre Befordring«. Han er altsaa ikke, som Saabye mener, blevet »vel modtaget«. Men maaske har han med den evne til at dupere, som allerede eengang havde staaet sin prøve, atter vundet kollegiet for sig og opnaaet dets anbefaling, thi i foraaret 1782 udnævntes han til sognepræst for Mariager, Hem og Sem; 1789 blev han provst for Nørhald, Gjerlev og Onsild herreder og var i begge embeder til sin død.

40. maaskee Aarsag til den mørkere Farve: som bekendt siges det ligefrem (jfr. Meddel. om Grøn., bd. 10, sd. 58), at fra denne plet breder farven sig efterhaanden over hele legemet. Dette kan næppe have været Saabye ubekendt — men han har maaske været noget skeptisk med hensyn dertil, siden han ikke siger det rentud. INGEMANN omtaler det i sin bog »Kunnuk og Naja eller Grønlanderne« og har jo rimeligvis sin viden derom fra Saabye selv. — Forøvrigt fødes nu, da Grønlanderne er saa stærkt blandede, mange — i Nordgrønland maaske de fleste — børn uden saadanne pletter paa deres legemer.
41. Syd efter: øgruppen Grønne Ejland er beliggende i den sydlige del af Diskobugten. Den ligger sydvest for Claushavn, og Saabye har især passeret den, naar hans rejse gik til Egedesminde, hvor han jo i aaret 1772—73 vikarierede, medens stedets missionær HANS TULLE havde overtaget Jakobshavns missionariat under SVERDRUPS Danmarksophold.
42. Disse øer gemmer dog ogsaa dystre minder. Her forliste saaledes i november 1791 købmand ANDREAS NØRGAARD (f. 1758) og en hel baadsbesætning fra Christianshaab. Da øerne dengang var ubeboede, frøs eller sultede de alle ihjel.
43. Maaskee fortjente de Undersøgelse: øgruppen blev undersøgt af mineralogen GIESECHE i september 1812 (Gieseches dagbog, Meddel. om Grøn., bd. 35, sd. 425); men han fandt ingenting af betydning.
44. Forslaget blev iværksat. Der oprettedes 1784 et kulbrud paa nordsiden af Diskøen ud mod Vajgattet med en fast arbejdsstyrke under ledelse af en formand. Formanden for »Kulbrækkeriet paa Disko« hed JØRGEN PEDERSEN. Kulene togtedes rundt til alle kolonierne i Nordgrønland dels med smaa fartøjer og dels med kystskibet. Det først benyttede hed »Taasinge Slot«, og efter at det var hjemgaaet til eftersyn og reparation efter mange aars overvintring i Grønland, blev det barkskibet »Nepisene«, som stationeredes i Godhavn og i en aarrække gik i fast kystfart i Diskobugt, indtil det natten mellem 18. og 19. september 1790 under en sydveststorm slyngedes ind mod land og forliste, medens det laa i havn ved hvalfangeranlægget Igdlutsiaq syd for Ritenbenk. De sidste rester af vraget blev ophugget til brændsel under krigsperioden 1807—14. Rimeligvis har det betalt sig, thi de engelske kul var meget dyre for handelen. Kulbrydningen gik imidlertid — som saa meget andet i Grønland — istaa under krigstiden og det varede meget længe, før den genoprettedes, ja, dette er egentlig først fuldtud sket i den nyere tid, medens Ritenbenks kolonifolk allerede fra før midten af forrige aarhundrede aarlig brød kul derovre.
45. Sagnet om Diskos bortbugsering fra Godthaabseggen meddeles allerede af PAUL EGEDÉ, ligesom det ogsaa findes i RINKS: Grønland. En variant af sagnet beretter, at »heksemesteren« agtede at bugsere landstykket meget længere op mod nord, men maatte slippe det der paa stedet, fordi en heks ovre paa Nûgssuaq-halvøen stod og hindrede ham i at komme videre med det.
46. maaskee have de Navnet fra de gamle Norske: det er uden tvivl rigtigt, at det grøn. ord quáneq er det samme som det norske »kvanex« — ligesom ordet sava o: faar, sikkert stammer fra det norske »sau«.

47. et smukt Herbarium: provst SVERDRUP hjemsendte to gange store herbarier foruden adskillige gange mindre plantesamlinger.
48. O. FABRICIUS døde som præst ved Vor Frelzers kirke paa Christianshavn. — Han og Saabye var kammerater fra studenteraarene og læste grønlandsk sammen hos lektor PAUL EGEDE, ligesom Fabricius utvivlsomt har tilbragt sine ferier sammen med Saabye i dennes hjem, som jo ikke laa ret langt fra København.
49. medtage mig og Familie: Saabye havde jo allerede 1776 søgt hjemgangstilladelse til aaret efter. Men da miss. TULLE i Egedesminde søgte hjemgang samtidig og jo havde et aars længere anciennitet i Grønland, maatte Saabye vente, uagtet hans kollega heller ikke kom til at rejse hjem før aaret efter (jfr. ovenfor anm. 12).
50. ved Hvalfangsten: netop i disse aar dreves der hvalfangst i Diskobugten, bl. a. ved overvintrende hvalfangerskibe, af hvilke to var stationerede i Jakobshavns havnebugt. Det heromtalte skib kom ogsaa tilbage inden vinteren; det hed vistnok »Geheimeraad Skak Ratlow«. — I aaret 1778 kom der overhovedet ikke andre end saadanne hvalfangerskibe til Diskobugt; alle koloniernes forsyninger opsendtes med dem, ligesom de ogsaa medtog koloniernes indhandlede produkter, naar de det følgende foraar gik hjem.
51. Captajn Egede ☉: HANS EGEDES yngste søn NIELS RASCH E. (1710—82); ved sin genansættelse i Grønland 1759 var denne efter ansøgning udnævnt til karakteriseret kapt. af infanteriet for med en saadan uniformeret titel at kunne optræde med større autoritet overfor fremmede »handlere« og hvalfangere. — Kaptajns søn JØRGEN FREDERIK EGEDE (1748—1807) tog studentereksamen 1769 og var derefter assistent ved handelen dels i Sukkertoppen og dels i Holsteinsborg, indtil han 1776 overtog handelen ved sidstnævnte sted efter faderen; her var han da købmand til 1786 og blev senere inspektør for de kgl. Frederiks sandstensbrud paa Bornholm. Hans første hustru JOHANNE (1757—87) var datter af den vistnok norskfødte tømmermand ved Holsteinsborg ARON THESEN og hustru, Grønlænderinde Margrethe. — Saabyes søster, METTE ELISABETH (1753—1832) var gift med missionær CHRISTOPHER HOLM (1747—1819), der døde som sognepræst i Elmelunde paa Møen.
52. indtil min Eftermand kom: i missionskollegiets skrivelse 1778 hedder det: »Naar De forlader Claushavn, faaer Catechete JENS PEDERSEN (Mørk) for det første forrette Alt, undtagen Ministerialia, hvilket Hr. Provst SVERDRUP indtil videre haver at paatage sig«. Provsten paatog sig dem velvilligt og forrettede dem troligt (jfr. afsn. II, anm. 9).
53. Dagen til Afrejsen kom: denne foregik, efter at Saabye søndag d. 5. juli havde holdt afskedsprædiken.
54. længere kunde min retskafne Ven ikke følge mig: provsten skulde nemlig paa visitats i Egedesminde. Han var atter tilbage i Claushavn 27. juli. — Da der slet ingen anden postlejlighed var det aar, hjemsendte han en kort beretning til kollegiet med Saabye; den er dateret 4. juli 1778 fra Claushavn, hvor han var kommet hen »for at overtage Missionariatet«.
55. Han havde engang reist Veien: dette var sket i aaret 1775, da de to provster skulde have mødtes til konference i Holsteinsborg ifl. deres instruks (jfr. ovenfor note 36).
56. Helleflynder-Pladsene: øen Manitsoq syd for Agto samt Perutussut-øerne (Taseralik) ved Nordre Strømfjord.
57. de nødvendigste af vore Sager: det var i almindelighed ikke mange ting, missionærerne medførte som rejsegods, idet missionærboligerne dengang var

- forsynede med »det nødtørftigste« af møbler og husgeraad. — Da SVERDRUP rejste tilbage til Danmark 1788 efter 24 aars ophold i Grønland, bestod hele hans »hab und gut« af — fem kasser med bøger og sengetøj samt to bogreoler!
58. en Bugt af 1 Miils Brede: sandsynligvis Arfersiorfikjordens munding.
59. Hetland: gl. navn for Shetlands-øerne.
60. 3die Octbr.: datidens skibe har altsaa ikke været hurtigsejlende! Trods »den stadig gode Vind« var Saabyes hele seks uger undervejs. Hermed stemmer det godt, at mineralogen GIESECKE under sin hjemrejse 1813 nævner 8 mil i vagten som den højeste — og endda en meget høj — fart. Saabyes rejse maa da vel endog kaldes ret hurtig; da den senere Sydgrønlands-inspektør JØRGEN NISSEN MYKLENPHORT (1759—1821) i 1786 skulde til Grønland, afrejste han fra København 1. juni — og kom først til Godhavn 26. september! Og skibet »Den norske Løve«, som afgik fra København sidst i april 1784, kom først til Egedesminde — 6. november!
61. en mærkelig Kulde: aarsagen hertil har naturligvis været den ovenomtalte mistanke om, at Saabye havde gjort sig skyldig i at drive snighandel — hvilket han dog som sagt rensede sig for (jfr. afsn. VIII, anm. 13).
-

REGISTRE

A. Sagregister.

- Aandemanere, se Angekokker.
Aareladning 27.
Adoption, af et grønsl. barn 38.
Afhandling om Østerbygden 80.
Afsked med menigheden 74.
Afskedshilsen 88.
Afskedsprædiken 121.
Angekokker (aandemanere) 56 80 109.
Angelikaplanter 73.
- Baadforlis 120.
Barnedaab 37 80 101.
Barnekajak 63.
Biografi, Egede Saabyes V ff.
Blodgang 66 113 f.
Blodhævn 5 41 52 57 108.
Brevskrivning 48 106.
Brikse, sovsteder 60.
Brudebortførelse 17 92.
Bryllupsgilde 35.
Bryllupsskikke 17 f.
Bundløse spækbaljer 31 97 f.
Bylder 51 108.
Børn, Egede Saabyes VI.
Børneopdragelse 6 63 f.
Børneskole 48 f.
- Claushavns besejling 68 116.
Cochleare, middel mod skørbug 66.
- Daabsundervisning 54 86.
Daabsundervisning, frafald fra 86.
Drab 52.
Drab, uagtsomt 41.
Drengeopdragelse 59 f.
Drukkenskab 68.
Drømmetro 70 116.
- Ekspedition til Østgrønland, Løvenørns
14 f. 91.
Elvopbrud 25 66.
Embedsbolig, præstens ved Claushavn
VII f.
Embedsregister, præsternes 3 22 ff. 94 f.
Epidemier VIII 36 66 100 114.
- Fauna groenlandica 81.
Fersk proviant 68.
Fiskesnører af hvalbarder 10.
Fjeldgængere 59 110.
Fordeling, befolkningens 99.
Forfriskninger 115. Se fersk proviant.
Fraadseri 42.
Fremgang, missionens VIII 11 f.
Frieri, en kvindes 62.
Frieri, hedensk 17 ff.
Föhnvind 44 70 103.
- Garvning 61.
Gengangere 58.
Grundstødning 74.
Grønlandsapostel, en ny VIII 1.
Grønlandsbeskrivelse, Ivar Beres 90.
Grønlandsprovst 74 88.
Grønsager 65 f. 113.
Gæstebud 42.
- Handelen i Grønland 3 30 ff.
Handel med Grønlænderne 97.
Handelsbetjente 31.
Handelstogter 93.
Handelsvarer 30.
Haveanlæg 65 113.
Hedningedaab 3 17 20 48 55 87 93 f.
106.
Hekse 19 39.
Heksedrab 56 93 109.
Heksedrab, plan om 19 ff.
Heksemester 38 f.
Hekseri 4 5 20 38 ff. 101.
Hellefiskeri 9 f.
Hjemrejse, Saabyes 75.
Hjælp til trængende 46 104 f.
Herbariesamlere 73.
Herbarium 121.
Hundetuden 69.
Hungersdød 46.
Hungersnød 45 f.
Hvalfangerskibe 73 121.
Hvalfangst, Grønlændernes 4 40 ff. 101 f.
Hvalflænsning 41 102.

- Indlandsisen 8 81.
 Inspektørembedet, oprettelse af 32 99.
 Isbrud 27 45.
 Isfjeldskalvning 8 f. 67 81 f.
 Isfjorden i Diskobugt, beskrivelse af 8 ff.

 Kateketer, danske 11 71 82 f. 84 117.
   — indfødte 11 53 84 f. 86 89.
 Kateketlønninger 82 85 89.
 Kateketuddannelse 89.
 Kirkebygning, indsamling til 92.
 Kolonimandskab 83.
 Konebaade 10.
 Konebaadsforlis 81.
 Konfirmandundervisning 49.
 Koppeepidemi 114
 Kostdeputat 67 114.
 Kræft 63 112.
 Kulbrud 72 f. 120.
 Kulbrækkeriet paa Disko 120.
 Kulde fra isfjorden 11 82.

 Laaneord 73 120.
 Laksefangst 68.
 Langvarige Grønlandsrejser 122.
 Lægevirksomhed, missionærernes 49 ff.
   107 f.
 Lønninger 97 114.

 Maanen, en mand, grøn. sagnfigur 58.
   — som forfører 58.
 Marked 10 82 111.
 Medicinrekvisition 107.
 Midnatsol 70 116.
 Missionærgage 67.
 Missionærudnævnelse 71 117.
 Mæcen, en fynsk IX 1.
 Mæcenat 79.
 Mørketid 69 f. 116.

 Nationalkateketer 84 f. 89.
 Nordboruiner 90.
 Nordlys 69 116.
 Novelle, Ingemanns grønlandske IX
   52 ff.

 Offersted, eskimoisk 59.
 Opdagelse, Grønlands 12 f.
 Operation 50 f.
 Ordinationshandling 71 118 f.
 Overfald paa præsten 34 f.
 Oversættelser 82. — Saabyes dagbogs
   IX.
 Overtro 5 57 f. 110 f.

 Pigeopdragelse 64.
 Polygami 3 16 91 f.
 Produkter, grønlandske 31 f.
 Produktpriser 31 97 f.

 Proviantmangel 25 68.
 Provstevisitats 121.
 Præsteindsættelse 70 118.

 Religion, Grønlændernes 5 46 57 ff. 110.
 Religios vækkelse VIII.

 Selvmord, en præsts 115.
 Sidebrikse 60.
 Sjælens udødelighed, Grønlændernes tro
   paa 58.
 Skibsforlis 120.
 Skibstider 68.
 Skole for blandingsbørn 117. — grøn-
   landsk 90.
 Skørbug 66 f. 114.
 Smughandel, mistanke om 32 89 122.
 Solen, en kvinde, grøn. sagnfigur 58.
 Specierier 67 115.
 Spisetakst 114 f.
 Spækhandel 30 f.
 Spøgelse 58 f.
 Sygdomme 66 f.
 Syltetøj, grønlandsk 61 73.
 Sødyrenes moder, grøn. sagnfigur 57.

 Tarmskindsvinduer 59 f. 111.
 Teltbeboelse 59 111.
 Thing 111.
 Tilblivelse, bogens IX 1.
 Tjenestefolk 103.
 Törnårssuk, den store aand 57 f. 80 105.
 Tranbrænding 97.
 Tran som brækmiddel 61.
 Tuberkulose 66 111.
 Tuskhandel, Grønlændernes 59.

 Udluftning af vinterhusene 59 111.
 Ulykkestilfælde 81 120.
 Undervisning 46 105 f.
 Undervisningsmaade til daab 47.

 Vaadeskud 50.
 Varepriser 30.
 Velanstændighed, Grønlændernes 43 f.
   60.
 Vielse 18 f. 35.
 Vinterbesøg 67.
 Vinterforraad 45.
 Vinterisen 104.

 Ægteskab, blandet 44 64 83 f. 88 96
   113 121.
 Ægteskabsforhold, Grønlændernes 6 60.
 Ærlighed, Grønlændernes 43.

 Østerbygdens genopdagelse, planer om
   91.
 Østerbygden, skrifter om 2 f. 12 ff.

B. Stedregister.

Aagerup V.
 Aggershus 114.

Akugdlit 110.
 Alstahoug 87.

Angmagssalik 101.
Arveprinsens Ejland 96.
Avaldsnes 88.

Barby 2.
Bergen 83.
Bornholm 121.
Bugten se Diskobugten.
Burg 82.

Christiansborg 9.
Christianshaab I V ff. 11 f. 16 19 21 f.
24 f. 27 69 71 82 f. 84 f. 86 ff. 90 93 ff.
95 100 102 f. 106 108 f. 113 116 ff.
120. Billede 21.
Christianshaabfjeldene 96.
Christianshavn 73.
Christiansand 88.
Claushavn I V ff. 2 8 11 f. 24 27 f. 67
72 f. 82 85 87 ff. 94 ff. 98 100 f. 103
105 ff. 108 ff. 113 ff. 116 120 f. Bil-
lede VII 26 27 65.

Danmark VIII ff. 45 72 84 92 96 107
112 ff. 119 121.
Davisstrædet 79.
Diskobugten VII f. 2 8 19 30 45 73 79
81 f. 88 96 100 ff. 111 113 116 120 f.
Disko-Eiland 45 72 f. 120.
Djursland 107.
Drammen 108.
Dronninglund 97.

Egedesminde VI 67 74 82 84 f. 96 101 f.
103 106 111 119 ff. 122.
Erkame, bopladsen Ege ved isfjordens
sydside 59.

Falster V IX.
Femern 82.
Fjellerup 107.
Fredericia VI.
Frederiksborg IV.
Frederikshaab 79 81 83 92 112.
Fyn V IX 1 70 79.

Garðar 90.
Gilleleje 75.
Gjerlev herred 120.
Glæsborg 107.
Godthaab 81 84 100 119.
Godthaabsegnen 90 120.
Godhavn 88 93 96 120 122.
Greve 84 116.
Grimstad 84.
Groningen IX.
Grønne Ejland 72 120.
Göttingen 79.

Haderslev 81.
Hamburg IX.
Hasle VI.
Haugesund 79 88.
Helsingø 82.

Helsingør 75.
Hem 120.
Herjolfsnes 2 80.
Herø 87.
Hetland 75 122.
Holsteinsborg 74 f. 81 101 110 f. 118 f.
121.
Hornbæk 75.
Hunde-Ejland 102 f.
Hvedstrup V f.
Høje Taastrup 119.

Igdlotsiaq 120.
Inugsuk, 108.
Isefjorden, se Jakobshavns isfjord.
Island 2 f. 13 ff. 79.

Jakobshavn VIII f. 8 27 32 80 83 87 f.
92 96 98 100 106 109 111 ff. 116 119 f.
Jakobshavns isfjord VII 2 8 27 ff. 52
65 67 80 ff. 85 94 110.
Jordløse V.
Julianehaab 80 117 119.
Julianehaabsegnen 90.
Jylland 71.

Kap Farvel 91.
Kap York 101.
Karmsund 88.
Karmøen 79 88.
Kirkerup V 87.
Kirkevåg V.
Klemensker VI.
Klokkerhuk 96. Se Arveprinsens Ejland.
Korsør 79.
Kristiania 116.
København V 11 30 f. 71 75 79 96 f.
101 115 122.

Lier 108.
Lofoten V.
London IX.

Maklikout 80 109. Se Jakobshavn.
Manitsoq 121.
Mariager 120.
Mors 114.
Møen 74 91.

Nordgrønland VI 84 88 92 94 96 98
105 f. 111 113 116 120.
Nordland 87.
Nordsøen 75.
Norge X 79 84.
Nordre Strømfjord 121.
Nuk 91.
Nyborg 79.
Nysted 87.
Nørhald herred 120.

Odalen 114.
Odense IX 79.
Onsild herred 120.

Patreksfjord 2 80.
Perutussut-øerne 111 121.

Raklev V.
 Refsnæs V.
 Ringkøbing VI 116.
 Ritenbenk 84 96 106 120.
 Roskilde V f.
 Rothes og Egedes fjord 91.
 Rudkøbing 81.
 Rømø 83 f.
 Rødby 96.

Sandbay 23 94.
 Sandboy se Sandbay.
 Sandbugten 94. Se Sandbay.
 Sanderumgaard IX 79.
 Sem 120.
 Sermermiut 108 f.
 Shetlands-øerne 122.
 Sjælland 81.
 Skagen 75.
 Skálholt 2 79 f.
 Slagelse 79.
 Smith Sund 108.
 Solbjerg 114.
 Sorø 79.
 Stangeland gaard 79.
 Statenhuk 2 91. Se Kap Farvel.
 Stege 91.
 Stockholm IX.
 Strynø V.
 Stubbekøbing 91.
 Sukkertoppen 83 f. 121.
 Sundby 114.
 Sunnfjord 83.
 Svano, Norge 83.
 Svendborg 116.

Sydgrønland 79 f. 87 113 118 f.
 Sydostbugten 88 109.
 Sorbymagle 87.

Taseralik 111 121. Se Perutussut.
 Tasiussaq, arm af Jakobshavns isfjord 81.
 Tirstrup V.
 Torikildstrup IX.
 Trondhjem 13 87.
 Tugssåq, ø i Sydostbugten 12 16 88 102.
 Tussak se Tugssåq.
 Tussangme se Tugssåq.

Udby I V IX.
 Umanak 93 96 98 104 106 f. 115 117.
 Understed 84.
 Upernavik 92 96 106.

Vaalse V f.
 Vågan V.
 Vajgattet 120.
 Vajsenhuset X 11 82 88.
 Valby VI.
 Vendsyssel 84.
 Vesterbygden 90.
 Vestisland 80.
 Viborg 106.
 Værsløv V f.

Ørkenøerne 75.
 Østerbygden 2 8 12 ff. 15 80 f. 90 f.
 Østerbøigden, se Østerbygden.
 Østgrønland 108.

C. Navneregister.

Alethe, Grønlænderinde, g. m. Christian 108.
 Alsbach, Laur. Jacobsen, missionær VII 91. — Mette Jacobæa, g. m. J. J. P. Lund 91.
 Amager, Niels, kateket, 84. — Ped. Pedersen, matros og kateket 84.
 Amos, kateket 108.
 Amund, isl. biskop, 2 14. Se Augmund.
 Andersdatter, Maren, g. m. P. Balwig 116.
 Andreas, Grønlænder 112.
 Angel, Margr. Pedersdatter, g. m. J. A. Sverdrup 87.
 Arnarsåq, Grønlænderinde IX.
 Arveprins Frederik 73.
 Augmund, isl. biskop 80.

Baardssøn se Bårdarson.
 Balwig, Maren Gjertrud, barn 116.
 — Morten, missionær 88 116 ff. 119 f.
 — Peder, haandværker 116.
 Bårdarson, Ivar, bispestolsfoged 90.
 Barfod, Imm., personalhistoriker VI.
 Bere se Bårdarson.

Bertelsen, Alf., læge, forfatter 112.
 Berthelsen, Fred., indfødt præst 119.
 Birgithe, Grønlænderinde, g. m. J. L. de Svanenhielm 83 113.
 Bjørkelund, Svend, tømmermand 84.
 Bjørn, Chr. Fr. Schnell, missionær 119.
 Bloch, Niels Brønlund, missionær VII f. 108.
 Bobé, Louis, dr. phil., personalhistoriker 80 97.
 Bolbroe, Carl Aug. Ferd., kolonibestyrer VI. — Niels Jacob, amtsprovst VI. — Poul Georg Lauri, justitsraad VI.
 Braadt, Søren, student 117.
 Bruun, Daniel, forfatter 91.
 Brønlund, Sør. Christensen, arbejdskarl 84.
 Buch, Hans, missionær 119.
 Bülow, Joh., gehejmekonferensraad I III IX 1 79.

Cappelen, Peter, missionær 115.
 Charlotte, Grønlænderblanding 83.
 Christian, Grønlænder 108. — Grønlænderbarn 100.
 Christian III, konge 14.

- Christian VII, konge 14.
 Christiansen, Chr., matros 84.
 Christina, Grønlænderinde, g. m. Tyge 102.
 Colbeinson, Colbein, kok 84.
 Crantz se Cranz.
 Cranz, David, historiker 2 ff. 5 f. 9 79 f. 81 101 103 108 110.
- Dalager, Christopher Carl, kolonibestyrer, 96 98 113. — Jens Laursen, toldbetjent 96. — Lars, kolonibestyrer 96 108.
 David, Grønlænder 110.
 Dorf, Ane, g. m. N. F. Irgens 84. — Johs. Pedersen, kolonibestyrer 84.
 Drejer, Caspar, missionær 117.
- Edele, Grønlænderinde 109. Se Naja.
 Egede, Chr. Thestrup, søofficer 14 91. — Hans, biskop V 4 ff. 11 14 ff. 34 36 47 57 70 80 83 f. 86 91 f. 96 100 108 116 121. — Jørg. Fred., kolonibestyrer 121. — Kirstine, g. m. L. J. Alsbach 91. — Niels, Grønlandspioner, kaptajn VII IX 74 92 97 101 109 121. — Paul, professor, lektor i grønlandsk V f. VIII f. 3 f. 80 f. 82 84 91 93 100 ff. 103 ff. 106 f. 109 113 116 120 f. — Peder, missionær VII f. — Petronelle Hansdatter, g. m. J. N. Saabye V. Portræt IV.
 v. Eggers, Heinr. Pet., geogr.-hist. forfatter 3 80.
 Erichsen, John, arbejdsкар 84.
 Erik den Røde 90.
 Erik hin Røde 13. Se Erik den Røde.
 Eva, Grønlænderinde 94.
 Ezekiel, Grønlænderdreng 109.
- Fabricius, Hans Sørensen, provst 81. — Otho, biskop, lektor i grønlandsk 9 73 79 ff. 92 101 110 121.
 de Falsen, Marie Cathrine, g. m. H. L. Tulle 114.
 Fasting, Ludv. inspektør 105.
 Fenger, Pet. Andr., præst 108.
 Ferslev, Helene Marie, g. m. A. Grewe 87.
 Fogh, Anna Marie, g. m. C. F. Irgens 84.
 Frederik VI, konge 79.
 Fries, G., forfatter IX.
 Funch, miss., 106 113.
 Fussing, Maren, g. m. P. Gjerløff 96.
- Garde, opdagelsesrejsende 91 101 f.
 Giesecke, Carl Ludwig, mineralog 120, 122.
 Gjerløff, Chr., missionær 96 118 f. — Poul, handelsmand 96.
 Glahn, Henr. Christopher, missionær 81.
 Goe, Anna, g. m. J. L. Dalager 96.
 Graah, opdagelsesrejsende 91.
 Gregersen, Lars, missionær 119.
- Grewe, Axel, barn 87. — Axel, købmand 87. — Caspar, missionær 82, 87 f. 95 114.
 Grimer, Islænding 81.
 Guldbrand, Joh. Wilh., dr. med., livmedicus 52 108.
- Hammer, Johs., bødker 84. — R., kommandør 110.
 Hammond, Joh. C., assistent 117.
 Hans, Grønlænder 84. Se Pungiok.
 Hansen, Chr., bødker 84. — David, kateket 84 f. — Jørgen, arbejdsкар 84.
 Harboe, Ludv., biskop V.
 Harder, Poul, ingeniør 21.
 Hartz, Bernt, missionær 119.
 Heide, Fred. Rud., missionær 101.
 Hempel, S., bogtrykker IX.
 Henriksen, Ped., tømmersmand 84.
 Holm, Christopher, missionær 74 121. — Gustav, opdagelsesrejsende 91 101 f.
 Hveysse, Niels, missionær 84.
 Hørner, maler IV.
- Ibsen, Aage, læge, forfatter 110.
 Ingemann, B. S., digter IX 84 102 108 120.
 Irgens, Chr. Fred., provst 84. — Niels Fogh, assistent 84 103 113 116
- Jansen, Hans Pet., missionær 107.
 Jensen, Lars, kateket 89 99. — Peder, blanding, sælfanger VI 33 99 107. — Povel, blanding, sælfanger 83.
 Johanne, Grønlænderinde, g. m. J. F. Egede 121.
 Johannesdatter, Gjertrud, g. m. J. Olsen 116.
 Johannæus, Finus 2. Se Finnur Jónsson.
- Jónsson, Arngrim, islandsk historiker 90. — Finnur, biskop, historiker 79. — Finnur, professor 90.
 Juliane, Grønlænderpige 112.
 Juliane Marie, Grønlænderinde, g. m. C. C. Dalager 96.
 Jørgen, Grønlænder 62.
 Jørgensen, Nik. Wille, kateket 86.
- Kemek, Grønlænder IX 108.
 Kemmiuna, Grønlænder 101.
 Kemmiut, Grønlænder 101.
 Kinavina, Grønlænder 93.
 Kleinschmidt, Samuel, seminarielærer, sprogmand 90.
 Kragh, Peder, missionær 81 86 88 f. 93.
 Kristiansen, udstedsbestyrer 26 f. 65.
 Krogh, Joh. M., kolonibestyrer VII.
 Kunnuk, Grønlænder IX 53 ff. 84 102 108 f. 120.
- Laersen, Berthel, missionær 83 119.
 Lammersen, Joh. Fr., assistent 113.

- Lange, Jac. Pet., kateket 117. — Jens, udstedsbestyrer 110.
- Lassen, Nikolaj, missionær 115. — Rud. Fridr., missionær 83.
- Lillianschiold, Cecilia Christine, g. m. M. de Svanenhielm 83.
- Lovise, Grønlanderinde, g. m. P. Jensen VI 33 99.
- Lund, J. J., provst, forfatter 16 91.
- Luther, Martin 47.
- Lynge, Albrecht, matros 103. — Lars bødker 84 103.
- Løvenørn, kaptajnltj., ekspeditionsleder 91.
- Magdalene, Grønlanderinde 101 112. — Grønlanderinde, g. m. J. Pedersen VI 83.
- Malena, Grønlanderpige 109.
- Malling, Ove, gehejmestatsminister 4 80.
- Maren, Grønlanderinde, g. m. O. W. Sandgreen 84.
- Margrethe, Grønlanderinde, g. m. A. The- sen 121.
- Marianna, Grønlanderinde, g. m. 1) Grætzte, 2) J. J. Sverdrup 88.
- Mathias, Grønlanderbarn 101.
- Mau, Edv., præst, forfatter 108.
- Mette, Grønlanderinde, g. m. J. P. Dorf 84.
- Mortensen, Lars, Matros 84.
- Moses, Grønlander 112.
- Muus, Nicolai Daniel, kolonibestyrer 84.
- Münter, Fr., biskop 119.
- Myhlenphort, Jørg. Nissen, inspektør 122.
- Mørk, Bolettha, g. m. C. Grewe 87. — Jens Pedersen, kateket 82 f. 87 89 99 107 121.
- Naja, Grønlanderinde, g. m. Kunnuk IX 84 102 108 120.
- Nansen, Fridtjof, polarforsker 106 109 110 f.
- Niels, Grønlander 93. — Grønlander 55 109. Se Kunnuk.
- Nørgaard, Andr., kolonibestyrer 120.
- Ogmund se Augmund.
- Olsen, Johs., garver 116.
- Orkuna, Grønlanderinde 83. Se Mag- dalene.
- Ottesen, Jørgen, kateket 85 108 112.
- Paul, Grønlander 39.
- Påvia ☩: Paul Egede VIII.
- Pedersen, Jens, kateket VI 82 f. 89. Se Mørk. — Jørg., formand for kulbrud 120. — Svend, tømmemand 113.
- Pernille, Grønlanderinde, g. m. Poul den ældre 101.
- Phøbe, bibelsk person 72.
- Plum, Fred., biskop V VIII f. 1 79 82 90 100 ff. 105 107 109 ff.
- Pontoppidan, Erik, biskop, forfatter 47 106.
- Pôq, Grønlander 92.
- Poul den ældre, Grønlander 101.
- Pungiok, Grønlander 84.
- Rasmussen, Knud, polarforsker 101. — Peder, missionær 98 104.
- Richter, tysk læge 49.
- Rink, Heinrich, direktør 97 120. — Signe, Grønlandsforfatterinde 106.
- Rothe, løjtnant, ekspeditionsmedlem 91.
- Røer, Maren Olsen, g. m. M. P. Balwig 116.
- Saabye, Joh. Ulr., barn VI. — Jørgen, toldkontrollør VI. — Jørg. Nielsen, sognepræst V. — Lars, sognedegn VI. — Mette Elisabeth, g. m. C. Holm 121. — Petronelle Georgine, g. m. N. J. Bolbroe VI. — Poul Nic. Egede, skolelærer VI.
- Sandgreen, Ole Willadsen, matros 84.
- Scharffenberg, Bolette Dorothee, g. m. H. H. Tulle 114.
- Schultz, Børge Joh., inspektør 115.
- Schwabe, Joh. Friedr., inspektør 98.
- Severin, Jacob, Grønlandsmonopolets indehaver 84 90 96 f.
- Simonsen, Niels, kok VI 95 97.
- Skram, E., missionær 110.
- Spener, Philipp Jakob, pietistisk for- fatter 82.
- Stage, Jens Rasmussen, missionær 107.
- Stephan, bibelsk person 54.
- Stresow, Konr. Friedr., tysk præst 82.
- Suhm, Pet. Fred., historiker 7 81.
- de Svanenhielm, Alida 84. — Birgithe Charlotte 84. — Cecilia Christine, g. m. N. D. Muus 84. — Charlotte Amalie, g. m. N. Hveyssel 84. — Jo- nas, barn 84. — Jonas Lillianschiold, kolonibestyrer 83 91 95 98 109 113. — Morten, barn 84. — Morten, pro- prietær 83.
- Sverdrup, Georg, professor 87. — Jørg. Andersen, godsforvalter 87. — Jørgen, provst VI 12 67 73 f. 83 87 f. 89 f. 92 96 99 f. 102 104 106 f. 113 ff. 116 ff. 119 ff. 122.
- Tambour se P. P. Amager.
- Thorhallesen, Egil, provst 79 90 100 111 118.
- Thesen, Aron, tømmemand 121.
- Thrane, Severin, missionær 115.
- Thye, Laur. Munch Mathiesen, sogne- præst V. — Mathias, præst 101. — Vibeke Margr., g. m. H. E. Saabye V.
- Torfaus, Thormod, historiker 2 14 79 90 f.
- Torngarsuk, Grønlandernes store aand 5 46 57 ff. 80 105. Se Törnårssuk.

- Torpæus se Torfæus.
 Torvesen se Torfæus.
 Tulle, Hans, missionær 95 f. 114 119 ff.
 — Hans Larsen, præst 114.
 Tyge, Grønlænder 102.
- Ursin, Else Kathrine, g. m. H. S. Fabricius 81.
 Utilia, Grønlænderinde, g. m. Jørg. Ottesen 112.
- Vendsyssel 97.
 Vilhelmine, Grønlænderinde 93.
- Warming, Eugen, botanisk professor 80.
 Welling, Pet. Andersen, missionær 83.
 Weldingh, Karen, g. m. L. M. M. Thye V.
 Wiberg, S. V., præstehistoriker VI.
 Wille, inspektør 88.
 Witus, Grønlænder 102.
 Wolf, Niels Giessing, professor, lektor i grønlandsk 6 81 100.
 Wormskjold, Morten, botaniker 2 80.
 Wæver, Hans, matros 84.
- Zippora, Grønlænderinde, g. m. Moses 62 112.
- Øst, literat 91.